

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1924:58
SOCIALDEPARTEMENTET

FATTIGVÅRDEN BLAND LAPPARNA

UTREDNING VERKSTÄLLD

PÅ UPPDRAG AV

Chefen för Kungl. Socialdepartementet

AVDELNING I.

S T O C K H O L M

1 9 2 4

Statens offentliga utredningar 1924

Kronologisk förteckning

1. Angående ordnandet av statens kommersiella informationsverksamhet. Promemoria, given av chefen för utrikesdepartementets speciella handelsavdelning. *Marcus*. 28 s. **U**.
2. Det svenska lantbrukets produktionskostnader. 2. Bokföringsåren 1920—1921 och 1921—1922. Av L. Nannesson. Meddelande från Kungl. Lantbruksstyrelsen nr 247 (nr 6 1923). *Sranbäck*. (6), 107 s. **Jo**.
3. Kungl. Elektrifieringskommitténs meddelanden. 12. Utredning beträffande planmässig elektrifiering av landsbygden inom Kopparbergs län. *Beckman*. 47 s. 2 kart. **Jo**.
4. Supplement nr 2 till Sverges familjenamn 1920. *Stat. Repr.-amt.* 10 s. **Ju**.
5. Betänkande med utredning och förslag angående det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. *Eklund*. vij, 208 s. **E**.
6. Utredning rörande ny vattenväg mellan Östersjön och Väneren, Göta kanal, jämte bihang, innefattande preliminär utredning rörande vattenväg mellan Hjälmaren och Väneren, Svea kanal. Meddelande från Kungl. Kanal-kommissionen. Nr 4. *Hægström*. 173 s. 3 kart. **K**.
7. Betänkande och förslag angående läroverks- och landsbibliotek. *Uppsala, Almqvist & Wiksell*. xj, 511 s. **E**.
8. Kungl. Elektrifieringskommitténs meddelanden. 13. Utredning beträffande planmässig elektrifiering av landsbygden inom Västmanlands län. *Beckman*. 36 s. 2 kart. **Jo**.
9. Kungl. Elektrifieringskommitténs meddelanden. 14. Utredning beträffande planmässig elektrifiering av landsbygden inom Värmlands län. *Beckman*. 52 s. 2 kart. **Jo**.
10. Kungl. Elektrifieringskommitténs meddelanden. 11. Utredning beträffande planmässig elektrifiering av landsbygden inom Blekinge län. *Beckman*. 32 s. 2 kart. **Jo**.
11. Kungl. Elektrifieringskommitténs meddelanden. 15. Utredning beträffande planmässig elektrifiering av landsbygden inom Jämtlands län. *Beckman*. 32 s. 2 kart. **Jo**.
12. Kungl. Elektrifieringskommitténs meddelanden. 18. Utredning beträffande planmässig elektrifiering av landsbygden inom Gotlands län. *Beckman*. 19 s. 1 karta. **Jo**.
13. Förslag till lönereglering för befattningshavare vid rikets allmänna läroverk samt vid folk- och småskolor m. fl. läroanstalter. *Tullberg*. 413 s. **E**.
14. Inakttagelser rörande socialiseringen i Österrike 1918—1922. Av Nils Karleby. *Tiden*. vij, 111 s. **Fi**.
15. Det svenska tobaksmonopolet. En undersökning av dess verksamhet 1915—1922. Av M. Marcus. *Tiden*. vij, 106 s. **Fi**.
16. Betänkande med förslag till gravlag. *Norstedt*. 400 s. **Ju**.
17. Kungl. Elektrifieringskommitténs meddelanden. 19. Utredning beträffande planmässig elektrifiering av landsbygden inom Västernorrlands län. *Beckman*. 77 s. 2 kart. **Jo**.
18. Kungl. Elektrifieringskommitténs meddelanden. 9. Utredning beträffande planmässig elektrifiering av landsbygden inom Hallands län. *Beckman*. 146 s. 3 kart. **Jo**.
19. Anvisningar rörande vägvesendet och automobiltrafiken. *Blom*. 24 s. **K**.
20. Skeppstjänstskommittéens betänkande. 3. Förslag till lag om särskild pensionsförsäkring av sjöfolk. *Marcus*. 123 s. 1 tab.-bil. **H**.
21. Fastighetsregisterkommissionens meddelanden. 13. Sammandrag av inkomna yttranden över fastighetsregisterkommissionens förslag den 25 augusti 1923 angående tillsynen i fastighetsregistreringen m. m. *Palmquist*. 79 s. **Ju**.
22. Statens järnvägar. Kortfattad översikt av deras tillkomst, ekonomi och organisation. Av M. Marcus. *Tiden*. vij, 149 s. **Fi**.
23. Handledning vid utarbetandet av brandordningar för landskommuner. *Marcus*. 16 s. **K**.
24. K. skolöverstyrelsens utlåtande över skolkommissionens betänkanden 1—5. *Norstedt*. 346 s. **E**.
25. Normalbestämmelser för leverans och provning av cement (cementbestämmelser) samt för byggnadsverk av betong och armerad betong (betongbestämmelser). *Norstedt*. 42 s. **K**.
- 26—27. Betänkande med förslag till ett systematiskt utforskande av den svenska allmogekulturen. 1. Huvudbetänkande och förslag. vij, 156 s. 1 pat.-tab. 2. Allmogeforskningen i Sverige och dess nordiska grannländer. iv, 204 s. V. *Pettersson*. **E**.
28. Kungl. Elektrifieringskommitténs meddelanden. 16. Utredning beträffande planmässig elektrifiering av landsbygden inom Norrbottens län. *Beckman*. 21 s. 2 kart. **Jo**.
29. Kungl. Elektrifieringskommitténs meddelanden. 20. Utredning beträffande planmässig elektrifiering av landsbygden inom Västerbottens län. *Beckman*. 29 s. 2 kart. **Jo**.
30. Statens järnvägar som allmänt affärsverk. *Tiden*. 411 s. **Fi**.
31. Utredning rörande kungl. teaterns ekonomi och konstnärliga verksamhet. *Norstedt*. (2), 63, 27 s. **E**.
32. Malmkommissionens slutbetänkande. Utredning angående nyttiggörandet av statens norrländska malmfyndigheter. *Beckman*. 346 s. 6 bil. **H**.
33. Malmtillgången i Norrbottens län. Utredning, ingående i malmkommissionens betänkande den 31 mars 1923. Av Edw. S. Berglund. *Beckman*. (22), 128 s. 6 bil. **H**.
34. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 26. Ljusindustrin samt tillverkningen av glycerin med särskild hänsyn till förhållandena före världskriget. Av J. Lublin. *Tullberg*. iv, 119 s. **Fi**.
35. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 27. Ylleindustriens produktionsförhållanden. Av K.-G. Hagström. *Marcus*. iv, 110 s. **Fi**.
36. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 28. Den svenska tegelindustriens utveckling 1881—1913 med särskild hänsyn till dess ställning ären närmast före världskriget. Av B. Ohlin. *Marcus*. iv, 79 s. **Fi**.
- 37—38. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 36. Betänkande angående tullsystemet i Sverige före världskriget. *Marcus*. Del. 1. xix, 363 s. Del 2. 354 s. **Fi**.
39. Sveriges vattenkrafttillgångar och vattenkraftproduktion. Av S. Lübeck. *Tiden*. 15 pl., vij, 149 s. **Fi**.
40. Till frågan om ny jorddelningslagstiftning. *Palmquist*. (4), 368 s. **Ju**.
41. Utredning med förslag till lag om lärlingsväsendet i vissa yrken. *Norstedt*. 104 s. **E**.
42. Förbrukning av virke till husbehov på Värmlands läns landsbygd. *Norstedt*. 79 s. **Jo**.
43. Dominstyrelsens utlåtande den 28 maj 1924 med förslag till kolonisation i kronoparker i Norrland och Dalarna. *Tullberg*. 76 s. **Jo**.
44. Kungl. Elektrifieringskommitténs meddelanden. 17. Utredning beträffande planmässig elektrifiering av landsbygden inom Jönköpings län. *Beckman*. 64 s. 2 kart. **Jo**.
45. Kommunal affärsverksamhet i de svenska städerna. Av H. Lindholm och G. Bergqvist. *Tiden*. vij, 332 s. **Fi**.
46. Ingenjör N. Ekwalls utredningar. 1. Utredning beträffande planmässig elektrifiering av landsbygden inom Östergötlands län. *Beckman*. 38 s. 2 kart. **Jo**.
47. Ingenjör N. Ekwalls utredningar. 4. Utredning beträffande planmässig elektrifiering av landsbygden inom Kronobergs län. *Beckman*. 24 s. 2 kart. **Jo**.
48. Kungl. Elektrifieringskommitténs meddelanden. 22. Förteckning över elektriska kraftanläggningar i Sverige år 1923. *Beckman*. 125 s. 1 väggkarta i särskild billaga. **Jo**.
49. Ingenjör N. Ekwalls utredningar. 3. Utredning beträffande planmässig elektrifiering av landsbygden inom Kalmar län. *Beckman*. 32 s. 2 kart. **Jo**.
50. Kungl. Elektrifieringskommitténs meddelanden. 7. Utredning beträffande planmässig elektrifiering av lands-

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1924: 58
SOCIALDEPARTEMENTET

FATTIGVÅRDEN
IBLAND LAPPARNA

UTREDNING VERKSTÄLLD

PÅ UPPDRAG AV

Chefen för Kungl. Socialdepartementet

Avdelning I

STOCKHOLM 1924
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
243385

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS
CHICAGO, ILLINOIS

WALTER D. DILLON
B. A. N. D. J. A. P. R. N. A.

PRINTED IN GREAT BRITAIN

BY THE UNIVERSITY PRESS

AND THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

1950

UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS
CHICAGO, ILLINOIS

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Socialdepartementet.

Sedan Herr Statsrådet enligt skrivelse den 9 oktober 1923, på grund av Kungl. Maj:ts bemyndigande, tillkallat undertecknad att såsom sakkunnig inom Socialdepartementet biträda med utredning angående ordnandet av fattigvården bland lapparna i riket, får jag härmed värdsammast överlämna sagda utredning.

I det huvudsakliga är utredningen grundad på det material, som för ändamålet insamlats av den s. k. 1919 års lappkommitté, men som densamma till följd av sin upplösning med utgången av maj månad 1923 ej hann med att bearbeta. Dessutom har jag begagnat mig av en del genom vederbörande myndigheter av mig införskaffade senare uppgifter i åtskilliga av utredningen berörda spörsmål samt av erfarenheter och upplysningar, inhämtade under en av mig med Herr Statsrådets medgivande nästliden sommar företagen resa i Norrbottens län.

Beträffande den med ovannämnda fråga på det närmaste sammanhängande frågan om lappallmogens likställighet i beskattningshänseende med den övriga befolkningen genom upphävande av dess befrielse från beskattning för inkomst av renkötsel har, enligt meddelat uppdrag, utredning av mig verkställts och bifogas uti en särskild avdelning.

Vördsamt
JOHAN WIDÉN.

Stockholm den 25 september 1924.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
Skrivelse till Statsrådet och Chefen för Kungl. Socialdepartementet	III
 Kap. I. Uppkomsten och utvecklingen av lapparnas särskilda fattigvård	 1
<p>Betydelsen av den särskilda lapska fattigvården och grunden för densamma i allmänhet. — <i>Sockenindelningen i Lappmarkerna</i>. Norr- och Västerbottens län. — Jämtlands län. — <i>Mantalskrivningen i Lappmarkerna</i>. Norr- och Västerbottens län. — Jämtlands län. — Civilregistreringens betydelse för fattigvården. — <i>Lapska fattigvården</i>. Anslutning till kyrkan och de kyrkliga myndigheterna. — Denna anslutnings betydelse för lappfattigvården. — Lappfattigvården ej föremål för särskilda bestämmelser i lagstiftningen. — Fattigvården bland lapparna ordnad först under senare tid. — Biskop Bergmans motion vid 1850—51 års riksdag. — Kungl. brevet den 10 febr. 1852 ang. statsbidrag till lapparnas fattigvård. — Statsbidragets förnyande under den följande tiden; dess övergång till stående. — K. B:s redogörelser ang. bidragets användning. — Statsbidragets gradvisa förhöjning under den följande tiden. — Statsbidragets olika omfattning inom de tre länen. — Oklarhet ang. statsbidragets karaktär.</p>	
 Kap. II. Omfattningen och organisationen av den lapska fattigvården	 12
<p><i>Lappbefolkningens storlek</i>. Enligt lappkommitténs beräkningar. — Svårigheter vid beräkning av lapparnas antal. — Lappbefolkningens storlek enligt de allmänna folkräkningarna. — Lappbefolkningens storlek den 31 dec. 1922 och 1923. — Äro lapparna en utdöende nationalitet? — Fjällappar och skogslappar. — Renskötande och icke renskötande lappar. — Lapparnas övergång från renskötsel till annan sysselsättning. — Existensminimum av renar. — Olika former för övergången. — Lapparnas fördelning på yrken. — <i>Statistik ang. lappfattigvården</i>. Brist på tidigare uppgifter ang. lappfattigvården. — Lappkommitténs undersökning ang. lappfattigvården 1920. — Undersökningar ang. lappfattigvården 1922. — Antalet lapska understödstagare 1920. — D:o 1922. — Antalet lapska understödstagare i jämförelse med antalet understödstagare i hela riket. — Understödstagarnas fördelning på renskötande och icke renskötande 1920. — Undantagsförhållanden i Karesuando och Jukkasjärvi. — Understödstagarnas fördelning på renskötande och icke renskötande 1922. — Understödstagarnas fördelning på olika åldrar. — Orsakerna till fattigvårdsbehov. — Sinnessjuka och sinnesslöa understödstagare. — Full eller delvis stadigvarande försörjning; tillfälligt understöd. — <i>Fattigvårdskostnader</i>. Statsbidragens fördelning och storlek i olika kommuner. — Kommunala bidrag till den lapska fattigvården. — Värdet per år av en understödstagares fulla försörjning. — <i>Formerna för den lapska fattigvården</i>. Utackordering och anstaltsvård. — Anstalter för lapparnas fattigvård och barnavård. — Lappålderdomshem. — Lappbarnhem. — Arbetsstugorna i Norr- och Västerbottens län. — <i>Organisationen av den lapska fattigvården</i>. Norr- och Västerbottens län. — Lappförsamlingarna i Jämtlands län; styrelser för dessa. — Sättet för statsbidragets handhavande. — Statsbidragets utdelning till de behövande. — 1923 års bestämmelser i ämnet. — Tillsyn om</p>	

fullgörande av försörjningsplikt. — Återkrav enligt 40—42 §§ fattigvårdslagen. — Bettleri. — Hemförande av fattiga lappar från Norge. — Lån för reninköp. — Folkpensioneringen bland lapparna.

Kap. III. Uttalanden och önskemål rörande den lapska fattigvården 50

Rundfråga från lappkommittén. — *Önskemål ang. lappfattigvårdens organisation.* Från fattigvårdsstyrelserna. — Länsstyrelsen i Norrbottens län. — Lappfogden i Västerbottens län. — Lappfogden i Jämtlands län. — Länsstyrelsen i d:o. — *Statsanslagets fördelning.* Länsstyrelserna i Norr- och Västerbottens län. — Lappfogden i Jämtlands län. — Länsstyrelsen i d:o. — *Lappfattigvårdens former.* Behovet av ålderdomshem. Fattigvårdsstyrelsernas yttranden. — Länsstyrelsen i Norrbottens län. — Sammanträde i Jukkasjärvi den 30 nov. 1919; Anstaltsfrågan. — Lappfogden i Jämtlands län. — Jordbruk åt arbetsföra fattiga lappar. — Sammanträdet den 30 nov. 1919; Upplåtelse av jordbrukslägenheter. — Länsstyrelsen och lappfogden i Jämtlands län. — *Uttalanden vid lappkommitténs sammanträden med lapparna;* Anstaltsfrågan. — Lån för reninköp; jordupplåtelse. — *P. M. av sekreteraren i lappkommittén Aastrup;* Statsanslaget till lappfattigvården hör avvecklas. — Yttranden över Aastrups P. M. — Nomadskolinspektören E. Bergström. — Lappfogdarna i Norrbottens län. — Länsstyrelsen i Norrbottens län. — Landshövdingen i d:o. — Länsstyrelsen i Västerbottens län. — Lappfogden i d:o. — Lappfogden i Jämtlands län. — Länsstyrelsen i d:o.

Kap. IV. Brister i den nuvarande lappfattigvården 66

Den ovanligt stora omfattningen av den lapska fattigvården. — Den omfattande fattigvården bland icke renskötande; slutsatser därav. — Lappfattigvårdens dyrhet. — Ojämheter i lappfattigvården inom olika kommuner och församlingar. — Stor frekvens av delvis och tillfällig fattigvård. — Lappfattigvårdens olika organisation i de särskilda länen. — Det lokala intresset alltför litet engagerat. — Bristande medverkan av lapparna. — Lapparnas ekonomiska bidrag utkräves i otillräcklig grad. — Lapparna hållas utanför fattigvårdsarbetet. — Bristande effektivitet. — Fattigvårdskostnad per understödstagare. — Vården i hemmet. — Utackordering. — Anstaltsvården. — Bristande utkomstmöjligheter. — Lappfattigvårdens säregenhet.

Kap V. Grunder till lappfattigvårdens särställning 75

Lapparnas särställning i yrke och levnadssätt. — Vidsträcktheten hos det av lapparna upptagna landområdet. — Dess omfattning i förra tider. — Inskränkningar i lapparnas landområde: a) I förhållande till angränsande stater. — b) Inom landet. — Följder av dessa intrång i lapparnas näringsfång. — Renskötselns betydelse såsom produktionsgren. — Med renskötseln förbundna svårigheter och deras inverkan på lappfattigvården. — Lapparnas flyttningar. — Det mödosamma livet i fjällen. — Renskötselns ekonomiska risker. — De bofastas ställning till lappfattigvården.

Kap. VI. Organisationen av den lapska fattigvården 82

Princip för lappfattigvårdens organisation. — *Fattigvårdslagen bör gälla även för lappfattigvården.* Ingen egen lapsk fattigvård, skild från den allmänna fattigvården. — Primärkommunen enhet även för lappfattigvården. — Omläggning av Jämtlands-lapparnas mantalsskrivning. — Lapparna föras i mantalslängden särskilt för sig. — Lapparnas kyrkoskrivning. — Jämtlandskommunernas ställning till omläggningen av lappfattigvården. — Förslag ang. lappfattigvårdens kommunalisering. — Särskilda anordningar för lappfattigvården i vissa avseenden erforderliga. — Inom vilka kommuner

behov härav föreligger; utredningens omfattning. — *Lapparnas medverkan inom lappfattigvården*. Ingen särskild styrelse eller särskilda bestämmelser om fattigvårdsstyrelsens sammansättning. — Distriktsindelning, vårdaressystem, lappar som vårdare. — Lappfogdarnas närvaro vid fattigvårdsstyrelsernas sammanträden. — Tillfällig fattigvård; sättet för dess beviljande. — *Lappfattigvårdens former*. Understöd i hemmet. — Utackordering av äldre personer. — Den lapska barnavården. — Lappbarnhemmens lämplighet. — Förhållandet till skolundervisningen. — Anstaltsvården. — Särskilda ålderdomshem för lappar, deras antal och fördelning. — Ålderdomshemmets storlek. — Deras verksamhetsområden. — Ålderdomshemmen avsedda närmast för nomadiserande lappar men även för andra. — Hemmens belägenhet. — Deras anordning. — Deras administration, reglemente. — Intagning å hemmen. — Deras skötsel. — Sammanfattande förslag ang. lapp-ålderdomshemmen. — De nu befintliga ålderdomshemmen ingå i planen. — Arbetshem. — Fattigvårdslagens bestämmelser i övrigt. — Särskild förteckning å lapska fattiga. — Inspektionen; lappfogdarnas tillsyn. — Centralstyrelse för ålderdomshemmen avstyrkes.

Kap. VII. Kostnaderna för lapparnas fattigvård 102

Primärkommunen i första hand ansvarig för kostnaderna för lappfattigvården. — Sekundär ansvarighet av landsting och staten. — Lappfattigvårdens särställning i ekonomiskt avseende. — Lappfattigvårdens stora omfattning. — Kommunernas belastning för den lapska fattigvården. — Skattetrycket i lappkommunerna. — Betydelsen av lapparnas ifrågakämda kommunala skattskyldighet. — Ekonomiska skäl föreliggande för statsbidrag till lappfattigvården. — Humanitära skäl för lappfattigvårdens ekonomiska särställning. — *Särskilt statsbidrag till lappfattigvården tillstyrkes*. — Till vilka kommuner bör statsbidrag utgå? — Statsbidragets karaktär. — Statsbidragets omfattning: Allenast för renskötande lappar? Eller i viss omfattning för andra? — Statsbidragets storlek; Endast en kvotdel av fattigvårdskostnaden. — Statsbidraget utgår i efter-skott. — Ansökning årsvis till länsstyrelsen. — Dess vidare behandling. — Sammanfattande hemställan rörande statsbidraget. — Särskild övergångsbestämmelse för kommunerna i Jämtlands län? — Statsbidraget bör utgå av förslagsanslaget för fattigvården i allmänhet. — Statsanslag till uppförande av lappålderdomshem. — Statens ansvarighet för ålderdomshemmets drift.

Kap. VIII. Förebyggande åtgärder 116

Bristande utkomstmöjligheter för lappar, som övergivit renskötelsen; utvägar däremot. — Lån till renköp. — Markupplåtelse till lappar. — Lappkommitténs förslag härom. — Förslagens tillgodogörande ur fattigvårdssynpunkt.

KAP. I.

Uppkomsten och utvecklingen av lapparnas särskilda fattigvård.

Då man talar om en särskild fattigvård bland lapparna, får man bemärka, att denna icke grundar sig på någon lapparnas särställning i den allmänna fattigvårdslagstiftningen. Den nu gällande fattigvårdslagen av den 14 juni 1918 omfattar, utan åtskillnad till nationalitet, alla rikets invånare, således även lapparna.

Emellertid intaga lapparna faktiskt i vissa hänseenden en särställning i fråga om fattigvården. Denna särställning sammanhänger med lapparnas säregna levnadsförhållanden samt det näringsfång, de av ålder idkat såsom huvudsakligen renskötande nomader. Detta har gjort att behovet av fattigvård hos dem framställt sig till tiden senare samt till omfattning och beskaffenhet i viss mån skiljaktigt mot vad som är fallet med rikets övriga invånare. Alldeles särskilt har härvid inverkat, att lapparnas näringsfång medfört en obestämdhet i deras bostadsförhållanden, som återverkat på deras borgerliga registrering med därpå beroende rättigheter och skyldigheter. Denna registrering har således först sent, i några trakter mycket sent, blivit ordnad och är i viss mån ännu skiljaktigt från vad som gäller för riket i övrigt. Härmed sammanhänger att lapparna i avseende på skyldigheten att bidra till de allmänna behoven, skattskyldigheten, intagit och ännu intaga en särställning. Detta har återigen medfört, att de med avseende å samhörigheten med de lokala borgerliga enheterna, socknen och senare kommunen, icke blivit likställda med rikets övriga invånare, vilket i sin ordning inverkat på deras fattigvårdsförhållanden.

I avseende å lapparnas registrering råda skiljaktiga förhållanden inom Norrbottens och Västerbottens län samt inom Jämtlands län. Denna skiljaktighet har sin grund i lapparnas olika bosättningsförhållanden i de skilda länen samt i de olika grunder, efter vilka indelningen av de lokala enheterna, socknarna eller församlingarna, kommit att äga rum.

Här liksom annorstädes i vårt land är det den kyrkliga indelningen, som föregått och legat till grund för den borgerliga.

Inom Norrbottens och Västerbottens läns av lapparna huvudsakligen upptagna delar, de i egentlig mening s. k. Lappmarkerna, var det behovet av andlig vård i första hand för lapparna och därefter för de nybyggare, som så småningom där slog sig ned, vilket gav anledning till kyrkors anläggande och den första församlingsindelningen. Denna indelning blev därför gemensam för lappar och nybyggare.

De första kyrkorna i Lappland anlades i början av 1600-talet. Det var Karl IX, som började visa större intresse för förhållandena i denna landsända och de där boende lapparna, rörande vilkas undersåttliga ställning och skattskyldighet han hade tvister med Danmark—Norge. På mångfaldigt sätt ingrep han kraftigt i lapparnas och lappmarkernas förhållanden, bland annat även för

Betydelsen av den särskilda lappiska fattigvården och grunden för densamma i allmänhet.

Sockenindelningen i Lappmarkerna.

Norrbottens och Västerbottens län.

utbredning av den andliga odlingen därstädes. Lycksele kyrka uppbyggdes omkring år 1600, Jokkmokks och Jukkasjärvi i första årtiondet av 1600-talet; Arvidsjaurs och Arjeplogs kyrkor äro från 1640, Åsele från 1648, Sorsele från omkring 1650. Med kyrkorna som samlingspunkt bildades de första socknarna, vilka, till en början av en mycket betydande utsträckning, sedermera genom delning i kapell och annexer gävo upphov till nya sockensammanslutningar. Vid den tid, då dessa socknar först uppkommo, var de bofasta nybyggarnas antal ännu högst litet. Pastorernas verksamhet omfattade i främsta rummet de inom pastoratet vistande lapparna, vilka ock fingo ej oväsentligt efter dåtidens förhållanden bidraga till dessa pastorers underhåll. De nybyggare, som voro bosatta inom pastoratet eller efter hand där slog sig ned, fingo räknas till lappförsamlingarna och utgjorde en enhet med dessa. Med tiden blevo så nybyggarna flerstädes den huvudsakligaste delen av församlingarna, men detta förändrade ingenting i organisationen. När sedermera kommunindelningen infördes och ordnades så, att varje socken på landet bildade en kommun, övergingo de ur lappförsamlingarna uppkomna socknarna till kommuner, omfattande inom var sitt territoriella område såväl den bofasta befolkningen som de lappar, vilka där hade sitt huvudsakliga vistande.

Jämtlands
län.

Inom Jämtlands län gjorde sig en annan utvecklingsgång gällande. Där har lapparnas egentliga bosättning, om man får kalla det så, omfattat endast de västligast bland fjällen belägna delarna. Någon uteslutande bosättning av lappar har emellertid icke ens i dessa trakter ägt rum, utan av ålder har där redan före lapparnas invandring funnits en skandinavisk befolkning, vilken där upptagit spridda nybyggen, förmedlande samfärdseln mellan Norge och Sverige.

Den anläggning av kyrkor och den sockenindelning, som där ägde rum, hade uteslutande avseende på de bofasta skandinaverna; på lapparna var därvid alls icke tänkt, om de ock vid tiden för anläggningen funnos där.

Först ganska sent synes man inom Jämtlands län hava vidtagit åtgärder för beredande av religionsvård åt de där vistande lapparna; visserligen voro dessa, kanske redan vid en rätt så tidig tidpunkt, kristnade, men denna kristendom synes ej hava tagit synnerligen djupt. För prästerliga förrättningar, som ej kunde undvikas, användes närmast boende präst. Efter många klagomål över lapparnas okunnighet och vantrö tillsattes 1746 en särskild *pastor lapponum*, nämligen kyrkoherden i Föllinge, vilken församling då avsåndrades från Lits pastorat. Denne, som således var pastor i en bestämd lokal församling, fick tillika uppgiften att vara pastor för *alla* lappar, som funnos i Jämtland och Härjedalen. Över lapparna fördes särskild kyrkobok och de hade ingen annan förbindelse med Föllinge socken, än att pastorn var gemensam. Denna anordning gav upphov till att samtliga lappar i Jämtlands län under en lång tid räknades utgöra den s. k. Föllinge lappmark. Samtidigt med nämnda anordning tillsattes en kapellan i Föllinge, som tillika skulle vara skolmästare vid den lappskola, som där inrättades; denna kapellan indrogs dock redan 1762.

Sedermera, då det visade sig, att *en* pastor icke kunde utöva den omvårdnad och tillsyn om lapparna i de nämnda båda provinserna, som borde tillkomma honom, sattes till hans hjälp redan 1758 komministern i Undersåker och något senare även brukspredikanten i Ljusnedal, vilkens befattning med lapparna sedermera övergick till pastor i Hede. Då kapell i slutet av 1700-talet upprättades i Frostviken och Hotagen, överflyttades befattningen med lapparna i dessa trakter från kyrkoherden i Föllinge till predikanterna i dessa kapell. Då det vidare i Undersåkers pastorat blev två komministrar, förenades befattningen som pastor lapponum för dithörande lappar med komministraturen i Kall. På detta sätt uppstodo de fyra, ännu bestående lappförsamlingarna: Frostviken, Föllinge (Hotagen), Undersåker (Kall) och Hede (Tännäs). För lappbefolkningen inom dessa föres särskild kyrkobok och denna befolkning har

på det hela taget icke något gemensamt med de liknämnda svenska församlingarna eller de där bosatta svenskarna. Lapparna deltaga ej i kyrkostämmor och utgöra inga avgifter till kyrka och skola samt efter 1910 års lönerogleringslag, med oväsentligt undantag, ej heller till prästerskapet.¹ De ha sina egna kyrkor eller kapell, som uppförts huvudsakligen av statsmedel.

Då sedermera kommunallagarna kommo till stånd, föranledde nu skildrade förhållanden, att lapparna i Jämtlands län, fastän intet undantag för dem gjordes i lagen, kommo att stå utanför den kommunala indelningen och icke räknades till någon kommun.

Liknande skiljaktighet, som ovan angivits i avseende å lapparnas kyrkoskrivning, emellan förhållandena i Jämtlands län och de båda nordligaste länen har varit rådande med avseende på deras mantalsskrivning. Jämväl på detta område är denna skiljaktighet emellertid icke huvudsakligen grundad på några författningsbestämmelser; det är de faktiska förhållandena som gestaltat sig väsentligen olika.

Den första särskilda allmänna författningen, om mantalsskrivningen² eller, som den hette, »Kungl. Maj:ts nådiga förordning angående mantals- och skattskrivningarna i riket» den 30 september 1812 gör intet undantag för lapparna eller meddelar några särskilda bestämmelser med avseende på dem för vare sig Jämtlands eller Väster- och Norrbottens län. Lika litet göres något sådant i den författning, som utfärdades i avseende å verkställigheten av mantalsskrivningarna, »Kungl. Maj:ts nådiga påbud angående vissa omständigheter, vilka böra iakttagas i avseende på mantalsskrivningar, förhörböcker och prästbevis» den 28 oktober 1812. Men då mantalsskrivningen förnämligast grundade sig på husförhörböckerna — vilka för övrigt den tiden icke fördes efter något enhetligt system utan på skiftande sätt i de olika stiftet — måste den kyrkliga registerföringen bliva bestämmande för den borgerliga.

Ett fullt konsekvent genomförande av bestämmelserna angående mantalsskrivning skulle väl nu fordrat, att lapparna blivit förda i mantal inom den socken, där de kunde anses boende. Svårighet måste emellertid möta att bestämma, inom vilken socken bosättningen ägde rum; härför komme givetvis kyrkoskrivningsförhållandena att bliva av betydelse. Denna svårighet synes föranlett, att icke ens inom Väster- och Norrbottens län, där dock kyrkoskrivningen även för lapparna var ordnad sockenvis, någon mantalsskrivning av dem synes hava kommit till stånd förr än rätt så sent. Inom Jämtlands län åter medförde de rådande kyrkoskrivningsförhållandena, att någon mantalsskrivning i enlighet med förordningens föreskrifter knappast kunde äga rum och ej heller vidtogs. Kungl. förordningen angående mantals- och skattskrivningarnas förrättande den 20 juli 1861, vilken avslöste 1812 års författning, hade ej heller några särskilda föreskrifter angående lapparnas mantalsskrivning, men i dess 12 § 2 mom. stadgades, att författningen icke gällde med hänsikt till lappmarkerna.

För Väster- och Norrbottens läns lappmarker utfärdades sedermera den 9 november 1866 en särskild författning rörande mantalsskrivning eller folkräkning, vilken i det huvudsakliga överensstämde med den för riket i övrigt gällande, men som tillika medgav vissa avvikelser därifrån, bland andra, att mantalsskrivningen beträffande lappallmogen borde ske stam- eller byavis. Först i och med tillämpningen av denna författning torde någon mantalsskrivning av de icke bofasta lapparna ägt rum. Det bör bemärkas, att denna författning

Mantalsskrivningen i Lappmarkerna.

Norr- och Västerbottens län.

¹ I sistberörda avseende gäller enahanda förhållande för samtliga lappmarker; likaså i avseende å avgifter till skolan. Det ovanberörda undantaget avser Undersåkers och Hede lappförsamlingar.

² Tidigare, liksom även efter den särskilda mantalsskrivningsförfattningens utfärdande intill 1861 förekommo vissa, dock tämligen knapphändiga, föreskrifter om mantalsskrivning i bevillningsförfattningarna.

gällde ej blott för lapparna utan även för den bofasta svenska befolkningen i lappmarkerna. Härigenom blevo mantalsskrivningsförhållandena för lapparna i Väster- och Norrbottens län ordnade till huvudsaklig enlighet med den som gällde för riket i övrigt. Den särskilda författningen för lappmarkerna i dessa län är numera upphävd; men enligt 16 § i den för riket gällande mantalsskrivningsförordningen av den 6 augusti 1894 äro vissa särskilda bestämmelser meddelade rörande de ovan nämnda lappmarkerna, däribland, utöver vad ovan nämnts, att i mantalslängden skall antecknas även varje persons nationalitet och språk.

Jämtlands
län.

För lapparna i Jämtlands län hava icke meddelats några särskilda bestämmelser, vare sig i samband med 1861 års författning eller sedermera. Då till följd av de där rådande egendomliga förhållandena i avseende å lapparnas indelning i församlingar sådana bestämmelser varit minst lika nödiga som för de övriga lappmarkerna, synes det varit ett avgjort misstag att så ej skedde. Rätteligen skulle nu denna underlåtenhet emellertid föranlett, att lapparna inom Jämtlands län voro underkastade den allmänna, för riket gällande författningen och således borde mantalsskrivits i enlighet med denna, d. v. s. inom de kommuner där de voro boende eller, som det heter, »i följd av sitt vistande borde anses hava sitt bo och hemvist». Så skedde dock icke, utan lapparna inom Jämtlands län hava allt intill senaste tid icke alls upptagits i några mantalslängder. I motiveringen till sitt den 7 december 1872 avgivna förslag till ny mantalsskrivningsförordning — vari icke heller föreslås några bestämmelser om jämtlandslapparna — uttala kommitterade den mening, att nyss berörda förhållande att dessa lappar ej mantalsskrivits måste berott på ett förbiseende av författningens föreskrifter; någon uttrycklig bestämmelse till undanröjande av denna missuppfattning ansågo de icke vara av nöden.

Även om man måste giva kommitterade formellt rätt härutinnan, får man dock å andra sidan medgiva, att tillämpningen av 1861 års författning med avseende å jämtlandslapparna i vissa delar måste möta svårigheter och särskilt föranleda tvekan, huru i förekommande fall mantalsskrivningsorten rätteligen borde bestämmas, helst någon analogisk tillämpning av den särskilda, för Väster- och Norrbottens län gällande författningen ej kunde anses medgiven. I ett yttrande till statistiska centralbyrån rörande lapparnas registreringsfråga av den 10 april 1893 försvarar ock Konungens befallningshavande den nämnda underlåtenheten därmed, att »lapparnas inrangering under kommunerna vore omöjlig, då de i följd av sitt näringsfångs beskaffenhet måste administreras efter andra regler än som äro gällande för den bofaste».

Numera har från och med år 1912 mantalsskrivning av lapparna, på grund av länsstyrelsens därom meddelade föreskrift, ägt rum jämväl inom Jämtlands län, därvid emellertid medgivits,¹ att lapparna finge mantalsskrivas inom vissa bestämda kommuner allt efter de lappbyar de tillhörde, samt därjämte föreskrivits, att lapparna för varje kommun skulle sammanföras i en särskild längd utan sammanblandning med kommunens övriga invånare.

Civil-
registre-
ringens be-
tydelse för
fattig-
vården.

I lapparnas nu skildrade särställning i avseende på deras civila registrering och därmed sammanhängande ställning inom kommunerna ligger till en del orsaken till den särskilda ställning de faktiskt intagit i avseende å fattigvården.² Särskilt har man att därur förklara det egendomliga förhållandet, att inom Jämtlands län på sidan om lagstiftningen de territoriella kommunerna kunnat bliva helt och hållet fritagna från handhavande av fattigvården för lapparna och från kostnaderna för densamma.

¹ Det kan dock vara ovisst, om ett sådant medgivande haft stöd i författningarna.

² Att andra orsaker i hög grad medverkat visas i det följande.

Av ålder har fattigvården i vårt land varit ansluten till kyrkan och de kyrkliga institutionerna. Alltifrån det fattigvården kom att betraktas som en offentlig angelägenhet och ej allenast som en ren privatsak, var det kyrkan som egentligen tog saken om hand; så var förhållandet så gott som undantagslöst under hela medeltiden. Då med reformationen vården om de behövande började att behandlas som en det borgerliga samhällets angelägenhet, var det i allt fall prästerna och de kyrkliga myndigheterna, åt vilka det förnämligast var uppdraget att handhava fattigvården och sätta bestämmelserna därom i verkställighet. Upprepade gånger tillkommo ock dessa bestämmelser i form av resolutioner på prästerskapets besvär; och även där så ej var fallet, var det i stort sett prästernas ingripande, som framkallade reformerna på området. Kyrkolagen av år 1686 upptog stadganden om fattigvård och sjukvård uti sitt 24 kap. I 24 § av detta kap. pålåg kyrkoherden såsom en ämbetsplikt tillsynen därom, att »de husarme och tiggare i hans socken ej lämnas oförsörjde, ej heller något olovligt tiggeri emot tiggareordningen i socknen tillåtes». Uppbördens och handhavandet av för fattigvården anslagna medel vilade ock enligt gällande föreskrifter huvudsakligen på de kyrkliga myndigheterna. Även sedan efter mitten på 1700-talet fattigvården definitivt gjorts till en kommunal angelägenhet, var det prästerna, som hade den främsta platsen i detta kommunala arbete. Det var sockenstämmorna, som hade att behandla fattigvårdsärenden eller som det heter i förordningen om sockenstämmor och kyrkoråd den 26 februari 1817 »frågor om socknens fattigas försörjande och överläggningar om mindre arbetsföre personers inflytande från andra socknar». I dessa stämmor var kyrkoherden som regel ordförande och väl även den ledande och mest inflytelserike. Det är först med de senare fattigvårdsförfattningarna och kommunallagarna, som prästens ställning gradvis förändrats, till dess med 1918 års fattigvårdslag till och med hans rätt att deltaga i fattigvårdsstyrelsens överläggningar och beslut, som ända till dess kvarstått, borttagits och honom tillerkänts allenast rätt att närvara vid fattigvårdsstyrelsens sammanträden och deltaga i dess förhandlingar.

Utän tvivel har denna fattigvårdens allmänna karaktär att från början och långt fram i tiden vara förnämligast en kyrkans och prästerskapets angelägenhet haft ett stort inflytande på utvecklingen av lapparnas fattigvård och bidragit till dess särställning. Detta inflytande har givetvis visat sig så mycket starkare i lappmarken än inom riket i övrigt, i den mån prästerskapet i lappmarken haft en större betydelse än annorstädes. »Här måste i själva verket», säger Læstadius,¹ »en präst vara som en annan Moses, sitt folks både präst och profet, läkare och lagstiftare och — sit venia verbo — konung». Av det föregående framgår och det ligger för övrigt i sakens natur, att lapparnas anslutning till den borgerliga kommunen måste vara av en vida lösare beskaffenhet än de bofasta svenskarnas. De förstnämndas sammanslutning i församlingar hade sin grund i omsorgen om deras religiösa behov. Deras förhållande till prästerskapet i församlingen måste bliva vida intimare än till de nybyggare, som slagit sig ned och blivit bofasta därstädes. I vissa avseenden, såsom t. ex. barnens undervisning, måste anordningarna bliva skiljaktiga för lapparna och de bofasta. Av Konungens befallningshavandes längre fram omnämnda redogörelser för lapparnas fattigvård vid mitten av 1800-talet framgår noggsamt, att den svenska befolkningen ansåg fattigvården för lapparna vara något densamma icke vidkommande. Det intresse och den omsorg för lapparnas fattigvård, som verkligen kom till synes, kom egentligen från de kyrkliga myndigheterna; om de borgerliga befattade sig med denna angelägenhet, gjorde de det motvilligt och utan intresse. Lappfattigvården var något, som låg eller enligt kommunmedlemmarnas mening borde

*Lapska
fattigvården.*

*Anslutning
till kyrkan
och de kyrk-
liga myndig-
heterna.*

*Denna
anslutnings
betydelse för
lappfattig-
vården.*

¹ Petrus Læstadius: Journal för första året av hans tjänstgöring såsom missionär i lappmarken, Stockholm 1831, sid. 26.

ligga utanför kommunens gemensamma angelägenheter. Inom Jämtlands län gick detta så långt, att det blev den kyrkliga lappförsamlingen, vilken ej sammanföll med någon territoriell kommun, som fick övertaga handhavandet av lapparnas fattigvård. Men även för lappmarkerna i de två nordligaste länen fingo de nu anmärkta förhållandena en stor betydelse för lappfattigvårdens utveckling och dess förhållande till kommunens fattigvård i övrigt. Anspråket inom kommunerna att vara befriade från fattigvården åt de icke bofasta lapparna framträder ännu i dag och har i ovan angivna förhållanden funnit en näring och ett stöd.¹

Lappfattigvården ej föremål för särskilda bestämmelser i lagstiftningen.

Uti de tid efter annan gällande författningarna om fattigvården har emellertid, såsom förut antytts, icke givits någon som helst hemul för någon lapparnas särställning i detta avseende. Varken i 1600-talets tiggareordningar eller i de på 1700-talet utkomna författningar, som gjorde fattigvården till en angelägenhet för varje kommun samt gävo de första knapphändiga bestämmelserna om hemortsrätten, förekommer något om lapparna. Ej heller skedde detta i vår första mera fullständiga fattigvårdslag, Kungl. förordningen angående fattigvården i riket den 25 maj 1847, eller i de därpå följande fattigvårdsförordningarna den 13 juli 1853 och den 9 juni 1871; likasom ej heller i den nu gällande lagen om fattigvården den 14 juni 1918.

Fattigvården bland lapparna ordnad först under senare tid.

Någon offentlig fattigvård bland lapparna omnämnes ej förr än långt fram i tiden. Sådan torde ej heller på länge där känts behöfelig, ej av brist på nöd men på uppfattning av ett sådant behov. De lappar, som till följd av ålder eller sjukdom ej längre orkade arbeta, voro väl hänvisade till sina släktingars eller grannars förbarmande och omsorg; samma var nog förhållandet med barn, som förlorat sina föräldrar. Brast det i möjlighet att erhålla uppehälle på sådant sätt, fick tiggeriet komma till hjälp hos grannar eller bofasta.

I sin förut omnämnda journal,² behandlande förhållandena inom vissa delar av Norrbottens och Västerbottens län i slutet av 1820-talet, säger Læstadius, att lapparna, även de eljest mera välsituerade nomadiserande bland dem, när de genom olyckor eller egen slösaktighet förlorat sin renhjord, icke hade annan utväg »än att bliva fiskare eller ock slå sig på tiggeri eller båda tillsammans eller ock det ena först och det andra sedan». Nybyggare kunna de sällan bliva; »men så blygs de däremot icke att tigga». Ofta företagas rätt långa färder för sådant ändamål. Redan tidigt förekomma klagomål över lapparnas kringströvande och tiggeri på det nedre landet. Læstadius citerar en visitationsakt från år 1657, vari förekommer en erinran om åtgärders vidtagande mot detta missbruk.

Visserligen talar Læstadius även om lappar, som åtnjuta fattigvård, fattig-hjon. Men denna fattigvård torde till stor del bestått däruti, att de fått sitt uppehälle i form av allmosor av de mera välsituerade. Av lapparna äro, säger han, en hel mängd »både tiggare och *allmosehjon*³ vid fattigvården icke blott uti alla socknar i lappmarken utan även i de flesta av Västerbotten».⁴ I flera församlingar av lappmarken, säger han vidare — och härav bestyrkes vad här ovan sagts i detta hänseende — har påstående gjorts av svenskarna, att lapparna ensamma måtte bekosta sin fattigvård. Sådant hade dock av prästerskapet blivit avstyrt, vartill Læstadius själv ock medverkat.

Utän tvivel förekom under sådana förhållanden mycken nöd bland lapparna; många omkommo säkerligen av svält och umbäranden. Men det var ingen som fäste sig synnerligen därvid; det fördolde sig i fjällviddernas och skogarnas ödslighet.

¹ Se nedan kap. III.

² Læstadius anf. a., sid. 195, 213 m. fl.

³ Kursiverat av undertecknad.

⁴ Härmed förstas provinsen Västerbotten (= kustlandet av Norr- och Västerbottens län).

Först vid mitten av 1800-talet upptogs frågan om fattigvården bland lapparna till offentligt dryftande. Även nu var det prästerskapet som gick i spetsen.

Den 18 december 1850 uppläste i prästeståndet biskopen Israel Bergman i Härnösand — det liknämnda stiftet omfattade då jämväl lappmarkslänen — en motion om anslag för beredande av fattigvård åt lapparna. I motionens motivering erinrar han om, att lapparna genom odlingens utbredning i de nejder, där de av ålder uppehållit sig och betat sina renar, blivit alltmer och mer undanträngda mot fjällen från »de vidsträckta skogland, som de i förra tider innehade,» och deras möjlighet att finna bete för sina renar alltmera inskränkts. Ej nog med att nybyggarna för att bereda bete åt sin boskap tagit i besittning marker, där lapparna förr betade sina renar, de hade ock, för att utvidga dessa betesmarker och bereda bättre bete, genom brand förstört ofantliga landsträckor, varigenom det arma lappfolkets utvägar till bärgning blivit alltför mycket förminskade. Lapparna måste nu, för att finna bete åt sina renar, varje höst och vår företaga långa och mödosamma flyttningar nedåt kustlandet och tillbaka till fjällen. Under dessa färder voro de blottställda för många vidrigheter och farligheter. Genom alla dessa omständigheter ökades fattigdomen bland lapparna; en stor del av dem vore utfattiga eller befunno sig i knappa omständigheter; ja motionären målar den sorgliga framtidsutsikten »att denna nation i en icke långt avlägsen framtid säkert skall upphöra att finnas». Vidare erinrar han om att genom missionsskolers inrättande åtskilligt gjorts för de lapska barnen. »Men», säger han, »härmed äro icke de äldre och utlevade lappar bärgade, som redan behöva hjälp och den förutan skulle vara blottställda för en onaturlig död». Yttermera heter det: »Bland lapparna själva har av flera orsaker aldrig någon reglerad fattigvård kunnat åstadkommas, och hädanefter är, i anledning av den jämnt tilltagande allmänna fattigdomen bland dem, ännu mindre därpå att tänka. Socknarna åter eller nybyggarealimogen anse sig varken pliktiga eller förmögna att underhålla de lapska fattiga, vilkas antal årligen ökas. Hårt synes det ock i sanning vara att ålägga dem detta onus, då de, med möda livnärande sig av den knappa och osäkra avkastning, jorden i dessa nordliga regioner giver, hava en nog dryg börda i underhållandet av sina egna fattiga. Jag inser därför ingen annan utväg till dessa olyckligas räddning givas, än genom allmänna medel.»

Motionen gick ut på beviljande av ett årligt statsanslag på 1,200 riksdaler banko, att fördelas med 200 rdr för Jämtlands och Härjedalens lappar, 200 rdr för Ångermanlands eller s. k. Åsele lappmark, 200 rdr för Umeå eller Lycksele lappmark, 200 rdr för Piteå eller Arjeppluog och Arvidsjaur, 120 rdr för Luleå eller Qvikkjokk och Jokkmokk, 80 rdr för Kalix eller Gällivare samt 200 rdr för Torneå eller Jukkasjärvi och Karesuando. Denna fördelning grundade sig, säger motionären, på inhämtade upplysningar av redlige och sakkunnige män.

Slutligen gävos i motionen anvisningar angående sättet för utdelningen av medlen. Motionen avslutas med en vädjan till prästeståndet och rikets ständer; och motionären säger sig hoppas, att det framställda anspråket icke måtte anses för stort, »om det inskränker sig till begäran om ett understöd, som kunde freda åtminstone de mest behövande från att förgås i nöd och elände».

Efter motionens uppläsning heter det i prästeståndets protokoll för dagen: »Häruti hördes ståndet enhälligt instämma.»

Motionen överlämnades för förberedande utredning till statsutskottet, som behandlade densamma i sammanhang med regleringen av utgifterna under åttonde huvudtiteln. Utskottet omnämner, att även vid föregående riksdagar framställningar, fastän utan framgång, blivit gjorda om anvisande av allmänna medel till förbättrande av lappbefolkningens nödställda belägenhet. Även utskottet fann den väsentligaste orsaken till lappbefolkningens försämrade ställ-

*Biskop
Bergmans
motion vid
1850—51 års
riksdag.*

ning vara att söka »i de tätare nybyggesanläggningar, som i dessa trakter ägt rum på senare tiden och varigenom detta nomadfolk allt mer och mer blivit undanträngt åt fjällen och rättigheten till deras vidsträckta betesmarker förnärmat». Utskottet fann därför det vara billigt och rättvist, att det allmänna borde mellankomma till deras förmån. Det ansågs dock mindre lämpligt — av skäl, bland andra, att någon allmän fattigvård »icke lærer kunna bland lapparna inrättas» — att föreslå särskilda medels anvisande för ändamålet, utan ansåg man medel kunna anvisas att utgå av det i riksstaten uppförda förslagsanslaget å 10,000 rdr banko till fattigvården i allmänhet. Utskottet tillstyrkte alltså, att rikets ständer ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att av nyssnämnda förslagsanslag något understöd måtte efter Kungl. Maj:ts beprövande kunna bliva till utfattiga lappars försörjning ändamålsenligt använt.

Detta blev också rikets ständers beslut, vilket anmäldes hos Kungl. Maj:t medelst skrivelse den 26 augusti 1851.

Kungl. brevet den 10 februari 1852 ang. statsbidrag till lapparnas fattigvård.

Med anledning av denna skrivelse inforrades yttranden från landshövdingarna i de tre berörda länen samt domkapitlet i Härnösand rörande beloppets storlek, grunderna för dess fördelning samt sättet för dess ändamålsenliga användande. I överensstämmelse med inkomna förslag förordnade sedermera Kungl. Maj:t enligt brev till domkapitlet och de tre Konungens befallningshavandena den 10 februari 1852, att av anslaget till den fattigvård, som bör av staten bekostas, en summa av 1,200 riksdaler banko skulle under tre års tid utbetalas till Konungens befallningshavande. Av detta belopp borde inom Jämtlands lappmarker Föllinge, Hede och Undersåkers församlingar erhålla vardera 80 rdr, tillsammans 240 rdr, inom Åsele och Lycksele lappmarker Vilhelmina församling 180 rdr, Sorsele 100 rdr och Stensele 80 rdr, tillsammans 360 rdr, samt inom Norrbottens lappmarker Arjeplogs och Arvidsjaurs församlingar vardera 100 rdr, Jokkmokks och Qvikkjokks tillhopa 120 rdr, Gällivare 80 rdr, Karesuando 100 rdr och Jukkasjärvi 100 rdr eller sammanlagt 600 rdr. Medlen skulle utbetalas till disposition av Konungens befallningshavande, som hade att överlämna beloppen till vederbörande församlingars fattigvårdsstyrelser. Rörande medlens användning föreskrevs, att de skulle inom varje församling stå under förvaltning av en kommitté, bestående av pastor, kronolänsman, kyrkovårdar samt några andra sakkunnige män; att denna kommitté skulle åligga att, så långt anslaget försloge, hos välkända och pålitliga nybyggare inackordera utfattiga, åldriga, orkeslösa eller sjukliga lappar, men tillika, såvitt tillgång funnes, sörja för understöd åt sådana fattiga, ännu arbetsföra lappar, som genom olyckor blivit bragta till fattigdom, varvid förnämsta syftet syntes böra bliva att förhjälpa dem till fortsättande av deras yrke antingen såsom nybyggare eller nomader. I fråga om redovisning föreskrevs, att varje kommitté skulle vid årets slut inför Konungens befallningshavande avlämna redovisning för omhänderhavda medel medelst behörigen verifierad räkning, varav en avskrift borde lämnas till domkapitlet. Tillika förständigades befallningshavandena att före tredje årets utgång inkomma till Kungl. Maj:t med yttranden, i vad mån den vidtagna åtgärden befunnits leda till det därmed avsedda ändamålet.

Statsbidragets förnyande under den följande tiden; dess övergång till stående.

Anslaget avsåg, såväl enligt ständernas beslut som Kungl. Maj:ts skrivelse, den på riksdagen närmast följande statsregleringsperioden. Beslutet därom ansågs därför böra förnyas för varje följande statsregleringsperiod. Så skedde ock vid riksdagarna 1853—54 samt 1856—58. Vid riksdagen 1859—60 anhöllo emellertid ständerna i sin skrivelse till Kungl. Maj:t att, då det icke kunde antagas, att den lapska befolkningen mer än hittills bleve i tillfälle att utan bidrag från statens sida underhålla sina fattiga samt beloppet av understöd således sannolikt komme att fortfara under en längre tid, Kungl. Maj:t täcktes »för nästinstundande statsregleringsperiod och framgent, så länge sådant kan

vara behöfligt», till nödställda lappars försörjning anvisa medel till det belopp, som efter nådigt prövande av sig därvid företeende omständigheter, Kungl. Maj:t kunde finna skäligt bestämma.

Uti de yttranden, som jämlikt 1852 års kungl. brev, Konungens befallningshavande hade att avgiva, vitsordade dessa statsbidragets behöflighet, i det man framhåller lapparnas i allmänhet nödställda belägenhet. Landshövdingen i Umeå vitsordar särskilt i sina redogörelser för de trenne första anslagsperioderna (brev av den $^{10}/_4$ 1855, den $^{8}/_{12}$ 1857 och den $^{13}/_{12}$ 1860) den betungande fattigvården inom de fattiga lappförsamlingarna, »särdeles», säges det, »som den svenska befolkningen inom dessa församlingar icke egentligen anser sig hava någon förbindelse att underhålla största delen av de lappar, som påkalla och behöva fattigunderstöd, enär lapparna i allmänhet ej lämna bidrag till fattigvården», ett uttalande, som bekräftar den här förut framlagda uppfattningen, att den kommunala fattigvården till lapparna icke var av större betydelse och att den ännu vid den tid detta skrevs var alldeles otillräcklig. Från Jämtlands län heter det samtidigt (brev den $^{24}/_3$ 1855, den $^{12}/_1$ 1858 samt den $^{31}/_{12}$ 1860), att hos lappallmogen under de senare åren uppenbarat sig en större medellöshet, ett omdöme, som för det sista av de anförda åren yttermera förstärkes, då det heter, att »det länge iakttagna förhållandet att lappallmogens ekonomiska tillstånd allt mer och mer försämrats jämväl under senast förflutna tre år beklagligtvis vunnit ytterligare bekräftelse». Även i yttrandena från Norrbottens län (brev den $^4/_5$ 1854, den $^{24}/_9$ 1857 och den $^3/_12$ 1860) framhålles, att bidraget varit synnerligen behöfligt; fattigvårdstungan skulle utan anslaget blivit större än den fattiga lappallmogen förmått bära. I det sista brevet heter det helt förhoppningslöst, att »denna allmoges ekonomiska bestånd, såsom det synes, alltmer undergräves». Det framhålles emellertid, att anslaget varit till stort gagn, ehuru det varit otillräckligt. Särskilt synes föga eller intet därav kunnat användas till det i 1852 års brev i andra hand framhållna behjärtansvärda syftet att förhjälpas arbetsföra fattiga lappar till återupptagande av deras förra yrken, i det anslaget gått åt för att förskaffa orkeslösa och åldriga lappar en mera dräglig tillvaro.

Till och med år 1863 hade anslaget utgått för treårsperioder, sammanfallande med statsregleringsperioderna. Men från och med år 1864 inträder, väl med hänsyn till riksdagens begäran att Kungl. Maj:t allt framgent så länge behovet fortfarande skulle anslå medel för ändamålet, härutinnan den förändringen, att medel av Kungl. Maj:t anvisas årligen på framställningar från vederbörande Konungens befallningshavande. Fortfarande utgå statsbidragen av förslagsanslaget till fattigvården i allmänhet.

Anslagets belopp hade från början varit ganska litet, endast 1,200 rdr banko eller 1,800 kronor. Vid denna summa förblev det under de följande åren, oaktat Konungens befallningshavandes erinringar om anslagets otillräcklighet. För treårsperioden 1861—1863 har det beträffande Jämtlands län höjts till 720 kronor men kvarstår med samma belopp för de båda andra länen. Då med år 1864 anslagen begynna att av Kungl. Maj:t anvisas årligen, har det för Jämtlands län höjts till 1,360 kronor; varmed detta län tagit det försteg i fråga om anslagsbehov och bidragsbelopp framför Västerbottens och Norrbottens län, som det sedan har hållit. Inalles uppgick anslaget då till 2,800 riksdaler. Dess gradvisa höjning under den följande tiden, vid vilken Jämtlands län städse gått i spetsen, framgår av följande tabell:

K.B:s redogörelser ang. bidragets användning.

Statsbidragets gradvisa förhöjning under den följande tiden.

Å r	Norrbottens län		Västerbottens län		Jämtlands län		Summa	
	Kronor	öre	Kronor	öre	Kronor	öre	Kronor	öre
1865	900	—	540	—	1,851	17	3,291	17
1870	900	—	950	—	2,032	50	3,882	50
1875	900	—	1,500	—	4,410	58	6,810	58
1880	900	—	2,000	—	6,684	50	9,584	50
1885	1,500	—	2,000	—	6,000	—	9,500	—
1890	2,300	—	2,650	—	6,000	—	10,950	—
1895	3,250	—	4,440	—	7,250	—	14,940	—
1900	5,000	—	5,350	—	8,981	45	19,331	45
1905	8,400	—	8,100	—	16,193	13	32,693	13
1910	10,600	—	10,850	—	16,054	49	37,504	49
1915	17,500	—	14,800	—	21,602	49	53,902	49
1920	28,700	—	25,400	—	35,593	44	89,693	44
1921	28,700	—	32,400	—	37,885	14	98,985	14
1922	28,700	—	32,900	—	40,096	—	101,696	—
1923 Första halvåret ¹	14,350	—	16,450	—	18,153	—	48,953	—
¹ / ₇ 1923— ³⁰ / ₆ 1924 .	28,700	—	31,500	—	24,606	40	84,806	40

Rörande denna tabell är att märka, *dels* att för några år, åtminstone inom Jämtlands län, på grund av särskilda framställningar i förekommande fall, utöver här upptagna belopp, beviljats särskilda ersättningsbelopp till kommuner utanför lappförsamlingarna, *dels* att för flera år, särskilt de senare, en del av det årligen beviljade anslaget avsett det föregående året och en annan del det löpande året, utan att man av de kungl. breven alltid kan se, huru stort belopp som avsett det ena eller andra året. För syftet att giva en bild av anslagens omfattning och fortgående stegring synas dessa omständigheter dock utan betydelse.²

Statsbidragets olika omfattning inom de tre länen.

I avseende på de här ovan meddelade anslagsbeloppen märkes, att anslagen för Jämtlands län tydligen omfatta all den fattigvård, som utgått till lapparna i länet, undantagande möjligen en eller annan post, som utom den vanliga ordningen kunnat beviljas någon kommun på särskild framställning. Ingen del av fattigvårdsbördan för lapparna har där någonsin vare sig före eller efter statens med år 1852 inträdda mellankomst vilat på de borgerliga kommunerna; naturligen är det ej utslutet att i något enstaka fall kunnat hända, att en kommunal fattigvårdsstyrelse låtit en lapp få understöd utan att dess utlägg blivit ersatt av staten. Härigenom förklaras ock, varför stegringen av statens bidrag till lappfattigvården är så mycket mer framträdande i Jämtlands län än i Väster- och Norrbottens län.

Vad angår de båda andra länen har statsbidraget allenast varit en hjälp, som lämnats lappmarkskommunerna, vilka ock därjämte själva haft att bekosta en del av fattigvården åt de i kommunen bosatta lapparna. Sannolikt har emellertid denna på kommunerna fallande del, såsom ock redan tidigare antytts, från början varit ganska obetydlig för att först längre fram något stiga. Det sista har särskilt varit händelsen inom lappmarkskommunerna i Norrbottens län. Huru utvecklingen i detta avseende fortgått inom de särskilda kommunerna under det sist förflutna decenniet kommer att närmare klargöras i kap. II.

¹ På grund av statsbudgetens omläggning beviljades anslag allenast för $\frac{1}{2}$ år.

² En närmare undersökning angående dessa förhållanden av diariéer och registratur skulle taga längre tid, än som motsvarades av värdet i de upplysningar som därigenom kunde vinnas; en sådan har därför underlåtit.

Av den nu lämnade redogörelsen för kostnaderna för lappfattigvården framgår, att en viss oklarhet från början synes förelegat rörande förhållandet mellan statsbidraget och kostnaderna i övrigt för den lapska fattigvården. Då förslaget härom framkom och anslaget beviljades, synes man hos ständerna hava utgått från en oklar föreställning att lapparna själva hade att sörja för sina fattiga, åtminstone för så vitt de funnos inom lappmarkerna eller lappförsamlingarna. Då de ej mäktade detta och nybyggarna voro ovilliga att träda till och avhjälpa nöden — vartill dessa för övrigt ansågos sakna förmåga — beviljades statsanslag såsom ett bidrag till lapparna för avhjälpan av den svåraste nöden. Man tänkte sig i enlighet härmed från början medlens fördelning, som skulle äga rum direkt till lapparna, skola verkställas icke genom de kommunala fattigvårdsstyrelserna utan genom särskilda för ändamålet anordnade kommittéer inom församlingarna.

En konsekvent tillämpning av detta betraktelsesätt skulle närmast lett till att staten fått ikläda sig hela kostnaden för lappfattigvården. Så blev det visserligen icke till fullo. Av de yttranden från länsstyrelserna, som föregingo och lågo till grund för bestämmelserna i Kungl. brevet den 10 februari 1852, samt än mer av de redogörelser för anslagets användning under de första åren, som avgåvos av länsstyrelserna, framgår, att enligt detta brev anslaget vore att betrakta som ett bidrag till lindrande av den fattigvård, som legalt ålåg de kommunala enheterna, fastän man visserligen också hade i sikte att därigenom förbättra den otillräckliga fattigvården bland lapparna.

Egentligen är det endast i Norrbottens län, som nämnda synpunkt i avseende på statsbidraget genomförts. Inom detta län uppgå de kommunala kostnaderna för lappfattigvården, såsom nedan kommer att närmare beröras,¹ till ganska avsevärda belopp, ej obetydligt överstigande statsbidraget, fastän även detta undergått en betydlig höjning. Inom Västerbottens län, där dock lapparnas fattigvård formellt påvilat kommunerna, har de sistnämndas bidrag till kostnaderna i själva verket stannat vid en obetydlighet, under det statsbidraget vuxit till mycket höga belopp, så att man kan säga att lappfattigvården åtminstone under de senare årtiondena nästan helt och hållet fallit på staten. I Jämtlands län har, såsom redan förut är berört, staten fått ensam bekosta det hela. Det är ock inom detta län, som statsbidraget vuxit till i förhållande till lappbefolkningens hela antal inom länet orimligt höga belopp. Att under allra sista tiden i viss mån nya principer gjort sig gällande, vilka för Västerbottens och Jämtlands län, såsom ock utvisas av den ovan meddelade tabellen, medfört anslagens sänkning, kommer att närmare beröras i följande kapitel.

¹ Sid. 32 ff.

KAP. II.

Omfattningen och organisationen av den lapska fattigvården.

*Lappbefolkningens storlek.
Enligt lappkommitténs beräkningar.*

Enligt den av 1919 års lappkommitté verkställda utredningen uppgick antalet lappar i riket den 31 december 1920 till sammanlagt 8,129 personer, därvid såsom lappar räknades alla de personer, vilka »på grund av härstamning och levnadsförhållanden samt andra på frågan inverkan omständigheter voro att anse såsom tillhörande den svenska lappallmogen». I detta antal var, i enlighet med sagda klassifikationsgrund, inräknat ett antal halvlappar, d. v. s. personer med endera lapsk fader eller moder men med den andra av föräldrarna svensk eller finsk, av 1,430 personer, utgörande 17.6 % av hela antalet.

Fördelningen av lapparna på rikets län var enligt kommitténs beräkning följande:

i <i>Norrbottens län</i>			
lappmarksdelen		4,384	
nedom lappmarksgränsen		563	4,947
i <i>Västerbottens län</i>			
lappmarksdelen		2,024	
nedom lappmarksgränsen		8	2,032
i <i>Jämtlands län</i>			
lappförsamlingarna		809	
övriga församlingar		164	973
i <i>Västernorrlands län</i>			
i <i>Västernorrlands län</i>			164
i <i>övriga län</i>			
i <i>övriga län</i>			13
		Summa	8,129

Kommittén anmärker i fråga om dessa siffror, att kommittén vid sin beräkning av lapparnas antal medtagit endast sådana personer av lapsk härkomst, vilka kunnat anses såsom hellappar eller halvlappar, varemot den bortsett från personer av mera utspädd blandras. Kommittén anser emellertid att det finnes ett mycket avsevärt antal av sådan blandras, fjärdedelslappar, åttondelslappar o. s. v., ett antal som dock har varit omöjligt att utröna. Även för antalet verkliga hel- och halvlappar lär, enligt vad från kommitténs sekreterare meddelats, de ovan angivna talen böra betraktas såsom minimala och därtill alltså få läggas ytterligare något 50- eller 100-tal.

Svårigheter vid beräkning av lapparnas antal.

Över huvud taget visar det sig förenat med åtskilliga svårigheter att finna en fullt exakt siffra för lapparnas antal i riket. Detta förhållande beror främst på den ovan antydda rasblandningen, som gör dels att ovisshet råder hos myndigheterna, vilka äro att räkna som lappar eller icke — särskilt är detta fallet med avseende på lappar, som icke idka renskötsel — och dels att avkomlingar av lappar så småningom uppgå i den övriga befolkningen samt i kyrkoböcker och mantalslängder icke upptagas som lappar. Härutinnan följas ock

av myndigheterna olika principer på olika orter och vid olika tidpunkter, varigenom uppkomma ojämnheter och osäkerhet i uppgifterna. Det är därför svårt att finna fullt jämförbara siffror för olika tidsperioder, liksom de för samma period kunna visa ojämnheter emellan olika områden och län.

Enligt de vid 1920 års allmänna folkräkning erhållna siffrorna utgjorde vid 1920 års slut antalet lappar i riket allenast 7,162, fördelade på följande sätt:

Norrbottnens län	4,437
Västerbottnens län	1,679
Jämtlands län	897
Övriga län	149
	<hr/>
	Summa 7,162

Lappbefolkningens storlek enligt de allmänna folkräkningarna.

Sistberörda siffror skilja sig alltså högst avsevärt från lappkommitténs. Detta beror utan tvivel därpå, dels att de uppgifter, varpå folkräkningen grundar sig, insamlats enligt andra och för fullständigheten mindre effektiva metoder än uppgifterna till lappkommittén, dels ock att den sistnämnda bland lapparna medräknat en del personer, särskilt halvappar på mödernet, som av myndigheterna i allmänhet icke upptagas som lappar. För en jämförelse angående lappbefolkningens storlek vid olika tidsperioder torde emellertid folkräkningens siffra vara lämpligare än lappkommitténs, även om denna sistberörda måste anses mera exakt. Folkräkningarnas siffror torde nämligen grunda sig på sinsemellan i det stora hela överensstämmande principer.

Enligt tidigare folkräkningar uppgingo lapparna i Sverige till följande antal:

år 1870	6,711
» 1880	6,404
» 1890	6,846
» 1900	6,983
» 1910	7,138

För tiden efter 1920 har en sådan genomförd undersökning, som den lappkommittén verkställde, ansetts vara förenad med alltför stort besvär och därför icke lämpligen böra sättas i verket, utan man har nöjt sig med att få fram siffror i huvudsak analoga med dem, som vunnits vid folkräkningen. Enligt den sålunda gjorda utredningen utgjorde lappbefolkningen den 31 december 1922:

Lappbefolkningens storlek den 31 dec. åren 1922 och 1923.

i Norrbottens län	4,559 ¹
i Västerbottnens län	1,623
i Jämtlands län	880
	<hr/>
	Summa 7,062

Beträffande riket i övrigt hava, med hänsyn till förevarande utredning, några siffror av enahanda skäl som ovan angivits icke ansetts böra införskaffas; de skulle för frågan om ordnandet av den lapska fattigvården sakna egentlig betydelse.

¹ För kommunerna nedanför lappmarksgränsen i Norrbottens län hava några nya siffror för lapparnas antal icke erhållits, vadan dessa här ingå med samma antal som för den 31 december 1920. Sannolikt skulle med uppgifter, insamlade enligt samma metod som för folkräkningen, erhållas ett mindre antal. Angående siffrorna för Jokkmokk och Arvidsjaur, som ingå i slutsiffran, se not å sid. 22.

Till ovanstående siffra bör emellertid givetvis vid en jämförelse med den ovan anförda för år 1920 läggas en siffra för antalet lappar inom rikets övriga län. Under antagande att denna vore lika med den 31 dec. 1920 eller 149, skulle alltså antalet lappar den 31 dec. 1922 varit 7,211. Jämfört med folkräkningssiffran skulle detta utvisa en ökning av 49 på de två åren.

Den 31 december 1923 utgjorde lappbefolkningen enligt den nu införskaffade utredningen:

i Norrbottens län	4,587 ¹
i Västerbottens län	1,696
i Jämtlands län	875

Summa 7,158

Alltså i jämförelse med 1922 en ytterligare ökning med 96. Differensen synes något stor, vilket beror på den anmärkta mindre exaktheten i uppgifterna. Man torde kunna antaga som sannolikt att siffran för 1922 är något för låg.

En sammanställning av siffrorna för tioårsperioderna från och med 1870 till och med 1920 samt för de båda senaste åren visar sålunda en stadigt fortgående ökning, ehuru väl ej särdeles stor, av lappbefolkningen i riket; på 50 år omkring 450 personer. Denna ökning vore naturligen vida större, om man ej vid registerföringen hade att räkna med den avgång från lappbefolkningen till den övriga befolkningen, som förorsakas av den ovan antydda rasblandningen och ombyte av näringsfång.

Såsom betecknande för beskaffenheten av denna avgång må anföras vad lappfogden i Norrbottens läns norra distrikt i sin den 22 mars 1924 avgivna uppgift rörande antalet lappar inom distriktet anför beträffande Gällivare socken. Han säger: »Inom Gällivare socken är uppgiften angående icke renskötande skogslappar tämligen osäker, enär inom ett flertal byar, särskilt i socknens södra del, nybyggarna äro lappar som blivit bofasta för flera tiotal, ja i vissa fall hundratal år sedan och helt lämnat sina lapska namn och nu ha namn på -son. I vad mån dessa inbyggare äro rena skogs- eller fjällappar, kan endast en mycket noggrann utredning utvisa. I uppgifterna här ovan² ha endast personer som på fädernet äro lappar blivit upptagna.»

Äro lapparna en utdöende nationalitet?

Ett konstaterande av det faktum att lapparna, oaktat de anförda motverkan- de förhållandena, dock enligt de anställda beräkningarna utvisa en stadigt fortgående ökning är av stort intresse med hänsyn till frågan, om lapparna äro en utdöende folkstam eller icke. Man var förr, och är kanske i viss mån ännu, inom vida kretsar av den uppfattningen att lapparnas antal är statt i stadig minskning och att de möjligen i en ej så avlägsen framtid skulle upphöra att finnas till såsom en särskild nationalitet. Ovan³ är omnämnt, hurusom i biskop Bergmans motion vid 1850—51 års riksdag ställes framtidsperspektivet att den lapska nationen »i en icke långt avlägsen framtid säkert skall upphöra att finnas». I landshövdingarnas i de tre nordligaste länen tidigare berättelser över användningen av det beviljade statsanslaget till lapparnas fattigvård⁴ framlyser också en ganska stark pessimism i fråga om lapparnas förmåga att ekonomiskt bestå, varmed givetvis deras bestånd som nationalitet måste vara nära förknippat. Och än i dag får man ej sällan höra framhållas, att lapparna såsom nationalitet äro i tillbakagång. Gentemot dylika framtidsperspektiv ådagalägga emellertid de ovan framställda folkmängds-siffrorna, att lapparnas bestånd såsom särskild folkstam i riket för närvarande

¹ Se not å föreg. sida.

² Ingå i uppgifterna här ovan för 1922 och 1923.

³ Sid. 7.

⁴ Sid. 9.

alls icke är hotat, utan att man, för så vitt icke en vittgående ändring i deras existensförhållanden inträder, har att räkna med att denna nation i en lång framtid kommer att befolka de trakter, som nu utgöra deras egentligaste och huvudsakliga uppehållsort. Det är därför och kommer i överskådlig framtid att bliva en statens angelägenhet av vikt att foga sådana anstalter, att lapparna ekonomiskt och i andra hänseenden icke sättas efter rikets övriga medborgare.

Lapparna hava av ålder haft sitt huvudsakliga näringsfång i skötandet av renar, vilka varit deras husdjur och lämnat det egentliga bidraget till deras uppehälle. Därjämte hava de idkat jakt och fiske. Av sättet för renskötsel och beskaffenheten av de områden där den bedrivits har man inom lapparna, åtminstone vad angår Norrbottens och Västerbottens län, skilt mellan *fjällappar* och *skogslappar*. De förra hava sina renbetesmarker på fjällen från finska gränsen i norr så långt söderut som över huvud taget några lappar finnas, d. v. s., om man medräknar även Jämtlands och Härjedalens lappar, ända ned till Idre socken i Dalarna. Inom dessa fjälltrakter uppehålla de sig med sina renar sommartiden, på vissa orter hela året, i några fall på vissa kortare tider inom angränsande trakter i Norge, men företaga i regel vintertiden med sina hjordar vidsträckta vandringar ned till skogs- och kustlandet i Sverige. De benämnas med avseende härpå även *flyttlappar*. Skogslapparna åter, vilka numera förekomma allenast i Norrbottens län samt i Malå socken av Västerbottens län, uppehålla sig hela året om med sina renar i skogslandet, där de företaga allenast korta vandringar alltefter behovet och tillgången av bete för renarna.

Den senaste lappkommittén tillämpade indelningen i fjällappar och skogslappar på lappbefolkningen i dess helhet och beräknade då antalet av vardera slaget på följande sätt:

	Fjällappar	Skogslappar	Summa
Norrbottens län	2,931	2,016	4,947
Västerbottens län	1,699	333	2,032
Jämtlands län	973	—	973
Övriga län	171	6	177
	5,774	2,355	8,129

I själva verket har emellertid indelningen i fjäll- och skogslappar betydelse endast för de lappar som idka renskötsel. Med avseende på de andra saknar det all betydelse, om de äro att hänföra till det ena eller andra slaget.

Ursprungligen har renskötseln varit, jämte jakten och fisket, lappbefolkningens *enda* näringsfång, varmed samtliga lappar som varit arbetsföra sysselsatt sig. Och länge nog, i viss mån ända in i senaste tid, har man inom vida kretsar ansett det vara den enda näring, för vilken de ägnade sig. Under tidernas lopp ha emellertid förhållandena i detta hänseende väsentligen ändrats. Lapparna ha i allt större omfattning och till allt större antal övergivit renskötseln och därjämte eller i dess ställe ägnat sig åt andra näringsfång.

Enligt de genom folkräkningen erhållna siffrorna utgjorde antalet renskötande lappar från och med 1870-talet:

år 1870	4,884
» 1880	4,573
» 1890	4,098
» 1900	3,985
» 1910	3,671

För folkräkningen år 1920 hava inga dylika siffror ännu framkommit. Där-
emot har lappkommittén verkställt en undersökning om förhållandena i detta

*Fjällappar
och skogs-
lappar.*

*Renskötande
och icke
renskötande
lappar.*

hänseende vid 1920 års slut. Enligt denna ställde sig antalet renskötande och icke renskötande lappar på följande sätt:

<i>fjällappar:</i>	renskötande	icke renskötande	Summa
Norrbottnens län	1,690	1,241	2,931
Västerbottnens län	306	1,393	1,699
Jämtlands län	295	678	973
Övriga län	—	171	171
	2,291	3,483	5,774
<i>skogslappar:</i>			
Norrbottnens län	428	1,588	2,016
Västerbottnens län	56	277	333
Övriga län	—	6	6
	484	1,871	2,355

De icke renskötandes antal uppgick alltså vid sagda tidpunkt till nära det dubbla mot de renskötandes. Av lapparnas hela antal var endast 34.2 % renskötande, under det de icke renskötande utgjorde 65.8 %. I de renskötandes antal äro därvid inräknade kvinnor och barn inom de familjer, vilka hava renskötsel till näringsfång. Det visar sig av de anförda siffrorna, att bland skogslapparna övergången från renskötseln till andra yrken varit vida större än bland fjälllapparna, ett förhållande som otivelaktigt beror på de större möjligheter till en dylik övergång, som för skogslapparna erbjuda sig på grund av deras bostads- och näringsförhållanden.

För den 31 december 1922 ställa sig — beträffande de län där renskötsel förekommer¹ — nu omhandlade förhållanden på följande sätt:²

	renskötande	icke renskötande
Norrbottnens län		
fjällappar	1,885	
skogslappar	327	2,347 ³
Västerbottnens län		
fjällappar	120	
skogslappar	30	1,473
Jämtlands län	312	568
	2,674	4,388

Härav visar sig att, under det de renskötandes antal bland fjälllapparna något ökats på de två åren, från 2,291 till 2,317, det bland skogslapparna minskats betydligt eller från 484 till 357. Detta sammanhänger uppenbarligen med den ovan påpekade starka utvecklingen bland dessa senare lappar av renskötselns övergivande för annan sysselsättning. Att siffran för icke renskötande lappar ställer sig så mycket lägre än lappkommitténs siffra för 1920 beror givetvis på den olika principen för uppgifternas insamlande. I själva verket får man antaga ökning snarare än minskning i de icke renskötandes antal.

*Lapparnas
övergång
från renskötsel till
annan sysselsättning.*

Vid en sammanställning av folkräkningssiffrorna med lappkommitténs siffror och dem som erhållits för år 1922 synes, som om den stora flykten från nomadlivet skulle vara att hänföra egentligen till det senaste decenniet. Det skulle dock vara förhastat att draga en dylik slutsats av dessa siffror. Efter

¹ Beträffande övriga län har, av skäl som tidigare angivits, någon undersökning ej ägt rum såsom saknande intresse för förevarande fråga.

² Några säsiffror för fjällappar och skogslappar bland icke renskötande hava ej erhållits.

³ Rörande beräkningen av detta antal se not sid. 13.

all sannolikhet äro i de tidigare folkräkningarna siffrorna alltför höga beträffande antalet renskötande; och det är nog så att, om än det senaste årtiondet av allt att döma utmärks genom en proportionsvis större minskning i antalet renskötande lappar, denna minskning dock ej varit så koncentrerad till denna tidrymd, som de angivna siffrorna utvisa, utan fortgått, fastän utan att märkas i de statistiska uppgifterna, sedan längre tid tillbaka.

Lapparnas övergång från renskötseln till andra yrken eller sysselsättningar sker huvudsakligen på två olika sätt, än mera direkt och omedelbart, än medelst en gradvis fortgående utveckling till ett fullständigt övergivande av nomadlivet.

För att lappen må kunna leva av sina renar måste renhjorden uppgå till ett visst större antal. Detta ställer sig, såsom naturligt är, olika alltefter familjens storlek; det har nog också ställt sig olika under olika tider. Kyrkoherden i Karesuando, den ryktbare Lars Levi Læstadius, vilken behandlat lapparnas förhållanden på 1820-talet, beräknade då 15 renar vara det minsta, varpå en person kunde uppehålla sig. Hans broder, den likaledes framstående lappkännaren och organisatören av lappskoleväsendet Petrus Læstadius, som anför detta, finner detta antal dock alltför litet.¹ »Ty», säger han, »om man ock däribland supponerar 10 vajor,² så måste man ändå supponera, att de alla skola lyckligen bära kalv, och att ingen ren skall förolyckas, om han» (= lappen) »möjligen skall kunna bärga sig: han får ändå icke slakta många om året och hans liv måste bliva ganska magert — men just så är», tillägger han, »de flesta lappars liv».

Av andra, som behandlat detta ämne, har antalet beräknats vida högre, mer ju senare de yttrat sig. Numera torde minimum icke kunna sättas under 50 renar eller mera. Och ju större familjen är, dess större antal erfordras. Vid sammanträde, som lappkommittén den 4 april 1920 höll med Karesuandolapparna, ansåg en närvarande ordningsman att »under goda år» 150 renar kunde vara tillräckligt för att bereda uppehälle åt en familj av man, hustru och 4—5 barn. Vid ett annat dylikt sammanträde i Jokkmokk den 4 februari 1921 yttrades, att, om ej antalet renar för en medelstor familj kunde bringas upp till minst 100 stycken, lönade sig icke att staten bidroge med lån för reninköp. Likaså vid sammanträde den 11 februari 1921 i Arjeppluog. Vid ett tämligen talrikt besökt sammanträde inför länsstyrelsen i Norrbottens län i Jukkasjärvi kyrkoby den 30 november 1919 antecknades såsom den allmänna meningen, »att en lappfamilj av normal storlek bärgade sig med en hjord av 200 djur».

Det inträffar nu ej så sällan, att genom s. k. flenår (tjuocke)³ eller andra naturförhållanden betet för renarna tryter eller blir otillräckligt, varigenom försorsakas svält och större dödlighet bland dem, eller ock att rovdjurshärjningar eller pest eller dylikt decimera renhjorden. Lappen kan då inom ganska kort tid se sin hjord gå förlorad eller bliva förminskad under det minimum, som han behöver för att livnära sig av den. Då återstår för honom, såvitt han ej kan eller vill taga tjänst hos annan renskötande lapp, ingen annan utväg än att ägna sig åt annan verksamhet. Förr i tiden blev han då s. k. fiskarlapp, d. v. s. han satte sig ned vid någon fiskrik sjö och försörjde sig med fiske. Denna utväg väljes, i all synnerhet i det nordligaste länet, ännu i dag. Fisket förenas oftast med någon boskapsskötsel. Äro förhållandena ogynnsamma, blir härvid ofta resultatet att han slutar som fattiglapp, blir fattighjon. Men

*Existens-
minimum av
renar.*

*Olika for-
mer för
övergången.*

¹ P. Læstadius: Fortsättning av journalen över missionsresor i lapmarken åren 1828—1832, Stockholm 1833, sid. 42.

² = renkor.

³ Då genom efter snöväder inträffande regn och därpå följande hastig köld den övre delen av snötäcket till stor tjuocklek fryser till en isskorpa, som hindrar renarna att komma ned till renmossan.

jämte denna utväg har det, framförallt inom vissa för jordbruk mera lämpade orter, blivit allt vanligare, att lapparna, då de övergiva renskötelsen och nomadlivet men fortfarande äro arbetsföra, övergå till att bliva jordbrukare, nybyggare, antingen, om de hava någon tillgång, på självständigt jordbruk eller genom att träda i tjänst hos andra jordbrukare. En dylik utväg väljes i all synnerhet av sådana, som frivilligt och icke av nödtvång övergiva nomadlivet, ett förhållande som ej så sällan inträffar. Har en lapp en gång gjort en sådan övergång, kvarstannar han nästan alltid i den nya ställningen; det är ytterst sällsynt att en övergång äger rum i motsatt riktning.

Jämte en sådan mera direkt övergång från renskötelsen till andra sysselsättningar, som här ovan omnämnts, kan man ock iakttaga ett delvis och så småningom försiggående vändande från nomadlivet till andra förvärvsgrenar. En renskötande lapp skaffar sig, jämte renarna, en del andra för nybyggare i dessa trakter vanliga husdjur; till en början kanske allenast några getter; dessa utökas med någon ko; antalet dylika husdjur växer; slutligen tillkommer till och med en häst, ja kanske ett par. För skötelsen av dessa husdjur måste han skaffa sig en fast bostad med ladugårdshus; han kan icke mera följa renarna utan måste överlämna skötelsen av dessa åt tjänare eller andra lejda skötare. Renskötelsen övergår till att bliva en binäring; och förr eller senare, helst om ogynnsamma förhållanden för renskötelsen inträda, övergives den alldeles.

Denna övergång från renskötande lapp till icke renskötande har, såsom framdeles närmare beröres, en stor betydelse för omfattningen och behovet av fattigvård bland lapparna. En undersökning angående den omfattning, vari lapparna övergått till andra yrken, har därför för nu förevarande ämné ett ganska stort intresse.

*Lapparnas
fördelning
på yrken.*

Enligt de av lappkommittén gjorda undersökningarna, vilka hänföra sig till förhållandena den 31 december 1920, fördelade sig lapparna efter yrken i följande huvudgrupper, nämligen

a) renskötande:		
enbart renskötande	2,038	25.1
renskötsel och jordbruk	676	8.3
renskötsel och annat yrke än jordbruk	61	0.8
	2,775	34.2
b) icke renskötande:		
enbart jordbrukande	2,886	35.5
annat yrke än jordbruk	261	3.2
tjänare hos icke lappar	82	1.—
lösa arbetare	604	7.4
övriga icke renskötande	1,521	18.7
	5,354	65.8

Det visar sig av dessa siffror, att de lappar, för vilka renskötsel utgör det egentliga försörjningsmedlet, numera utgöra allenast en fjärdedel av hela antalet lappar. Därtill kommer icke fullt $\frac{1}{10}$ sådana som jämte renskötelsen idka jordbruk eller andra yrken. Särskilt bland skogslapparna, inom vilka, som förut är nämnt, övergivandet av renskötelsen fortgått kraftigast, är det endast $\frac{1}{4}$ av de renskötande, som hava enbart renskötsel till yrke. Bland de 484 renskötande skogslapparna äro nämligen endast 118 eller 24.4 % enbart renskötande. Hos fjälllapparna är proportionen av enbart renskötande vida större; av 2,291 renskötande äro 1,920 eller 83.8 % enbart renskötande. Men det är ytterligare att märka, att även bland den fjärdedel av lapparna, som helt ägnar sig åt renskötelsen, ett betydligt antal vänt sig från det nomadiserande levnadssättet och,

i stället för att bo i kåta, åt sig uppfört fasta bostäder av timrade stugor eller torvgammer med murad spis.

Rörande omfattningen och beskaffenheten av den lapska fattigvården har lappkommittén föranstaltat en mycket fullständig undersökning, avseende förhållandena under år 1920. För den föregående tiden föreligger däremot ingen som helst dylik utredning; och det torde icke ens vara möjligt att nu åstadkomma någon sådan. De genom länsstyrelserna avgivna årsredogörelserna rörande användningen av statsbidragen till lapska fattigvården och deras framställningar om ytterligare bidrag innehålla visserligen åtminstone under de senaste årtiondena — tidigare äro de mera knapphändiga — uppgifter å antalet understödstagare, som fått eller föreslås att få del av detta bidrag. Då emellertid, vad angår Väster- och Norrbottens län, kommunerna själva bekosta en del av den lapska fattigvården och för övrigt redovisningarna omfatta endast de kommuner som erhållit statsbidrag, samt de i de flesta fall endast upptaga huvudpersonerna eller familjefäderna, får man av dessa handlingar icke någon exakt kännedom om antalet lapska understödstagare i dessa län. Från Jämtlands län, där staten bekostar all fattigvård åt lapparna, torde visserligen antalet understödstagare kunna någorlunda tillförlitligt utletas ur ansökningshandlingarna, ehuru väl icke heller detta fullständigt, enär även dessa handlingar mestadels endast upptaga huvudpersonerna och ej familjemedlemmarna i övrigt. För detta län liksom för de två övriga lämna emellertid nämnda handlingar endast en mycket ofullständig ledning för bedömning av understödstagarnas ålder, om de äro barn eller äldre, och ej heller innehålla de någon upplysning om formerna för fattigvården, orsakerna till fattigvårdsbehovet m. fl. ämnen, som äro av betydelse för bedömning av förevarande fattigvårdsfråga. Den officiella statistiken lämnar ej heller några upplysningar angående fattigvården bland lapparna. I den mån de lapska understödstagarna äro inräknade i de kommunala primäruppgifterna — vad Jämtlands län angår är så icke fallet — skiljes icke på understödstagarnas nationalitet. Att för en flera år tillbaka liggande tidrymd infordra uppgifter från de kommunala myndigheterna skulle förorsaka dessa alltför stort besvär, om ens uppgifter från dem över huvud taget stode att få. På grund härav har man, så intressant det än skulle vara att kunna få en närmare föreställning om utvecklingen på förevarande område, sett sig nödsakad att avstå från en undersökning härom. Man har alltså åtnöjt sig med lappkommitténs undersökning angående förhållandena år 1920 samt, till fullständigande av den sålunda erhållna bilden, verkställt en liknande undersökning, om än i mindre omfattning, rörande förhållandena år 1922, eller det senaste år, för vilket man kunnat begära uppgifter.

Den av lappkommittén föranstaltade undersökningen rörande lapska fattigvårdens tillstånd 1920 var i huvudsaklig mån lagd efter samma principer som fattigvårdslagstiftningskommitténs statistiska undersökningar rörande fattigvården i riket i allmänhet.¹ Den omfattar alltså: lappfattigvårdens organisation; antalet understödstagare och deras fördelning i åldersklasser; orsakerna till fattigvårdsbehovet; fattigvårdens beskaffenhet av att vara varaktig eller tillfällig, samt om den förra utgjort full eller delvis försörjning; understödets former, såsom utackordering, anstaltsvård och understöd i hemmet, särskilt med hänsyn till vissa grupper av varaktigt försörjda understödstagare; åtgärder till förebyggande av fattigvårdsbehov; årliga medelvärdet av en understödstagares fulla försörjning 1920; fattigvårdskostnader under åren 1909—1920; åtgärder mot försumliga försörjare; antalet i Norge understödda och därifrån hem-

Statistik ang. lappfattigvården.

Brist på tidigare uppgifter rörande lappfattigvården.

Lappkommitténs undersökning ang. lappfattigvården 1920.

¹ Se Fattigvårdslagstiftningskommitténs betänkande rörande fattigvårdslagstiftningen, Del III: »Statistiska undersökningar rörande den svenska fattigvården», Stockholm 1915.

sända lappar m. fl. med de anförda huvudämnena sammanhörande frågor. Ut i flera av ovan upptagna ämnen har dock undersökningen sträckt sig allenast till kommunerna ovan lappmarksgränsen i Norrbottens och Västerbottens län samt lappförsamlingarna i Jämtlands län.

Det visade sig emellertid mycket svårt att få in exakta uppgifter i samtliga de avseenden, som de utsända frågeformulären omfattade. Från flera kommuner voro de inkomna uppgifterna bristfälliga eller påtagligen oriktiga, och det visade sig mycket svårt att få dessa brister avhjälpda. En av de större kommunerna i Norrbottens län, Gällivare, underlät oaktat påminnelser helt och hållet att lämna uppgifter. Den utredning, som på det inkomna och med mycket besvär nödtorftigt kompletterade materialet kan åstadkommas, måste därför förete bristfälligheter och luckor. Att nu efteråt få detta rättat låter sig ej göra, utan materialet måste begagnas sådant det är.

Undersökningar rörande lappfattigvården 1922

De uppgifter, som på sätt förut antytts under nu förevarande utredning infordrats rörande lapska fattigvårdens tillstånd under år 1922, huvudsakligen i syfte att få något jämförelsematerial, hava med hänsyn till de ovan antydda svårigheterna för uppgifternas åstadkommande begränsats till vissa mera viktiga förhållanden, nämligen: lappbefolkningens antal och fördelning i fjällappar och skogslappar, renskötande och icke renskötande; antalet understödstagare och deras fördelning i åldersklasser, varvid man dock skilt allenast på barn under 16 år samt äldre personer; understödstagarnas fördelning efter formerna för fattigvården, utackorderade och i anstalt vårdade; antalet fullt försörjda fattiga; antalet sinnessjuka eller sinnesslöa understödstagare; kommunernas kostnader för fattigvården; åtgärder mot försumliga försörjare och förekomsten av bettleri. Dessutom har undersökningen huvudsakligen begränsats till att avse allenast lappmarkskommunerna i Norrbottens och Västerbottens län samt lappförsamlingarna i Jämtlands län. De särskilda anordningar, som vidtagits med avseende å lapparnas fattigvård, ha nämligen varit inskränkta till lappar, som tillhöra ovannämnda kommuner eller lappförsamlingar.

Antalet lapska understödstagare 1920.

Antalet understödstagare år 1920 bland sistberörda kategori av lappar enligt lappkommitténs utredning framgår av nedanstående tablå, i vilken för jämförelses skull även upptages hela antalet lappar i vederbörande kommuner och församlingar:

Norrbottens län:

	Hela antalet lappar	Understödstagare
Karesuando	673	147
Jukkasjärvi	879	151
Gällivare	709	uppgift saknas
Jokkmokk	517	70
Arjepluog	667	181
Arvidsjaur	939	378

Västerbottens län:

Malå	300	82
Stensele	131	25
Tärna	621	19
Sorsele	444	29
Åsele	59	2
Vilhelmina	462	50
Lycksele, Örträsk, Fredrika och Dorotea . . .	7	—

Jämtlands län:

Frostvikens lappförsamling	219	38
Föllinge (Hotagen) d:o	150	52
Undersåker (Kall) d:o	261	31
Hede (Tännäs) d:o	186	44
	7,224	1,299 ¹

Lappkommitténs undersökning omfattade jämväl antalet understödstagare bland lapparna inom andra orter än de ovan nämnda. Beträffande särskilt kommunerna inom Norrbottens län hava uppgifterna härom ett visst intresse, då det satts i fråga behövligheten av särskilda åtgärder för lappfattigvården även inom dessa kommuner. Naturligen medtogos härvid inga andra kommuner än de, inom vilka lappar funnos. År 1920 ställde sig förhållandena i nedan nämnda kommuner på följande sätt:

	Hela antalet lappar	Understöds- tagare
Pajala med Muonionalusta	139	7
Junosuando	12	—
Tärendö	48	9
Korpilombolo	51	—
Övertorneå	33	5
Hietaniemi, Nedertorneå, Karl Gustav, Överkalix och Nederkalix	136	—
Råneå	87	20
Edefors	36	2
Boden	2	1
Överluleå	2	2
Nederluleå	9	3
Älvsby	8	—
	563	49

Vad angår Västerbottens län nedanom lappmarksgränsen har för där bosatta 8 lappar uppgivits en understödstagare; för kommunerna i Jämtlands län utom lappförsamlingarna med 164 lappar 17 understödstagare samt för övriga län med 177 lappar 15 understödstagare, samtliga tillhörande Västernorrlands län.

På hela antalet lappar av sist omhandlade kategori, inalles 912 personer, uppgick alltså understödstagarnas antal till 82. Inom ingen av de ifrågasvarande kommunerna, icke ens inom Norrbottens län, visar sig enligt lappkommitténs utredning antalet understödstagare uppgå till något mera avsevärt antal.²

Vill man i procent ange relationen mellan antalet understödstagare och hela antalet lappar, som äro bosatta inom lappmarken i Norrbottens och Västerbottens län samt lappförsamlingarna i Jämtlands län — därvid siffran för hela antalet lappar inom Gällivare kommun måste utgå — visar sig detta utgöra den höga siffran av 19.95%.³ För lappar, boende utanför dessa områden, utgöra enahanda procenttal omkring 9.

¹ Denna siffra är, såsom framgår av en noggrannare undersökning och jämförelse med förteckningarna på dem som åtnjutit del av statsbidraget, för liten och borde varit åtminstone ett 100-tal högre. Det synes som om uppgifterna från en del kommuner, särskilt i Västerbottens län, skulle omfatta endast familjefäderna, ej deras hustrur och barn. Huru stort det verkliga antalet är kan ej numera exakt utrönas. Man har därför måst taga siffrorna sådana de äro. För ändamålet äro de ock fullt användbara.

² Se om Råneå, sid. 108 not 2.

³ Denna siffra är något för låg; jfr not 1.

Antalet lapp-
ska under-
stödstagare
1922.

Vid en jämförelse med förhållandena i förevarande avseende under år 1922 — varvid medtages endast lappmarkssocknarna i de två nordligaste länen samt lappförsamlingarna i Jämtlands län — visar antalet understödstagare följande siffror.

	Hela antalet lappar	Understöds- tagare
<i>Norrbottens län:</i>		
Karesuando	539	132
Jukkasjärvi	864	197
Gällivare	564	80
Jokkmokk	516 ¹	43
Arjepfluog	594	166
Arvidsjaur	919 ¹	294
<i>Västerbottens län:</i>		
Malå	262	91
Stensele	100	41
Tärna	541	35
Sorsele	351	47
Åsele	27	1
Vilhelmina	320	111
Lycksele, Örträsk, Fredrika och Dorotea	22	—
<i>Jämtlands län:</i>		
Frostviken	217	45
Föllinge (Hotagen)	148	66
Undersåker (Kall)	263	46
Hede (Tännäs)	201	40
	6,448	1,435

Antalet understödstagare, jämfört med förhållandet 1920, visar en ej så obetydlig ökning; talen äro respektive 1,299 för 1920 och 1,435 för 1922. Uttryckt i procent av antalet lappar blir antalet understödstagare för 1922 22.25 % mot 19.95 % år 1920. Denna höjning torde emellertid till en del vara mera skenbar än verklig, beroende därpå, dels att man för år 1922 på grund av uppgifternas förut berörda mindre exakthet rör sig med en för liten folkmängdssiffra och dels att, såsom förut antytts, siffran för understödstagare 1920 är för låg. Med hänsyn till den i nästföregående kapitel påvisade stora ökningen av statsbidragen till lappska fattigvården, en ökning som fortgått även under tiden mellan 1920 och 1922, är visserligen en ökning av understödstagarnas antal förklarlig. Ökningen av statsbidragen torde emellertid icke utslutande vara att tillskriva sagda förhållande utan jämväl en även efter 1920 fortgående höjning av understödets belopp. Att en ökning ägt rum av understödstagarna lärer dock få anses som visst.

Antalet lapp-
ska under-
stödstagare i
jämförelse
med antalet
understöds-
tagare i hela
riket.

En jämförelse i avseende å förhållandet mellan antalet understödstagare inom rikets befolkning i sin helhet och bland lapparna utfaller, såsom var att vänta, betydligt till de senares nackdel. År 1920 utgjorde antalet understödstagare i samtliga landskommuner i riket allenast 3.36 % av befolkningen. I städerna var procenten något högre, nämligen 5.82 %. För hela riket utgjorde procenttalet 4.09. År 1922 voro motsvarande siffror för landsbygden 3.79 %, för städerna

¹ För Jokkmokk och Arvidsjaur saknas i mantalslängderna anteckning, huruvida en person är lapp eller icke; av en jämförelse mellan renlängderna och mantalslängderna har framgått antalet renskötande lappar. Däremot har svårighet mött att få fram antalet av de icke renskötande. Siffrorna för dessa ha därför upptagits efter 1920 års statistik, vilket lappfogden ansett kunna utan avsevärd missvisning äga rum.

6.39 % samt för riket i sin helhet 4.58 %. — Härtill bilda de ovan anförda procenttalen för lapska understödstagare, vare sig man avser talet för 1920 19.95 % eller för 1922 22.25 %, en verklig beklämmande motsats.

Ett synnerligen högt procenttal visar Arvidsjaur kommun, där understödstagarna utgjorde år 1920 omkring 40 % och år 1922 omkring 32 % av hela lappbefolkningen, ett förhållande som onekligen måste förefalla i hög grad onormalt.¹ Förklaringen häri torde enligt inhämtade upplysningar vara att söka, förutom i de allmänna orsaker som verka till större frekvens av understödsbehövande bland lapparna i ett flertal lappmarkskommuner, i uppkomsten inom kommunen utav ett proletariat av icke renskötande lappar; en utan plan och beräkning sedan längre tid fortgående nedsättning av fattiga lappar såsom nybyggare utan medel eller förmåga att ta sig fram såsom jordbrukare på sina, i många fall alltför små lägenheter. Det uppgives också, att till följd av de exceptionella förhållanden som rådde under krigsåren en del oarter i avseende på anlitandet av offentlig understödsverksamhet insmugit sig hos befolkningen och därefter icke kunnat bortarbetas. Det klagas över att slöhet och lättja gripit omkring sig samt över att antalet barn utom äktenskap bland den ifrågakärande befolkningen är mycket stort. Såsom i det följande kommer att närmare visas, är det de delvisa eller tillfälliga understöden till icke renskötande lappar, som i ojämförlig grad betinga det stora antalet understödstagare.

En undersökning, huru understödstagarnas antal förhåller sig till antalet renskötande och icke renskötande lappar inom de särskilda lappmarkssocknarna och lappförsamlingarna enligt lappkommitténs utredning för 1920, visar följande resultat:

*Understöds-
tagarnas
fördelning
på renskötande
och
icke renskötande
år 1920.*

	Hela antalet		Understödsstagare	
	renskötande	icke renskötande	renskötande	icke renskötande
<i>Norrbottens län:</i>				
Karesuando	562	111	118	29
Jukkasjärvi	604	275	64	87
Gällivare	293	416	uppgift saknas	
Jokkmokk	282	235	11	59
Arjeplog	205	462	13	168
Arvidsjaur	172	767	47	331
<i>Västerbottens län:</i>				
Malå	55	245	9	73
Stensele	—	131	—	25
Tärna	65	556	—	19
Sorsele	82	362	1	28
Åsele	—	59	—	2
Vilhelmina	160	302	6	44
Lycksele, Örträsk, Fredrika och Dorotea	—	7	—	—
<i>Jämtlands län:</i>				
Frostviken	77	142	2	36
Föllinge (Hotagen)	28	122	3	49
Undersåker (Kall)	125	136	2	29
Hede (Tännäs)	65	121	—	44
	2,775	4,449	276	1,023

¹ För år 1922 överträffas visserligen Arvidsjaur i detta hänseende av Vilhelmina, där procenten av understödstagare var ej mindre än 34.69; men dels är detta års siffra för hela antalet lappar i Vilhelmina, såsom framgår av en jämförelse med talet för 1920, utan tvivel alldeles för liten, dels synes stegringen mera tillfällig, i det år 1920 procenten var endast omkring 10.

De relativa talen — varvid av förut angivet skäl bör bortses från Gällivare samt av grunder som nedan angivas jämväl från Karesuando — utgöra för de renskötande lapparna omkring 8.3 % understödstagare och för de icke renskötande omkring 25.3 % understödstagare av hela antalet lappar inom vardera kategorien.

Proportionen av understödstagare visar sig alltså betydligt större för de icke renskötande än för de renskötande lapparna. Detta sammanhänger delvis därmed att en stor del bland icke renskötande lappar just är sådana, som av en eller annan orsak avyttrat eller förlorat sina renar och slagit sig ned såsom bofasta, men i och med det att de lämna renskötelsen, sitt dittillsvarande försörjningsmedel, mycket ofta övergå till understödstagarnas klass. Ofta nog sker en sådan övergång efter ett mellanstadium som fiskarlapp; utan tillgångar, vilka gått sin väg före yrkesombytet, och med dåliga fiskredskap förlora dessa lappar all energi i kampen mot nöd och svält och så äro de färdiga som s. k. fattiglappar, vilka hava i fattigvården eller bettleri enda möjligheten att få sitt livsuppehälle.¹ En annan med den förra sammanhängande orsak till det anförda sakförhållandet är ock otvivelaktigt att söka däri, att renskötelsen, där den rätt bedrives, är ett lönande yrke, som föder sin man; och att det dessutom sedan generationer är lappens speciella yrke, för vilket hans anlag och uppfostran göra honom särskilt skickad, under det att han i allmänhet icke på samma sätt lämpar sig för andra yrken och därför har svårare att taga sig fram uti dessa.

Det må emellertid kunna sättas i fråga, om gränsen mellan renskötande och icke renskötande allestädes blivit fullt riktigt och konsekvent tillämpad, när det gällt att avgöra, om en understödstagare skall hänföras till de renskötande lapparna eller icke. Då man talar om en befolkning såsom i sin helhet tillhörande en viss förvärvsgren, såsom jordbruk, fiskerinäring, industri m. m., synes till densamma böra räknas ej blott de som direkt syssla därmed jämte deras hustrur och hemmavarande barn utan även de som i sin arbetsföra tid varit sysselsatta i näringen, men för ålder eller orkeslöshet eller andra orsaker måst upphöra därmed utan att kunna ägna sig åt annat näringsfång. En närmare undersökning synes giva vid handen att, åtminstone för Västerbottens och Jämtlands län men även för vissa delar av Norrbottens län, bland antalet icke renskötande lapska understödstagare upptagits många, som efter nyss anförda klassifikationsgrund borde räknas till de renskötande. Även om emellertid procentsiffran understödstagare av detta skäl rätteligen borde ställa sig något förmånligare för de icke renskötande lapparna, än de ovan anförda talen utmärka, är det emellertid otvivelaktigt att de sistnämnda lämna en proportionsvis vida större kontingent till fattigvården än de lappar som förblivit vid renskötelsen. Att detta sakförhållande bör hava ett visst inflytande såväl på frågan om ordnandet av den lapska fattigvården som även i sin mån på lappfrågan i sin helhet, är uppenbart.

Undantagsförhållanden i Karesuando och Jukkasjärvi.

Såsom av den lämnade tablån framgår visar sig Karesuando socken i ovan berörda hänseende utgöra ett beaktansvärt undantag. Proportionen av understödstagare bland renskötande och icke renskötande lappar är där alldeles omvänd mot det eljest normala. Av 147 understödstagare voro 118 hänförliga till renskötande och endast 29 till icke renskötande. Detta förhållande har sin motsvarighet i hela lappbefolkningens inom kommunen fördelning i renskötande och icke renskötande; av dess 673 lappar äro nämligen 562 renskötande och 111 icke renskötande. Endast Jukkasjärvi har att uppvisa ett i viss mån liknande förhållande, i det där förekomma 604 renskötande lappar mot 275 icke renskötande; där är ock understödstagarnas antal visserligen större bland de icke ren-

¹ Jfr G. von Düben: »Om Lappland och lapparne», Stockholm 1873, sid. 35.

skötande än bland de renskötande, men i mindre grad än eljest i allmänhet är fallet. Inom alla andra kommuner i Norrbottens län och än mera i Västerbottens län samt även i lappförsamlingarna i Jämtlands län är antalet understödstagare bland icke renskötande lappar däremot betydligt övertvägande.

Man har sökt på olika sätt förklara nämnda förhållande med avseende på Karesuandolapparna. Så har sekreteraren i lappkommittén, hovrättsrådet Ph. Aastrup, i en den 3 januari 1923 dagtecknad P. M. angående det särskilda statsbidraget för understöd bland lapparna uttalat den förmodan, att det skulle sammanhänga med att renskötelsen i Karesuando icke stode »på den höga nivå, som från vissa håll städe framhålles». Och såsom bidragande omständighet skulle, enligt hans förmenande, kunna anföras den omständigheten att statsbidraget, som huvudsakligen utdelats bland renskötande lappar, uppfattades mera såsom en årlig premie åt lapparna än såsom medel att avhjälpa fattigdomen bland dem. Av andra har denna tanke mött gensägelse. Så anse såväl nomadskolinpektören E. Bergström som lappfogden i Norrbottens läns norra distrikt J. O. Holm, att det ifrågakvarande sakförhållandet sammanhängar därmed, att den på andra håll vanliga bosättningen av fattiga lappar och det därmed i samband stående övergivandet av renskötelsen tagit en synnerligen ringa omfattning i Karesuando. De där boende nomadlapparna bibehålla gärna renskötelsen som näringsfång, även sedan renantalet nedgått under existensminimum, till ett 20- eller till och med 10-tal och ändå lägre. De fattiga hålla sig kvar vid renskötelsen såsom biträden åt renägande lappar och räknas följaktligen, även då de bliva understödstagare, till dessa. I viss mån vitsordas förhållandet vara liknande i Jukkasjärvi, även om, enligt vad som upplyses, på senaste åren en något livligare bosättning där börjat äga rum. Att den sistberörda förklaringsgrunden är den riktiga, torde vara uppenbart. Förhållandet står för övrigt tydligen i direkt samband med proportionen mellan renskötande och icke renskötande i sin helhet inom kommunen. Vad angår Jukkasjärvi gives i ovanberörda P. M. den förklaringen till det motsvarande förhållande, som där råder, att »i flera av socknens lappbyar renskötelsen bedrivs med otillfredsställande energi och vaksamhet, vilket å sin sida dels medför förlust av renar, dels ock stora kontanta ersättningar för skador å bofastas ägor». Även riktigheten härav synes kunna sättas i fråga; åtminstone inom de sydligare kommunerna i Norrbottens län samt i de båda andra länen synes renskötelsen bedrivas snarare sämre än i Jukkasjärvi.

En uppdelning av understödstagarna bland lapparna år 1922 på renskötande och icke renskötande har visat sig ganska svår att åstadkomma, en svårighet som beror på den osäkerhet som råder rörande vilka som äro att hänföra till den ena eller andra kategorien, i det myndigheterna klassificera dem på olika sätt. Särskilt har denna svårighet framträtt med avseende på kommunerna i Västerbottens län, där svårigheten därjämte ökats därav att det varit så gott som omöjligt — liksom förhållandet var även vid lappkommitténs undersökning — att få fullt exakta siffror för antalet understödstagare. De här nedan angivna talen göra därför ej anspråk på exakthet, men de giva i allt fall en god bild av ställningen i sin helhet.

*Understöds-
tagarnas
fördelning
på rensköt-
tande och
icke rensköt-
tande 1922.*

	Hela antalet		Understödsstagare	
	renskötande	icke renskötande	renskötande	icke renskötande
<i>Norrbottens län:</i>				
Karesuando	494	45	115	17
Jukkasjärvi	700	164	58	139
Gällivare	348	216	2	78
Jokkmokk	281	235	2	41
Arjeplog	237	357	9	157
Arvidsjaur	152	767	10	284

	Hela antalet		Understödstagare	
	renskötande	icke renskötande	renskötande	icke renskötande
<i>Västerbottens län:</i>				
Malå	30	232	12	79
Stensele	—	100	—	41
Tärna	10	531	—	35
Sorsele	41	310	4	43
Åsele	—	27	—	1
Vilhelmina	69	251	5	106
Lycksele, Örträsk, Fredrika och Dorotea	—	22	—	—
<i>Jämtlands län:</i>				
Frostviken	} 312	517	1	44
Föllinge (Hotagen)			—	66
Undersåker (Kall)			—	46
Hede (Tännäs)			—	40
	2,674	3,774	218	1,217

I avseende å relationen mellan understödstagarnas antal och antalet renskötande eller icke renskötande lappar utgör inom de förra understödstagarna omkring 8.15 % och för de icke renskötande ej mindre än omkring 32.26 % av hela antalet inom vardera kategorien. Om även här Karesuando frånräknas, bli procenttalen resp. 4.7 och 32.19. Här framter sig alltså enahanda förhållande, som den tidigare undersökningen givit vid handen.

*Understöds-
tagarnas
fördelning
på olika
åldrar.*

Av ganska stort intresse är en undersökning, huru de lapska understödstagarna fördela sig på olika åldrar. I all synnerhet är det av betydelse att få veta, i vad mån fattigvård utgivits till barn eller till äldre personer; och vad angår de sistnämnda vore det av vikt att kunna se, huruvida bland lapparna fattigvård i större omfattning tillgodokommit personer, som i allmänhet kunna räknas till de arbetsföra åldersklasserna. Av lappkommittén föranstaltades en undersökning i sagda avseende för år 1920, men de inkomna uppgifterna äro delvis defekta och kunna icke sammanställas till någon fullständig generalbild. I viss mån torde ofullständigheten nog bero på att de begärda åldersuppgifterna varit alltför detaljerade och därför svårare att åstadkomma. Från Gällivare kommun saknas i detta som i andra avseenden alla uppgifter; och även från Arjeplog och Arvidsjaur äro de mycket ofullständiga.

Den bild av nu omhandlade förhållanden, som framgår av uppgifterna från fattigvårdsstyrelserna i lappmarkskommunerna och lappförsamlingarna, ställer sig på följande sätt:

<i>Norrbottens län:</i>	Hela antalet understödda	Barn under 16 år	16—30 år	30—60 år	över 60 år
Karesuando	147	42	19	45	41
Jukkasjärvi	151	54	15	48	34
Gällivare			uppgift saknas		
Jokkmokk	70	19	3	15	33
Arjeplog	181	38	(över 16 år 47+96 tillf. understödda)		
Arvidsjaur	378	141	(över 16 år 164; ang. 73 saknas uppgift) ¹		

¹ I de av vederbörande fattigvårdsstyrelser avgivna uppgifterna redovisas endast 305 understödstagare; övriga 73 understödstagare hava i lappkommitténs beräkningar tillförts ur de från prästerskapet lämnade uppgifterna; huru dessa fördela sig på olika åldrar kan man ej se. De hava därför ej medtagits i ovanstående beräkning.

<i>Västerbottens län:</i>	Hela antalet understödda	Barn under 16 år	16—30 år	30—60 år	över 60 år
Malå	82	45	6	11	20
Stensele	25	11	2	4	8
Tärna	19	5	1	4	9
Sorsele	29	3	6	8	12
Åsele	2	1	1	—	—
Vilhelmina	50	21	3	14	12
<i>Jämtlands län:</i>					
Frostviken	38	13	2	7	16
Föllinge	52	17	4	18	13
Undersåker	31	7	1	9	14
Hede	44	16	—	12	16
	1,299	433	63	195	228;

var till kommer för Arjeppluog och Arvidsjaur ett antal försörjningstagare över 16 år av 287.

Uttryckt i relativa tal visar sig av hela antalet understödstagare barn under 16 år utgöra omkring 33.5 % och äldre personer 66.5 %. De sistnämnda fördela sig på de olika åldersklasserna — därvid siffrorna från Arjeppluog och Arvidsjaur icke medtagits — med omkring 19.85 % på åldern 16—60 år, därav ej mindre än 63 personer utgörande 8.51 % i åldern 16—30 år, samt omkring 30 % på åldern över 60 år.

Någon med den ovan upptagna jämförlig detaljerad undersökning rörande åldersfördelningen bland understödstagarna — vilken för övrigt ej återfinnes vare sig i den officiella fattigvårdsstatistiken eller i den av fattigvårdslagstiftningskommittén gjorda statistiska utredningen och således ej kan leda till jämförelse med förhållandet i riket i sin helhet — har man för en senare period ej ansett sig kunna besvara myndigheterna med. I huvudsaklig överensstämmelse med vad som ägt rum i den officiella statistiken har för år 1922 införskaffats allenast uppgifter rörande understödstagarnas fördelning i barn under 16 år och äldre personer. I detta hänseende utvisa de från fattigvårdsstyrelserna i lappmarks-kommunerna och lappförsamlingarna erhållna uppgifterna följande fördelning:

<i>Norrbottens län:</i>	Barn	Äldre personer
Karesuando	21	111
Jukkasjärvi	82	115
Gällivare	35	45
Jokkmokk	15	28
Arjeppluog	59	107
Arvidsjaur	189	105
<i>Västerbottens län:</i>		
Malå	46	45
Stensele	25	16
Tärna	14	21
Sorsele	16	31
Åsele	—	1
Vilhelmina	59	52

<i>Jämtlands län:</i>	Barn	Äldre personer
Frostviken	15	30
Föllinge	29	37
Undersåker	13	33
Hede	12	28
	630	805

De relativa talen utvisa här en något större procentsiffra för barn och mindre för äldre personer än uppgifterna för 1920. De äro nämligen för 1922 för barn omkring 43.91 % och för äldre omkring 56.99 % av hela antalet understödstagare. Någon avsevärdare förskjutning i detta avseende under de två åren torde emellertid knappast kunna antagas hava ägt rum. Den mest betydande skillnaden framträder för kommunerna i Norrbottens län, särskilt Arvidsjaur och Arjeplog, från vilka uppgifterna i allmänhet visat sig mycket osäkra; frånräknas dessa kommuner, blir skillnaden jämförelsevis obetydlig. Man lär derför vara berättigad antaga, vad som är det naturligaste, att fördelningen av understödstagare på olika åldrar ställer sig i huvudsak lika under de olika perioderna.

I avseende å åldersfördelningen av understödstagarna på barn och äldre personer visar en jämförelse med förhållandena i hela riket icke någon mera avsevärd avvikelse för den lapska fattigvården. År 1920 utgjorde de av fattigvården understödda barnen i hela riket 38.2 % av samtliga understödstagare och de äldre understödstagarna 61.8 %. År 1922 voro motsvarande siffror resp. 39.6 % och 60.4 %. Dessa siffror hålla ungefär medelvägen mellan de lapska procent-talen för 1920 och 1922.

Orsakerna till fattigvårdsbehov.

I likhet med fattigvårdslagstiftningskommittén avsåg lappkommittén att åstadkomma en utredning rörande orsakerna till fattigvårdsbehovet. Såsom var att vänta voro dock de i detta hänseende inkomna uppgifterna än mindre fullständiga och exakta än uppgifterna i andra avseenden. De saknas helt och hållet från Gällivare kommun samt äro högst bristfälliga från Arvidsjaur och Arjeplog, ett förhållande som, fastän i mindre omfattning, även gäller beträffande en del andra kommuner. Någon fullständig fördelning av samtliga understödstagare efter orsakerna till deras fattigvårdsbehov har därför icke kunnat verkställas.

Sinnessjuka och sinnesslöa understödstagare.

Man har därför inskränkt sig till att här angiva antalet understödstagare med avseende å vilka sådana speciella, i allmänhet till större kostnader föranledande orsaker förelegat som sinnessjukdom och sinnesslöhet.¹ De sålunda erhållna talen för år 1920 — därvid kommunerna Gällivare, Arjeplog och Arvidsjaur ej medtagits — framgå av följande tablå:

	Hela antalet understödstagare	Sinnessjuka
<i>Norrbottens län:</i>		
Karesuando	147	3
Jukkasjärvi	151	11
Jokkmokk	70	1
<i>Västerbottens län:</i>		
Malå	82	4
Stensele	25	—
Tärna	19	—
Sorsele	29	8
Åsele	2	—
Vilhelmina	50	6

¹ Angående antalet sinnesslöa understödstagare saknas uppgifter för 1920.

<i>Jämtlands län:</i>	Hela antalet understödstagare	Sinnes- sjuka
Frostviken	38	1
Föllinge	52	3
Undersåker	31	—
Hede	44	3
	740	40

För år 1922 ställa sig siffrorna på följande sätt, varvid de tre ovan utslutna kommunerna i Norrbottens län medtagits:

<i>Norrbottens län:</i>	Hela antalet understödstagare	Sinnes- sjuka	Sinnes- slöa
Karesuando	132	—	1
Jukkasjärvi	197	14	12
Gällivare	80	4	1
Jokkmokk	43	—	—
Arjeplog	166	4	—
Arvidsjaur	294	4	5
<i>Västerbottens län:</i>			
Malå	91	4	7
Stensele	41	—	—
Tärna	35	1	—
Sorsele	47	2	1
Åsele	1	—	—
Vilhelmina	111	4	3
<i>Jämtlands län:</i>			
Frostviken	45	1	1
Föllinge	66	—	2
Undersåker	46	2	—
Hede	40	3	—
	1,435	43 ¹	33 ¹

Undersöker man huru antalet understödstagare av ovanberörda kategorier förhåller sig till hela antalet understödstagare finner man, att för år 1920 antalet sinnessjuka understödstagare utgjorde omkring 5.4 % av hela antalet. År 1922 voro de sinnessjuka understödstagarna endast 3.1 % av hela antalet; men läggas härtill de sinnesslöa — som i 1920 års uppgifter sannolikt till någon del medräknats bland de sinnessjuka — blir procenttalet 5.3, således ganska nära sammanfallande med det för sistberörda år.

Jämfört med förhållandena i riket — detta i enlighet med fattigvårdslagstiftningskommitténs utredning, vilken avser förhållandena år 1907 — visar sig, att antalet på grund av sinnessjukdom understödda inom hela riket var proportionsvis mindre, nämligen 3.5 %; först om man medtager även samtliga sinnesslöa kommer man till en med förhållandet bland lapparna jämförlig procentsiffra, nämligen 5.7.² Detta bekräftar en iakttagelse, som man redan förut haft anledning göra, nämligen att bland fjällbygdernas invånare och framförallt bland lapparna finnes en större mottaglighet för sinnessjukdom än bland rikets invånare i allmänhet.

¹ Det är dock att antaga, att döma av uttalanden från läkarehåll, att siffrorna för såväl sinnessjuka som sinnesslöa fattiga äro för små; gränserna för den psykiska undermåligheten äro svävande.

² Härvid bemärkes, att de osäkra och stora siffrorna på antalet understödstagare från Arvidsjaur möjligen ock kunna verka förryckande, så att i själva verket procenttalet för sinnessjuka bland lapparna borde vara än större. Å andra sidan äro jämförelsetalen för hela riket något väl långt tillbaka i tiden liggande.

Full eller delvis stadigvarande försörjning tillfälligt understöd.

Av lappkommittén insamlades ock material för utredning i vad mån fattigvården till lapparna varit till sin art full eller delvis stadigvarande försörjning eller allenast tillfälligt understöd. För resultatet av de härom inkomna uppgifterna redogöres i nedanstående tablå:

	Varaktigt full försörjning	Varaktigt delvis försörjning	Tillfälligt understöd
<i>Norrbottens län:</i> ¹			
Karesuando	6	22	119
Jukkasjärvi	17	108	26
Jokkmokk	10	50	10
Arjepluog	17	68	96
Arvidsjaur ²	10	164	131
<i>Västerbottens län:</i>			
Malå	21	40	21
Stensele	—	25	—
Tärna	1	4	14
Sorsele	5	19	5
Åsele	1	1	—
Vilhelmina	10	36	4
<i>Jämtlands län:</i>			
Frostviken	2	4	32
Fällinge	5	39	8
Undersåker	8	19	4
Hede	7	37	—
	120	636	470

I procent uttryckt utgjorde de varaktigt fullt försörjda allenast omkring 9.8 %, under det de varaktigt delvis försörjda uppgingo till omkring 52 % och de tillfälligt understödda till omkring 38.2 %. Jämfört med förhållandet i detta avseende i hela riket enligt den officiella statistiken, som utvisar 33.6 % varaktigt fullt försörjda, 47.6 % varaktigt delvis försörjda samt 18.8 % tillfälligt understödda, finnas de varaktigt fullt försörjda bland lapparna utgöra en överraskande låg siffra; varemot de delvis försörjda och de tillfälligt understödda utgöra ett jämförelsevis stort antal. Det är härav uppenbart, att med avseende å lapparna en övervägande del av kostnaderna för fattigvården kommer på sådana personer, för vilka fattigvården endast utgör ett tillskott till det underhåll, de kunna själva förskaffa sig.

Även rörande detta förhållande har för år 1922 införskaffats utredning, som emellertid ansetts kunna begränsas till att omfatta allenast antalet av stadigvarande fullt understödda lapska underhållstagare. Detta ställer sig för sagda år på följande sätt:

<i>Norrbottens län:</i>	
Karesuando	6
Jukkasjärvi	24
Gällivare	3
Jokkmokk	5
Arjepluog	13
Arvidsjaur	30

¹ Från Gällivare kommun saknas uppgift.

² Rörande 73 understödstagare saknas uppgift; jfr ovan sid. 26, not 1.

Västerbottens län:

Malå	26
Stensele	1
Tärna	9
Sorsele	10
Åsele	—
Vilhelmina	20

Jämtlands län:

Frostviken	3
Föllinge	4
Undersåker	6
Hede	14

Summa 174

Detta utgör i procent uttryckt för varaktigt fullt försörjda 12.12 % av hela antalet understödstagare, då delvis eller tillfälligt understödda utgöra 87.88 %. Detta utvisar visserligen ett något större procenttal för de varaktigt fullt understödda än 1920. Men det understiger dock väsentligt procenttalet för hela riket, utgörande 30.8 % mot 69.2 % delvis och tillfälligt understödda. Härav bekräftas sålunda ytterligare det ovan med ledning av 1920 års siffror anmärkta förhållandet.

Beträffande kostnaderna för den särskilda lapska fattigvården har i kap. I redogjorts för uppkomsten och utvecklingen intill närvarande tid av statens medverkan i denna fattigvård.

Det torde emellertid icke sakna sitt intresse att se, i vilken mån statsbidragens fördelats på de särskilda kommunerna och lappförsamlingarna. Huru härmed på de senare åren förhållit sig framgår av nedanstående tabell, vilken utvisar sagda fördelning för året 1920 samt räkenskapsåret den $\frac{1}{7}$ 1923 till och med den $\frac{30}{6}$ 1924.¹

	Statsbidrag 1920	Statsbidrag $\frac{1}{7}$ 1923— $\frac{30}{6}$ 1924
<i>Norrbottens län:</i>		
Karesuando	5,000. — kr.	5,000. — kr.
Jukkasjärvi	6,500. — »	6,500. — »
Gällivare	5,000. — »	5,000. — »
Jokkmokk	3,200. — »	3,200. — »
Arjeplog	4,000. — »	4,000. — »
Arvidsjaur	5,000. — »	5,000. — »
	28,700. — kr.	28,700. — kr.
<i>Västerbottens län:</i>		
Malå	9,250. — kr.	9,500. — kr.
Stensele	1,300. — »	2,400. — »
Tärna	1,850. — »	2,900. — »
Sorsele	2,900. — »	5,200. — »
Vilhelmina	10,100. — »	11,500. — »
	25,400. — kr.	31,500. — kr.
<i>Jämtlands län:</i>		
Frostviken	6,150. — kr.	5,475. — kr.
Föllinge	5,600. — »	6,370. — »
Undersåker	5,933. 30 »	5,811. 40 »
Hede	9,650. — »	6,950. — »
	27,333. 30 kr.	24,606. 40 kr.

¹ Om anledningen till att förlägga det sista årets begynnelsepunkt till den 1 juli se not 1 sid. 10.

I avseende å denna tablå märkes, att vad angår Jämtlands län det för år 1920 angivna beloppet icke överensstämmer med det i tabellen på sid. 10 angivna. Anledningen härtill är, att för sagda år ett belopp av 8,260 kr. 14 öre av statsbidraget utgick, icke till någon av lappförsamlingarna, utan till tvenne kommuner i länet, Ytterhogdal och Sveg. Från och med den 1 januari 1923 har emellertid något statsbidrag icke utgått till dessa kommuner från de till lapska fattigvården anvisade medel, i det Kungl. Maj:t genom brev till länsstyrelsen i Jämtlands län den 23 februari 1923 förklarar, att sagda kommuner, vilka jämte Ovikens kommun begärt statsbidrag jämväl av 1923 års anslag, icke beviljades något dylikt bidrag, varemot på länsstyrelsen ankomme att pröva, om ersättning kunde tillkomma dem på någon av de grunder, som angäves i 1918 års fattigvårdslag. — Genom tillfogande till anslagsbeloppet för varje län och kommun eller församling av bestämningen »högst» har ock utmärkts, att vad av statsbidraget icke utdelas skall behörigen redovisas och återbäras — något som väl även förut bort ske och i vissa fall även skett. För övrigt har även beträffande statsbidragen till lappmarkskommunerna och lappförsamlingarna nödvändigheten att hejda den stadigt fortgående stegring föranlett, att framställningarna därom av Kungl. Maj:t på sista tiden underkastats en mera ingående prövning. Från och med 1923 har detta föranlett en minskning av bidragsbeloppen, såsom ock framgår av den ovan meddelade redogörelsen för dessa bidrag. Detta har dock gällt endast Västerbottens och Jämtlands län, inom vilket sistnämnda, där minskningen varit kraftigast, den utgjort ej mindre än 15,489 kronor 60 öre för räkenskapsåret 1923—1924, jämfört med 1922, i vilket belopp dock ingå de förut omförmälta bidragen till Ytterhogdals och Svegs kommuner.

Inom Jämtlands län bestrider staten, såsom förut framhållits, hela kostnaden för lappförsamlingarnas fattigvård. Det här ovan upptagna bidragsbeloppet representerar därför allt fortfarande hela kostnaden för den särskilda lapska fattigvården därstädes.

*Kommunala
bidrag till
den lapska
fattigvår-
den.*

Inom Norrbottens och Västerbottens län har, såsom framgår av den i kap. I lämnade historiska utredningen, även kommunerna haft, särskilt inom det förstnämnda länet, ganska avsevärda kostnader för fattigvården åt lapparna. Rörande beloppet av dessa kostnader har av lappkommittén verkställt en under-

Kommunernas i Norrbottens och Västerbottens

K o m m u n	År 1911	År 1912	År 1913	År 1914	År 1915
<i>Norrbottens län.</i>					
Karesuando	1 690 —	2 100 —	2 000 —	2 415 —	840 —
Jukkasjärvi	2 255 90	3 743 70	6 610 37	6 213 80	6 972 42
Gällivare	—	uppgift	saknas	—	—
Jokkmokk	—	—	—	—	—
Arjeplog	3 934 25	2 544 55	1 987 03	1 674 85	1 862 19
Arvidsjaur	4 331 27	3 739 91	3 463 47	4 005 36	4 901 19
<i>Västerbottens län.</i>					
Malå	7 31	50 87	232 73	572 76	643 19
Stensele	411 06	414 36	—	—	—
Tärna	2 13	133 67	—	—	303 75
Sorsele	29 52	45 —	4 67	5 68	151 66
Åsele	—	—	—	—	—
Vilhelmina	552 16	43 86	915 38	708 96	1 618 25

sökning, sträckande sig ett tiotal år tillbaka i tiden, en undersökning som sedermera fullföljts även för år 1922. Resultatet av denna undersökning framgår av bifogade tabell (Litt. A).

Läggas till de i tabellen angivna siffrorna för år 1922 beloppen av statsbidraget, visar sig att totalkostnaden för lappfattigvården sagda år inom nedan angivna kommuner i Norrbottens och Västerbottens län utgjort:

Norrbottens län.

Karesuando	7,127.86	kr.
Jukkasjärvi	31,764.52	»
Gällivare	9,650.—	»
Jokkmokk	9,809.75	»
Arjeplog	6,859.17	»
Arvidsjaur	12,500.—	»
	<u>77,711.30</u>	kr.

Västerbottens län.

Malå	10,334.45	kr.
Stensele	3,141.75	»
Tärna	3,769.36	»
Sorsele	5,714.75	»
sele (intet statsbidrag)	163.50	»
Vilhelmina	12,847.78	»
	<u>35,971.59</u>	kr.

Rörande värdet per år av en understödstagares fulla försörjning, varom lappkommittén införskaffat utredning avseende förhållandena år 1920, äro uppgifterna mycket växlande. Från kommunerna Gällivare och Arvidsjaur i Norrbottens län samt Stensele, Sorsele och Åsele i Västerbottens län saknas uppgifter i detta hänseende. För de övriga lämnas följande siffror:

Värdet per år av en understödstagares fulla försörjning.

län bidrag till den lapska fattigvården.

Litt. A.

År 1916	År 1917	År 1918	År 1919	År 1920	År 1922	Anmärkingar
910 —	1 692 —	1 593 —	3 090 —	2 700 —	2 127 86	
8 236 41	7 486 70	6 639 65	13 079 80	16 622 35	25 264 52	
— —	— —	— —	— —	— —	4 650 —	
— —	— —	— —	4 273 63	4 960 —	6 609 75	
3 074 13	1 084 98	1 566 61	3 443 45	6 343 96	2 859 17	
4 356 51	3 017 56	5 108 53	4 871 25	7 715 48	7 500 —	
582 27	198 08	2 204 71	237 84	2 492 05	834 45	
— —	— —	— —	— —	— —	741 75	
370 85	2 44	— —	272 39	667 95	69 36	
5 54	13 71	* 0 26	* 0 23	1 635 37	214 75	
— —	— —	— —	** 649 70	— —	163 50	
222 47	408 63	1 499 46	902 42	1 910 01	1 047 78	* Tillgång sannolikt i statsbidrag, fr. föreg. år. ** Bidrag fr. Vilhelmina.

Karesuando kommun	215.—	kr.
Jukkasjärvi »	728.—	»
Jokkmökks »	550.50	»
Arjepluogs »	500.—	»
Malå »	380.—	»
Tärna »	250.—	»
Vilhelmina »	316.—	»
Frostvikens lappförsamling	540.—	»
Föllinge »	360.—	»
Undersåkers »	300.—	»
Hede »	600.—	»

Över huvud taget torde dock dessa siffror sakna större betydelse. Redan de växlande beloppen giva vid handen, att någon enhetlig princip vid beräkningen icke följts; och det är för övrigt uppenbart, att meningarna skola vara högst växlande om vad som bör inbegripas i den fulla försörjningen. Ej heller lärers år 1920 kunna i detta avseende få anses såsom något normalår.

Formerna för
den lapska
fattigvården.

Beträffande formerna för fattigvården är det naturligt, att den allra största delen understödstagare skall hava erhållit sin fattigvård under form av understöd i hemmet. Detta sammanhänger givetvis med att den övervägande delen av fattigvården utgjorts av endast delvis försörjning eller tillfälligt understöd, vilka i de allra flesta fall äro förenade med att den understödde förbliver i sitt hem.

Utackorde-
ring och
anstalts-
vård.

Av intresse är det att se, i vad mån utackordering eller anstaltsvård kommit till användning. Här om visa de undersökningar, som verkstälts för åren 1920 och 1922, följande resultat:

För år 1920:

	Utackor- derade	Vårdade å anstalt
<i>Norrbottens län:</i>		
Karesuando	5	—
Jukkasjärvi	11	10
Gällivare	uppgift saknas	
Jokkmokk	4	15
Arjepluog	2	24
Arvidsjaur	5	28
<i>Västerbottens län:</i>		
Malå	10	4
Stensele	1	—
Tärna	5	2
Sorsele	6	4
Åsele	1	1
Vilhelmina	13	6
<i>Jämtlands län:</i>		
Frostviken	4	5
Föllinge	—	5
Undersåker	5	3
Hede	5	3
	77	110

För år 1922:

	Utackor- derade	Vårdade å anstalt
<i>Norrbottens län:</i>		
Karesuando	6	—
Jukkasjärvi	12	16
Gällivare	1	6
Jokkmokk	5	10
Arjeplog	1	11
Arvidsjaur	28	3
<i>Västerbottens län:</i>		
Malå	10	2
Stensele	1	2
Tärna	5	1
Sorsele	12	12
Åsle	—	—
Vilhelmina	21	21
<i>Jämtlands län:</i>		
Frostviken	3	—
Föllinge	2	3
Undersåker	5	6
Hede	10	1
	122	94

Det visar sig alltså, att det är endast ett ganska ringa antal fattiga, som kommit i åtnjutande av försörjningsformerna utackordering och anstaltsvård. År 1920 utgjorde dessa respektive 77 och 110 av hela antalet 1,299 understödstagare, motsvarande omkring 5.9 och 8.5 %. För år 1922 voro de respektive 122 och 94 av 1,435 eller i procent omkring 8.5 och 6.4. Jämfört med förhållandena inom hela riket, där år 1922 utackorderade understödstagare utgjorde 11.8 % samt i anstalt vårdade 26.1 %, utvisa siffrorna för lapparna en betydligt inskränkt användning av dessa understödsformer. I all synnerhet gäller detta om anstaltsvården, vilket också synes helt naturligt, då bristen på anstalter för tillgodoseende av den lapska fattigvårdens behov är mycket stor. Givetvis möter ock i de rådande förhållandena med avseende på lapparna svårighet att för dem finna lämpliga utackorderingshem, om än denna brist icke visat sig fullt så svårartad.

Beträffande de utackorderade har för år 1922 verkställts en undersökning, i vad mån utackordering ägt rum hos lappar eller bofasta. Det visar sig härvid, att det senare är vida övertvägande, 97 hos bofasta mot 25 hos lappar. Härav bestyrkes, att det möter svårigheter att för utackordering av lappar finna lapska hem. Uppenbart är ock, att detta måste vara fallet med hänsyn till dels de renskötande lapparnas levnadsförhållanden och dels den stora fattigdomen hos en stor del av de icke renskötande lapparna. I viss mån torde dock det anmärkta förhållandet sammanhänga med att fattigvårdsstyrelserna bestå av bofasta och att lapparnas medverkan i dem är på det hela taget utesluten.

Vad angår utackordering av barn, med avseende på vilka denna understödsform inom den allmänna fattigvården har sin egentliga betydelse och utgör den vanliga och i allmänhet bästa formen, förekommer sådant inom lappfattigvården i synnerligen ringa omfattning. Detta sammanhänger tydligen med den jämförelsevis stora utvecklingen av den privata barnhemsverksamheten för lappars barn. Vad de nomadiserande lapparnas barn beträffar så följa dessa i allmänhet föräldrarna på deras flyttningar och, där föräldrarna äro döda, någon anhörig eller förmyndare.

*Anstalter
för lappar-
nas fattig-
vård och
barnvård.*

De anstalter, som kommit till användning för lapparnas fattigvård, äro dels kommunernas anstalter (ålderdomshem, sjukhem), dels av landstingen underhållna länslasarett eller därmed likställda sjukstugor, dels staten eller vissa för ändamålet bildade korporationer tillhöriga specialanstalter för sinnessjuka m. fl., som äro i behov av specialvård, dels ock slutligen privata, särskilt för lapparna anordnade anstalter. Intagna på kommunala anstalter voro år 1920 38 fattiga lappar; 1922 uppgives detta hava varit fallet allenast med 15; uppgifterna för 1920 synas dock osäkra. På länslasarett eller sjukstugor vårdades vartdera året omkring 20. Sinnessjuka lappar voro intagna på statens hospital, några få med speciella defekter behäftade fattiga på andra specialanstalter. Det största antalet vårdades emellertid på de privata, för lapparna inrättade anstalterna eller hemmen.

*Lappålder-
domshem.*

Av nu befintliga anstalter av sistnämnda slag är att i första rummet nämna *lappålderdomshemmen*. Sådana finnas tre i Norrbottens län, ett i Västerbottens län och två i Jämtlands län.

De tre hemmen i Norrbottens län äro följande:

1:o *Drottning Viktorias sjukhärbärge och lappålderdomshem i Karesuando, Viktoriahemmet.*

Detta uppfördes åren 1921—1922 på föranstaltande av H. M. Drottning Victoria, som därtill anskaffade de nödiga medlen, och öppnades i december 1922. I sjukhärbärgets få intagas 4 patienter — i nödfall finnes dock plats för flera — och i ålderdomshemmet är plats för 10 åldringar. Uti en intill uppförd stuga finnas därjämte två lägenheter på 1 rum vardera, avsedd för 4 personer. På tomten, som tillhör anstalten och har en areal av omkring 1 hektar, finnes utrymme för ytterligare åtminstone en dylik stuga. Anstalten står under en särskild styrelse av 7 medlemmar och 2 suppleanter, utsedda gemensamt första gången av H. M. Drottningen och kommunalnämnden i Karesuando socken samt sedermera av länsstyrelsen i Luleå och kommunalnämnden; landshövdingen i Norrbottens län är däri för närvarande ordförande och biskopen i Luleå vice ordförande. Den närmare förvaltningen ombesörjes av ett arbetsutskott och en verkställande ledamot, som tillika är sekreterare. För skötseln av anstalten äro antagna en förestånderska, som tillika är distrikts-sjuksköterska i Karesuando, samt en husmoder. För förvaltningen gäller i övrigt ett av länsstyrelsen fastställt reglemente. Driften och underhållet av anstalten uppehålls medelst legosängsavgifter och landstingsanslag för patienter intagna å sjukhärbärgets, avgifter för å lapphemmet intagna åldringar, pensionsbelopp som tillkomma dessa, ett mindre statsanslag till visst ändamål, ett kommunalt anslag, för närvarande å 500 kronor, samt slutligen frivilliga gåvor. Avgifterna för åldringarna betalas antingen för de fattiga av kommunen, som därtill använder jämväl det statsbidrag, som utgår till å anstalten intagna fattiga lappar, eller av de intagna själva eller deras anhöriga med ett av arbetsutskottet fastställt skäligt belopp. På lapphemmet mottagas nämligen ej blott fattiga lappar utan även, i den mån utrymmet medgiver, sådana, för vilka de själva eller deras anhöriga kunna betala. Sådant betalning mottages även in natura. Detta har befunnits särdeles ändamålsenligt; och lapparna visa sig angelägna att icke det sämsta utan det bästa lämnas, t. ex. en »riktigt bra» ren, som anstalten får helt och hållet tillgodogöra sig. En del livsfröndheter såsom mjöl, specierier m. m. upphandlas gemensamt för anstalten och Norrbottens arbetsstugor.

Å anstalten, som hittills varit fullt upptagen, voro i april 1924 intagna 10 lappar och på sjukhärbärgets 4. I den lilla särskilda stugan bodde i den ena lägenheten en man och hans hustru, i den andra två lappkvinnor. Enligt en för år 1923 uppgjord inkomst- och utgiftsstat voro utgifterna beräknade till

8,750 kronor, varav löner och arvoden 1,400 kronor; på inkomstsidan fanns en brist av 1,000 kronor, beräknad att fyllas genom insamling av frivilliga gåvor.

Vid besök, som undertecknad sommaren 1924 avlade vid anstalten, gjorde den ett mycket gott intryck och de där intagna syntes finna sig väl. Hos invånarna i den lilla särskilda stugan var rent och fint; föreståndarinnan meddelade att någon svårighet att få de inneboende att hålla snyggt icke mött. Enligt ett av länsstyrelsen avgivet omdöme synes hemmet av lapparna ha omfattats med tacksamhet och vara inrättat efter på en gång praktiska och humanitära riktlinjer.

2:o) *Lapphemmet i Jokkmokk* samt

3:o) *Lapphemmet i Arjepluog*.

Båda dessa hem hava för sin tillkomst att tacka initiativ av biskopen i Luleå Olof Bergqvist, som även genom insamling hopbragt de därför nödiga medlen, likasom han ock medelst insamlade medel uppehåller deras drift, i den mån den ej täckes genom avgifter för de å hemmet intagna samt kommunala anslag.

Hemmet i Jokkmokk öppnades i januari månad 1911. Det har plats för 10 å 12 åldringar och har städse varit besatt. Det är inrymt uti en förhyrd lokal, belägen ett stycke utanför Jokkmokks kyrkoby. För hemmet är tillsatt en särskild lokalstyrelse med kyrkoherden i Jokkmokks pastorat i spetsen. Skötseln ombesörjes av en förestånderska med hjälp av en tjänarinna, vilka hava lön samt fritt vivre i hemmet. Kostnaderna för driften uppgingo år 1921 till 8,172 kronor 50 öre och år 1922 till 6,290 kronor, i vilka belopp hyran ingår med 250 kr. för år, däri jämväl inberäknat kostnaden för belysning. För underhållsdag utgjorde kostnaden sistnämnda år 1 krona 61 öre. Avgift för de å hemmet intagna fattiga betalas av kommunen med 100 kr. för person och år; därjämte uppbär hemmet de intagnas pensionsbelopp, varav dock en del får disponeras av dem själva till kläder och tobak. För resten av driftskostnaden håller sig anstaltsstyrelsen till biskop Bergqvist, som med insamlade medel bestrider densamma. Intagning i hemmet sker enligt beslut av styrelsen. De som önska komma in göra anmälan därom hos styrelsen, som prövar behovet. Hittills ha endast sådana ålderstigna intagits, som varit nomadiserande; det har ej varit rum för andra. I allmänhet råder stor tävlan om att komma in på hemmet och anmälningar göras långt i förväg. I mån av utrymme intagas även sådana åldringar, som kunna betala för sig själva eller för vilka betalning erlägges av anhöriga.

Lapphemmet i Arjepluog öppnades i början av år 1913. Även detta är inrymt i förhyrd lokal, vackert belägen på en udde i Hornavan snett emot Arjepluogs kyrka. Om detta hem gäller i huvudsak detsamma som om hemmet i Jokkmokk. Med hemmet är förenat ett litet jordbruk, som lämnar något potatis samt foder; där födas 2 kor och ett par getter, vilket anses vara till stor fördel för hushållet, helst tillgången till mjölk på platsen är ringa. Utgifterna för driften uppgingo år 1922 till 6,761 kronor 95 öre, varav hyra 600 kronor; dagkostnaden utgjorde 1 kr. 45 öre. Arjepluogs kommun betalar för varje där intagen fattig lappman eller kvinna 90 kr. om året, däri inberäknat den andel som bestrides med statsbidraget.

Helt nyligen har för lapphemmet i Arjepluog för ett pris av 17,000 kronor inköpts ett hemman om 2 skäl i närheten av kyrkoplatsen, dit det är avsett att snarast ske kan överflytta detsamma. Hemmanet är bebyggt med ett nytt, delvis ännu oinrett boningshus om 5 rum och kök, ladugård samt vedbod och visthusbod. På hemmanet kan gott födas 2 å 3 kor, varjämte skog finnes till husbehov och något även till avsalu.

Båda hemmen skötas som det synes mönstergillt och äro föremål för tacksamhet och kärlek av de där intagna.

Vissa tider har det enligt uppgift mött svårighet att få in frivilliga bidrag

i tillräcklig omfattning till uppehållande av hemmens verksamhet. Med anledning härav gjordes år 1919 framställning av biskop Bergqvist att hemmen, till betryggande av deras verksamhet, måtte övertagas av staten, en framställning som dock hittills icke föranlett till någon åtgärd. På den sista tiden ha gåvor influtit jämförelsevis rikligt, så att hos biskopen vid 1924 års ingång inestod en behållning för de båda hemmens räkning av 26,474 kr. 74 öre.

För ett blivande lappålderdomshem i Jukkasjärvi innehar biskop Bergqvist en av honom hopsamlad fond, som den 1 juli 1924 uppgick till 13,813 kronor 27 öre. Platsen för detta hem ansåg biskopen lämpligast böra bliva invid Jukkasjärvi kyrkoby.

Inom Västerbottens län finnes ett *lappålderdomshem vid Örnäsudden* i Sorsele socken. Detta, som äges och underhålles av lappmissionsföreningen i Göteborg, avser att åt gamla orkeslösa nomadiserande lappar, som ej orka med livet i fjällen och ej kunna försörja sig själva, lämna full försörjning. Det är inrymt uti en för ändamålet uppförd fastighet, värderad till 10,000 kronor (1919) och har omkring 15 platser. För år 1917 åtnjöt hemmet från kommunen ett anslag av 826 kronor.

Till ett blivande lappålderdomshem i Vilhelmina har av biskop Bergqvist insamlats en fond, som den 1 juli 1924 utgjorde 13,147 kronor 72 öre jämte 87 aktier i Stockholms rederiaktiebolag Svea.

För Jämtlands län finnas följande lappålderdomshem:

1:o) *Ålderdomshemmet å Fjällgård* i Undersåkers socken. Detta hem tillhör och underhålles av föreningen »Kvinnliga Missionsarbetare» (K. M. A.) i Stockholm. Det är avsett för ålderstigna behövande lappar från Jämtlands län och lämnar för närvarande full försörjning åt 24 åldringar, därav 6 i den nedan omnämnda sjukstugan, med plats i största nödfall för ytterligare 2 stycken. I den fulla försörjningen är inbegripet läkarvård och medicin samt kläder för sådana åldringar, som hava fattigunderstöd, vilket i sådant fall upp bäres av hemmet. Åldringar som hava pension från folkpensioneringen lämna till hemmet $\frac{2}{3}$ av pensionen, $\frac{1}{3}$ få de behålla själva. Åldringar, som äro så raska att de kunna göra tillfälliga besök hos anhöriga i fjällen, återfå av understödsmedlen vad som belöper för den tid de äro borta.

Föreningen började sin verksamhet för åldriga lappar redan år 1906 i en liten förhyrd stuga. Det nuvarande ålderdomshemmet invigdes vid nyårsmässan 1909, sedan de gamla inflyttat föregående höst. Fastigheten var år 1918 värderad till 23,800 kronor. Underhållskostnaden, d. v. s. slitning, inventarier, hushållet, uppgavs 1920 draga en årlig kostnad av omkring 10,000 kronor. Det av föreningen uppburna fattigunderstödet utgjorde omkring 2,800 kronor.

Med ålderdomshemmet är sedan augusti månad 1923 förenad en sjukstuga för tuberkulösa åldringar, vilken också tillhör föreningen och underhålles av denna.

Hemmet och sjukstugan, som äro synnerligen vackert belägna invid landsvägen ett stycke från Hållands station å tvärbanan till Norge, göra såväl till sitt yttre som inre ett mycket fördelaktigt intryck. De där intagna åldringarna synas mycket belåtna med och lovorda detsamma. Vid sammanträde inför lappkommittén i Vallbo den 30 juni 1920 uttalade sig de närvarande lapparna, som ansågo hemmet ändamålsenligt, för att staten måtte antingen övertaga det eller eljest ekonomiskt trygga dess fortvaro.

2:o) *Fridsbergs ålderdomshem* vid Hillsand i Ströms socken, beläget intill det nedan omförmälta barnhemmet i närheten av Ströms Vattudal. Det är inrättat av en privatperson, frikyrkopastorn Mikael Sandell, och tillhör numera hans stärbhus. Hemmet underhålles helt och hållet medelst frivilliga gåvor och är avsett att lämna full försörjning åt värnlösa åldriga lappar; där mottagas dock även gamla värnlösa personer av svensk härstamning. Platsantalet

är 10. Hemmet är inrymt i en för ändamålet uppförd fastighet, värderad till 20,000 kronor (1918).

Såsom i viss mån tjänande den lapska fattigvården äro vidare att nämna de på privat initiativ tillkomna *lappbarnhem* eller *missionsskolor* för lapska barn, som finnas i samtliga de tre nordligaste länen. Dessa äro nämligen avsedda att lämna åt de där omhändertagna barnen ej blott undervisning utan även försörjning. Sedan numera såväl det allmänna som det lapska skolväsendet blivit fullständigare ordnat, torde deras huvudsakliga uppgift ha övergått till att sörja för de omhändertagna barnens underhåll under skoltiden. Ätminstone är detta, såsom det nedan anförda exemplet från Lappträsk giver vid handen, förhållandet med vissa av dem.

*Lappbarn-
hem.*

Av sist angivna slags anstalter har Svenska Missionssällskapet inrättat sex skolor och barnhem inom de tre ifrågavarande länen. För dessa är antaget ett reglemente av den 16 februari 1905, enligt vilket desamma ha till ändamål att bereda »kristlig undervisning och uppfostran åt barn av lappallmogen, som därav äro i behov». Till inträde äro berättigade barn av lapsk härkomst, såväl hel- som halvlappar; men därjämte må, om utrymmet det medger, även andra barn i skolåldern under vissa betingelser mottagas; barnen böra vid mottagandet ha fyllt 9 år. Enligt reglementet erhålla fattiga barn genom sällskapets försorg underhåll och kläder. Hava föräldrarna råd därtill, skola de dock själva bekosta sina barns underhåll under skoltiden och deras kläder.

De av sällskapet anordnade anstalterna av detta slag äro:

1:o) *Änge barnhem* i Undersäkers socken av Jämtlands län. Detta är ett egentligt barnhem, varest lämnas bostad och underhåll för omkring 20 lappbarn. Under senaste tiden har ett antal barn av nomadiserande lappar på statens bekostnad varit inackorderade i barnhemmet. I avseende på undervisningen existerar ett samarbete mellan missionssällskapet och nomadskolväsendet, så att barnen få sin undervisning av statens nomadskollärare.

2:o) *Gavsele missionsskola* i Åsele socken och

3:o) *Gargnäs missionsskola* i Sorsele socken, båda i Västerbottens län. Antalet barn har under innevarande år varit vid den förra allenast 2, vid den senare 24.

4:o) *Bäkssele barnhem* i Vilhelmina socken, Västerbottens län. Detta är egentligen ävenledes en skola och ej ett barnhem, hade innevarande år 16 barn.

5:o) *Lappträsk missionsskola* i Arvidsjauras socken med innevarande år 17 barn samt

6:o) *Racksunds missionsskola* i Arjeplogs socken med 15 barn, båda i Norrbottens län.

Samtliga dessa skolor och hem äro numera icke att anse som verkliga hemrande lappar. Barnen inackorderas genom sällskapets försorg och på dess bekostnad i bondehem i grannskapet av den socknens skola, där barnen få sin undervisning tillsammans med bygdens övriga barn. Kostnaderna för barnens utan som inackorderingsanordningar för skolbarn, tillhörande icke nomadiseunderhåll, däri inbegripet även skolmateriel och vid behov sjukvårdskostnader, uppgingo för missionssällskapet år 1923 till 31,099 kr. 25 öre. Medlen erhöles genom en av Kungl. Maj:t beviljad kollekt samt frivilliga gåvor; kommunerna eller staten lämna icke något bidrag. Under de tider, då skolundervisningen ej pågår, vistas barnen hemma hos sina föräldrar. En del fattiga barn åtnjuta något underhåll även under ferierna.

För att giva en uppfattning om huru saken varit ordnad vid dessa missionskolor må här meddelas de iakttagelser, som gjorts vid besök sommaren 1924 av den s. k. missionsskolan vid Lappträsk. Benämningen »skola» för anordningen i fråga synes numera vara ganska oegentlig. Tidigare existerade en verklig skola för lapska barn, som underhölls av missionssällskapet; och undervisningen där sköttes av en av sällskapet anställd och avlönad lärarinna. Bar-

nen, huvudsakligen lapska men även svenska, fingo på sällskapets bekostnad underhåll, kläder och skolböcker under lästiden. Något gemensamt hem hade de ej utan voro inackorderade i goda hem i Lappträsk by. År 1919 upphörde denna skola och densamma övertogs av församlingen; endast två lappbarn voro då i åtnjutande av sällskapets underhåll och anordningen syntes skola upphöra. Genom ingripande av en förutvarande lärarinna upptogs emellertid den del av verksamheten, som avsåg barnens underhåll; 1920 omhändertogs på detta sätt 4 å 5 barn och under vårterminen detta år har deras antal varit 17. Till det mesta tillhöra dessa bofasta fattiga lappar, men även några renägande sådana. Endast undantagsvis har det hänt, att föräldrarna lämnat något till barnens underhåll. Anordningen med barnens inackordering och försörjning ligger helt och hållet på den nämnda förutvarande lärarinnan; huru det skall gå, då hon ej längre kan fortsätta därmed, är för närvarande obestämt. Kostnaden uppgick år 1923 till 4,360 kr. 96 öre, var till kom det som tillsläpptes in natura av missionssällskapet, såsom tyg till kläder m. m. De barn, som skola åtnjuta ifrågavarande förmåner, utses efter ansökning av föräldrarna.

Inom Jämtlands län finnes en liknande inrättning, *Frödsbergs lappbarnhem* vid Hillsand i Ströms socken. Det grundades år 1877 av den förutnämnde pastorn Mikael Sandell och tillhör numera hans stärbhus. Det underhålles helt och hållet medelst frivilliga gåvor, till största delen inflytande från södra Sverige. Avgifter för barnen betalas endast i undantagsfall, då kommun eller enskilda inackordera något barn. Platsantalet är 50 å 60.

Till detta hem, det s. k. stora barnhemmet, ansluter sig det s. k. lilla barnhemmet, som mottager små barn utan avseende på nationalitet, men i första hand är avsett för lapska barn. Platsantalet här är 10 å 12. Det uppehålles på samma sätt som det stora.

Arbetsstugorna i Norr- och Västerbottens län.

I detta sammanhang bör även erinras om de s. k. arbetsstugorna i Norrbottens och Västerbottens län, så till vida som även dessa mottaga lapska barn. I dessa anstalter få de där intagna barnen, vilka åtnjuta undervisning i de vanliga folkskolorna, under skoltiden fritt underhåll. Arbetsstugorna äro egentligen avsedda för bofastas barn, som på grund av lång väg till skolan, fattigdom och hemmets vanvård eller annan liknande orsak löpa fara att bliva i avsaknad av nöjaktig skolundervisning eller fostran i allmänhet. I den mån lapparna äro bofasta, kunna alltså även lapska barn mottagas i arbetsstugorna, vilket emellertid endast i mindre omfattning synes hava ägt rum; särskilt i arbetsstugorna i Jokkmokks och Malå socknar upp-gives dock ingå en något större procent lapska barn. Sådana arbetsstugor finnas inom Norrbottens län på, bland andra platser, Arjeplog, Arvidsjaur, Jokkmokk, Jukkasjärvi, Karesuando och Nattavaara, samt inom Västerbottens län i Vilhelmina, Stensele, Sorsele och Malå.

Organisationen av den lapska fattigvården.

Norr- och Västerbottens län.

I avseende å organisationen av den lapska fattigvården är redan förut berätt, att en särskild sådan organisation finnes endast i Jämtlands län. Inom Norrbottens och Västerbottens län är handhavandet av den lapska fattigvården överlämnad till fattigvårdsstyrelserna i de borgerliga kommunerna och skötes i samband med kommunens övriga fattigvård. Någon särskild instruktion eller reglemente för skötseln av lapparnas fattigvård finnes icke; ej heller innehålla de särskilda kommunernas fattigvårdsreglementen några föreskrifter härom annat än undantagsvis. Så stadgas i reglementet för Jukkasjärvi, att för handhavande av lappallmogens understöd fattigvårdsstyrelsen skall tillkalla minst tre icke understödsbehövande nomadlappar. I allmänhet lär vid det sammanträde, då de fattigas underhåll för året fastslås, 4 lappar, till-

syningsmän eller vice tillsyningsmän, om vilka mera härnedan, tillkallas. Även lappfogden, som är boende inom kommunen, plägar då vara tillstädes.

Endast i enstaka fall äro också särskilda anordningar gjorda för fattigvården bland lappallmogen. Så finnas i Jukkasjärvi särskilda s. k. tillsyningsmän, 4 ordinarie och 4 vice, tillsatta för lapparnas fattigvård; till dessa befattningar utses personer, vilka äro särskilt förtrogna med lapparnas såväl ekonomiska som andra förhållanden och vilka äro boende i de byar, förbi vilka lapparna färdas vid sina flyttningar; halva antalet av dem är lappar. Dessa tillsyningsmän hava att mottaga anmälningar om fattigvårdsbehov; de skola ock stå fattigvårdsstyrelsen till tjänst med upplysningar om de behövande. De äro, som förut nämnts, tillstädes vid fattigvårdsstyrelsens sammanträden, då årsunderstöden bestämmas; och dessemellan förekommande tillfälliga understöd utdelas efter deras hörande eller på deras förslag. Kontroll över understödets användning utövas av den tillsyningsman, som själv är lapp och vistas bland lapparna i respektive distrikt eller lappby. I ett lappdistrikt, Saarisvuoma lappby, omhänderhavas distriktstillsyningsmännens uppgifter av en distriktsstyrelse, bestående av tre personer.

Det uppgives, att också i Gällivare socken en något liknande anordning börjat tillämpas.

I övrigt förekommer icke någon särskild distriktsindelning med avseende på den lapska fattigvården och ej heller sådana särskilda tjänstemän eller styrelser, som omförmälas i 19 § fattigvårdslagen. Fattigvården för lapparna är helt och hållet sammanförd med den för den svenska befolkningen, blott att särskilt statsbidrag utgår till denna fattigvård.

Vad angår Jämtlands län har redan tidigare, kap. I, omtalats, hurusom den lapska fattigvårdens handhavande är förlagd inom de där för kyrkliga ändamål tillkomna s. k. lappförsamlingarna, Frostviken, Föllinge, Undersåker och Hede. Inom varje av dessa är för besörjande av denna angelägenhet tillsatt en fattigvårdsstyrelse. Denna styrelse, vid vars sammansättning hänsyn i viss mån tagits till föreskrifterna i kungl. brevet den 10 februari 1852, är något olika sammansatt inom de särskilda församlingarna, dock alltid bestående uteslutande av svenskar. Inom Frostvikens lappförsamling består fattigvårdsstyrelsen av fyra ledamöter; i de övriga lappförsamlingarna av tre. Ordföranden, vartill i främsta rummet anses böra utses pastor lapponum eller eljest pastor i den församling, inom vilken lapparna ha sitt huvudsakliga hemvist, tillsättes likasom ledamöterna i övrigt av länsstyrelsen. I Frostviken utgöres styrelsen av kyrkoherden i Frostvikens församling, landsfiskalen i Frostvikens distrikt samt socknens två kyrkovårdar; i Föllinge lappförsamling är det, sedan pastor i Hotagen för några år sedan avsåde sig uppdraget, numera tre hemmansägare i orten; i Undersåkers lappförsamling pastor lapponum samt tvenne hemmansägare och i Hede pastor i Tännäs, landsfiskalen i distriktet samt ordföranden i Tännäs kommuns fattigvårdsstyrelse. Ej heller i dessa lappförsamlingar förekommer någon distriktsindelning eller några särskilda tjänstemän eller andra anordningar för fattigvårdens handhavande. Denna vilar egentligen på ordföranden, vilken i regel synes ha föga hjälp av de övriga ledamöterna.

Beträffande sättet för statsbidragets handhavande och fördelning har redan förut i kap. I redogjorts för huru denna angelägenhet enligt de av Kungl. Maj:t vid anslaget första beviljande meddelade bestämmelser skolat ordnas. Det är dock ovisst och framgår ej av länsstyrelsernas redogörelser, huruvida och huru länge dessa bestämmelser blivt i sin helhet tillämpade. I varje fall ha de inom samtliga länen numera i väsentliga avseenden frångåtts. För Väster-

Lappförsamlingarna i Jämtlands län; styrelser för dessa.

Sättet för statsbidragets handhavande.

bottens och Jämtlands län ha under senare tid icke heller uti de kungliga breven om statsbidragens beviljande meddelats några föreskrifter om sättet för anslagens utdelning bland de behövande, utan det har ankommit på vederbörande länsstyrelse att tillse, att saken ordnades på lämpligt sätt. Så har vad angår Västerbottens län för åtskilliga år sedan länsstyrelsen i föreskrifter till kommunernas fattigvårdsstyrelser erinrat om angelägenheten av att noggrant undersöka, huruvida i varje fall verkligt behov föreläge; vid besluts fattande borde för fullständig utrednings vinnande tillkallas en eller flera ekonomiskt oberoende lappar, detta i enlighet med av Kungl. Maj:t lämnad föreskrift. Huruvida detta verkligen allmänt iakttagits, kan dock sättas i fråga. Från Vilhelmina kommun uppgives, att man, på grund av svårighet att få fatt i lappar, som voro villiga att infinna sig vid fattigvårdsstyrelsens sammanträden för ifrågakvarande ändamål, hos länsstyrelsen begärt att föreskriften om lapparnas närvaro måtte få bortfalla; något bifall till synes ej hava lämnats, men förfarandet har numera i allt fall upphört att tillämpas. I några av länets lappmarkssocknar, bland andra Vilhelmina, har det även, enligt vad som uppgives, praktiserats, att fattigvårdsstyrelsen lämnat länsmannen en förteckning över lappar, som under sistförflutna året erhållit understöd, för att lappallmogen kunde höras vid sammanträde inför honom och bliva i tillfälle att framställa sina anmärkningar mot den skedda utdelningen. Även detta förfarande torde dock endast undantagsvis kommit till användande och iakttagits numera icke ens i Vilhelmina. Under de senaste åren har länsstyrelsen plägat infordra yttrande från lappfogden över fattigvårdsstyrelsernas ansökningar om förnyat statsanslag; i vissa fall har denne därvid enligt uppgift lämnat lappallmogen tillfälle att vid sammanträde yttra sig över förslaget till statsbidragets fördelning.

Vad angår Jämtlands län, där statsbidragets omhänderhavande och utdelning varit anförtrött åt de särskilda lapska fattigvårdsstyrelserna, har i förevarande avseende följts ungefär enahanda praxis som i Västerbottens län, d. v. s. att vederbörande fattigvårdsstyrelsernas framställningar om bidrag överlämnats till lappfogden för granskning och yttrande; denne plägar vid de enligt 11 § i renbeteslagen föreskrivna årliga sammanträdena med lapparna höra dessa i ämnet för att uti därvid vunna upplysningar få stöd för sin granskning.

För Norrbottens län har sedan lång tid tillbaka iakttagits ett särskilt förfarande i avseende å statsbidragets utdelning, som mera överensstämmer med de ursprungliga föreskrifterna i ämnet. I de kungliga breven om statsbidragets beviljande har nämligen föreskrivits, att »i vederbörande fattigvårdsstyrelses överläggningar och beslut om utdelning åt behövande av understöd från ifrågakvarande anslag skola deltaga minst tre icke understödstagande lappar, därav minst två nomadlappar»; varjämte vidare bestämts, att vid redovisningen över bidragets användande skulle fogas protokoll, utvisande vilka lappar i beslutet deltagit. I allmänhet hava ock såväl inom södra som norra lappfogdedistriktet lappfogdarna varit närvarande vid de sammanträden av fattigvårdsstyrelserna, då utdelningen av bidragen ägt rum.

Statsbidragets utdelning till de behövande.

Beträffande den form, varunder statsanslagen inom de särskilda kommunerna och lappförsamlingarna kommit vederbörande understödstagare tillhanda, råda vissa olikheter inom de ifrågakvarande tre länen. Inom Jämtlands läns lappförsamlingar har tillgått så, att församlingens fattigvårdsstyrelse varje år uppgör en beräkning med ledning av det gångna årets fattigvårdstilldelning av vad envar understödstagare antages behöva under det nästkommande året, vid vilken beräkning jämväl plägar upptagas en summa av några hundra kronor för oförutsedda understöd. Detta förslag ingives till länsstyrelsen, som, på sätt förut är berört, låter lappfogden granska detsamma och på grund

härav gör framställning om bidrag hos Kungl. Maj:t. Sedan Kungl. Maj:ts brev om bidragets beviljande kommit länsstyrelsen tillhanda, översändas beloppet till fattigvårdsstyrelsens ordförande, som ombesörjer utdelningen därav till lapparna, därvid såvitt möjligt det av Kungl. Maj:t godkända rekvisitionsförslaget följes. Understödet utbetalas i de flesta fall kontant till den behövande; ibland lämnas även inköpta varor in natura eller utgår tilldelningen i likvid för tagna varor eller för arbete, som utförts åt understödsgärens. Är denne utackorderad eller intagen på anstalt, lämnas likvid för vårdkostnaden direkt till vårdaren eller anstalten. Stundom händer ock att av statsbidraget ersättes vad någon kommunal fattigvårdsstyrelse utgivit i fattigvård till lapp, som vistats inom kommunen. Bidraget lämnas alltså till lappförsamlingen såsom förskott för den fattigvård, som beräknas utgå under det löpande året.

Inom Västerbottens län går utdelningen av statsbidragen genom de kommunala fattigvårdsstyrelserna. Med ledning av vad fattigvårdsutgifterna till lapparna utgjort under föregående året göres av fattigvårdsstyrelsen ansökan om statsbidrag för det löpande året. Fattigvården för lapparna under året bestrides av fattigvårdsstyrelsen på samma sätt som till kommunens övriga fattiga och det erhållna statsbidraget ingår såsom en inkomst i kommunens fattigkassa. Härav följer, att den del av den lapska fattigvården, som ej täckes av statsbidraget, faller på kommunen. Redovisning för utgifterna till lapparnas fattigvård bilägges framställningen om bidrag för nästpåföljande år och ligger, som nyss nämndes, till grund för denna.

Vad angår Norrbottens län besörjes ock utdelningen av statsbidragen utav kommunernas fattigvårdsstyrelser under medverkan, såsom förut är nämnt, av därtill utsedda lappar. För övrigt synas vissa olikheter råda inom de särskilda kommunerna. I Karesuando utdelas medlen kontant till de behövande själva och hållas fullkomligt skilda från den kommunala fattigvården. I Jukkasjärvi verkställes vid sammanträde i slutet av november eller i början av december bestämmandet angående de s. k. ordinarie understöden för nästkommande år för såväl bofasta som lappar. Medlen, som åtgå för den lapska fattigvården, såväl den mera varaktiga som den tillfälliga, tagas ur kommunalkassan, vari statsbidraget ingår som en inkomst. Inom Gällivare socken verkställes utdelningen direkt till de behövande lapparna eller för gäldande av anstaltsvård, som kommit dem till del på annan än kommunens anstalt. I Jokkmokk har utdelning av statsbidraget mestadels skett kontant till de behövande lapparna; i vissa fall har därav utgått ersättning till kommunens fattigvård, där den övertagit underhållet. Inom Arjeppluog och Arvidsjaur har fördelningen mestadels skett kontant till de behövande själva; understöden ha utgjort tillägg till den fattigvård, som lämnats av kommunens medel och aldrig ansetts utgöra full försörjning. I enstaka fall ha medlen använts till betalning av inackorderingskostnad. För dem, som varit intagna på Bergqvistska ålderdomshemmet i Arjeppluog, har av statsmedlen utgivits ett mindre belopp i underhållsbidrag, för innevarande år utgående med 40 kronor för person.

I sammanhang med den mera ingående prövning av behövligheten av de begärda statsbidragen, vilken, såsom förut omnämnts, från och med år 1923 ägt rum hos Kungl. Maj:t, ha också meddelats nya och utförligare, för alla tre länsstyrelserna gemensamma bestämmelser angående användningen av statsbidraget och dess fördelning. Genom Kungl. breven till de tre länsstyrelserna den 23 februari 1923 anbefalldes nämligen dessa tillse, att de medel, som av Kungl. Maj:t anvisas för ifrågavarande ändamål, »i första hand komma till användning för beredande av understöd åt renskötande fjällappar och endast med största varsamhet tagas i anspråk för understöd åt andra lap-

1923 års
bestämmelser
i ämnet.

par; att vederbörande fattigvårdsstyrelses beslut om meddelande av understöd åt lappar av dessa medel föregås av en noggrann undersökning av det i varje fall föreliggande behovet; samt att lämpliga kontrollåtgärder, såsom påfordrande av att åldersbetyg företes till styrkande av understödssökandes lapska nationalitet, vidtagas i syfte att understöd av ifrågavarande medel bliva tilldelade endast sådana, som enligt meddelade bestämmelser böra ifrågakomma därtill». Enahanda bestämmelser hava även influit uti de sedermera utgivna Kungl. breven angående beviljande av statsbidrag till lappfattigvården.

Tillsyn om fullgörande av försörjningsplikt.

Synnerligen bristfälligt synes det enligt de från fattigvårdsstyrelserna inkomna uppgifterna inom den lapska fattigvården vara ställt med tillsyn över att föräldrar eller andra anhöriga fullgöra sin försörjningsplikt. Det frivilliga fullgörandet av denna skyldighet lärer ock lämna åtskilligt övrigt att önska. Föräldrarna ha i allmänhet bland lapparna intet emot att fattigvården eller den privata välgörenheten tager hand om barnens försörjning. Genom lappsolorna och lappbarnhemmen äger sådant rum i ganska stor omfattning, och den lätthet, som härigenom erbjudit sig för lapparna att få hjälp till barnens vård och uppfostran, har utan tvivel i ej oväsentlig grad bidragit att utveckla detta mindre goda förhållande. I avseende på anhörigas villighet att fullgöra sin försörjningsplikt i övrigt torde dock ställningen bland lapparna icke vara särdeles skiljaktig från den hos den svenska befolkningen. Från vissa orter (t. ex. Jokkmokk) uppgives till och med, att lapparna mera än svenskarna äro benägna att hjälpa sina anhöriga.

De från fattigvårdsstyrelserna inkomna uppgifterna, avseende förhållandena åren 1920 och 1922, meddela för det förra året intet fall och för det senare endast 11 fall, alla inom Jukkasjärvi socken, då åtgärder vidtagits mot försörjare för erhållande av gottgörelse för utgiven fattigvård. I ett av de inkomna svaren tillägger man, att ingen försörjningsskyldig finnes, som har tillgång att ersätta med. Detta torde väl dock vara en sanning med modifikation. Visserligen råder nog bland lapparna och även hos de svenskar, som också kunna vara betalningsskyldiga till den lapska fattigvården, större brist på medel än annorstädes, men utan tvivel skulle ersättningskrav, som nu uteblivit, i flera fall varit berättigat och kunnat medföra resultat.

Det synes dock som man icke finge taga fattigvårdsstyrelsernas ifrågakomna uppgifter alldeles efter orden. I flera fall har man sedermera vid muntliga förfrågningar uppgivit, att krav verkligen ägt rum och att den däremot stridande uppgiften i de skriftliga svaren berott på missuppfattning eller därpå att »man ej tänkt sig för». Lappfogden i Norrbottens läns södra distrikt har ock bekräftat det förhållandet, att ersättningskrav ägt rum i flera fall då sådant ej uppgivits, samt uttalat den förmodan att man i de avgivna skriftliga svaren bortsett från de fall, då betalning följt utan lagsökning hos länsstyrelsen, eller ock tänkt allenast på krav mot lappar, ej mot svenskar, då dessa varit försörjningspliktiga såsom t. ex. för lapska utom äktenskap födda barn.

Uti intet fall uppgives föreläggande hava givits för försumliga försörjare enligt 71 § i fattigvårdslagen. Att så varit fallet torde åtminstone till stor del vara att tillskriva det förhållandet att något sådant arbetshem, som omnämnes i 33 § fattigvårdslagen, icke finnes i något av de tre nordligaste länen eller ens i hela Norrland utom Gävleborgs län. Över huvud synes något tvång för framkallande av försörjningspliktens fullgörande icke hava förekommit inom den lapska fattigvården.

Återkrav enligt 40—42 §§ fattigvårdslagen.

I vad mån, beträffande den lapska fattigvården, fattigvårdsstyrelserna begagnat sig av sin återkravs rätt gentemot landstinget enligt 40—42 §§ i fattigvårdslagen, framgår icke av de lämnade uppgifterna. Vid det förhållande att för lapparna säkerligen icke i mindre grad än för andra medborgare anlåtats de i sagda paragrafer omnämnda sjukvårdsanstalterna, är det dock sanno-

likt att sådant återkrav i åtminstone en del fall ägt rum. Detta lärer dock endast gälla Norrbottens och Västerbottens län, där lappfattigvården besörjes av de kommunala fattigvårdsstyrelserna. För lappförsamlingarna i Jämtlands län synes någon återkravs rätt enligt de anförda lagrummen icke kunna göras gällande. Vid förfrågan hos landstingsdirektören i Norrbottens län har denne upplyst, att vid intagande å landstingets anstalter eller vid återkrav enligt nyssberörda paragrafer någon uppgift ej kräves eller lämnas på de vårdades nationalitet, men att av deras namn och andra förhållanden kunde med säkerhet slutas, att lappar i ej så ringa antal bekommit vård å sådana anstalter, som här är fråga om, samt att återkrav för anstaltsvården för dem ägt rum och lämnats. Utan tvivel är förhållandet enahanda i Västerbottens län. Man torde dock av det förhållandet att i fattigvårdsstyrelsernas uppgifter intet nämnes om dylika återkrav få draga den slutsatsen, att återkrav i regel ej ägt rum i sådana fall då den ifrågavarande vården bekostats av statsbidraget. Intresset för återkravs rätten har då icke varit nog starkt. Betecknande i detta avseende är att en fattigvårdsstyrelse i sitt svar på frågan om ersättningskrav (mot försörjningsskyldig) säger, att det är staten som bör se till att den får ersättning för fattigvården, då sådan står att få.

Uti kap. I är berört, hurusom under äldre tider tiggeri florerat bland lapparna och före den statsunderstödda lappfattigvårdens tillkomst varit de fattiga lapparnas snart sagt förnämsta utväg att få sitt uppehälle, samt hurusom lapparna i äldre tider företagit verkliga tiggarfärder till det nedre landet. Det har ock framhållits, att tiggeriet i stor omfattning visat sig sammanhänga med lapparnas övergivande av renskötseln, i det att ett sådant övergivande varit förbundet med eller haft till följd fattigdom och oförmåga att förvärva nödiga existensmedel.

Utan tvivel hava förhållandena i detta avseende under tidernas lopp blivit bättre, utan att tiggeriet ännu kan sägas hava helt och hållet upphört. Så gjordes år 1918 anmälan hos länsstyrelsen i Gävleborgs län, att lappar från Jämtland och Härjedalen, särskilt det sistnämnda landskapet, färdades omkring på landsbygden i Hälsingland, där de tiggde ihop livsmedel, som de med häst eller till och med på järnväg hemsände. Tiggeriet underlättades, sadet det, av den bland allmogen rådande föreställningen, att lapparna hade så att säga ett särskilt privilegium på att bedriva sådant, samt även därav att de ansågos trollkunniga och därför icke saklöst kunde lämnas utan de allmosor som de begärde. Anmälan föranledde länsstyrelserna i Gävleborgs och Jämtlands län att genom allmänna kungörelser varna lapparna för övande av bettleri, under erinran tillika om den påföljd, som lagligen därå kunde följa, samt anmaning till polismyndigheterna att hålla uppsikt över kringstrykande lappar och, i fall av bettleri, med dem förfara enligt lag. Redan tidigare hade för övrigt landshövdingen i Jämtlands län vid sammanträde med lapparna i Härjedalen meddelat dem dylika varningar.

Nu mera synes kringresande i ändamål att bettla enligt meddelanden från myndigheterna hava så gott som helt och hållet upphört och även tiggeriet i övrigt väsentligt avtagit. Länsstyrelsen i Norrbottens län meddelar sålunda, att, såvitt den har sig bekant, kringresande för bettleri numera ej förekommer och ej heller i övrigt något bettlande. Från Västerbottens län, där genom landsfiskalerna verkställt en undersökning i saken, lämnas enahanda vitsord; tiggeri förekommer enligt landsfiskalernas uppgifter endast undantagsvis och i enstaka fall. Från Jämtlands län inberättas dock, att det ibland inträffar att lappar från Vilhelmina m. fl. socknar färdas fram genom östra delarna av sistnämnda län och där bettla. Enligt vad landsfiskalerna meddela förekommer ock inom Jämtlands län bettleri av lappar ännu här och där, även av kringre-

Bettleri.

sande, som med lånad häst begiva sig nedåt kusten, Medelpad eller Hälsingland. Emellertid ha, upplyses det, dessa resor numera avtagit, likasom tiggeriet bland lapparna i allmänhet. Då dessas uppträdande alltid är vänligt och försynt, mottagas de i regel välvilligt av befolkningen, som gärna giver dem vare sig de framställa begäran därom eller ej. Någon anmälan om deras bettlande göres därför icke, vadan någon behandling av dem som bettlare icke förekommit. Av upplysningar, som vid resa i Norrbottens län sistliden sommar muntligen meddelats av fattigvårdsmyndigheter och andra, vill dock framgå, att bettleri av lappar dock icke är så sällsynt, som myndigheternas uppgifter giva vid handen. Från flera håll (t. ex. Arvidsjaur och Arjeppluog) säges tiggeri av lappar ej sällan förekomma, till och med resor nedåt kustlandet för detta ändamål.

Uppenbart är emellertid, att hos lappbefolkningen själv alltmera framvuxit uppfattningen att tiggeri är skamligt och icke bör få förekomma. Detta sammanhänger med den hos lapparna, i all synnerhet de mera tongivande bland dem, framträdande strävan att i såväl rättigheter som skyldigheter bliva likställda med den övriga svenska befolkningen. Till tiggeriets upphörande har dock naturligen även bidragit den rikligare tilldelning av fattigvård, som möjliggjorts genom de väsentligt ökade statsbidragen.

*Hemförande
av fattiga
lappar från
Norge.*

Bland undersökningar, som av lappkommittén anordnades, var även, i vad mån under åren 1916—1920 förekommit att nödställda lappar understötts i Norge och hemsänts därifrån. Enligt de inkomna uppgifterna har emellertid sådant icke i något fall förekommit. Vid sådant förhållande har någon undersökning i detta avseende för 1922 icke funnits böra göras.

*Lån för ren-
inköp.*

Uti den tidigare omnämnda, av sekreteraren i lappkommittén uppsatta P. M. angående det särskilda statsbidraget till lapparnas fattigvård omnämner han såsom en ytterligare form av understöd bland de renskötande lapparna de lån för inköp av renar, som utlämnas åt fattiga dylika lappar. Det synes dock näppeligen riktigt att jämställa dessa lån med de statliga fattigvårdsbidragen. Snarare torde de böra jämföras med de odlings- eller premielån, som för olika ändamål utlämnas till den jordbrukande befolkningen.

Då emellertid dessa lån otvivelaktigt även hava till syftemål att bereda existensmöjligheter åt behövande arbetslösa lappar samt de därigenom hava en viss återverkan på fattigvården bland lapparna, har det ansetts lämpligt att här något närmare beröra denna statliga låneverksamhet.

Tidigast började dylika lån utlämnas inom Jämtlands län. Detta skedde i samband med eller såsom en följd av bildandet för detta län av den s. k. Jämtländska lappväsendets fond. Genom Kungl. Maj:ts brev den 31 maj 1901, varigenom förordnades om bildande och förvaltning av sagda fond, föreskrevs rörande användningen av dess avkastning bland annat, att därav finge under år 1901 disponeras ett belopp av högst 3,000 kronor till utlämnande åt fattiga eller mindre bemedlade lappar för inköp av renar av lån på högst fem års betalningstid mot ränta av tre procent samt säkerhet av borgen; tillika bestämdes, att sådant lån icke för någon låntagare skulle få överstiga 2,000 kronor. Det första lånet utlämnades år 1902 å ett belopp av 1,000 kronor. Medgivandet har sedermera av Kungl. Maj:t på länsstyrelsens framställning för varje år förnyats. Beträffande villkoren har numera enligt Kungl. brevet den 8 december 1914 vidtagits den förändringen, att föreskriften om ställande av säkerhet borttagits, att lånen utlämnas på högst 10 års återbetalningstid, därav de fyra första åren utan ränta och amorteringsskyldighet, samt att de icke må för någon låntagare överstiga 1,000 kronor; räntan är 3 % och de skola, efter det amorteringstiden inträtt, avbetalas med $\frac{1}{6}$ årligen. Under de första åren utgick i allmänhet icke hela anslaget; men under de senare åren har detta

undantagslöst varit händelsen. I början voro lånebeloppen mindre, mången gång 200 å 300 kronor, sällan över 500 kronor. Från och med 1917, då med penningvärdets fall renarna blevo dyrare i inköp, har intet lån utlämnats på mindre belopp än 1,000 kronor.

Vad angår Norrbottens och Västerbottens län har en liknande låneverksamhet ordnats först på senare tiden. Lånen utlämnas från de lappfonder, som med grundkapital genom anslag ur Jämtländska renbetesfjällens skogsfond bildats för nämnda län, benämnda »Norrbottens lappfond» och »Västerbottens lappfond». De första lånen utlämnades inom det förstnämnda länet 1915 och i det sistnämnda 1914. Villkoren hava varit och äro för Västerbottens län ännu desamma som enligt 1914 års Kungl. brev gälla för Jämtlands län. Lånebeloppen hava här i allmänhet från början varit mindre än i Jämtlands län, ända ned till 100 kronor. Högsta utlämnade lånebeloppet har varit 1,000 kronor, vilket dock de första åren förekommit endast undantagsvis. På senaste åren hava lånen uppgått till i allmänhet högre belopp och icke understigit 500 kronor.

Inom Norrbottens län har på senaste tiden efter särskilda framställningar lämnats vida högre anslag till lån än förut och något maximum för lånen ej föreskrivits utan länsstyrelsen bemyndigats att, efter vederbörande lappfogdes förslag, bestämma storleken av varje lån. Anledningen till denna utsträckning av möjligheten att utlämna lån till reninköp uppgives vara, att tillämpning av bestämmelserna i gällande renbeteslag om förbud att nedom lappmarksgränsen mottaga skötesrenar från bofasta av annan än lapsk nationalitet tvingat till försäljning i utsträckt omfattning av sådana bofastas renar, samt att utlämnandet av reninköpslån till större belopp avsett att, till gagn både för de bofasta och renskötseln, sätta lapparna i tillfälle att i ökad omfattning inköpa renar från bofasta, som voro nödsakade att avhända sig dem.

De utlämnade lånen hava intill 1923 års slut uppgått till följande belopp, nämligen: för Jämtlands län 79 lån å tillhoppa 54,500 kronor, för Västerbottens län 32 lån å tillhoppa 22,700 kronor samt för Norrbottens län 99 lån å sammanlagt 83,500 kronor, varav under åren 1921—1923 ej mindre än 57 lån å tillhoppa 58,200 kronor.

I fråga om principen för utlämnande av reninköpslånen har man funnit, att det är angeläget, för såvitt lånen skola gagna syftet att främja renskötseln, att låneverksamheten så ordnas, att låntagaren sättes i stånd att skaffa sig så stor renhjörd att han därpå kan hava sin bärgning. I det föregående är berört, huru pass stor renhjorden bör vara för att detta skall vara fallet.¹ Inom Norrbottens län har därför på senare tid fastslagits som grundsats, att reninköpslån icke utlämnas med mindre låntagaren förut har så pass mycket renar, minst 50 å 60, att han kan reda sig på detta med tillägg av det antal som inköpes. Åt lappdrängar som vilja bli renägare utlämnas ej lån, förr än de förvärvat sig det nödiga renantalet; »till dess detta skett böra de fortfarande vara drängar». Även inom de andra lånen har man funnit det angeläget att vid reninköpslånen utlämnande tillse, att köparen må bliva i stånd att därigenom förskaffa sig för renskötseln framgångsrika bedrivande erforderligt renantal. Dock synes, vad särskilt angår Jämtlands län, lån i icke så ringa utsträckning hava utlämnats åt lappdrängar, som velat sätta bo och bliva sina egna renskötare, då de genom att jämte sina egna sköta renar åt andra haft utsikter att taga sig fram.

De under de första tiotal åren inom Jämtlands län utlämnade lånen hava i allmänhet ordentligt amorterats av låntagarna. Under de senaste åren ha dock förhållandena härutinnan blivit mera otillfredsställande. Vad angår de två

¹ Sid. 17.

övriga länen synas ock svårigheter hava mött att ordentligt få in amorteringsbeloppen.

Från Jämtlands län meddelas sålunda, att de av de utlämnade 79 länen till 1924 års början inlösts 36 stycken med 21,700 kronor jämte ränta, 31 stycken å tillhopa 21,300 kronor delvis amorterats, av vilka 10 st. å återstående 4,419 kr. 1 öre få lov att avskrivas på grund av låntagarnas iråkade fattigdom. Under de senare åren, heter det vidare, synas låntagarna hava blivit »allt mer och mer liknöjda att fullgöra sina avbetalningar». Av länsstyrelsen i Västerbottens län säges: »Att döma av erfarenheterna beträffande de äldre länen torde kunna antagas, att ofta svårigheter skola uppstå för låntagarna att fullgöra den stadgade betalningsskyldigheten.» Länsstyrelsen i Norrbottens län uppgiver allenast, att »återbetalningsskyldigheten hitintills endast delvis fullgjorts».

Folkpensioneringen
bland lapparna.

För en fullständig bild av understödsverksamheten bland lapparna må lämnas jämväl en utredning i vad mån till dem utgå pensioner enligt bestämmelserna om pensionsförsäkring. Härom har av lappkommittén införskaffats uppgifter, avseende ställningen år 1920. Enligt dessa uppgifter utgingo inom de ovan upptagna lappmarkskommunerna samt inom de kommuner i Jämtlands län, inom vilka lappbyarna äro belägna och där lapparna enligt den förut angivna anordningen för närvarande mantalsskrivas, följande årliga pensionsbelopp till invalida eller åldriga lappar:

Norrbottens län:

Karesuando kommun	Kr. 3,160.60	
Jukkasjärvi	»	» 4,774.72	
Gällivare	»	» 3,022.80	
Jokkmokks	»	» 4,752.61	
Arjepluogs	»	» 4,477.20	
Arvidsjaur	»	» 4,341.40	24,529.33

Västerbottens län:

Malå kommun	Kr. 2,536.50	
Stensele	»	» 884.40	
Tärna	»	» 2,748.90	
Šorsele	»	» 2,787.60	
Åsele	»	» 509.20	
Vilhelmina	»	» 1,034.80	10,501.40

Jämtlands län:

Frostvikens kommun	Kr. 1,038.—	
Hotagens	»	» 982.40	
Kalls	»	» 1,337.40	
Undersåkers	»	» 1,574.50	
Tännäs	»	» 544.80	
Storsjö	»	» 638.40	6,115.50

Kr. 41,146.23

En jämförelse mellan de inkomna förteckningarna å pensionstagare och understödstagare giver vid handen, att ett ganska stort antal uppbär både pension och understöd. Även där så ej är fallet, äro nog de pensionstagande lapparna till övervägande del fattiga som, om de ej finge pension, skulle vara i behov av fattigvård. De utgående pensionerna utgöra alltså ett betydande

tillskott till den lapska fattigvården. För en stor del av pensionärerna utgöres pensionen, såsom naturligt är, ännu endast av pensionstillägg enligt övergångsbestämmelserna i pensionslagen. Pensionsavgifterna, där sådana erlagts, ha i de flesta fall utgjorts av pensionärerna själva, endast mera undantagsvis av kommunen. Härmed är dock icke sagt, att dessa, som erlagt sin pensionsavgift och därå åtnjuta pension, icke tillika äro fattighjon och erhålla fattigunderstöd; tvärtom visar en undersökning, att så i många fall äger rum. I de flesta fall utgöra dock de erlagda avgifterna och därå belöpande pensioner mycket obetydliga belopp.

KAP. III.

Uttalanden och önskemål rörande den lapska fattigvården.

*Rundfråga
från lapp-
kommittén.*

Uti den av lappkommittén föranstaltade utredningen ingick även en rundfråga till myndigheterna rörande deras uppfattning av den lapska fattigvårdens tillstånd och de önskemål, som hystes med avseende å densamma.

Sålunda begärdes, i sammanhang med infor drande av utredningen uti de i föregående kapitel berörda frågor, yttranden från Konungens befallningshavande, huruvida och i vilka avseenden nu gällande bestämmelser angående förvaltningen och fördelningen av statsanslaget till understöd åt fattiga lappar visat sig föranleda missbruk, varjämte begärdes yttrande rörande de riktlinjer i stort sett, efter vilka den framtida organisationen av den lapska fattigvården borde genomföras. I sammanhang med infor drande av de förut berörda uppgifterna rörande lapska fattigvården anmodades vidare fattigvårdsstyrelserna i lappmarkskommunerna i Norrbottens och Västerbottens län samt lappförsamlingarna i Jämtlands län att framställa sina anmärkningar och önskemål rörande lappfattigvårdens former och organisation.

*Önskemål
ang. lapp-
fattigvårdens
organisation.*

*Från fattig-
vårdsstyrel-
serna.*

Beträffande först frågan om lappfattigvårdens organisation synas de hörda fattigvårdsstyrelserna i allmänhet icke önska någon förändring i de bestående förhållandena. Allenast i fråga om vem som bör bekosta fattigvården har man i de gjorda uttalandena framställt önskemålet att detta borde helt vila på staten. Så säges från *Jukkasjärvi*:

»Då statsmakterna befriat lappallmogen från skyldigheten att erlægga kommunalskatt trots det att bland dem finnes välbärgat och förmöget folk liksom bland bofasta, bör staten bekosta lapparnas fattigvård.»

Från *Arvidsjaur* ansluter man sig till samma mening. Man skulle, heter det, gärna se, att det bleve en lapparnas och statens sak att understödja fattiga lappar. Detta komme att lätta fattigvården för svenskar. Fattigvårdsstyrelsen i *Malå* påyrkar statsbidrag till hela den verkliga kostnaden för fattigvården till lapparna. Från *Tärna* framhålles också, att kommunen bör helt befrias från den lapska fattigvården, som bör övertagas av staten; såsom skäl härtill angives det förhållandet att lapparna äro fritagna från kommunalskatt. Statsbidraget borde utbetalas till kommunerna kvartalsvis i förskott, då kommunerna hade svårt att förskotta de erforderliga medlen.

I fråga om själva organisationen synes man i allmänhet anse att några vidare förändringar ej äro behövlige. Detta omdöme avgives ej blott av de kommunala fattigvårdsstyrelserna i Norrbottens och Västerbottens län, utan även av styrelserna för lappförsamlingarna i Jämtlands län, i den mån de yttrat sig i saken. Från de förra framhålles, att de lapska fattiga åtnjuta precis samma behandling som andra kommunens fattiga; och detta anses även vara det lämpligaste. Någon särskild lapsk fattigvårdsstyrelse anses ej lämplig. Endast ifall den lapska fattigvården fullkomligt skildes från kommunens övriga fattigvård, säger fattigvårdsstyrelsen i *Arvidsjaur*, kunde vara skäl diskutera en förändring i organisationen; att ordna en särskild fattigvård för lappar efter särskilda grun-

der borde ej åläggas kommunen. Beträffande fattigvårdsstyrelsens sammansättning uttalar från ett håll, fattigvårdsstyrelsen i *Tärna*, att det kunde ifrågasättas, om ej lapparna borde vara representerade i styrelsen »för att styrelsens åtgärder kunde för lapparna verka mera förtroendeingivande». Räkenskap och bokföring anses dock av nämnda fattigvårdsstyrelse böra vara särskilda i fråga om lapparna, liksom de statistiska uppgifterna; härigenom bereddnes möjlighet till utövande av kontroll över statsbidragets användning. *Jokkmokks* fattigvårdsstyrelse framhåller såsom gagneligt, att för flyttlapparna utses lämpligt antal vårdare, t. ex. för varje lappby, med enahanda befogenhet och skyldigheter, som enligt fattigvårdsreglementet tillkomma distriktsföreståndare.

Uti sitt till lappkommittén avgivna yttrande anför länsstyrelsen i Norrbottens län i nu förevarande avseende:

Länsstyrelsen i Norrbottens län.

»Beträffande frågan om vem som i framtiden skall omhändervä lapparnas fattigvård synes detta fortfarande böra tillkomma kommunerna, som redan äga härför lämpade organ. Med hänsyn därtill att lapparna praktiskt taget icke betala skatt till kommunerna torde däremot kostnaderna för fattigvården böra, till huvudsakligaste del åtminstone, påvila staten.»

Uti ett genom Konungens befallningshavande i Västerbottens län infortrat yttrande från lappfogden i sagda län meddelar denne, under konstaterande av att lapska fattigvårdens framtida organisation är en fråga av mångsidig beskaffenhet, som fordrar sin särskilda utredning, att på sin tid dåvarande kyrkoherden i Jukkasjärvi C. Edqvist framkastat det förslaget, att fattiga lappar på ålderns dagar familjevis borde på någon lämplig plats i fjällen vid fiskrik sjö med god, därintill belägen jaktmark erhålla en stuga med daglig tillsyn, allt på statens bekostnad. Detta förslag, som enligt lappfogdens mening nog tilltalade lapparna själva, ansåg han dock icke böra förverkligas såsom medförande alltför stora kostnader och innefattande ett privilegierande av lapparna i jämförelse med andra fattiga.

Lappfogden i Västerbottens län.

Lappfogden i Jämtlands län har uti ett genom Konungens befallningshavande infortrat utlåtande livligt uttalat sig för det stora behovet av förbättringar inom den nuvarande lapska fattigvårdsorganisationen. Han anser visserligen osäkert, huruvida fattigvårdsutgifterna härigenom kunde nedbringas. Detta torde, säger han, knappast låta sig göra förrän lapparnas bosättningsfråga blivit behörigen ordnad, ty utan att så sker torde ingen nämnevärds nedsättning av nu utgående anslag vara att påräkna, huru än organisationen med den lapska fattigvården genomföres. Beträffande det närmare ordnandet och handhavandet av den lapska fattigvårdsförvaltningen omnämner han först, hurusom enligt till honom lämnat meddelande lappkommittén ursprungligen haft för avsikt att, för uppnående av önskemålet att uppfostra lapparna till självständigt tänkande och under ansvar handlande personer, söka anordna en viss självstyrelse för lapparna, omfattande både kyrkliga och kommunala ärenden med eget kyrkoråd, skolråd, fattigvårdsstyrelse m. m., ehuru dessa myndigheter, med tanke på de betydande ekonomiska intressen staten har att inom lappkommunen bevaka, skulle vara av mera rådgivande än beslutande art. Detta förslag finner lappfogden beaktansvärt och förmenar, att häri också skulle kunna ligga en riktlinje för den lapska fattigvårdens framtida ordnande. Men om denna självstyrelse ej kunde förverkligas, tänker han sig fattigvårdsförvaltningen, speciellt inom Jämtlands län, böra ordnas medelst en av länsstyrelsen uppgjord särskild distriktsindelning, på sätt närmare av honom angives. Om förvaltningens ordnande inom dessa distrikt uttalar han sig därefter på följande sätt:

Lappfogden i Jämtlands län.

»För vart och ett av dessa distrikt skulle länsstyrelsen tillsätta ordföranden och en ledamot (svensk eller lapp) — möjligen och en suppleant — så ock föreståndare för ålderdomshem och arbetsinrättningar, varjämte ordningsmännen för varje lappby skulle vara självskrivna ledamöter och äga ovillkorlig skyldighet

att vid fattigvårdsstyrelsens sammanträden närvara. Styrelsens ordförande skulle åligga att minst en månad före sammanträdet kalla distriktets samtliga ledamöter till sammanträde, som såvitt möjligt borde utsättas och avhållas under sommarens lappmässor i Ankarede, Jensmässholmen, Vallbo och Ljusnedal. Härigenom skulle dels ledamöterna själva beredas gott tillfälle att förskaffa sig erforderliga uppgifter rörande understödssökandenas behov av understöd samt uppgifter om deras ekonomiska förhållanden och förmåga att genom arbete försörja sig, samt huruvida de ägde anförvanter, som voro skyldiga och hade förmåga att bidraga till deras underhåll, samt dels många av understödstagarna bli i tillfälle att själva inför ledamöterna framlägga sin sak. Härigenom skulle en grundligare prövning än vad nu är för handen vinnas rörande fattigvårdsärendena.

Över vad vid sammanträdet förekommit skulle föras protokoll som, därest olika åsikter bland ledamöterna gjort sig gällande vid ett ärendes behandling, borde angiva dessa. Detta protokoll jämte det vid sammanträdet upprättade specificerade förslaget å behovet för kommande årets understödstagare skulle senast 14 dagar efter sammanträdet insändas till lappfogden i länet, som, efter det samtliga förslagen till honom inkommit, skulle äga att över dessa avgiva yttrande och därefter ofördröjligen översända detta jämte inkomna förslagen och protokoll till länsstyrelsen.»

Länsstyrelsen i Jämtlands län.

Uti sitt eget yttrande framhöll länsstyrelsen i Jämtlands län såsom brister i den nuvarande organisationen av lappfattigvården, sådan den ordnats i sagda län, att fattigvårdsstyrelserna vore olämpligt sammansatta, beroende på nödvändigheten att koncentrera medlemmarna till ordförandens närhet; att ledamöterna, bland vilka inga lappar förekomme, saknade intresse för sin uppgift, att inga ordentliga sammanträden hölles och att ordföranden skötte det hela mer eller mindre slentrianmässigt. Vidare anmärktes, att ingen kretsindelning eller uppdelning av arbetet förefunnes, att ordföranden ej förmådde ensam sköta ärendena som sig borde samt att ingen eller så gott som ingen undersökning av behovet eller övervakning av understödets användning verkställdes, varav följde stor lätthet att få understöd utan närmare prövning. Hos de underordnade myndigheterna, framhölls det yttermera, finnes intet intresse att iakttaga sparsamhet, enär hela understödsbeloppet utginge av statsmedel; och när frågan komme till lappfogdens och länsstyrelsens behandling kunde vanligen intet eller obetydligt åtgöras.

I fråga om vilka åtgärder som borde vidtagas till avhjälpande av bristerna anfördes:

»Enligt länsstyrelsens mening fordras härför en från grunden gående omorganisation, därvid lapparnas egen medverkan i möjligaste mån tages i anspråk. Två vägar synas därvid erbjuda sig:

Alternativ A. Lapparnas fattigvård sammanslås med de lokala kommunernas på sådant sätt att lapparna mantalsskrivas och likställas med andra medborgare så i skyldigheter som rättigheter. Såsom följd därav bör lappallmogens skattefrihet för inkomst av renskötseln upphöra. Möjligen bör i kommuner, som omfatta renbetesland och där lappar i större antal bo, en särskild avdelning inom fattigvårdsstyrelsen bildas för den lapska fattigvården med särskilda organ, kretsombud, för denna.

Alternativ B. Lapparna sammanföras där de hava sina boplatser, d. v. s. å renbeteslanden, till särskilda kommunala enheter antingen för kommunala ärenden i sin helhet eller enbart för fattigvården.

I båda fallen torde bidrag av statsmedel erfordras i större omfattning och enligt andra grunder, än till fattigvården i allmänhet. Någon del av kostnaden borde dock dragas av enheterna själva, så att de få ett ekonomiskt intresse i saken.»

I fråga om valet mellan dessa utvägar anförde länsstyrelsen:

»Alternativ A. torde möta mycket stort motstånd från kommunernas sida, ett motstånd, som icke heller kan anses helt obefogat. Även andra svårigheter kunna befaras, såsom motsättningar i det kommunala livet mellan lappar och bofasta, helst andra slitningsanledningar icke heller saknas.

Alternativ B. sammanhänger på det närmaste med lappkommitténs förslag i övrigt angående beredande åt lapparna av en viss kommunal självstyrelse, vilken utan tvivel skulle vara ägnad att i hög grad verka uppräckande och öka lapparnas tillit till sig själva.»

Men även härförutan borde, fortsätter länsstyrelsen, en omorganisation av fattigvårdsstyrelserna äga rum. Distriktsindelningen borde ändras och kretsindelning komma till stånd inom distriktet. Fattigvårdsstyrelsernas sammanläggning måste ändras. Ordförande och vice ordförande borde efter förslag av lappfogden och möjligen efter lapparnas hörande utses av länsstyrelsen; övriga ledamöter borde väljas av lapparna inom eller utom dem själva; även lappkvinnor, såsom lärarinnor och duktiga lapphustrur, borde medverka i styrelserna. Över huvud borde fattigvårdsstyrelserna och deras verksamhet bringas mera i enlighet med den vanliga fattigvården. Lappordningsmännen borde vara såväl berättigade som förpliktade att delta i sammanträdena, vilka skulle hållas på regelbundet återkommande tider eller i annan föreskriven ordning. Alla varaktiga understöd borde prövas av fattigvårdsstyrelsen vid sammanträde. Dess emellan skulle meddelas endast provisoriskt understöd i hastigt påkommande fall. Försumliga försörjare borde efterhållas, för vilket ändamål de av landstingen upprättade arbetshemmen torde kunna anlitas. Över huvud taget borde den gällande fattigvårdslagen, i vilken ej gjordes något undantag för lapparna, tillämpas såvitt möjligt även på den lapska fattigvården.

Vad därefter angår den till länsstyrelserna ställda frågan rörande utfallet och verkningarna av bestämmelserna angående förvaltningen och fördelningen av statsanslaget till fattiga lappar, meddela länsstyrelserna i Norrbottens och Västerbottens län, att förhållandena i sådant avseende inom sagda län icke givit anledning till anmärkning. Vad angår Norrbottens län hade vid fördelningen av statsmedlen, vilken skett genom en särskild nämnd, däri lapparna varit företrädda, behovet i de särskilda fallen så nära som möjligt följts vid fördelningen. Länsstyrelsen i Västerbottens län förordar till förekommande av framtida missbruk ett av lappfogden i hans förut omnämnda yttrande framställt förslag. Enligt detta borde, till utredning av att verkligt behov förelåge, fattigvårdsstyrelserna tillförbindas att årligen tillhandahålla vederbörande lappfogde förteckning i tvenne exemplar å fattiga lappar, som senast åtnjutit och fortfarande ansåges bära åtnjuta fattigvård; efter dess mottagande skulle det åligga lappfogden att, då så finnes nödigt, så fort ske kunde å sammanträde höra lappallmogen eller på annat sätt vinna tillförlitliga uppgifter om fattigvårdsbehovet, varefter ena exemplaret skulle återställas till fattigvårdsstyrelsen efter anteckning om de vunna upplysningarna; det andra exemplaret av förteckningen skulle förvaras på lappfogdekontoret.

Vad angår förhållandena i Jämtlands län hava myndigheterna däremot starkt framhållit, att sättet för handhavandet och fördelningen av statsbidraget icke är tillfredsställande. Så yttrar lappfogden i sitt förut berörda utlåtande:

»Givet är att den lapska fattigvårdsstyrelsen har oändligt mycket svårare än andra fattigvårdsstyrelser att kunna rätt bedöma en understödssökande lapps verkliga behov av understöd. De flesta understödstagarna äro nämligen i regel helt okända för ledamöterna i fattigvårdsstyrelsen samt — om de ock äro bosatta inom samma socken som desamma — så avlägset boende och så kringspidda i fjälldalarna, att något besök hos dem ej kan ifrågakomma. Än svårare blir för-

Statsanslagets fördelning.

Länsstyrelserna i Norrbottens och Västerbottens län.

Lappfogden i Jämtlands län.

hållandet då understödstagarna, fastän kyrkoskrivna inom en av lappförsamlingarna, äro boende inom andra socknar. Då lapparna och deras förhållanden oftast ock äro helt okända för den bofasta befolkningen, har lapska fattigvårdsstyrelsen därför alltför ofta till stöd för sina förslag till understöd endast att hålla sig till den understödssökandes egna eller förespråkares uppgifter, vilka ej alltid äro så att lita på. Understöden bliva härigenom för mycket beroende av en understödstagares förmåga att hålla sig »framme» hos styrelsen. Till följd av dessa förhållanden kunna jämförelsevis unga och arbetsdugliga lappar erhålla ett betydande understöd, då däremot gamla och orkeslösa kunna få nöja sig med ett obetydligare och de, som ej alls göra sig påminta, bliva helt utan. Detta ej beroende på någon som helst avsikt från fattigvårdsstyrelsens sida att gynna den ene lappen framför den andre, utan endast på de svårigheter den i många fall på grund av ovan relaterade förhållanden har att skaffa sig tillförlitliga uppgifter om de understödssökande verkligen äro i behov av understöd, eller om ej det föregivna behovet till allra största delen är beroende på deras liknöjdhet att söka sig arbetsförtjänst eller genom eget arbete hemma försöka försörja sig. Att detta senare är förhållandet med flera av understödstagarna torde ej kunna förnekas.»

Såsom belysning av det sagda framhåller lappfogden vidare det stora antalet understödstagare bland lapparna vilket ämne, liksom de stora kostnaderna för den lapska fattigvården, berörts i nästföregående kapitel.

Länsstyrelsen i Jämtlands län. Uti sitt yttrande beträffande förevarande ämne framhåller även länsstyrelsen i Jämtlands län, att lapska fattigvården icke är anordnad som den bör vara. Till följd därav anser länsstyrelsen ej heller förvaltningen och fördelningen av de statliga understödsmedlen för närvarande vara tillfredsställande. Den framhåller den disproportion, som framträder emellan å ena sidan lappbefolkningens antal i sin helhet och å den andra antalet understödstagare samt kostnaderna för fattigvården. Huru länsstyrelsen för sin del tänkt sig bristerna härutinnan kunna avhjälpas framgår av dess här ovan relaterade yttrande i fråga om organisationen.

Lappfattigvårdens former.

I fråga om den lapska fattigvårdens former innehålla de avgivna yttrandena ävenledes en del påpekanden. I främsta rummet beröra dessa den redan förut omnämnda bristen på anstalter. Men även andra ämnen vidröras, såsom sätet för de fattigas inackordering m. m.

Behovet av ålderdomshem.

Så framhåller fattigvårdsstyrelsen i *Jokkmokk* behovet av ålderdomshem för lappar, vilket borde vara förenat med en sjukavdelning. Statsbidrag påyrkas till uppförande av sådana och jämväl till driften. Lapska barn anses däremot av nämnda fattigvårdsstyrelse kunna vårdas i vanliga barnhem tillsammans med svenska barn. Enahanda yrkande beträffande statens medverkan till anordnande av ålderdomshem framställes av fattigvårdsstyrelsen i *Tärna*. *Vilhelmina* sockens fattigvårdsstyrelse erinrar om svårigheten att få gamla svårskötta hjon inackorderade i familjer samt framhåller behovet av ålderdomshem för sådana.

Fattigvårdsstyrelsernas yttranden.

Fattigvårdsstyrelsen i *Frostvikens* lappförsamling anför, att det är svårt att finna inackorderingshem för lapparna; lappen trivs ej hos den borgerliga befolkningen. Därför vore det önskvärt att få till stånd en koloni med kåtor för understödsbehövande lappfamiljer, hos vilka även ensamma lappar kunde inackorderas. En dylik koloni borde anläggas på sådan plats att den utan svårighet kunde bliva föremål för inspektion. *Tännäs (Hede)* lappförsamlings styrelse framhåller ock behovet av ålderdomshem. Enligt dess mening vore det fördelaktigt att ha fattiggård (ålderdomshem) gemensamt med kommunen. Härigenom kunde uppnås att man icke behöfde befara dyrbarare underhållskostnad; annars bleve det gärna så att underhållskostnaden blir dyr, då staten betalar. I samband

med fattiggården borde finnas sjukrum för smittosamt sjuka samt ett rum för sinnessjuka. »Fattigvårdsstyrelsen», heter det, »är under nuvarande förhållanden mången gång rådlös».

Konungens befallningshavande i Norrbottens län erinrar i förevarande avseende först om lapparnas säregna levnadsvanor och karaktär, deras genom generationer nedärvda oförmåga att förstå och anpassa sig efter regelbundenhet i måltider och dagordning, fordringar i avseende på hygien och annat inom ett samhälle. »Ett visst mått av frihet måste lämnas lappen, även om han omhändertas av fattigvården.» Av de vårdformer, som förekomma med avseende på lapparna, understöd i hemmet, utackordering och vård på anstalt, är den sistnämnda allt för litet tillgodosedd. Lapparnas intagning på de vanliga kommunala ålderdomshemmen, som nu i viss omfattning äger rum, kan svårigen medgiva den anpassning efter lapparnas livsbetingelser, som här ovan uppställts som önskvärd. Däremot syntes tanken på särskilt för lapparna avsedda ålderdomshem vara värd att vidare utformas. I sådant avseende åberopar länsstyrelsen förhandlingarna vid ett inför Konungens befallningshavande den 30 november 1919 i Jukkasjärvi hållet sammanträde, varom mera här nedan. Det erinras jämväl om det dåmera under omläggning varande ålderdomshemmet, Drottning Viktorias stiftelse i Karesuando, vilken sedan den trätt i verksamhet torde kunna lämna ledning i fråga om lämpligheten av systemet.

Det ovan åberopade sammanträdet, som avsåg överläggning inför Konungens befallningshavande i Norrbottens län och representanter för lappkommittén i fråga om åtskilliga lapparnas förhållanden berörande ämnen, bevisades, förutom av ovanberörda myndigheter och representanter, av lappfogden i Norrbottens läns norra distrikt samt ett 20-tal lappar, åtskilliga bofasta och andra intresserade. I nu omhandlade fråga framhöll lappfogden, att av olika skäl underhåll i penningar till orkeslösa lappar icke vore lämpliga, utan att dessa lappar borde omhändertagas i särskilda ålderdomshem. I fråga om anordningarna därvid förordade han mindre stugor med plats för tre à fyra skyddslingar, som kunde taga vård om sig själva, och en särskild byggnad för sådana som voro oförmögna att reda sig utan hjälp. I dessa hem borde även beredas plats för ålderstigna lappar, som med egna medel kunde bestrida eller bidra till sin försörjning därstädes. Den förut omnämnde kyrkoherden Edqvist framhöll också, bland annat, att med hänsyn till lapparnas av deras föregående levnadssätt alstrade obenägenhet för och svårighet att finna sig i regelbundna förhållanden borde ett ålderdomshem för lappar vara grundat på principen att medgiva de däri intagna den största möjliga frihet. Ur denna synpunkt borde hemmet inrättas med stugor om två rum med skilda ingångar, vartdera avsett för två skyddslingar som kunde reda sig utan skötsel. Därjämte skulle finnas byggnad med sjukrum samt byggnad för föreståndarinna och sjuksköterska. Föreståndarinnan skulle tilldela de i stugorna boende proviant, varav dessa på egen hand finge tillaga sin mat var för sig. De som sålunda bodde för sig själva skulle äga frihet att komma och gå som dem lyste på jakt- och fisketurer, besök i bygden eller dylikt med skyldighet endast att anmäla när de avlägsnade sig och vart de ämnade sig. I hemmet kunde även något bemedlade lapska åldringar få inackordera sig. — De närvarande lapparna, vilka ock yttrade sig för arbetslösa lappars intagande på ålderdomshem i stället för inackordering, instämde i det av kyrkoherden Edqvist skisserade förslaget.

Lappfogden i Jämtlands län förordar i sitt förut berörda yttrande utackorderingssystemets ersättande med vård på ålderdomshem, där alla gamla, sjukliga och arbetsodugliga skulle intagas, samt en arbetsinrättning, där sådana som endast på grund av sin håglöshet för ordentligt arbete kommit i behov av understöd, skulle intagas och hållas till arbete. Ägarna till de nuvarande privata ålderdomshemmen i Änge och Hillsand kunde möjligen tänkas villiga att över-

Länsstyrelsen i Norrbottens län.

Sammanträde i Jukkasjärvi den 30 nov 1919. Anstaltsfrågan.

Lappfogden i Jämtlands län.

låta dessa till staten, som borde påtaga sig kostnaderna för ifrågavarande anstalter. Genom anordnandet av ålderdoms- och arbetshem torde kunna väntas större återhållsamhet beträffande fordringarna på underhåll och försörjning från statsverket.

Även länsstyrelsen i Jämtlands län framhåller brister på vårdanstalter, lämpliga för lapparna.

*Jordbruk åt
arbetsföra
fattiga lapp-
par.*

En fråga, nära sammanhängande med den här ovan behandlade om försörjningssättet för behövande lappar, är den om beredande av möjlighet för fattiga men ännu något arbetsföra lappar att genom annan verksamhet än renskötsel försörja sig eller åtminstone bidra till sitt uppehälle. Detta spörsmål har uppkastats på grund av det i föregående kap. omhandlade förhållandet, att olycksfall med renarna eller andra omständigheter kunna tvinga lappen att överge renskötseln. Och man har för sådana fall sett sig om efter möjlighet att för honom öppna andra förvärvskällor, främst jordbruk.¹

*Samman-
trädet den
30 nov. 1919.
Upplåtelse
av jord-
brukslägen-
heter.*

Nu berörda spörsmål var föremål för livligt intresse vid det ovan omtalade mötet inför Konungens befallningshavande i Norrbottens län den 30 november 1919. Man ansåg allmänt att tillfälle till bosättning borde beredas för sådana lappar, som av annan anledning än orkeslöshet nödgats överge nomadlivet. Lappfogden i Norrbottens läns norra distrikt framhöll därvid, att sådan bosättning icke, såsom hittills skett, borde få äga rum vid fiskesjöar var som helst, när höbärgning och odling med nödvändighet åstadkommo hinder för renskötseln; bosättningen borde ske efter lämpliga föreskrifter. Även en del av lapparna liksom kyrkoherden Edqvist framhöll, att förefintligheter av en del dylika bosättningar på renbeteslanden voro till hinder för renbetet och att sådana därför ej borde tillåtas, utan en del redan anlagda byar i stället avfolkas. Ej heller borde det tillåtas att anlägga dylika byar i lapparnas flyttningssvågar. Beträffande omfattningen av de till bosättning upplåtna lägenheterna ansåg en av lapparna (Johan Turi), att därtill borde anslås så stort område, att därifrån redan från början kunde bärgas foder till två kor med möjlighet till någon utökning av foderskörden i framtiden, varjämte borde finnas jord till potatisland. Bosättningen borde äga rum vid fiskesjöar, där det funnes tillgång till goda ängar och fiskevatten. Av en annan lapp (Per Larsson Huuva) påyrkades, att den upplåtna lägenheten borde tilldelas skog även till avsalu samt att innehavaren av lägenheten borde medgivas rätt att hava skötesrenar hos andra lappar utan begränsning av antalet. Den för sitt intresse för lapparna och dem berörande frågor kände disponenten Hjalmar Lundbohm, vid sammanträdet närvarande, uttalade som sin mening, att de lappar, som ej mäktade med eller ej passade för nomadlivet, borde så helt som möjligt avkopplas från detsamma och därför bosätta sig i böndernas byar. Jämväl flera bland lapparna framhöll, att bosättning borde äga rum i anslutning till byarna, så att lappen därigenom finge tillfälle att av bönderna lättare kunna tillägna sig kunskap i jordbruk. Detta blev ock av mötet uttalat som ett allmänt önskemål. I fråga om former för upplåtelsena uttalade sig de närvarande allmänt för att detta borde ske med äganderätt.

*Länsstyrelsen och lapp-
fogden i
Jämtlands
län.*

Länsstyrelsen och lappfogden i Jämtlands län framhålla såsom viktigt för åstadkommande av en ekonomiskt mindre betungande fattigvård bland lapparna, att bosättningsfrågan ordnas för dem, som nödgats upphöra med renskötseln. Länsstyrelsen meddelar, att såsom förberedelser till lösningen av nu omhandlade spörsmål kunna anses de åtgärder, som vidtagits i fråga om

¹ Denna fråga har behandlats av lappkommittén i dess förslag angående lapparnas renskötsel m. m. (Stockholm 1923). Men då uttalandena härom från lappar och myndigheter hava stort intresse även för fattigvårdsfrågan, med vilken de på det närmaste sammanhänga, samt giva vägande anvisningar för sakens praktiska genomförande, har man ansett sig böra här lämna en framställning av uttalandena även i detta stycke, helst någon sådan icke gjorts i kommitténs betänkande.

upplåtelse till lappar av jordbruksarrenden å de till utvidgning av renbeteslanden inköpta hemman. Så hade år 1910 upplåtits arrendet av ett dylikt hemman i Östra Vålådalen i Undersåkers socken till en lappman, som brukade det till sin död 1917 och fann god bärgning för sig och sin familj, vilken dock ej ville fortsätta med arrendet. År 1922 gjordes ett nytt liknande försök med ett hemman i Juthatten i Hotagens socken. För vinnande av erfarenhet i mindre omfattning angående ordnandet av ett lappnybygge har länsstyrelsen utverkat ett anslag ur jämtländska renbetesfjällens skogsfond av 60,000 kronor för ordnande av odlings- och byggnadsförhållandena i det redan förut upptagna lappnybygget Jensmässholmen i Offerdals socken, där ett antal lappar tidigare bosatt sig och börjat idka något obetydligt jordbruk i förening med boskapskötsel. Någon nämnvärd erfarenhet angående lapparnas utsikter att livnära sig på jordbruk och boskapskötsel hade dock ännu icke kunnat vinnas, då de planerade åtgärderna icke fortskridit tillräckligt långt för detta ändamål.

Såsom lappkommittén i sitt den 31 maj 1923 avgivna betänkande omnämnt, hade kommittén under resor i lappmarken åren 1919—1921 sökt på ort och ställe, under hörande av lapparna och även den övriga befolkningen, inhämta kännedom om lapparnas förhållanden. Bland de frågor som därunder behandlats var även fattigvårdsfrågan, särskilt anstaltsväsendet. Enligt de vid sammanträdena med lapparna förda protokollen anslöt man sig nästan utan undantag till det uttalande angående behovet av anstalter och dessas anordnande, som gjorts vid det förut relaterade mötet i Jukkasjärvi den 30 november 1919 och vilket härvid ytterligare preciserades och utformades. Orkeslösa fattiga lappar skulle omhändertagas till vård och försörjning i ett av staten inrättat ålderdomshem, anordnat såsom koloni dels med mindre stugor om två rum med skilda ingångar, rummen inredda i möjligaste mån i överensstämmelse med lapparnas bruk och seder och avsedda ett vart av dem att hysa två sådana åldringar, som icke vore beroende av särskild vård, dels ock med en större byggnad, inrymmande sjukrum för av vård beroende lappar samt rum för hemmets husföreståndarinnan och en sjuksköterska. De åldringar som voro inhysta i stugorna skulle av föreståndarinnan tilldelas proviant och övriga förnödenheter, varmed de var för sig finge hushålla. De skulle äga frihet att företaga jakt- och fisketurer eller besök i bygden mot skyldighet endast att därom förut göra anmälan. I kolonien skulle även i mån av utrymme mera bemedlade lapska åldringar kunna vinna inträde mot skäligen betalning, och borde även anförvanter till de fattiga åldringarna efter råd och lägenhet lämna bidrag till dessas underhåll. Kolonien skulle förläggas till någon plats, som vore lätt tillgänglig för besök av anförvanter och varest funnes tillgång till läkare och präst samt anskaffandet av förnödenheter ej mötte större svårigheter.

I fråga om åtgärder för åstadkommande av möjlighet till försörjning för sådana fattiga lappar, som ännu hade arbetsförmåga, dryftades vid sammanträdena huvudsakligen tvenne utvägar: den ena att genom lån till reninköp sätta dem i tillfälle att fortsätta med renskötseln och den andra upplåtelse av lämpliga områden för bosättning och drivande av jordbruk.

I det förra avseendet var man allmänt av den meningen att, såvitt ej renantalet kunde uppbringas till det förut angivna existensminimum, det ej vore lönt att lämna lån till reninköp. Man fordrade därför att lånebeloppen måtte höjas utöver de nu utgående. Vid ett sammanträde (i Ljusnedal i Härjedalen) framställdes anspråk på att lån till reninköp skulle lämnas utan återbetalnings-skyldighet, enär låntagaren kunde ånyo utsättas för ogynnsamma år, »och då vore han icke blott av med sina renar, utan häftade även i skuld utan möjlighet att betala den». Andra opponerade sig emellertid häremot och ansågo orätt att bidraget till reninköp skulle hava formen av gåva. Vid ett annat sammanträde

*Uttalanden
vid lappkom-
mitténs sam-
manträden
med lapparna.*

*Anstalts-
frågan.*

*Lån för ren-
inköp; jord-
upplåtelser.*

framhölls från något håll, att lämnande av penninglån till inköp av renar icke vore lämpligt, då det kunde hända att pengarna ej användes till reninköp utan till annat; det vore då lämpligare att staten inköpte renarna och lämnade dem till renskötaren.

I ganska stor omfattning ställde man sig vid sammanträdena tveksam till effektiviteten av denna låneverksamhet dels på grund av att lånen ej kunde räcka till för inköp av önskvärt antal renar dels på grund av obenägenheten hos lappar som en gång övergivit renskötseln att återgå till densamma. Vida verk sammare tycktes man anse upplåtelse av jord för drivande av jordbruk. Inom Norrbottens och Västerbottens län överensstämde uttalandena i allmänhet med dem, som gjorts vid mötet i Jukkasjärvi den 30 november 1919. Olika meningar rådde dock, huruvida nybyggesanläggningar av sådant slag borde upplåtas ovan eller nedan om odlingsgränsen. Å ena sidan framhölls, att lappens vanor och trevnad fordrade att han ej avlägsnades för långt från fjällen samt att även ovanför odlingsgränsen funnos för jordbruk goda lägenheter, utan att intrång behövde orsakas för renskötseln; å andra sidan förmenade man, att lägenheter för jordbruk borde lämnas längre nedåt landet, där jordbruket verkligen kunde löna sig. I allmänhet ansågs lämpligt att nybyggesanläggningarna för lapparna skedde på lämpliga platser kolonivis; men det framhölls även från något håll, att detta medförde olägenheter dels för tillgången på foder åt djuren, som lätt bleve otillräckligt, dels för fisket, som förstördes genom vattendragens utfiskning, om kolonisterna på en plats bleve många. Bosättningen borde ej ske högre upp än att potatis kunde odlas. För att underlätta bosättningen och hjälpa lapparna över de svåra begynnelseåren borde hjälp lämnas av staten till den första byggelsen samt jämväl någon del av marken förut vara försatt i brukbart skick. I varje fall borde jordupplåtelsen regleras av myndigheterna, så att icke bosättning finge ske efter den enskildes gottfinnande.

Vid sammanträdena med lapparna i Jämtlands län uttalades i allmänhet samma åsikter i denna fråga. Av anledning att där genom inköp av hemman till utvidgning av renbeteslanden finnas en del sådana hemman, som upplåtits till arrendatorer, framställdes av lapparna på några håll det yrkandet, att dessa hemman främst borde upplåtas åt lappar, som ville ägna sig åt jordbruk.

Beträffande upplåtelseformen synes man vid dessa sammanträden i allmänhet hava anslutit sig till den meningen, att lägenheterna borde upplåtas med äganderätt. I något fall har man dock även framhållit såsom lämplig upplåtelseform en tryggad besittningsrätt med rätt för lapp, som mistade lägenheten, att få ersättning för vad han å densamma nedlagt.

P. M. av sekreteraren i lappkommittén Aastrup.

Statsanslaget till lappfattigvården bör avvecklas.

I det föregående är omnämnt, att sekreteraren i lappkommittén, hovrättsrådet Ph. Aastrup, avgivit en P. M. angående det särskilda statsbidraget för understöd bland lapparna, närmast avsett till ledning för statsbidragets bestämmande år 1923 och den reduktion av detsamma, som då åsyftades samt i viss omfattning även vidtogs. I denna P. M. uppdrog han vissa riktlinjer för den lapska fattigvården, över vilka yttranden införades från länsstyrelserna i de tre nordligaste länen samt genom dem från vederbörande lappfogdar ävensom domkapiteln i Luleå och Härnösand. Såväl denna P. M. som de däröver avgivna yttrandena äro av stort intresse för bedömning av den föreliggande frågan.

Enligt Aastrups mening har statsbidraget varit avsett i främsta rummet för lappar, vilka äro eller varit aktiva renskötare; det vore alltså ett missbruk av detsamma att det ofta kommit lappar till godo, som aldrig deltagit i renskötsel, och i ett flertal fall utdelats även till svenskar eller personer, vilkas lapska härkomst varit mer än tvivelaktig. Ävenledes hade det vid statsbidragets utdelande brustit i så måtto, att fattigvårdsmyndigheten underlätit på behörigt sätt un-

dersöka, huruvida understödstagaren varit i verkligt behov av understöd eller om försörjningsskyldighet möjligen ålegat anförvant eller annan; återkrav från försumlig försörjare hade aldrig förekommit.

Denna förskjutning av hjälpverksamheten till förmån för den icke renskötande lappbefolkningen är enligt Aastrups mening en av anledningarna till att statsbidraget från att i början hava hållits inom rimliga gränser år från år ökats. De renskötande lapparna torde, säger han, så länge de förmå utöva sitt yrke, stå sig relativt bra, varemot övriga lappar, isynnerhet de som befunne sig på övergången till bofasta ofta råkade i ekonomisk misär. I samma mån som renskötseln övergaves och antalet icke renskötande lappar ökades, måste därför med nödvändighet de understödsbehövandes antal ökas och, sedan man en gång släppt den ursprungliga tanken för statsbidraget, detta stadigt höjas.

Det kunde emellertid ifrågasättas, huruvida icke numera huvudskälet bortfallit att vid sidan om gällande fattigvårdslag, som ju icke innehåller något undantag med avseende på lapparna, för dem bibehålla en särskild undantagsställning. Då statsbidraget första gången beviljades, syntes man hava utgått ifrån att någon ordnad fattigvård bland lapparna icke kunde åstadkommas. Lapparna antogos nämligen till övervägande delen vara nomadiserande d. v. s. sakna fast bostad. Denna uppfattning torde icke numera kunna vidhållas. Den övervägande del av lappbefolkningen, som upphört med renskötseln, torde leva under i det uärmaste liknande förhållanden som den övriga befolkningen i de landsändar varom nu vore fråga. Svårigheten att bland dem anordna fattigvård enligt allmänna grunder borde därför icke heller vara större än vidkommande deras medinvånare i hithörande socknar. Vad beträffade den renskötande delen av den lapska allmogen torde bland skogslapparna, som drevo sitt yrke i de nedre delarna av landet, inom en snar framtid icke finnas någon, som kommer att sakna fast bostad. Redan nu vore endast en försvinnande del bland dem helt nomadiserande, medan de övriga vore hemmansägare, torpinnehavare, nybyggare och dylikt. För de renskötande skogslapparnas del torde således icke heller kunna anföras något avgörande skäl för deras bibehållande i någon undantagsställning med avseende å fattigvården. Vad de nomadiserande fjällapparna anginge syntes med den utveckling kommunikationer, odling och andra förhållanden medfört i de trakter där de vistades och med den ingående kännedom om deras förhållanden, som under senare tider vunnits, samt de tendenser i riktning mot bofast levnadssätt, som bland dem kunde skönjas, svårigheterna att inränga även dem under den allmänna fattigvården icke vara av den beskaffenhet, att de i längden skäligen motiverade någon undantagsställning. Att låta kommunerna helt och hållet övertaga vården och försörjningen av samtliga nödställda bland den lapska allmogen synes numera även vara mest tilltalande för den allmänna rättskänslan.

Det erinrades emellertid, att denna fråga sammanhänge med spørsmålet om lapparnas ställning i beskattningshänseende. Men om lapparnas befrielse från skatt för inkomst av renskötsel borttoges och även de renskötande lapparna i beskattningshänseende helt likställdes med den övriga befolkningen i kommunerna, syntes några principiella betänkligheter icke möta mot att lapparna även i fattigvårdshänseende likställdes med kommunernas övriga medlemmar.

Det syntes likväl vara med billigheten överensstämmande, att en respitid fastställdes, inom vilken kommunerna hade att förbereda sig på det fullständiga övertagandet av lappfattigvården. Denna borde bestämmas med hänsyn till förhållandena inom de olika kommunerna. Att nu fastslå ett särskilt program härför vore icke möjligt. Vad anginge de renskötande fjällapparna syntes skäligt, att någon bestämd övergångstid ej fastställdes, utan statsbidrag för denna grupp av lappar fortfarande ställdes i utsikt. Beträffande däremot

gruppen icke renskötande lappar ävensom gruppen renskötande skogslappar syntes en övergångstid böra bestämmas, lämpligen icke överstigande fem år.

I fråga om vilka som skulle hänföras till renskötande fjällappar framhölls, att dit i främsta rummet borde räknas sådana, vilka personligen vore aktiva renskötare d. v. s. yrkesmässigt sysselsatte sig med och personligen deltog i fjällrenskötsel. Dit borde dock vidare räknas sådana lappar, som sysslat med renskötsel och allenast på grund av sjukdom, ålderdom, orkeslöshet, oförvållade olyckor eller andra därmed jämförliga omständigheter nödgats upphöra därmed, åtminstone intill dess de möjligen kunde förskaffa sig något annat levebröd. Till denna grupp borde däremot ej räknas fjällappar, vilka frivilligt eller således av andra än nyssnämnda orsaker övergivit renskötseln. För att utrona, i vad mån någon vore att hänföra till gruppen renskötande fjällappar eller icke, syntes ett intimt samarbete böra påbjudas mellan vederbörande fattigvårdsstyrelse och lappfogden. Den sistnämnde kunde nämligen förutsättas besitta eller med lätthet kunna inhämta kännedom om alla, som inom hans distrikt borde klassificeras såsom renskötande fjällappar. Vid de sammanträden, som årligen enligt 11 § i lapplagen skulle hållas med varje lappby, borde lappfogden åläggas att efterforska, vilka lappar, tillhörande ifrågasatt grupp, under året kunde antagas komma i behov av fattighjälp, orsaken därtill m. m. ävensom storleken av det ifrågasatta understödet samt därefter insända protokoll i denna del till fattigvårdsstyrelsen, på vilken det ankomme att begära ett efter förhållandena avpassat bidrag av statsmedel. Å andra sidan borde fattigvårdsstyrelsen, som hade att föra förteckning över socknens fattiga, överlämna förteckningen, i vad anginge fattiga lappar, till granskning och yttrande av lappfogden.

Skulle det anses, att de renskötande skogslapparna även borde i avseende å statsbidrag likställas med fjällapparna, borde vid avgörande av frågan vem som vore att hänföra till dem förfaras på enahanda sätt.

Vad anginge de renskötande fjällapparna i Jämtlands län, vilka vore bosatta inom för dem särskilt avsatta s. k. renbetesland, kunde man ifrågasätta, menar Aastrup, att indela dessa land i särskilda distrikt i anslutning till lapparnas indelning i lappbyar. Det vore ej mer än rättvist att staten upphörde med att helt bekosta deras fattigvård. Dels borde de renskötande jämtlandslapparna själva bidraga till sina fattigas försörjning, dels borde även de kommuner inom vilka de vore mantalsskrivna bidraga därtill.

Det anmärktes slutligen, att vad anginge de icke renskötande lapparna dessa kunde antagas framdeles bliva mindre i behov av fattigvård, om den tanken komme att fullföljas att bereda dem bland lapparna som nu sakna existensmöjligheter egna lägenheter. Under övergångstiden borde emellertid för denna grupp uppställas vissa strängare villkor för utbekommande av understöd av statsmedel. Dels borde sålunda med prästbevis styrkas att vederbörande är kyrkobokförd som lapp, innan han erhöle del av statsbidraget, dels borde noggrannare än hittills undersökas att han saknade möjlighet att försörja sig själv. Lappar, som av lättja underlåte att bidraga till sin försörjning, borde intagas på arbetshem, där sådana funnes, eller i allt fall tillhållas att hos andra arbeta för sitt uppehälle. Försumliga försörjare borde efterhållas. Man kunde också tänka sig att, i stället för vad ovan föreslagits, under övergångstiden lämna årligt statsbidrag till kommunen utan redovisningsskyldighet, men årligen minska bidraget till dess det efter övergångstidens slut helt upphörde.

Yttranden
över Aastrups P. M.

Uti de yttranden, som avgivits över denna P. M. ansluta sig samtliga myndigheter till den tanken att lapparnas fattigvård liksom fattigvården i allmänhet bör vila på kommunerna. Således borde vad angår Jämtlands län de särskilda lappförsamlingarna icke vidare utgöra lokala enheter för fattigvården

samt lapparna kyrkoskrivas och mantalsskrivas i likhet med den svenska befolkningen inom de kommuner, där de hade sitt bo och hemvist, såsom redan nu ägde rum för Norrbottens och Västerbottens län.

Domkapitlen i Luleå och Härnösand hava i sina yttranden huvudsakligen anslutit sig till ett av dem från nomadskolinspektören E. Bergström infordrat yttrande. Uti detta har denne sammanfattat sin ståndpunkt i den förevarande frågan uti följande huvudpunkter:

*Nomadskolinspektören
E. Bergström.*

»Att de kommuner, inom vilka lapparna hava sitt hemvist, förklaras i princip skyldiga att helt sörja för fattigvården bland lappbefolkningen; i samband härmed böra lapparna inom de icke territoriella lappförsamlingarna i Jämtlands län mantalsskrivas inom respektive territoriella församlingar;

att statsbidrag för fattigvård bland lapparna allenast må utgå dels för renskötande fjällappar, så länge de bedriva renskötsel som stadigvarande yrke, dels för förutvarande renskötande fjällappar, som av orkeslöshet eller sjukdom upphört med renskötseln och äro intagna på särskilda lapska ålderdomshem;

att dessa ovan angivna förhållanden dock icke skola inträda, med mindre lapparna i beskattningshänseende bliva jämställda med den övriga befolkningen;

att statsbidrag skall utgå i efterskott och ansökan om bidrag åtföljas av detaljerade verifikationer över i åberopade fall gjorda utbetalningar; skolande lappfogden avgiva yttrande över varje särskild ansökan;

att vederbörande kommun fortast möjligt underrättas om de tilltänkta förändringarna samt meddelas, att de nya bestämmelserna komma att träda i kraft från och med året efter det, då ny lag om lapparnas beskattning blivit av riksdagen antagen; skolande tiden intill nämnda datum gälla som övergångstid;

att lappfogdarna på lämpligt sätt beredas för sin blivande uppgift med avseende på fattigvården bland lapparna, varvid särskilt tillses, att enhetliga grunder komma att tillämpas inom samtliga lappfogdedistrikt; börande jämväl vederbörande fattigvårdsstyrelser erhålla underrättelse om dessa grunder.»

Uti motiveringen till detta sitt förslag har nomadskolinspektören bland annat starkt framhållit det stora behovet av speciellt för lapparna inrättade ålderdomshem. De vanliga ålderdomshemmen vore icke lämpliga för lappar, vilka även såsom orkeslösa hade andra synpunkter och önskemål än bofasta personer i samma läge. De på privat väg ordnade hemmen, Fjällgård i Jämtlands län och Drottning Viktorias stiftelse i Norrbottens län, ansåg han i förevarande avseende efterföljansvärda. Staten borde därför tillse att dessa komme att bibehållas samt verka för att nya ålderdomshem komme till stånd där de saknades. Det vore ej lämpligt, att staten själv övertog de befintliga hemmen eller anlade nya, enär bland annat ur ekonomisk synpunkt förefintligheten av ett privat eller kommunalt intresse vore av fördelaktig verkan. Däremot borde staten ekonomiskt stödja de förutvarande ålderdomshemmen i vad de avsåge vården av fattiga förutvarande nomader samt icke ställa sig avvisande beträffande bidrag till uppförande av nya ålderdomshem vare sig privat eller genom kommunala myndigheter. Kunde ledningen av ålderdomshemmen, vare sig länsvis eller för lappområdet i dess helhet, underordnas en centralstyrelse i intim kontakt med den lapska administrationen, skulle detta innebära ett ytterligare steg i rätt riktning.

Nomadskolinspektören har vidare framhållit, hurusom det vore ett national-ekonomiskt intresse att även de fattigare lapparna, särskilt fjälllapparna, bibehöllas vid renskötaryrket. Det rådde nämligen särskilt i de sydligare trakterna brist på arbetsfolk för denna näringsgren och fjällrenskötseln hade av sådan anledning därstädes ofta icke kunnat bedrivas på det sätt och i den utsträckning som varit önskligt. I händelse de fattiga men dock arbetsföra

nomadfamiljerna hölle sig kvar vid rensköteln i stället för att slå sig ned som bofasta, skulle mycket vara vunnet beträffande tillgången på arbetskraft. Ur denna synpunkt hade det ovannämnda förslaget framställts, att statsbidrag borde tillkomma endast sådana förutvarande renskötande lappar, vilka vore såsom orkeslösa intagna på särskilt lapskt ålderdomshem.

I fråga om sättet för statsbidragets bestämmande och önskvärdheten av dess utgående i efterskott — i olikhet med vad som föreslagits i Aastrups P. M. — framhölls, att det ej vore lämpligt att så att säga på förhand utpeka de personer som behöfde fattigvård, utan borde kommunerna själva i första hand ombestyra de fattiga lapparnas försörjning med kommunalmedel. Först sedan fattigvårdsräkenskaperna för året avslutats, borde kommunerna hos länsstyrelsen ansöka om statsbidrag för de lappar, som i sådant avseende borde komma ifråga. Dessa ansökningar skulle sedan ingående prövas av vederbörande lappfogde, eventuellt efter lapparnas hörande, varefter länsstyrelsen hade att ingå med framställning till Kungl. Maj:t. Risken för kommunerna att deras äskanden på grund av den verkställda prövningen kunde komma att i större eller mindre omfattning beskåras skulle utgöra en ej sällan behöflig garanti med avseende på fattigvårdens handhavande.

Lappfogdarna i Norrbottens län.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har till sitt utlåtande över Aastrups P. M. bifogat yttranden från de båda lappfogdarna i länet. Dessa framhålla, att de föreslagna inskränkningarna i statsbidragen till kommunerna för lappfattigvården icke billigtvis kunde genomföras, förr än frågan om lapparnas likställighet i beskattningshänseende med kommunens övriga invånare blivit avgjord.

Lappfogden i norra distriktet framhåller såsom skäl för statens plikt att lämna bidrag till lapparnas fattigvård, de bofastas med statsmakternas begivande under en lång tid fortgående inträngande på de lapska renbeteslanden. Rensköteln är, säger han, en näringsgren, som ej tillåter att alltför stränga bestämmelser tillämpas, varför ock den renskötande lappen måste ha en viss frihet vid utömandet av sin näring. Denna frihet fanns, så länge fjällmarkerna med dalgångar icke voro upptagna, men sedan fjälldalgångarna lämnats till de bofasta, minskades friheten, varav följden naturligtvis måste bli att renskötaren måste övergå till annan näring, även om den nya näringsgrenen till att börja med icke gav tillräckligt levebröd. Därför har också överallt, där bofasta i större mängder trängt in på lapparnas områden, de renskötandes antal undan för undan minskats. Likasom den Aastrupska P. M. framhåller lappfogden såsom ett önskemål, att genom statens föranstaltande lappar, som ej kunna fortsätta med rensköteln, förhjälpas till att på annat sätt finna sin bärgning. Härigenom vore det först möjligt att minska kostnaderna för lappfattigvården och bringa denna fråga i ett nytt läge.

Lappfogden i södra distriktet, som anser att, sedan lapparnas likställighet med den övriga befolkningen blivit fastslagen, kommunerna böra helt övertaga lappfattigvården, men att intill dess statsbidrag bör utgå till denna fattigvård, framhåller angelägenheten av att en enhetlig princip följes vid bestämmande av detta statsbidrag. Under erinran att en stor del lappar, tillhörande grupperna icke renskötande lappar och renskötande skogslappar, redan nu betalar skatt till kommunen, uttalar han den meningen, att sådana lappar icke böra komma i åtnjutande av understöd av statsmedel. Dylika medel böra endast utgå till ersättning av utgifter, som kommunen haft för lappar, som ej betala skatt till kommunen. Vid fördelningen av statsbidraget borde lämpligen ordningsmännen för de olika lappbyarna samt dessutom ytterligare en av lapparna utsedd representant för varje lappby ävensom lappfogden vara närvarande; och borde samtliga äga rätt att jämte medlemmarna i kommunens fattigvårdsstyrelse deltaga i beslutet om fördelningen av statsbidraget.

Till sistberörda förslag ansluter sig även länsstyrelsen i Norrbottens län. För övrigt framhåller den, att icke ens efter det lapparnas beskattningsfråga blivit på antytt sätt ordnad statsbidraget till lappfattigvården lämpligen kan helt indragas. Sådant bidrag borde fortfarande utgå till fattiga fjällappar med renskötsel till stadigvarande näringsfång. Tillika borde staten understödja tillkomsten av och lämna bidrag till särskilda ålderdomshem för lappar efter skäligen grunder. En annan uppgift som borde tillkomma staten vore öppnande av kolonat för sådana lappar, vilka av fattigdom eller dylikt nödgades lämna renskötseln men ännu ägde full kroppslig vigör.

Länsstyrelsen i Norrbottens län.

I en senare till lappkommitténs ordförande ställd skrivelse uttalar landshövdingen i Norrbottens län som sin uppfattning, att för de svagaste lappkommunerna, Karesuando och Arjeplog samt även Jokkmokk, en avveckling av statsunderstödet till fattiga lappar och lapska fattigvårdstungans läggande helt på kommunerna vore en mycket vanskelig sak. Karesuando t. ex. försvagades mycket av den pågående dislokationen, bestående däri att de bästa lappfamiljerna flyttade därifrån och lejonparten av svaga och sjuka bleve kvar.¹ Det vore därför nödvändigt att undersöka grunden, skattekraften, innan man lade på belastningen. Det ginge ej att härvid falla tillbaka på möjligheten att giva kommunerna vederlag av skatteutjämningsmedel; utan man måste bereda dem möjligheter att hålla skattetungan under den gräns, vid vilken skatteutjämningsmedel kunde erhållas, för att icke den ekonomiska ansvarskänslan måtte gå förlorad. Statsbidrag till lapska fattigvården torde därför även efter beskattningsproblemet lösning bli nödvändiga. De borde givas dels till speciella ålderdomshem för lappar, dels till nomader som strävade att trots fattigdom hålla sig kvar vid renskötseln. Sannolikt vore det bäst att det sistberörda slaget av bidrag lämnades till kommunerna, tillmätt i förhållande till där boende nomadiserande lappar och fördelat på sätt som länsstyrelsen i Norrbottens län antytt.

Landshövdingen i Norrbottens län.

Länsstyrelsen i Västerbottens län ifrågasätter riktigheten av själva principen om lappfattigvårdens överflyttande helt och hållet på kommunerna. Lapparna äro, säger den, till stor del icke att betrakta som vanliga medlemmar av en kommun utan intaga alltså en särställning. Alltsedan kronan gjorde gällande sin äganderätt till de gamla lappskatteländen, hade staten tillvaratagit lapparnas intressen, så att de skulle kunna utöva sin näring såvitt möjligt ostört av den alltmera tilltagande nybyggesanläggningen i lappmarkerna. Det erinrades i sådant hänseende om den särskilda lagstiftningen för lapparna, om lapparnas skattefrihet m. m. I den omvårdnad, som på olika sätt från statens sida ägnats lapparna, syntes det länsstyrelsen som den huvudsakliga anledningen borde sökas till statens understödsverksamhet för de fattiga bland lapparna. Och enligt länsstyrelsens mening borde det knappast sättas i fråga att icke staten fortfarande borde fortsätta med denna sin omsorg om lapparna.

Länsstyrelsen i Västerbottens län.

Ett överförande av försörjningsskyldigheten för de nödställda bland lapparna helt och hållet på vederbörande kommuner skulle, säger länsstyrelsen, åtminstone för vissa av dem bli så kännbart, att staten om än i annan ordning nödgades bispringa dem. Själva fattigvården skulle också sannolikt bli mindre effektiv. Gällande bestämmelser om lapparnas rätt till bosättning lade ock hinder i vägen för att de på detta sätt kunde vinna utkomstmöjligheter sedan de måst upphöra med renskötseln.

Länsstyrelsen ansåg på grund härav, att någon väsentlig inskränkning uti statsbidraget för närvarande icke kunde ske. Förutsättningen för ett överflyttande på kommunerna av omsorgen för lapparnas fattigförsörjning vore dels att lapparnas skattefrihet upphörde, varvid dock erinrades om de synnerliga

¹ Om denna s. k. dislokation se närmare not å sid. 106.

svårigheter, som av förhållandenas natur komme att uppstå vid beskattningen, dels ock, att lapparna bereddtes utkomstmöjligheter genom bosättning eller annorledes, så att de härutinnan bleve i görlig grad likställda med kommunens övriga medlemmar. Åtgärder i detta senare syfte skulle emellertid medföra en fullständig omläggning av statens hittills bedrivna verksamhet för de nomadiserande lapparnas vidmakthållande och för renskötelsens rationella bedrivande.

*Lappfogden
i Västerbot-
tens län.*

Uti ett från lappfogden i Västerbottens län genom länsstyrelsen infordrat yttrande framhåller denne, att någon indragning av statsbidraget ej bör äga rum förr än bestämmelsen om lappallmogens beskattning blivit löst och ålderdomshem blivit inrättade. Till fattiga renskötande lappar anser han något understöd icke böra lämnas i annan form än lån till reninköp; så länge lappen är renskötande livnär han sig nog av sitt yrke.

*Lappfogden
i Jämtlands
län.*

I sitt genom länsstyrelsen i Jämtlands län infordrade yttrande sammanfattar lappfogden i sagda län sin mening på följande sätt:

att samtliga lappar i Jämtlands län och Idre i Kopparbergs län snarast möjligt skola överföras från de nu befintliga fyra icke territoriella lappförsamlingarna och kyrkoskrivas var och en inom den församling, där han har sitt rätta hemvist;

att lapparna därefter vid först inträffande mantalsskrivningsförrättning med denna församling där ock mantalsskrivas;

att sedan dessa kyrko- och mantalsskrivningsåtgärder vidtagits, de nuvarande särskilda lapska fattigvårdsstyrelserna entledigas och lapska fattigvården därefter helt överlåtes på de lokala kommunerna, med rätt dock för de kommuner som visa sig därigenom bliva hårt betungade att av statsmedel erhålla ett i förhållande till fattigvårdstungan för lapparna skäligt årligt statsbidrag, som dock bör utgå med högst 65 % av verkliga årliga utgiften för lapparnas fattigvård; samt

att detta bidrag ej bestämmes för någon viss tidsperiod utan ställes i utsikt att utgå så länge anledning till bidrag finnes med avseende på kommunens bärkraft och fattigvårdstungan för lapparna samt de för renbeteslanden utgående kommunala utskylderna.

*Länsstyrel-
sen i Jämt-
lands län.*

Länsstyrelsen i Jämtlands län, som ävenledes anser de särskilda lappförsamlingarna böra bortfalla samt kyrko- och mantalsskrivning av lapparna äga rum enligt vanliga regler i de lokala kommunerna, framhåller, att till förekommande av motsättning och slitningar mellan lappar och bofasta vissa anordningar böra vidtagas för att inom de lokala fattigvårdssamhällena försäkra sig om att tillbörliga hänsyn komma att tagas till lapparnas särskilda ställning och förhållanden. Visserligen, säges det, torde det icke vara lämpligt att för dessa fall genom lagändring söka åstadkomma någon särskild sammansättning av fattigvårdsstyrelserna. Men däremot borde man genom bestämmelser i fattigvårdsreglementena sörja för att där länsstyrelsen funne lappfattigvårdens omfattning det påkalla, lapparna sattes i tillfälle att genom utsedda representanter, som ej åtnjuta fattigvård, vara tillstädes och lämna upplysningar, när frågor om fattigvård åt lappar behandlades, samt att tilläventyrs få sin mening antecknad till protokollet; därjämte borde genom distriktsindelning sörjas för att de särskilda förhållandena på den lapska fattigvårdens område vunne nödigt beaktande och att lapparnas egen medverkan med tillämpning av 19 § fattigvårdslagen i erforderlig och lämplig mån anlidades. Dylika anordningar hade betydelse även ur den synpunkten, att fattigvårdens handhavande och handhavare kunde hos lappbefolkningen erhålla det förtroende som vederborde.

Vidare uttalar sig länsstyrelsen för särskilda lapska ålderdomshem. Det kan icke rimligen fordras att kommunerna anordna dylika hem. Denna angelägenhet synes länsstyrelsen bäst kunna ordnas genom att det privata intresset

får beakta detta behov samt att detta intresse av staten på lämpligt sätt genom anslag eller underhållsbidrag eller båda delarna framkallas och uppmuntras.

I fråga om lapparnas beskattning, i vilket avseende länsstyrelsen, såsom förut är antytt, anser dem böra likställas med landets övriga befolkning, uttalas den förmodan, att de skattebelopp, som härigenom komma att tillfalla kommunerna, ej skulle bliva synnerligen betydande. Större betydelse anser länsstyrelsen skatteintäkterna från renbeteslanden hava för kommunerna, ehuru väl dessa intäkter icke fördela sig i proportion till den tunga, som för fattigvården faller på kommunerna. Därför torde det visa sig nödvändigt att statsbidrag lämnas till kommunerna för den lapska fattigvården i något större omfattning än för den vanliga.

Vad angår statsbidragens anordnande ansluter sig länsstyrelsen i Jämtlands län närmast till Aastrups P. M. Statsbidrag borde utgå till renskötande lappar, vidare till sådana som på grund av ålderdom, sjukdom, orkeslöshet, oförvållade olyckor eller andra därmed jämförliga omständigheter nödgats upphöra med renskötsel, ävensom sådana som av andra orsaker tvingats att övergiva renskötseln och ej kunnat skaffa sig annat levebröd, inbegripet dessas familjer. Att göra skillnad på orsakerna, varför någon måst upphöra med renskötseln, fölle sig svårt. Statsbidragets storlek borde bestämmas av Kungl. Maj:t i varje fall efter fattigvårdstungans storlek och de skattebidrag, som kommunen fått åtnjuta från lapparna och åt dem upplåtna renbetesland.

Vad beträffade övergången från den gamla till den nya anordningen, ansåge länsstyrelsen, att en sådan övergång kunde ordnas enligt samma principer, som anvisats i 91 § 3 mom. fattigvårdslagen med avseende på där omförmälta understödstagare. Därav följde, att fattigvårdssamhällets ersättning skulle utgå i efterskott enligt avgiven och vederbörligen granskad räkning, som borde avlämnas årsvis. I och med det att de nuvarande understödstagarna avginge, skulle denna statens ersättningsskyldighet helt bortfalla.

Genomförandet av de nya anordningarna borde helst ske i samband med fastställande av lapparnas skattskyldighet i likhet med andra rikets invånare och i varje fall ej tidigare än att vederbörande kommuner hunne att i god tid underrättas om de nya anordningarna och nödiga åtgärder vidtagas för att på bästa sätt sätta dessa i verket.

KAP. IV.

Brister i den nuvarande lappfattigvården.

Den ovanligt stora omfattningen av den lappska fattigvården.

Vad som vid den i det föregående (kap. II) lämnade redogörelsen för den lappska fattigvårdens närvarande anordning genast faller bjärt i ögonen är det i förhållande till lappbefolkningens antal stora antalet understödstagare. Det är redan förut anmärkt, att understödstagarna bland lapparna utgjorde år 1920 19.95 % av hela antalet lappar och år 1922 ännu något mera eller 22.25 %. Samtidigt utgjorde inom riket i sin helhet understödstagarna 1920 allenast 4.09 % av befolkningen och 1922 4.58 %; för landsbygden enbart än lägre eller respektive 3.36 och 3.79 %. Inom de olika lapplänen ställer sig procenten understödstagare något olika, dock utan någon större fluktuation. Således utgjorde år 1922 understödstagarna bland lapparna i procent av hela lappbefolkningen i Norrbottens län omkring 22.8 %, i Västerbottens län 20.08 % och i Jämtlands län 23.76 %. För den allmänna fattigvården i dessa län 1922 äro procenttalen 5.79, 3.61 samt 4.85 — således betydligt lägre.

Åtskillnaden mellan förhållandena bland lapparna och i hela riket i detta avseende är så stor, att den icke låter sig förklaras enbart genom ett skäligen hänsynstagande till de mera prekära förhållanden, under vilka lapparna såsom nomadiserande leva och söka sin utkomst, utan därjämte hänvisar på en brist i själva organisationen.

Den omfattande fattigvården bland icke renskötande; slutsatser därav.

Detta blir än tydligare genom den sammanställning, som gjorts mellan förhållandena i avseende på fattigvården bland de renskötande och icke renskötande lapparna. Det hårda, kroppens och själens krafter särskilt påfrestande i lapparnas liv skulle väl närmast och egentligen hänföra sig till deras yrke såsom nomader, vilket för dem förtager förmånen av ordentliga, fasta bostäder samt under de ständiga flyttningarna utsätter dem för klimatets och årstidernas ogynnsamma inverkningsar samt för faror av flerahanda slag. Men relationen mellan antalet understödstagare bland renskötande och icke renskötande lappar utmärker — om man bortser från undantagsförhållandet inom Kare-suando — icke någon högre fattigvårdsfrekvens bland de renskötande lapparna utan tvärtom. År 1920 utgjorde hos dessa, som förut är anmärkt, understödstagarna allenast omkring 8.3 % av hela antalet lappar, under det bland de icke renskötande motsvarande procenttal var 25.3. För år 1922 voro procenttalen respektive 8.15 och 32.26. Även om man får hänföra någon del av denna stora åtskillnad till den i viss mån icke fullt riktiga klassifikation av renskötande och icke renskötande lappar, varom i det föregående talats,¹ vittnar i allt fall dessa procentsiffror tydligt därom att den omfattande fattigvården bland lapparna icke enbart eller ens huvudsakligen sammanhänger med eller har sin grund i deras yrke som nomadiserande renskötare.

Den omständigheten att det största fattigvårdsbehovet framträder bland dem som lämnat renskötseln hänvisar på, att det är de förut delvis antydda missförhållanden, vilka uppstå därigenom att lapparna nödtvunget eller självvilligt

¹ Sid. 24.

upphöra med utövandet av sitt fäderneärvda yrke, som hava största skulden till att fattigvården bland lapparna tagit så stora dimensioner. Dessa missförhållanden måste alltså i görligaste mån avhjälpas, om man skall kunna minska denna fattigvård. Att den nuvarande anordningen och organisationen av understödsverksamheten bland lapparna icke fyller måttet i detta hänseende lär ej kunna förnekas, även om den ej bär hela skulden. Förhållandet visar hän på angelägenheten att lägga det allmännas verksamhet i högre grad än nu på beredande av förvärvsmöjligheter åt lappar, som icke kunna försörja sig med renskötsel.

De anförda siffrorna rörande understödstagarnas antal bland lapparna böra kompletteras med uppgifter rörande fattigvårdskostnadernas storlek. Även här äro talen stora i jämförelse med landet i övrigt, naturligtvis ej absolut, men i förhållande till befolkningstalet. Man finner att för år 1922 kostnaderna för lapska fattigvården, statens och kommunernas tillsammans, uppgingo för Norrbottens län till omkring 22.88 kr. per individ av lappbefolkningen i sin helhet och för Västerbottens län till 22.17 kr. För lappförsamlingarna i Jämtlands län, där hela kostnaden bestrides av statsmedel, uppgingo utgifterna för fattigvården till ej mindre än 48.37 kr. per individ av lappbefolkningen. För hela riket, där den officiella statistiken icke lämnar motsvarande siffror senare än för år 1919,¹ uppgingo då fattigvårdskostnaderna per individ av befolkningen till 12.25 kr., varav på landsbygden 8.82 kr. och i städerna 20.6 kr. per individ. Dessa siffror utvisa, helst om man tager i betraktande att lappfattigvården omfattar så gott som ingen anstaltsvård, en merkostnad för denna fattigvård, som måste anses avsevärd. Även med nödig hänsyn tagen till de särförhållanden, som under alla omständigheter måste göra lappfattigvården särskilt omfattande och kostsam, peka dessa förhållanden på att någon brist måste finnas i dess handhavande, som man måste söka avlägsna.

Såväl i avseende på understödstagarnas antal som kostnaderna för fattigvården röjer sig emellertid en ganska stor åtskillnad mellan de olika kommunerna. Åtskillnaden löper dock ingalunda jämsides i båda dessa avseenden, så att ett större antal understödstagare givet betingar en högre fattigvårdskostnad och omvänt. Sälunda visar sig, att i Arvidsjaur, där understödstagarnas antal, såsom tidigare omnämnts,² var anmärkningsvärt stort, 30 à 40 % av lappbefolkningen i sin helhet, fattigvårdskostnaden år 1922 utgjorde 12,500 kronor eller per individ av denna befolkning 13.60 kronor, under det den i Jukkasjärvi med ett såväl absolut som relativt vida lägre antal understödstagare samtidigt uppgick till ej mindre än 31,764 kr. 52 öre eller per individ 36.76 kronor. Osedvanligt stora i förhållande till procenten av understödstagare visa sig ock fattigvårdskostnaderna för lappförsamlingarna i Jämtlands län.

Såväl den ena som den andra av de anmärkta skiftningarna utvisa en mycket stor ojämnheter i fattigvårdens handhavande inom de olika fattigvårdssamhällena. I viss mån förklaras detta förhållande genom de lokala skiftningarna i fattigvårdsbehovet och de olika principer, som i olika samhällen göra sig gällande i avseende på understödsbeloppens utmätande, och lär ej kunna undvikas vid ett kommunalt ordnande av fattigvården. Men i någon grad få ojämnheter och antagas hänföra sig till förefintliga brister i själva organisationen, särskilt brist på effektiv inspektion.

En annan egendomlighet med avseende på den lapska fattigvården, som pekar åt samma håll, är det förut³ anmärkta förhållandet att de lapska fattigunderstöden till övervägande grad utgå i form av delvis försörjning eller till-

Lappfattigvårdens dyrbhet.

Ojämnheter i lappfattigvården inom olika kommuner och församlingar.

Stor frekvens av delvis och tillfällig fattigvård.

¹ Med hänsyn till att dyrtidens verkningar redan då gjort sig i viss mån gällande, torde talen för 1919 vara användbara för en jämförelse.

² Se sid. 23.

³ Sid. 30 f.

fälligt understöd, för år 1922 ej mindre än 87.88 % mot 69.2 % i den allmänna fattigvården. Man har förklarat och försvarat detta förhållande därmed, att detta slags understöd har en särskild betydelse för uppehållande av renskötelsen. Tillfälliga olyckor, dåligt bete, sjukdomar, rovdjurshärjningar eller annan nöd kunna leda till minskning av renhjorden och, om den nedgår under existensminimum, nödga lappen till försäljning av hela renhjorden för erhållande av existensmedel samt såsom följd därav till upphörande med renskötelsen. Ett tillfälligt understöd kan då sätta honom i stånd att bärga sig tills vidare, intill dess renhjorden åter kan bringas upp i antal eller han kan få sig ett lån för inköp av ytterligare renar. Utan tveivel kunna i många fall dylika förhållanden inträffa. Mest gäller detta dock sådana kommuner som Karesuando och Jukkasjärvi, där understödsverksamheten i större grad omfattar renskötande lappar. Men i andra, där understödsverksamheten i övervägande grad avser de icke renskötande, synes förklaringen knappast kunna gälla. Även om det bland de icke renskötande lapparna ej så sällan kan ifrågakomma att genom ett tillfälligt understöd hjälpa en lapp, som har ett yrke eller idkar jordbruk, att bibehålla detta — och med avseende på lappar torde detta oftare vara fallet än med bofasta — har man svårt att undgå den uppfattningen, att lapparna, så snart ett tillfälligt behov inträder, vant sig att utan försök att själva reda upp saken gå till fattigvården och begära hjälp, som då kanske utan någon noggrann prövning lämnas. Helst där staten helt och hållet eller till en stor del bekostar fattigvården, ligger nära till hands, att ett sådant tillvägagångssätt kunnat inmyga sig. I varje fall pekar det anmärkta förhållandet också på angelägenheten att bereda utkomstmöjligheter åt arbetsföra behövande lappar, så att de i förekommande fall må kunna reda sig själva utan tillitande av fattigvården.

Lappfattigvårdens olika organisation i de särskilda länen.

I avseende å lappfattigvårdens anordning och organisation föreligger, såsom framgår av redogörelsen i kap. II, en väsentlig skillnad mellan förhållandena i Jämtlands län och i de två nordligaste länen. I de senare är det de kommunala fattigvårdsstyrelserna, som handha jämväl fattigvården bland lapparna; i det förra länet är lappfattigvården helt skild från den kommunala och anförtrödd åt särskilt tillsatta styrelser med andra lokala verksamhetsområden än kommunerna. Denna skiljaktighet medför ock en betydande olikhet i sättet för fattigvårdens handhavande. En betydande och icke mindre verkningsfull skiljaktighet, i viss mån sammanhängande med den nyss nämnda, är att i Jämtlands län staten bekostar hela den lapska fattigvården, under det i de båda andra länen även kommunerna hava att bidra därtill, i Västerbottens län obetydligt men i Norrbottens län med rätt betydande belopp. Betydelsen av denna skiljaktighet i dess återverkan på fattigvården framträder särskilt i den högre kostnad, som lappfattigvården i Jämtlands län, enligt vad här ovan påpekats, medför i jämförelse med de andra länen, och de onormalt höga statsbidrag, som till denna fattigvård utgår.

Det lokala intresset allför litet engagerat.

För alla tre länen gemensamt är dock, att i den nuvarande organisationen av den lapska fattigvården det lokala intresset är i alltför ringa grad engagerat. Detta sammanhänger ock med den omfattning och det sätt, varpå statens bidrag utgår till denna fattigvård. Inom lappförsamlingarna i Jämtlands län är sålunda det lokala intresset alldeles borteliminerat, en naturlig följd därav att staten bekostar hela fattigvården. Men även i de andra länen är det lokala intresset för lappfattigvården väsentligen förminskat därigenom, att staten bekostar en betydande del av densamma och att statsbidraget icke är så avpassat, att det främjar ett ekonomiskt handhavande. Det är uppenbart att ortsmyndigheterna på grund av dessa förhållanden skola hava i förra fallet alls ingen och i de senare en alltför ringa sporre till att begränsa fattigvårdsutgifterna; något som också fullligen framgår av de höga, i vissa fall orimligt höga, belopp, till vilka dessa utgifter stigit. Ej nog härmed; statsbidragens utmätande efter de

utgivna penningbeloppen förtager ock intresset att genom ändamålsenliga anordningar, vilka icke låta sig direkt evalveras i penningar, åstadkomma bättre och effektivare vård åt understödstagarna eller bereda utväg för och uppkalla deras själverksamhet för sin försörjning. Det framstår på grund härav såsom synnerligen angeläget att kommunernas intresse för ett på samma gång rationellt och ekonomiskt ordnande av den lapska fattigvården höjes.

Härmed sammanhänger ock, att den befolkning som denna fattigvård närmast rör eller lapparna själva står alltför mycket utanför saken. Man får vid den undersökning, som ägt rum rörande organisationen och handhavandet av den lapska fattigvårdsförvaltningen, ett starkt intryck av att denna behandlats och behandlas såsom lappbefolkningen icke på annat sätt vidkommande, än att de fattiga lapparna ha att begära fattigvården och taga emot den, då den lämnas. Lapparnas egen medverkan tages för närvarande icke i anspråk, i allt fall på långt när icke i önskvärd omfattning, vare sig ekonomiskt eller i handhavandet av deras fattigvård.

Bristande medverkan av lapparna.

Vad det ekonomiska angår äro lapparna praktiskt taget frikallade från skattskyldighet till såväl stat som kommun därigenom att inkomstskatt eller bevilling ej äger rum för inkomst av renskötsel. Väl äro de som andra medborgare förpliktade att betala skatt för annan inkomst likasom för fast egendom; men fall då lappar hava beskattningsbar sådan inkomst eller egendom äro endast mera sällsynta undantag. Uti en del yttranden från de kommunala myndigheterna framhålles ock med skärpa det egentliga i detta förhållande och obilligheten i att kommuner, där lappar i större antal äro bosatta, skola ombesörja deras fattigvård utan att av dem få utkräva någon skatt, även där de mäktat betala sådan.

Lapparnas ekonomiska bidrag utkräves i otillräcklig grad.

Denna lapparnas ekonomiska undantagsställning framträder även i andra avseenden beträffande deras förhållande till fattigvården. Av den i kap. II¹ lämnade redogörelsen framgår, att ersättningskrav för utgiven fattigvård icke, i varje fall icke mot *lapska* försörjningspliktiga, i avsevärd mån ägt rum.

Det är ock förut påpekat, att hos lapparna icke heller råder någon större benägenhet att frivilligt fullgöra försörjningsplikten mot anhöriga, särskilt att de i stor omfattning lämna sina barns försörjning och uppfostran åt andra, lappskolor, lappbarnhem. Denna bristande plikt känsla mot sina anhöriga synes av ålder hava varit ett missförhållande hos lapparna. Så säger v. Düben,² delvis med åberopande av äldre författare, att lapparna äro mycket likgiltiga om sina föräldrar och försumma dem; det är med knapp nöd som barnen underhålla sina föräldrar på ålderdomen. Petrus Læstadius, som framhåller ungefär detsamma, anför i sin journal³ ett drastiskt exempel härpå. En gammal utfattig fiskare-lapp gästade, för att få sitt uppehälle, någon tid hos sin son, som var i goda omständigheter. Denne, som fann en sådan långvarigare gästning betungande, berättades sedermera hava slagit sin hustru för det hon gav sin svärfader för mycket mat.⁴ Från dylika enstaka exempel, som nog kunna givas även från den svenska befolkningen, får ej dragas för vittgående allmänna slutsatser. Men man har svårt att komma ifrån den föreställningen, bekräftad från många håll, att allt i detta stycke icke varit som det bör vara. Även om det nu är bättre, såsom förut blivit antytt, åtminstone på vissa orter, råder nog ännu i dag i huvudsaklig mån samma missförhållande; och att de nuvarande anordningarna beträffande lappfattigvården icke äro ägnade att göra saken mera tillfredsställande, är uppenbart.

¹ Sid. 44.

² v. Düben, Anf. arb., sid. 206.

³ Journal 1:sta året, sid. 450.

⁴ Betecknande för saken, samtidigt väl undfågnade oskylda besökande, som kommo till honom.

Det är visserligen sant, att lapparnas förmåga att själva bidraga till sina fattiga anhörigas försörjning icke i allmänhet får sättas så särdeles hög. I många fall torde de bidrag, som man kan göra anspråk på, icke vara vidare avsevärda; och i synnerligen många fall lärers få antagas existera ren oförmåga. Men principen om försörjningsplikten bör även gentemot lapparna upprätthållas samt fattigvårdslagens grundsats, att fattigvården är ett förskott eller lån, som bör återbetalas av den som varit pliktig att bestrida underhållet, gälla och i praktiken tillämpas även för den lapska fattigvården.

Lapparna hållas utan för fattigvårdsarbetet.

Liksom lapparnas ekonomiska medverkan vid deras fattigvård alltför litet tagits i anspråk, har så varit fallet även i fråga om deras deltagande i fattigvårdens handhavande. Endast mera undantagsvis lärers det förekomma att en lapp är ledamot i den kommunala fattigvårdsstyrelsen; i fall så äger rum, har hans inval säkerligen icke skett med särskild hänsyn till lappfattigvården. Icke ens i de särskilda fattigvårdsstyrelserna för lappförsamlingarna i Jämtlands län har plats beretts för lappar. Lapparnas medverkan vid fattigvårdsarbetet har i allmänhet icke heller på annat sätt tagits i anspråk. De enstaka ansatser härtill, som i det föregående¹ anförts från Jukkasjärvi, hava, såvitt upplyst är, endast i ett enda fall vunnit någon efterföljd. Vad som i fråga om utdelningen av statsbidragen inom Norrbottens län varit förordnat har också gällt allenast denna speciella angelägenhet, icke den lapska fattigvårdsförvaltningen i allmänhet. Uti de från och med år 1923 gällande nya bestämmelserna i ämnet har för övrigt någon föreskrift om lapparnas tillkallande vid statsbidragens utdelning icke influtit. Betecknande är ock vad som anförts i fråga om Vilhelmina socken,² nämligen att man hos Konungens befallningshavande begärt eftergift i föreskriften om lappars tillkallande vid fördelningen av statsbidraget under framhållande av svårigheten att få fatt i lappar som vore villiga att infinna sig, samt att man, ehuru svar på framställningen ej givits, i allt fall upphört med tillkallandet.

I de yttranden till lappkommittén, som avgivits av fattigvårdsstyrelserna, uttryckes också nästan undantagslöst, att man är belåten med styrelsernas nuvarande sammansättning, däri som anmärkts i regel ej ingå några lappar, samt med den lapska fattigvårdsförvaltningen över huvud taget. Understundom förstärkes denna belåtenhet med det bestående genom uttryck för olämpligheten av en förändring, såsom då det heter från fattigvårdsstyrelsen i Arvidsjaur, att, endast ifall den lapska fattigvården helt skildes från kommunens övriga fattigvård, kunde vara skäl diskutera en förändring i organisationen. Man har tydligen icke alls fått upp ögonen för angelägenheten av lapparnas deltagande i arbetet med deras fattigvård, det vare nu för väckande av deras ansvarskänsla eller för stärkande av deras förtroende för och tillfredsställelse med det sätt varpå fattigvården handhaves. Endast från en enda kommun, Tärna socken, ifrågasättes, att lapparna borde vara representerade i fattigvårdsstyrelsen, detta av det skäl att styrelsens åtgärder därigenom kunde för lapparna verka mera förtroendegivande.

Uppenbart är att, vilka svårigheter än må möta för att på lämpligt sätt ordna lapparnas medverkan i det lapska fattigvårdsarbetet — och att sådana finnas är obestridligt, — de nu skildrade förhållandena innebära en väsentlig och konstitutiv brist. Den liknöjdhet och ansvarslöshet, som denna brist måste framkalla och nära hos lapparna med avseende å deras fattigvård, kunna icke undgå att oförmånligt inverka på denna fattigvård såväl ekonomiskt som i avseende på dess effektivitet.

Bristande effektivitet.

I fråga om den lapska fattigvårdens ändamålsenlighet och effektivitet torde man knappast kunna säga att den håller måttet, åtminstone icke i förhållande

¹ Sid. 41.

² Sid. 42.

till de kostnader den drager. Detta förhållande framträder visserligen mindre om man ser på det verkliga värdet per person, i penningar uttryckt, av den fattigvård som lämnas, än med avseende å de former, under vilka fattigvården kommer de behövande till del.

Vad först angår värdet av den fattigvård, som var enskild fattig åtnjuter, är nog ställningen i avseende på lappfattigvården liksom fattigvården i allmänhet ganska olika inom olika fattigvårdssamhällen. En sammanställning av antalet fattiga och kommunernas fattigvårdskostnader, sådana de angivits i kap. II, visar i detta avseende mycket stora skiljaktigheter. Under det, för att taga ett par exempel, i Jukkasjärvi av fattigvårdskostnaden för år 1922 kommer för varje understödstagare 161.24 kronor, visar sig detta i Arvidsjaur utgöra 42.52 kronor och i Karesuando 54 kronor; i Vilhelmina kommun är motsvarande siffra 115.75 kronor, i Malå 113.56 kronor och i Frostvikens lappförsamling 121.67 kronor. Dessa siffror hava dock mindre betydelse, då härvid icke kan skiljas på varaktig och tillfällig fattigvård eller på full och delvis försörjning. På sin höjd kunna de angiva den tendens som råder inom de olika kommunerna. Större betydelse skulle då kunna fästas vid de meddelade siffrorna för värdet av en understödstagares fulla försörjning,¹ ehuru väl, såsom redan blivit anmärkt, även dessa siffror äro mindre tillförlitliga och jämförbara såsom uppgjorda efter växlande principer. Även enligt dessa kommer Jukkasjärvi främst med ett värdebelopp för den fulla försörjningen av 728 kronor, under det den i Jokkmokk uppskattades till 550.50 kronor, i Karesuando till allenast 215 kronor, i Vilhelmina till 316 kronor, i Malå till 380 kronor och i Frostvikens lappförsamling till 540 kronor. Utan tvivel kan man härav draga den slutsatsen — även om t. ex. siffran från Karesuando icke får anses bevisa att lappfattigvården där är särskilt dålig, vilket icke synes vara fallet — att fattigvården inom vissa samhällen utmärts rikligare än inom andra. Med de anförda talen som premis borde man alltså kunna sluta, att fattigvården i Jukkasjärvi är synnerligen riklig; detta stämmer ock med den uppgift, som erhållits vid besök på platsen, nämligen att fattigvården i sagda kommun på grund av kommunens mera rikliga tillgångar och de principer, som göra sig gällande hos fattigvårdsstyrelsen, tillmättes åt både svenskar och lappar i jämförelsevis rikligt mått.

För ett bedömande av den lapska fattigvårdens värde i förhållande till fattigvården i allmänhet är det emellertid av större intresse att se, huru de ovan berörda talen för värdet av en fattigs fulla försörjning ställer sig till de siffror, som enligt den officiella fattigvårdsstatistiken gälla för riket i övrigt. År 1920, för vilket år de ovan anförda talen gälla, utgjorde för hela riket medeltalet av en understödstagares fulla försörjning 507 kronor, för Norrbottens län 437 kronor, för Västerbottens län 400 kronor och för Jämtlands län 590 kronor. Högsta värdet av en understödstagares fulla försörjning utgjorde för de tre nämnda länen, för Norrbottens län 946 kronor, för Västerbottens län 767 kronor och för Jämtlands län 1,202 kronor; det lägsta i Norrbottens län 200 kronor, i Västerbottens län 189 kronor och i Jämtlands län 330 kronor. Som synes utgöra de för lappfattigvården erhållna siffrorna icke några onormala tal, utan de hålla sig väl inom ytterligheterna. Från denna synpunkt, vad fattigvården för varje individ kostar, kan alltså icke av den verkställda utredningen någon slutsats dragas om en sämre ställning för de fattiga inom den lapska fattigvården än inom rikets fattigvård i allmänhet.

Emellertid är dock obestridligen förhållandet det, att den lapska fattigvården i jämförelse med den allmänna fattigvården brister i ändamålsenlighet och effektivitet! Undersökningen beträffande formerna för fattigvården² giva detta klarligen vid handen.

¹ Sid. 34.

² Sid. 34 ff.

Fattigvårdskostnad per understödstagare.

Vården i
hemmet.

Den största omfattningen har inom lappfattigvården i ojämförlig grad tilldelande av fattigvård i hemmet. Detta sammanhänger givetvis nära med det förut anmärkta förhållandet att den delvisa och tillfälliga fattigvården bland lapparna intager så stort rum. En sådan understödsverksamhet måste nämligen enligt sin karaktär utövas huvudsakligen genom tilldelande av bidrag för försörjning i hemmet; och så länge det nämnda förhållandet fortfar, lär ingen väsentlig ändring häri vara att påräkna. Men oavsett detta ådagalägges genom den verkställda undersökningen, vilken därtill stötts av personliga iakttagelser, att försörjning i hemmen tillitas och måste tillitas i många fall, då denna understödsform är förkastlig. Det visar sig alltså, att orkeslösa, som tarva andras vård, sinnesslöa och även sinnessjuka lämnas att sköta sig själva i hemmet, i bästa fall med biträde av någon nästan lika orkeslös eller eljest därtill föga kvalificerad anhörig eller närstående.

Utackorde-
ring.

Genom undersökningen har vidare ådagalagts, att understödsformen utackordering i mycket ringa utsträckning förekommer inom lappfattigvården; år 1922 voro utackorderade 8.5 %, barn och äldre, av samtliga understödstagare mot 11.8 % inom hela riket. För såvitt gäller äldre personer torde mot detta förhållande icke vara något att anmärka, då formen utackordering beträffande sådana ej torde vara att i allmänhet anbefalla. Men fall kunde nog givas, då utackordering i ett gott hem vore att föredraga framför en otillräcklig vård i det egna hemmet. Såsom redan anmärkts möter emellertid inom den lapska fattigvården stor svårighet att finna lämpliga inackorderingshem. Det största antalet inackorderingar har ägt rum och torde även för framtiden få lov att sökas hos de bofasta; och uppenbart är, att den fattige lappens vistelse i ett sådant hem i regel icke skall bliva behaglig vare sig för honom själv eller för hans värd. En rätt så vanlig klagan förspörjes ock från lapparna över olägenheterna härav. Möjligt är, såsom förut anmärkts, att denna olägenhet i viss mån kan sammanhänga med att lapparna själva icke i regel hava att öva någon medverkan vid den lapska fattigvårdens handhavande, och att deras aktivare deltagande däri skulle vara ägnat att i någon mån avhjälpa densamma.

Anstalts-
vården.

Vad som emellertid är vida svårare än den nyssberörda olägenheten är bristen på anstalter för gamla och orkeslösa lappar, som icke kunna sköta sig själva. Denna brist är också allmänt både känd och erkänd. Den i kap. III lämnade redogörelsen ger sådant tydligen vid handen. Såväl lapparna själva som fattigvårdsmyndigheterna, lappfogdarna och länsstyrelserna uttala sig med en sällspord enighet härom. En personlig undersökning av förhållandena i de olika orterna bestyrker detsamma.

Det är också uppenbart, att behovet av anstaltsvård skall göra sig om möjligt ännu mera gällande inom den lapska fattigvården än eljest. Vad de nomadiserande lapparna angår måste ett kringförande av de gamla orkeslösa lapparna på flyttningsresorna bliva i högsta grad besvärligt för de arbetsföra renskötarna, och de gamla vård måste också därunder bliva högst otillfredsställande. Därför medföras de ej heller utan lämnas i allmänhet kvar i huvudvistena, där de få sköta sig själva bäst de kunna, möjligen kunna få till sin hjälp en annan kvarlämnad nästan lika orkeslös lapp eller lapkvinna. Den som skriver detta påträffade en gång vid ett besök i ett lappläger i Jämtlandsfjällen en gammal blind lapp, som lämnats ensam kvar i en kåta med litet livsmedel, under det de övriga lapparna med alla renar och tillhörigheter dragit bort till en annan avlägset belägen trakt. Den gamle klagade bittert sin nöd och huru svårt han hade det och visste ej huru länge hans ensamhet skulle vara eller när någon skulle komma för att se till honom och förnya livsmedelsförrådet. Sådana exempel som detta kunde framdragas i mycket stort antal. Finnas tillgångar, kan en arbetsduglig sköterska anskaffas, som kan nödtorftligen vårda den gamle; men i de flesta fall är det ej så. Något som motsvarar de bofastas föderåd

finnes ej annat än undantagsvis och i ofullkomlig grad hos de nomadiserande lapparna. Föga bättre ställer det sig för de gamla orkeslösa bland de icke renskötande lapparna, för så vitt de bibehållit sin lapska egenart och icke helt och hållet gått upp i de bofasta. De flesta av dessa vårdas givetvis i hemmen; hurudan vården blir i dessa har redan här ovan berörts. Några bland de anstaltsvård behövande äro, såsom utredningen utvisar,¹ intagna på kommunernas ålderdomshem. Men det vittnas allmänt om olämpligheten härav. Lappen vantrives där, livet i anstalten med dess regelbundenhet har han mycket svårt att finna sig i; själva sättet för måltidernas anordnande och intagande är honom främmande och plågsamt; han behöver frihet att röra sig utanför anstalten, att komma och gå, mer än som lämnas de andra i anstalten intagna. Dessa kunna ej heller finna sig väl till rätta med lappen och hans sätt att vara och sköta sig i det dagliga livet. Ordningen å anstalten i sin helhet lider och där uppstå slitningar, osämja och missbelåtenhet. I den allmänna fattigvården får utackorderingen ersätta den även där ännu rådande bristen på anstalter. Med avseende på lapparna tryter som oftast denna utväg. Här möter nämligen den förut anmärkta stora svårigheten att för lapparna finna lämpliga inackorderingshem. Det är, såsom en fattigvårdsstyrelse uttrycker det, så att den »är under nuvarande förhållanden mången gång rådlös».

Allt som allt, beredandet av en tillräckligare och bättre anstaltsvård är för den lapska fattigvården av en så huvudsaklig betydelse, att därförutan någon verkligt effektiv fattigvård icke kan komma till stånd.

Redan tidigare har något berörts ett förhållande, som, även om det icke kan sägas innebära en bristfällighet i den lapska fattigvården, likväl på det närmaste sammanhänger med denna fattigvård och på densamma utövar en oförmanlig inverkan. Detta är det ofullkomliga sätt, varpå det är sört för möjligheterna att finna utkomst för lappar, som övergivit eller varit nödsakade att övergiva renskötseln. Det är ett beklagligt faktum, visserligen icke tillkommet på senare tid utan av ålder bestående, vilket redan på flera ställen i det föregående blivit berört,² att lappar under en sådan situation som den nyssnämnda mycket ofta av brist på försörjningsmöjligheter förfalla till fattighjon. Det är ock här ovan antytt, att man häri har att söka en av orsakerna till fattigvårdens stora frekvens bland lapparna, i det att det mycket stora antalet av sådana, som åtnjuta delvis försörjning eller tillfällig fattigvård, just är att söka bland dem som övergivit renskötseln och som på grund av oförmåga att själva genom arbete tillgodose mer än en mindre del av levnadsbehoven måste för bristens fyllande anlita fattigvården.

För att råda bot på detta onda erbjuda sig huvudsakligen två vägar, den ena att sätta lapparna i stånd att bibehålla eller återgå till sitt förra yrke, renskötseln, och driva detta med framgång, den andra att bereda dem tillfälle att utom renskötseln genom övergång till annat yrke finna sin bärning. Det yrke som i senare avseendet förnämligast erbjuder sig är jordbrukarens. Frågan om upplåtelse av mark till lappar som lämnat renskötseln har ock behandlats av lappkommittén, vilken i avseende härå framlagt förslag, som kommer att vidare beröras i det följande.

Vid behandlingen av fattigvården bland lapparna, bristerna i densamma och utvägarna att avhjälpa dessa får man emellertid alltid lov att beakta de egendomliga förhållanden, under vilka denna fattigvård har att arbeta och som väsentligen skilja sig från dem, som råda med avseende å de bofasta. Huru mycket man än kan hava att anmärka mot organisationen och handhavandet av den lapska fattigvården, är det dock mycket i denna fattigvårds ofullkomlighet, som ej kan läggas organisationen till last eller genom förbättringar i denna till

*Bristande
utkomst-
möjligheter.*

*Lappfattig-
vårdens sär-
egenhet.*

¹ Sid. 36.

² Sid 17 och 24.

fullo avhjälpas. Orsakerna till denna ofullkomlighet måste till mycket stor del sökas i de nyss antydda egendomliga förhållandena. Dessa bestå såsom förut delvis berörts huvudsakligen uti lapparnas spridning över ett mycket vidsträckt, till klimat och övriga naturförhållanden hårt land, där kulturen icke kunnat så som i landets av naturen mer gynnade trakter tillkämpa sig herraväldet över naturens förstörande och förintande makter; uti deras nomadiserande yrke, som icke tillåter dem att bliva stilla på fasta boplatser utan driver dem att företaga oupphörliga vandringar, utsatta för klimatets och årstidernas växlingar och för faror av varjehanda slag, samt slutligen i lapparnas, åtminstone delvis av detta yrke men även av deras härkomst och naturanlag beroende, egendomliga levnadsvanor och karaktärsegenskaper, så vitt skilda från den övriga sven-ska befolkningens. En kortfattad skildring av dessa förhållanden skall bliva föremål för nästa kapitel.

KAP. V.

Grunder till lappfattigvårdens särställning.

Det har i det föregående upprepade gånger framhållits, att fattigvården bland lapparna intager en särställning gentemot den allmänna fattigvården. Och det har med statistiska data ådagalagts, att denna särställning faktiskt framträder i en i förhållande till befolkningstalet större frekvens av fattiga samt jämväl i en i förhållande till understödstagarnas antal större dyrhet än vad med avseende på fattigvården i övrigt är fallet. Det har ock antytts, att, även om åtskilligt av detta kan förklaras genom brister som råda i avseende å den lapska fattigvårdens organisation och handhavande, orsakerna dock ligga djupare och bottna i de säregna förhållanden, under vilka lapparna leva och driva sin näring. Det är av vikt, för att komma till en rätt uppfattning av förevarande spörsmål, att om än i största korthet något närmare beröra dessa förhållanden.

Lapparna hava av ålder intagit de nordligaste och mest ogästvänliga trakterna av vårt land. Här är icke anledning att inlåta sig på spörsmålet, när de där satt sig ned eller huruvida landets befolkande skett först genom dem eller av andra; det torde nu vara konstaterat, att lapparna senare inkommit till de sydligare delarna, till Jämtland och Härjedalen först in i nyare tiden. Så långt ett produktivt tillvaratagande av dessa avlägsna landsdelars hjälpkällor kan spåras tillbaka i tiden, är det i huvudsaklig mån lapparna, som utfört detta arbete. Det sätt, varpå detta av ålder genom dem skett, har varit nomadens i förening med jägarens och fiskarens. Deras husdjur ha varit hunden och renen, deras yrke renskötseln. Beskaffenheten av detta yrke har för var enskild yrkesidkare betingat driftens utsträckning över ett mycket vidsträckt område. Lapparna ha varit nödsakade att följa sina renhjordar alltefter som dessa strövat omkring till olika trakter, där de bäst kunnat finna bete.

Detta kringflyttande levnadssätt har i äldre tider föranlett lapparnas spridning över ett mycket vidsträckt område än nu. Hela den nordligaste delen av Skandinavien och Finland utgjorde långt fram i nyare tiden av kulturen ännu i det hela oberörda skogs- och fjälltrakter, med bosättning av skandinaver eller finnar allenast utmed kusterna av Ishavet och Bottniska viken samt ett stycke uppefter de i dem utfallande floderna. Närmare upp emot fjällryggen, som utgjorde gränsen mellan Sverige och Norge, sträckte sig dessa skogs- och fjällmarker ända ned till fjällkanten i nordligaste Dalarna. Över hela detta vidsträckta område ha lapparna under århundraden strövat omkring med sina renar, fritt begagnande sig av land och vatten jämte vad som växte därpå eller levde däri. Någon skillnad behövde de ej göra, om landet tillhörde den ena eller andra av de om herraväldet i dessa trakter tävlande rikena, Sverige, Danmark-Norge och även Ryssland. Dessa tvistade sins emellan om handelsrättigheterna med lapparna och om vilken skulle hava att taga skatt av dem, men lapparnas rättighet att flytta omkring och draga nytta av landets möjligheter för sin renskötsel, sitt fiske och sin jakt, efter vad behovet krävde och gammal sedvana utstakade, sattes under äldre tider i det hela icke

Lapparnas särställning i yrke och levnadssätt.

Vidsträcktheten hos det av lapparna upptagna landområdet.

Dess omfattning i förra tider.

i fråga. Givet är att ett sådant tillstånd måste vara av stor fördel för renskötselns bedrivande, likasom ock jakten, särskilt av pälsbärande djur, samt fisket inom de vidsträckta, av lapparna så gott som odelat utnyttjade områdena gävo rikt utbyte. För dessa förmåner fingo visserligen lapparna utgöra skatt, stundom till både Sverige och Norge, och deras behandling av skattekrävare och handelsmän var icke alltid den mildaste och bästa. Men för deras näring och materiella förkovran var det en förmånlig tid; man har all anledning att antaga, att de under dessa tider i ekonomiskt avseende stått sig väl.

Inskränkningar i lapparnas landområde.

a) I förhållande till angränsande stater.

Kring medlet av 1700-talet började emellertid inskränkningar göras i lapparnas hittills tämligen obegränsade rätt att begagna sig av det land, där de förut strövat kring. På 1750-talet uppgicks och fastställdes en bestämd gräns emellan lappmarken och kustlandet. Härigenom förbehölls det nedanför denna gräns belägna landet åt nybyggarna och bönderna. Meningen var nog, att denna gränsbestämning skulle utgöra ett skydd även för lapparna, ehuru verkligheten i denna del icke alldeles kom att motsvara intentionerna. Ungefär samtidigt, genom traktaten av den 7 oktober 1751 med därtill hörande kodicill om lapparnas flyttningar m. m., bestämdes gränsen mellan Sverige och Norge samt ordnades de svenska lapparnas hittills endast av sedvana reglerade rätt att föra sina renar på bete i Norge; varigenom lapparnas förra betesområden och frihet att flytta med sina renar väsentligen inskränktes. 1809, genom freden i Fredrikshamn mellan Sverige och Ryssland, avskildes en del av det svenska Västerbotten och Lappland till Finland; därvid insköts genom delningen av Enontekis socken mellan Sverige och Finland en kil emellan den svenska lappmarken och den intill liggande norska Finmarken, där lapparna av ålder hade rätt till bete; de svenska lapparna fingo dock tills vidare nyttja sina betesmarker på finska sidan. År 1852 stängdes gränsen mot Finland helt och hållet för de norska lapparnas renhjordar, vilket föranledde en massöverflyttning av norska renar till Sverige. År 1889 stängdes den även för de svenska lapparna, varigenom Karesuandolapparna berövades möjligheten att begagna sina förutvarande vinterbetesmarker. Att av alla dessa inskränkningar skulle följa stort men för lapparnas renskötsel är naturligt. Än ytterligare inskränkningar hava blivit en följd av de senaste underhandlingarna med Norge, vilka lett till konventionen av den 5 februari 1919. Genom denna ha viktiga förut begagnade betesområden i Norge blivit stängda för de svenska lapparna samt de betesområden, som de fortfarande få begagna, noggrant bestämda till sina gränser. Antalet renar, som får överföras på bete i Norge, har minskats och blivit till siffran noga fastställt; härigenom har nödvändiggjorts en förflyttning av renhjordar och lappar (Karesuando) till nya områden, där de äro oberoende av betesrätten i Norge. Den förut medgivna rätten för lapparna att i de trakter, där sådant efter gammal sedvänja ägt rum under vilken årstid som helst, beta sina renar på ömse sidor om gränsen har så gott som helt och hållet borttagits; den har ock på de få ställen där den äger rum inskränkts till tvenne sommar månader. Stränga påföljder ha bestämts för överträdelser av betesrätten eller mot renars överskridande av gränsen där ingen betesrätt medgivits.

b) Inom landet.

Genom dessa uppgörelser och överenskommelser ha betingelserna för de svenska lapparnas renskötsel väsentligen försämrats. Men än mer har detta skett genom det ständigt fortgående intrång på lapparnas betesmarker, som varit en följd av nybyggesanläggningarnas inkräkningar, varemot den uppdragna lappmarksgränsen visat sig vara ett nog så vanmäktigt skydd. Denna utbredning av jordbrukskulturen, mot vilken ur allmänt ekonomisk synpunkt i huvudsak intet torde vara att erinra, har, i stort sett med uppmuntran och stöd från myndigheternas sida, fortgått ända till senare tider, då man genom varjehanda författningar alltsedan senare delen av förra århundradet sökt sätta vissa gränser därför. Senast har genom Kungl. kungörelsen den 3 juni 1915 förordnats,

att odlingslägenheter å kronomark i lappmarkerna icke annat än undantagsvis finge äga rum ovanom den s. k. odlingsgränsen.¹ Vid sidan av den av statsmakterna uppmuntrade och reglerade nybyggesbildningen har ock inom lappmarken pågått ett oreglerat besittningstagande av mark genom sådana, som utan tillstånd slagit sig ned och upptagit större eller mindre lägenheter, ett besittningstagande, vartill lappar som lämnat renskötseln nog i stor omfattning medverkat. Ett flertal av dessa lägenheter ha på senare tid efter verkställd utredning upplåtits till sina innehavare med en viss nyttjanderätt.

Genom dessa nybyggens och lägenheters upptagande inom lappmarkerna ha de till begagnande för renskötseln tillgängliga markerna alltmera förminskats, så mycket mer, som det varit de gräsrikaste och bördigaste områdena som isynnerhet upptagits, liksom även de till lapparna upplåtna förmånerna av jakt och fiske lidit intrång. Men icke nog härmed: då renarna icke kunnat avhållas från nybyggarnas odlingar och höstackar, har detta framkallat skadeståndsanspråk mot lapparna, som varit för dem ganska besvärliga. Genom upprepade föreskrifter för nybyggarna att lägga sitt hö i lador eller kringgärda sina höstackar vid äventyr att de själva skulle stå risken av renarnas skadegörelser har man sökt förekomma de svåraste olägenheterna härav; vid de senare upplåtelsen av lägenheter ovan odlingsgränsen har man i samma syfte förbundet upplåtelsen med skyldighet för lägenhetsinnehavaren att själv skydda sina ägor för skadegörelse av renar. Men dessa bestämmelser hava blott berört en del av de områden, där lapparna driva renskötsel. Skadeersättningar för skador av förevarande slag hava flerstädes uppgått till avsevärda belopp.

Även den konkurrens om arbetskraften mellan renskötseln och jordbruket, som nybyggesväsendet fört med sig, har i sin mån inverkat menligt på lapparnas huvudnäring. Allt flera och flera av lapparna, särskilt bland de yngre, hava dragits från det mera besvärliga renskötaryrket till att taga anställning hos de bofasta eller själva slå sig ned som sådana. Det klagas med fog, att allt större svårighet möter att kunna få tillräcklig personal för renarnas bevakande som sig bör.

Redan tidigt — samtidigt med den första uppkomsten av en särskild fattigvård bland lapparna — möta klagomål över dessa intrång i lapparnas näring; och det framhålles hurusom den minskning i deras försörjningsmöjligheter som därigenom vållats är en mäktigt bidragande faktor till fattigdomen bland dem. I den förut anförda motion av biskop Bergman, som grundlade statens första ingripande till förmån för fattigvården bland lapparna, framhäves skarpt det intrång i sin näring lapparna ledo genom nybyggarna² och huru deras utvägar till bärgning därigenom förminskats. Man kan nog med tämlig säkerhet antaga, att det var dessa sannmålningar, som förnämligast framkallade rikets ständers benägenhet att bifalla motionen. I landshövdingarnas redogörelser för fattigvårdsanslagets användning under de tidigare åren genljuder ungefär samma klagan; man går så långt att man säger, det »lappallmogens ekonomiska bestånd alltmera undergräves». Än i denna dag höras liknande röster. Renskötseln kräver, säger t. ex. lappfogden i Norrbottens läns norra distrikt,³ en viss frihet för att kunna utövas med framgång. »Denna frihet fanns, så länge fjällmarkerna med dallgångar icke voro upptagna, men sedan fjälldalgångarna lämnats till de bofasta, minskades friheten»; och lappfogden sätter minskningen i de ren-

Följder av dessa intrång i lapparnas näringsfång.

¹ En gräns, som i sammanhang med avvitrningen skulle fastställas emellan de delar av lappmarken, som äro tjänliga för odling, och den mark, där nybyggesanläggningar icke vidare må tillåtas. Enligt Kungl. brev den 13 december 1867 blev i avbidan på avvitrningen en provisorisk sådan gräns bestämd för Västerbottens län 1868 och för Norrbottens län 1870.

² Sid. 7.

³ Sid. 62.

skötandes antal och ökningen av fattigvården i direkt sammanhang med nyss anförda företeelser.

Lapparnas särställning i fattigvårdshänseende och särskilt statens ingripande däri visar sig alltså framträda såsom en naturlig följd av den ekonomiska utvecklingen i de landsändar där lapparna driva sin näring och de stadigt fortgående förändringarna i betingelserna för utövningen av denna näring. I det stora hela måste det ock sägas, att de förhållanden i nyssnämnda avseende, som grundat denna särställning, allt fortfarande bestå. Lapparnas i sagda förhållanden grundade anspråk på statens ekonomiska medverkan till bestridande av kostnaderna för deras fattigvård hava till sin befogenhet med tiden snarare vuxit än förminskats.

Renskötelsens betydelse såsom produktionsgren.

Om än således betingelserna för renskötelsens bedrivande blivit mindre förmånliga och den som näringsfång fått kvantitativt maka åt sig, har den därför icke förlorat utan fastmera vuxit i betydelse som produktionsgren. Renantalet utgjorde enligt 1921 års renräkning 161,577. Värdet av en ren, som år 1921 i Norrbottens län uppskattades till ett saluvärde av 75 kronor, lärer nu, över det hela, icke kunna sättas lägre än 30 kronor.¹ De svenska lapparnas renar skulle alltså, lågt räknat, tillsammans representera ett kapital av omkring 5 miljoner kronor, varav ensamt i Norrbottens län omkring 3.5 miljoner. Den statsekonomiska betydelsen av lapparnas produktion ökas emellertid därigenom att den gör fruktbarande sådana trakter av landet, där i stort sett, med undantag av den allenast till vissa punkter koncentrerade bergverksrörelsen, någon annan produktionsverksamhet icke kan idkas. Utan renskötelsen skulle ju de stora fjällvidderna i norr och utmed riksgränsen vara så gott som helt och hållet en improduktiv, folktom ödemark. Har detta näringsfång under gångna tider fått maka åt sig till förmån för jordbrukskulturen, så att det slutligen begränsats huvudsakligen till just de ofruktbaraste delarna av landet, finnes så mycket mera skäl för staten att tillse det livsbetingelserna för dess idkare icke alltför mycket få stå efter dem för landets invånare i gemen; och dit hör även att foga sådana anstalter, att lapparna såsom gamla och orkeslösa kunna föra ett drägligt och, såvitt möjligt, sorgfritt liv.

Med renskötelsen förbundna svårigheter och deras inverkan på lappfattigvården.

Anledning till ett kraftigare statsingripande i sistberörda avseende föreligger jämväl i det förhållandet, att lapparna just genom beskaffenheten av sitt näringsfång och naturen hos de trakter där det drives äro, såsom förut antytts, i vida högre grad än rikets övriga invånare utsatta för att drabbas av arbetsoförmåga och fattigvårdsbehov.

Lapparnas flyttningar.

Redan vidsträcktheten i det område, varöver lapparna ha att röra sig för att kunna driva sin näring, ger en föreställning om de svårigheter som härvid möta. Detta område sträcker sig från Sveriges nordspets, ja om man tager hänsyn till Norgesflyttningarna än nordligare, till nordändan av Dalarna, ett avstånd inom Sverige av över 800 km. eller omkring halva landets längd, samt från norska gränsen omkring 150 à 200 km. nedåt landet eller bortemot Sveriges halva bredd. Inom detta område, omfattande en areal av omkring 130,000 kvadratkilometer, hava de jämförelsevis fåtaliga lapparna att föra omkring och sköta sina omkring 160,000 renar.

Detta vidsträckta område har tillika den mest ogästvänliga natur. Det utgöres till största delen av den riksskiljande fjällryggens utgreningar åt öster med deras slutningar, inneslutande stora ödsliga fjällvidder utan eller längre ned med en sparsam vegetation av fjällbjörk, viden och gräs, därnedanför vidsträckta myrmarker och skogar samt först längst ned i älvdalarna fruktbarare marker,

¹ Priserna växla naturligen ganska mycket och hava betydligt sjunkit sedan 1921; saluprisen på slaktdjur dock mindre. En »sats» (= 10 renar av olika slag) betingar, enligt meddelade upplysningar, i Västerbottens län, skogsrenar omkring 350 kr., fjällrenar omkring 300 kr. I Norrbottens län uppgives prisläget något högre.

där vegetationen och gräsväxten äro rikligare. Detta område saknar till allra största delen farbara vägar; endast stigar för fotvandrare eller klövjande; fortkomsten hindras av strida eller djupa vattendrag, som vår och höst kunna vara så gott som oöverkomliga, samt djupa vattendränkta myrar. Vintertiden ligger snön till flera meters djup.¹

Man förstår att renskötelsen, då naturförhållandena äro sådana, skall vara ett mödosamt yrke. Därtill kommer att detta yrke till sin egen beskaffenhet är sådant, att det är förbundet med stora mödor och svårigheter. Renen är även i tamt tillstånd ett halvsvilt djur. Han är van att vandra oupphörligt från en plats till annan, allteftersom betet tryter eller är rikligare. Därjämte är han beroende av klimatet samt känslig för väder och vind. Och det är ej små områden, som renarnas vandringar omspanna; de gå ofta många mil i sträck och plats ombytes ofta dag efter dag. Då renen vill bryta upp, måste lappen följa med antingen han vill eller ej; han kan endast till en viss grad bestämma över färden och dess kosa.

Svårigheterna minskas knappast därav att en viss regelbundenhet äger rum i renens vanor och lapparnas därav beroende flyttningar. Om sommaren vistas renen på högfjället, högre upp ju varmare vädret är, för att där undvika de besvärliga myggorna, bromsarna och andra insekter. I trakter, där sådant är tillåtet, gå flyttningarna in i Norge. Under denna tid måste vid en ordentlig renskötelse renarna vaktas dag och natt. Vid hösten övergives fjällen och renarna föras ned i skoglandet, där hjordarna förbliva tämligen stilla under vintermånaderna, då renslaktingen pågår. Vid vårens annalkande, då betet i skogarna börjar bli sämre eller mindre åtkomligt till följd av snöns mängd och hårdhet, ställes färden åter upp mot fjällen till dessas sluttningar, där lapparna i regel ha sina huvudvisten i björkregionen och renkornas kalvning mestadels föregår; där flyttningen till Norge sker tidigare, försiggår den därstädes.

Dessa ständiga flyttningar, under vilka lapparna medföra sina barn och en stor del av sitt bohag, äro givetvis mycket besvärliga. Man får en mycket livlig föreställning om lappens mödosamma liv i den av Jukkasjärvilappen Johan Turi författade skildringen av lapparnas (närmast Tornelapparnas) liv.² I målande ord beskriver han där, t. ex. huru det under flyttningen kan vara så kallt, att tältduken fryser, så att han icke kan böjas och måste torkas vid en stor eld innan resan kan anträdas, huru det började snöa, så att kläderna blevo våta ända intill kroppen, och det blev så kallt att kläderna fröso, och, fortsätter han såsom skildrande ett bestämt fall ur verkligheten, »då hans kläder voro frusna, så att de icke kunde böjas, kröp han ihop vid sidan av en stor sten. Och han hade icke eld, och så frös han ihjäl.» Eller han beskriver renvaktarens sorg, då han icke finner hjorden som kommit bort för honom i snöyrän; »då är det trist för renvaktaren, om han därtill är halvt barn ännu, då springer han och gråter och vet icke vart han skall gå. Och en sådan, han finner nog icke hjorden, han bliver ofta själv borta också.» Eller han målar i ord, huru när de flytta, det är så fullt av tuvor, att slädarna slänga från tuva till tuva och från sten till sten, och de skyggaste renarna springa tvärs för och bakom träden och slädarna hänga fast bakom sten och tuvor; »och barnen gråta, när slädarna ruska så hårt att barnets huvud icke tål det». Eller huru, då snön är djup, re-

¹ Uti P. Læstadius förut omförmälta journal förekomma flera målande skildringar av de besvärligheter, resorna i lappmarken på 1820-talet förorsakade en svensk resande. Om man förlägger skådeplatsen något tiotal mil högre upp mot fjällen, kunde nog hans skildringar vara riktiga än i dag. Se t. ex. journalen över första året, sid. 252 ff.

Först på senaste tiden ha genom de av staten bekostade s. k. ödebygdsvägarna utsikter öppnats och delvis redan förverkligats att få framkomliga körvägar även in i lappmarkerna, dock endast till av fasta bebyggare mer upptagna platser.

² »Muittalus samid birra», med dansk översättning, Kiøbenhavn 1910; i svensk översättning 1917.

narna sjunka ned i snön, som knappast nog bär släden. »Den första släden bär den och den andra, men så börja de slädar som komma efter att sjunka ned och då orka renarna icke att draga, när den främsta renen drager och de bakersta renarna hålla igen emedan de icke orka att draga, då snön är djup och den översta snön så hård, att det begynner göra ont i renens ben»; och då är det ingen annan råd än att lappen får giva sig till att draga själv.

Det mödosamma livet i fjällen.

Men det är ej blott flyttningarna som medföra mödor och besvärligheter. Hela fjällappens liv är sådant. Turi skildrar, huru kåtan på högfjället rives upp av stormen, »och då bliver både barnen och barnens moder utan skydd och det är icke annat att göra än att samla ihop och täcka över dem, om det icke är en annan kåta i närheten, dit de kan gå». Snön kan ock komma in i kåtan, om den så än står uppe. »Om morgonen kan allt i kåtan vara täckt av snö, så att det ligger en aln tjockt över folket, och när man då skall tända morgonelden, är det ett stort arbete att skovla snön ut ur kåtan och få elden att brinna». Röken i kåtan är ock svår. Kåtan kan ibland vara så fylld med rök, att det rent förstör ögonen »och därför äro många lappar halvblinda».

Lapparnas liv som renskötare är sålunda ett mödosamt och påfrestande liv. Det kan emellertid levas samt medföra styrka och levnadsglädje därför att det är ett enkelt liv i den fria naturen under omedelbar påverkan av dess icke blott förstörande utan även välgörande krafter. Man skulle begå ett stort misstag om man på grund av Turis och liknande skildringar tänkte sig lapparna såsom några vildar eller som olyckliga proletärer. Detta är så långt ifrån händelsen, att deras ställning såväl ekonomiskt som socialt är fullt jämförlig med den svenske nybyggarens; ja hos ej så få torde höja sig däröver.

Det må dock bemärkas, att vad här ovan skildrats gäller egentligen om de renskötande fjällapparna. Skogslapparna föra ett levnadssätt och hava en ställning ungefär liknande den svenske nybyggarens. Och bland dem, som övergivit renskötseln, ha många hemfallit till en lott, som i yttre hänseende torde kunna kallas proletärens, om de än till sin inre ställning genom sin i allmänhet stora förnöjsamhet och religiositet i regel hålla sig vida ovanför dennes.

Men en stor kraftförbrukning kräver fjällappens levnadssätt. Han är mycket utsatt för sjukdomar, helst sådana som äro beroende av klimat och naturförhållanden, han åldras jämförelsevis tidigt och han blir lätt invalid. I psykiskt avseende alstras genom naturens dysterhet och naturkrafternas obehärskade spel omkring honom och med honom lätt en viss tungsinthet, som ej sällan övergår till verklig sinnessjukdom. Fallen av sådan äro, som förut blivit anmärkt, bland lapparna jämförelsevis talrika.

Dessa nu senast berörda förhållanden inom lapparnas yrke och liv bidraga till att de vid en jämförelsevis tidigare ålder än den svenska befolkningen gå förlustiga sin arbetsförmåga eller åtminstone finna den mer eller mindre förminskad. Är det då så att de för sin utkomst äro hänvisade endast till vad de genom sitt arbete kunna förvärva, bliva de objekt för fattigvården.

Renskötelsens ekonomiska risker.

Här tillkommer ännu ett annat förhållande som för lapparna ökar risken för en dylik eventualitet. Det har ovan sagts, att renskötseln är en näring som giver god inkomst; och en renhjord av t. ex. 500 å 1,000 renar representerar ett ganska avsevärt kapital. Men detta kapital är dock rätt så osäkert; i högre grad än kapital i allmänhet utsatt för att utan ägarens förvållande gå förlorat. Det inträffar t. ex. ett så kallat flenår,¹ då den hårda isskorpan på snön hindrar renarna från att komma åt sitt foder, renarna svälta och kalvar och andra svagare individer dö. Det anföres exempel på att förmögna lappar på ett enda flenår blivit bragta till tiggargstaven. En epidemisk sjukdom inkommer i renhjorden, mul- och klövsjuka, mjältbrand m. fl., och renarna dö i hundratal.

¹ Om betydelsen av denna term se sid. 17, not 3.

Dess hämmande försvåras genom renarnas spridning över stora otillgängliga områden. Man såg t. ex. helt nyligen i tidningarna, huru inom Kalls och Frostvikens lappbyar i Jämtlands län hundratals renar dogo i en epidemisk sjukdom, vars beskaffenhet man ej närmare kände utan måste bli föremål för särskild undersökning. Eller vargar och järvar kunna härja renhjorden och döda hoptals av djur eller skrämma dem, så att de gå förlorade. Växlingarna från rikedom eller burgenhet till fattigdom äro så mycket mera påfrestande, som de ofta nog komma oberoende av lappens egna åtgöranden och ej kunna genom sådana förekommas.

Till dessa från lapparnas yrke härflytande orsaker till en jämförelsevis mera betungande fattigvård och ett behov av statens ingripande till lindrande av dess tryck sluta sig även andra, mera utanför lapparnas förhållanden liggande skäl till ett sådant ingripande. Det kommer att i det följande närmare beröras,¹ huru som skattetrycket i en del av lappkommunerna nödvändiggör en statssubvention för att de skola kunna bära påfrestningen av jämväl den lapska fattigvården. Av den historiska redogörelsen² framgår ock, att redan vid statens första mellankomst med hjälp till denna fattigvård detta förhållande varit en kraftigt drivande faktor. De ordalag, vari detta skäl framföres, kastar ett ljus över en sida härav, som också är anledning att i detta sammanhang beakta. Det säges nämligen, att nybyggarallmogen i socknen anser sig varken pliktig eller förmögen att underhålla de lapska fattiga och att det är hårt att ålägga den detta onus. Därför påkallades statens hjälp; och vi ha sett att denna somligstades blivit ganska effektiv.

Utan tvivel ligger i den bofasta befolkningens nu antydda betraktelsesätt i fråga om den lapska fattigvården, vilket såsom av det föregående framgår ännu existerar,³ en sida av lappfattigvårdens särställning, som är av stor betydelse. Det föreligger i det nämnda förhållandet en fara för att denna särställning, om lappfattigvården skall helt överlämnas till kommunerna, kan komma att framträda i en kvalitativ mindervärdighet hos denna fattigvård. Detta synes så mycket snarare kunna befaras, som lapparnas egendomliga levnadsvanor och andra för dem säregna förhållanden verkligen lägga åtskilliga svårigheter i vägen för de vanliga fattigvårdsmyndigheterna såväl i fråga om en rätt insikt uti vad denna fattigvård kräver som beträffande deras förmåga att ordna densamma på ett tillfredsställande sätt. Dessa svårigheter samt huru de skola neutraliseras och avhjälpas bliva föremål för behandling i de nästföljande kapitlen. Ytterst peka de antydda svårigheterna, vilka även föra med sig ekonomiska konsekvenser, på ett statens ingripande med ekonomisk hjälp.

¹ Sid. 104 ff.

² Sid. 7 ff.

³ Se kommunalmyndigheternas yttranden sid. 50 f. Jfr ock Jämtlandskommunernas protester, som beröras här nedan å sid. 86 f.

*De bofastas
ställning till
lappfattig-
vården.*

KAP. VI.

Organisationen av den lapska fattigvården.

Principen för lappfattigvårdens organisation.

Då man talat om angelägenheten eller nödvändigheten av en omläggning av den lapska fattigvården, har det, såsom förklarligt är, varit dess stora omfattning och dyrbarhet samt särskilt de dryga kostnader, den förorsakar staten, som på senaste tiden åtminstone fäst blickarna härpå. Det har därför ock legat närmast till hands att tänka sig denna omläggning så, att staten frigjordes från all särskild bidragsskyldighet till lapparnas fattigvård, vilken helt borde överföras på kommunerna. Det kommunala intresset skulle då, under den medverkan av statsmyndigheten, vartill fattigvårdslagen föranleder, utan vidare framkalla ett ändamålsenligt och ekonomiskt handhavande av denna fattigvård på lika sätt och i lika mån som inom den allmänna fattigvården. Visade det sig, att fattigvården för de ifrågavarande kommunerna medförde alltför stor tunga, finge de söka hjälp häremot i samma ordning som rikets kommuner i övrigt.

Av den redogörelse för den lapska fattigvården och bristerna däri, som i de föregående kapitlen lämnats, torde framgå, att en så enkel lösning av spörsmålet som det ovan skisserade icke skulle göra lappfattigvården lämpad att på ett tillfredsställande sätt fylla sin uppgift. För detta ändamål måste omläggningen göras på annan bog, i viss utsträckning träffa själva organisationen. Det ögonmärke, som härvid måste uppställas och följas, är givetvis — detta får ej förbises — att få denna fattigvård billigare och, om möjligt, nedbringa statens kostnader för densamma; men på samma gång måste det tillses, att detta ej sker medelst eller föranleder till minskning av fattigvårdens effektivitet, utan att denna i stället ökas, så mycket mer som det redan nu brister ej så litet i detta avseende.

Fattigvårdslagen bör gälla även för lappfattigvården.

Ingen egen lapsk fattigvård, skild från den allmänna fattigvården.

Det första spörsmål som framställer sig, då det gäller att komma till en ändamålsenlig organisation av den lapska fattigvården, är detta: skall man för denna fattigvård hava behov av och därför söka åstadkomma en särskild organisation och en särskild lagstiftning? Såsom av det föregående framgår gäller nu för lapparna formellt den allmänna fattigvårdslagen, fastän densamma vad Jämtlands län angår icke alls och beträffande Norrbottens och Västerbottens län allenast på ett ofullkomligt sätt tillämpats. Det har ock, särskilt vad förstnämnda län vidkommer, satts i fråga att särskilda, med kommunerna icke sammanfallande distrikt för lappfattigvården skulle inrättas, varav bleve en följd att fattigvårdslagens bestämmelser icke kunde för densamma bliva gällande. Även inom de två övriga länen ha från kommunalt håll röster höjts för att helt skilja lappfattigvården från den kommunala fattigvården, vilket ju också skulle innebära ett frångående av grundprincipen i fattigvårdslagen.

Man torde icke vid framkastandet av dessa förslag närmare tänkt sig in uti konsekvenserna av dem eller huru avskiljandet av den lapska fattigvården skulle genomföras. För kommunerna har intresset varit det rent ekonomiska att bliva

fria från den kostsamma lapska fattigvården och låta densamma vila helt och hållet på staten. En sådan anordning skulle alltså gå i alldeles motsatt riktning mot den här ovan angivna. Man har tilläventyrs också tänkt sig att lappfattigvården borde vila på lapparna själva. En sådan tanke har åtminstone under vissa gångna tidsperioder icke varit så alldeles främmande för dem, som haft att syssla med denna fråga. Förhållandena med avseende på lapparnas renskötsel, på vilken man härvid torde hava tänkt såsom det ekonomiska underlaget för en sådan lapparnas ansvarighet, äro emellertid nu helt andra än förr. Såsom framdeles kommer att närmare beröras, lär det numera icke kunna tillrådas att lägga den lapska fattigvården på sagda näring, utan staten lär fortfarande såsom hittills få lov att träda till. I varje fall är det utom allt tvivel att fattigvården genom en sådan tudelning skulle bliva icke billigare utan betydligt kostsammare än nu.

Det finnes icke heller någon anledning att antaga att den skulle bliva bättre eller mera ändamålsenlig. Tvärtom peka erfarenheterna från Jämtlands län, där staten bekostar det hela och särskilda styrelser hava fattigvården om hand, i alldeles motsatt riktning. Stadgandet i gällande fattigvårdslag att understöd bör lämnas på sådant sätt, att den behövande må bliva i stånd att för framtiden genom eget arbete försörja sig och de sina, vilket är en kardinalprincip för en god fattigvård, lär man, vad beträffar nämnda fattigvårdsförvaltning, utan överdrift kunna beteckna som en död bokstav. Likaså är det i stort sett med grundsatsen att den enskildes egna medel och egen arbetsförmåga böra utnyttjas — n. b. med nödig urskillning och blick på framtiden — innan fattigvården träder emellan. I dessa som i andra avseenden äro förvisso den förfarenhet och det intresse som de kommunala institutionerna förvärvat och sitta inne med och som även framträder och visar goda frukter inom arbetet på fattigvården, en grund att bygga på, som erbjuder möjligast goda säkerhet för ett gott resultat. Den bör därför ej lämnas oanvänd även då det gäller lapparnas fattigvård.

Svårigheter skulle det ock möta i praktiken att bestämma gränserna för en sådan särskild lapsk fattigvård. Huru vitt skulle den sträcka sig? Om densamma begränsades till att omfatta allenast de nomadiserande lapparna, skulle, särskilt vad beträffar Jämtlands och Västerbottens län men även för stora delar av Norrbottens län, det mesta, ja nästan så gott som alltsammans av vad nu faller under den lapska fattigvården, stanna utanför. Detta skulle innebära en lösning, som både för många av de härav berörda kommunerna och för de behövande lapparna själva kunde bliva nog så ödesdiger. Ja det vore med hänsyn till den del av den lapska fattigvården, som nu är mest tyngande, ingen lösning alls. Å andra sidan kunde denna särskilda lapska fattigvård ej heller lämpligen utsträckas att omfatta alla behövande, som äro av lapsk nationalitet. En mycket stor del av dessa hava under tidernas lopp blivit lika bofasta som svenskarna samt till näringsfång och levnadssätt sammansmält med dessa; de begagna sig av de kommunala institutionerna och äro skattskyldiga till kommunerna. En icke så liten del av dem är därjämte spridd i kommuner långt utanför de egentliga lappmarkerna eller renbetesområdena. Några bestämda gränser kunde icke dragas för vad som skulle lämpligen hänföras till lapska fattigvården vare sig lokalt eller med hänsyn till personerna.

Det visar sig alltså i själva verket omöjligt att uppdraga en riktig och i praktiken användbar gräns mellan denna särskilda lapska fattigvård och den allmänna fattigvården. Man torde invända att så dock hittills skett vad beträffar Jämtlands län. Härvid är dock att bemärka, för det första att den gräns som där dragits är långt ifrån tillfredsställande, vadan starka krav också framträtt på att borttaga densamma. Och vidare har lapparnas övergång till och sammanblandning med de bofasta nybyggarna av särskilda skäl där ej ta-

git på långt när den omfattning som i de två nordligaste norrlandslänen. Det skulle därför vara olämpligt och beteckna en omvandling till det sämre, om det ock låte sig genomföras, att på de sistnämnda länen tillämpa en sådan organisation som den som för närvarande faktiskt tillämpas inom Jämtlands län. Tvärtom lärer det vara den sistnämnda, som utan hemul i lagstiftningen och utgörande en av historiska skäl framkallad oegentlighet måste utbytas mot en annan och mera ändamålsenlig anordning.

Till de ovan anförda skälen för ett sammanförande av den lapska och den allmänna fattigvården kommer ytterligare ett, om man så får säga, politiskt sådant. Det är redan i förbigående antytt, att hos lapparna själva, särskilt hos vissa mera tongivande kretsar inom de sydligare lappområdena, framträtt en strävan att lapparna måtte i fråga om medborgerliga rättigheter och skyldigheter bliva fullt likställda med rikets övriga invånare. För en sådan strävan har under senare tid framträtt såsom tolk det tidningsorgan »Samefolkets egen tidning», vilken uppsatts och utgives i syfte att genom det offentliga ordet tillvarata lapparnas (= samefolkets) ekonomiska och kulturella intressen.¹ Så långt denna strävan förenas med bibehållandet av renskötseln såsom lapparnas huvudsakliga yrke, vars övergivande utan tvivel skulle såväl ekonomiskt som socialt visa sig medföra skadliga följder icke minst för lapparna själva, är därom intet annat än gott att säga. Det synes vara allt skäl för statsmakterna att gå den till mötes så långt förhållandena det medgiva. Från denna synpunkt skulle ett avskiljande av lapparna i fattigvårdsavseende framstå såsom synnerligen olämpligt och otidsenligt. Ett inordnande av lapparna, så långt detta låter sig göra, i de lokala kommunerna, inom vilka de leva och driva sin näring, under gemensamma rättigheter och plikter med kommunens övriga medlemmar kan ej annat än för både stat och kommun vara önskligt och böra befrämjas.

I detta sammanhang torde böra omnämnas ett tidigare under sysslandet med förevarande fråga framställt förslag, att med bibehållande av den kommunala fattigvårdsstyrelsen såsom en gemensam sådan ekonomiskt skilja lappfattigvården inom kommunen från den allmänna. Detta förslag, som i medlet på 1870-talet på grund av Kungl. Maj:ts uppdrag framlades av dåvarande revisionsekreteraren E. Poignant, åsyftade en lagstiftning rörande ordnandet av lapparnas kommunalförhållanden i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker och synes varit avsett att framläggas för riksdagen, ehuru sådant sedermera icke ägde rum. Enligt detta förslag skulle lapparna inom varje fattigvårdssamhälle bilda en särskild rote, så till vida att den bofasta befolkningen befriades från utgifter för vården om lapparnas fattiga och lapparna fritoges från att bidra till underhållet av fattiga som tillhörde de bofasta; men verkställighet och förvaltning skulle tillkomma den gemensamma fattigvårdsstyrelsen. Kostnaderna för lappfattigvården skulle bestridas dels med en på visst sätt uträknad, lapparna tillkommande andel i fattigvårdssamhällets inkomster enligt då gällande fattigvårdsförordning, dels med socknens andel i statsbidraget till understöd åt fattiga bland lappallmogen och dels slutligen med tillskott från lapparna själva.

Detta förslag, som på sin tid framställdes för underlättande av kommunal lagarnas tillämpning inom lappmarkskommunerna under förhållanden, som icke voro jämförliga med de nu föreliggande, torde numera sakna aktualitet. Det strider ej mindre än de här förut omförmälta mot den nu gällande fattigvårdslagen, som dessutom borttagit roteindelningen. Och det har icke under den av lappkommittén verkställda eller den nuvarande utredningen av någon bland de intresserade återupptagits. Mot detsamma gäller i övrigt de här ovan fram-

¹ Tidningen började utgivas i november 1918 och utkommer 4 gånger om året; utgivare är landsstatstjänstemannen Torkel Tomasson.

lagda skälen mot avskiljande av lappfattigvården från kommunernas allmänna fattigvård.

På grund av vad här ovan anförts tillstyrkes alltså,

att någon särskild lapsk fattigvårdsförvaltning ej må komma till stånd, utan att för fattigvården bland lapparna bör gälla den allmänna fattigvårdslagen och ett ordnande av densamma följaktligen äga rum såvitt möjligt i överensstämmelse med denna lag.

Fattigvårdslagen, såväl den nu gällande som de föregående, har gjort fattigvården till en kommunal angelägenhet. Det är primärkommunen, som skyldigheten påvilar att sörja för sina fattiga medlemmar och som därför har att ordna sin fattigvård i enlighet med fattigvårdslagens föreskrifter. Redan nu är, såsom i det föregående påvisats, inom Norrbottens och Västerbottens län även lapparnas fattigvård principiellt lagd på kommunerna; och där innebär således tillämpningen av ovan angivna grundsats intet nytt. Inom Jämtlands län däremot, där lappfattigvården besörjes av de från kommunerna fristående s. k. lappförsamlingarna, måste, om fattigvårdslagen skall bliva gällande även i praktiken, liksom den är det formellt, en omläggning äga rum.

I fråga om vilka personer, som skola i fattigvårdshänseende tillhöra en kommun, är mantalsskrivningen bestämmande. Denna åter är i sin ordning i viss mån vilande på kyrkoskrivningen. Dessa registreringsåtgärder äro emellertid vad angår lapparna i Jämtlands län, såsom framgår av redogörelsen i kap. I, vid sidan av författningarna ordnade på ett mot vad som gäller för riket i övrigt i viss mån avvikande sätt. En omläggning av lapparnas fattigvård förutsätter därför en omläggning av det praktiserade sättet för dessa lappars kyrko- och mantalsskrivning. Dessa registreringsåtgärder måste även här verkställas i full enlighet med författningarna. Svårigheten att avgöra, inom vilken kommun de nomadiserande lapparna skola anses hava sitt bo och hemvist, vilken svårighet varit anledningen till den avvikelse från det lagenliga förfarandet som hittills ägt rum, läter ej vara oöverkomlig. I varje fall är den för Jämtlands län ej större än i de två nordligare länen.

För dessa sistnämnda läns lappmarker gäller emellertid, såsom tidigare anmärkts,¹ enligt § 16 mom. 1 i Kungl. förordningen den 6 augusti 1894 angående mantalsskrivning, sådant detta lagrum lyder enligt Kungl. förordningen den 11 juni 1918, vissa särskilda bestämmelser rörande lapparnas mantalsskrivning. Enligt dessa skall den del av lappbefolkningen, som kringflyttar utan stadiga boningsplatser (= de nomadiserande lapparna), mantalsskrivas stam- eller byvis. Därjämte skall till mantalsskrivningen uppgivas och i mantalsslängden antecknas varje persons nationalitet och språk. Härmed kan jämföras vad som genom Konungens befallningshavandes i Jämtlands län skrivelser till vederbörande häradsskrivare den 10 november 1911, den 2 februari 1912 och den 21 februari 1919 föreskrivits rörande lapparna i Jämtlands län, nämligen att lapparna skola mantalsskrivas inom vissa bestämda kommuner allt efter de lappbyar de tillhöra samt att de för varje kommun skola sammanföras i en särskild längd. De kommuner, inom vilka på grund av denna föreskrift lapparna äro mantalsskrivna och för vilka alltså berörda föreskrifter äro tillämpliga, äro Frostviken, Hotagen, Offerdal, Kall, Hallen, Undersåker, Tännäs och Storsjö. Vad angår de till Idre lappby hörande lapparna, äro dessa kyrkoskrivna i Tännäs socken av Jämtlands län men synas icke vara någonstädes mantalsskrivna.² Att märka är att de an-

Primärkommunen enhet för lappfattigvården.

Omläggning av Jämtlands lapparnas mantalsskrivning.

¹ Sid. 3.

² Det är emellertid ifrågasatt, att det av Idrelapparna upptagna betesområdet i Kopparbergs län skall, till följd av renbeteskonventionen med Norge, helt evakueras.

förda specialföreskrifterna för Jämtlands län för närvarande tillämpas både på nomadiserande (renskötande) och bofasta lappar, vilket gör, att beträffande dessa senare mantalsskrivningsorten icke alltid sammanfaller med bostadsorten.

Det synes lämpligt att enahanda principer, som gälla för de nomadiserande lapparna inom lappmarkerna i de två nordligaste länen, få gälla även beträffande Jämtlands län, så att även inom detta län de nomadiserande (renskötande) lapparna mantalsskrivas efter de lappbyar de tillhöra, d. v. s. inom den kommun, där lappbyn har sitt huvudviste. Detta bör emellertid gälla allenast de verkligt renskötande lapparna jämte hustrur och minderåriga barn, ej dem som hava upphört med renskötsel och äro boende på en viss bestämd plats. Dessa senare böra givetvis mantalsskrivas inom de kommuner, där de äro boende.

Huruvida för Jämtlands läns ifrågavarande kommuner bör gälla föreskriften om anteckning i mantalslängden av befolkningens nationalitet och språk, saknar i förevarande sammanhang större betydelse. Vad särskilt anteckning om språk angår, kan sådant givetvis icke komma i fråga inom Jämtlands län, där samtliga lappar tala svenska och talandet av lapska endast förekommer lapparna emellan.

Lapparna föras i mantalslängden särskilt för sig.

Däremot synes praktiskt att för socknarna inom lappmarkerna, liksom för de ovan angivna kommunerna i Jämtlands län enligt Konungens befallningshavandes föreskrift redan nu äger rum och såsom det för övrigt av lappkommittén föreslagits i fråga om kyrkoskrivningen, upptaga föreskriften att i mantalslängden lapparna skola föras för sig, skilda från den övriga befolkningen. Härigenom underlättas väsentligt genomförandet av de särskilda anordningar beträffande den lapska fattigvården, som i det följande komma att ifrågasättas. Detta är emellertid en verkställighetsföreskrift, som ej kräver någon författningsändring och som kan anpassas efter omständigheterna.

Lapparnas kyrkoskrivning.

Vad kyrkobokföringen angår har denna för förevarande fråga icke betydelse i annan mån än genom dess sammanhang med mantalsskrivningen. Enligt lappkommitténs förslag till lagar om fjällrenskötsel och om skogsrenskötsel skall kyrkoskrivningen bli avgörande för huruvida en person skall anses för lapp eller icke. »Såsom lapp», heter det, »anses i denna lag envar, vilken på grund av härstamning och med hänsyn jämväl till att han eller hans förfäder drivit renskötsel blivit såsom lapp kyrkoskriven». Med hänsyn till den betydelse, kyrkoskrivningen alltså skulle komma att få, har kommittén ock framhållit såsom nödvändigt, att till vederbörandes ledning särskilda bestämmelser utfärdas angående densamma; och kommittén har uppdragit vissa allmänna riktlinjer härför. Givet är, att de bestämmelser i ämnet, som i enlighet härmed komma att utfärdas, även böra gälla för kyrkoskrivningen av lapparna i Jämtlands län. Således skola, såsom ock lappkommittén framhåller, föreskrifterna om lapparnas i Jämtlands län kyrkoskrivning i fyra icke territoriella lappförsamlingar, Frostviken, Föllinge (Hotagen), Undersåker (Kall) och Hede (Tännäs), upphöra att gälla och lapparna därstädes kyrkoskrivas i vederbörande territoriella församlingar på enahanda sätt som om deras mantalsskrivning här ovan blivit framställt.

Jämtlands kommunernas ställning till omläggningen av lappfattigvården.

Givet är emellertid att för de kommuner inom Jämtlands län, som mest skulle träffas av den ifrågavarande omläggningen, d. v. s. de egentliga lappkommunerna, denna kommer att ställa sig ganska motbjudande. Vissa av dem höra ock redan nu till de av skatter mera betungade, och de motse med en förklarlig räddhåga den ytterligare förhöjning i denna tunga, som hotar dem genom överförande på kommunerna av den lapska fattigvården. Protester ha ock redan avhörts från dem i anledning av de förslag i ärendet, som

framställt uti den av sekreteraren i lappkommittén avgivna, förut omnämnda P. M.

Nämnda förhållande kan dock icke tillmätas någon avgörande betydelse gentemot de stora fördelar, såväl ekonomiska som i avseende på effektiviteten, vilka omläggningen kan förväntas medföra. Farhågorna torde dessutom till stor del få anses som överdrivna och obefogade. Det kan icke med fog förutsättas, att lappfattigvården, rätt omhänderthavd, för ifrågavarande kommuner kan bereda större svårigheter än den nu gör för många kommuner i Norrbottens län. För flertalet av ifrågavarande kommuner, inom vilka renbeteslanden äro belägna, ha också de kommunalskatter, som genom tillämpning av nya principer i avseende å renbeteslandens kommunala beskattning inflyta från dessa, fått ett betydande tillskott till fyllande av de kommunala behoven just från de områden, som blivit avsatta för lapparnas räkning. Visserligen tillföras dessa inkomster kommunerna icke i direkt förhållande till de mantalsskrivna lapparnas antal inom de olika kommunerna, utan efter de ifrågavarande områdenas belägenhet; och de bliva därigenom icke heller någon direkt kompensering för den lapska fattigvården. Men samtliga de kommuner, inom vilka lappar mantalsskrivas, erhålla dock ganska betydande belopp. År 1920 utbetaltes alltså enligt uppgift av lappfogden i kommunalutskylder för renbeteslanden och för de till dessas utvidgning inköpta hemmanen till nedan nämnda kommuner följande belopp: Undersåker 6,212 kronor 70 öre, Åre 525 kronor 84 öre, Offerdal 1,028 kronor 32 öre, Oviken 9,435 kronor 66 öre, Hallen 928 kronor 80 öre, Kall 1,678 kronor 74 öre, Hotagen 2,683 kronor 80 öre, Frostviken 5,129 kronor 88 öre, Tännäs 3,233 kronor 45 öre, Storsjö 36 kronor 33 öre och Hede 137 kronor 78 öre. Genom folkpensioneringen har dessutom även den lapska fattigvården i avsevärd mån lättats. Det må erinras, att enligt förut meddelade uppgifter¹ för år 1920 till sex av de ovan nämnda kommunerna utgått i pensionsbelopp för lapska pensionärer tillhoppa 6,115 kronor 50 öre.

Några särskilda skäl att låta kommunerna i Jämtlands län bibehålla sin undantagsställning i fråga om de där boende lapparnas fattigvård finnas alltså icke; utan böra de likställas med kommunerna i de två nordligaste länen.

Det är dock uppenbart, att genom läggande på dessa kommuner av fattigvården för lapparna inom de kommuner, där den egentliga lappbefolkningen är tillfinnandes, deras förut i många fall betydande skattebörda skall komma en kännbar ökning. Och detta utgör utan tvivel en ytterligare orsak att genom statens mellankomst bringa dem, i likhet med kormunerna i Norrbottens och Västerbottens län, en lättnad, varom mera framdeles.

Det tillstyrkes alltså,

att primärkommunerna skola, liksom i fråga om fattigvården i allmänhet, utgöra de lokala enheterna för den lapska fattigvården, samt

på grund härav,

att den för lapparna i Jämtlands län gällande indelningen i lappförsamlingar med särskild fattigvård skall bortfalla.

För genomförande härav tillstyrkes vidare,

att lapparnas mantalsskrivning inom sist sagda län sker enligt de för mantalsskrivningen i allmänhet gällande bestämmelser; dock att beträffande de nomadiserande lapparna mantalsskrivningen må ske efter lappbyar såsom om lappmarkerna är stadgat.

*Förslag i de
sid. 85-87
behandlade
ämnen.*

¹ Sid. 48.

Vidare synes det vara lämpligt, såsom av lappkommittén föreslagits i fråga om kyrkoskrivningen,

att beträffande lappmarkskommunerna samt de egentliga lappkommunerna i Jämtlands län lapparna i mantalslängderna upptagas för sig, skilda från den övriga befolkningen.

Särskilda anordningar för lappfattigvården i vissa avseenden erforderliga.

Inom vilka kommuner behov härav föreligger, utredningens omfattning.

I fråga om den närmare organisationen bör såsom en konsekvens av det föregående fattigvårdslagen såvitt möjligt följas. Emellertid äro, såsom framgår av den i föregående kapitel lämnade redogörelsen, förhållandena beträffande lapparna så pass säregna och fattigvården för dem för närvarande behäftad med så stora brister, att särskilda anordningar äro erforderliga för att göra den på samma gång ekonomisk och ändamålsenlig.

Ett spörsmål som härvid till en början framställer sig är, vilken utsträckning, lokalt sett, dessa särskilda anordningar böra givas eller med andra ord, vilka kommuner utredningen i denna del bör avse. Det är behovet av dylika anordningar, som härutinnan bör bliva avgörande; och detta är å andra sidan beroende av huruvida och i vilket antal lappar finnas inom kommunen och i vad mån de äro föremål för fattigvård. Av det föregående framgår, att fattiga av lapsk nationalitet i något större antal finnas allenast inom lappmarkskommunerna i Norrbottens län, inom Malå, Stensele, Sorsele, Tärna och Vilhelmina socknar av Västerbottens län samt lappförsamlingarna i Jämtlands län. Till dessa kommuner och församlingar är också statens deltagande i fattigvårdskostnadernas bestridande för närvarande inskränkt. Visserligen finnas inom en del kommuner nedanför lappmarksgränsen i Norrbottens län ett jämförelsevis stort antal lappar. Men den av lappkommittén verkställda undersökningen¹ har ådagalagt, att bland dessa lappar antalet fattiga är mycket ringa. Även om man får antaga, att det i statistiken framkomna antalet understiger det verkliga och att en av bristande tillgångar förorsakad njugghet i tilldelandet av fattigvård håller antalet nere under vad det borde vara, synes det i varje fall alltför litet för att i och för sig motivera särskilda anordningar. Därtill kommer, att största delen av de lappar, som be i dessa kommuner, till yrke och levnadssätt äro likställda med den övriga bofasta befolkningen.² Vad angår Västerbottens och Jämtlands län är antalet lapska fattiga utanför de ovan uppräknade lappmarkssocknarna och lappförsamlingarna så ytterligt ringa, att några särskilda anordningar med avseende på dem icke ens kan ifrågasättas.

På grund härav har ock den följande utredningen rörande de särskilda anordningar, som böra komma till stånd med hänsyn till den lapska fattigvården, begränsats till att avse allenast ovan omnämnda kommuner inom Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker samt dem, som skulle komma att motsvara lappförsamlingarna i Jämtlands län.

Även inom dessa kommuner är emellertid antalet lappar ganska växlande och behovet av fattigvård för dem skiftande. Det kan därför tänkas att jämväl för dessa kommuner behovet av särskilda anordningar för lappfattigvården framträder på olika sätt och med olika styrka samt att anordningarna, om än i huvudsak desamma, också böra i viss mån anpassas därefter.

Lapparnas medverkan inom lappfattigvården.

Såsom en bland de huvudsakligaste anmärkningarna mot den nuvarande organisationen av den lapska fattigvården har i det föregående framhållits, att lapparnas egen medverkan vid fattigvårdens handhavande endast i mycket

Ingen särskild styrelse eller särskilda be-

¹ Sid. 21.

² En närmare utredning av dessa kommuners ställning med avseende å lappfattigvården lämnas i samband med undersökningen om statsbidrags utgående till denna fattigvård och vilka kommuner därav borde komma i åtnjutande. Sid. 107 f.

ofullkomlig grad tagits i anspråk. För att råda bot på detta missförhållande skulle det ligga nära till hands antingen att för den lapska fattigvården inom kommunen inrätta en särskild fattigvårdsstyrelse med lappar som bisittare, eller ock att, såsom från något håll blivit ifrågasatt, såsom obligatoriskt föreskriva insättandet av ett visst antal lappar i kommunens fattigvårdsstyrelse. Härigenom skulle, förmenar man, denna styrelse på en gång tillföras erforderlig sakkunskap i lapska förhållanden och tillförsäkras önskvärt förtroende från lapparnas sida.

Även om man måste giva sin anslutning till riktigheten i sistberörda resonemang, synes likväl ingendera av dessa åtgärder kunna tillstyrkas. Vad först angår förslaget om en särskild lapsk fattigvårdsstyrelse, låter sig detta näppeligen förena med bibehållande av kommunen såsom enhet för fattigvårdens lokala ordnande. Man skulle därmed falla tillbaka på en särskild lapsk fattigvård, skild från kommunens allmänna fattigvård, med uppgivande av de fördelar, som man velat vinna genom lappfattigvårdens kommunala ordnande. Att med bibehållande av den kommunala gemensamheten anordna två fattigvårdsstyrelser vid sidan av varandra för olika delar av befolkningen skulle otvivelaktigt föranleda slitningar och olägenheter samt motverka det samfälliga intresset för fattigvårdens ändamålsenliga handhavande, man velat framkalla. Rimligare synes det andra alternativet med insättande av lappar i kommunens fattigvårdsstyrelse. Men jämväl en sådan anordning skulle vara förbunden med allvarliga olägenheter. Utom de rent tekniska svårigheter, som skulle uppstå i sammanhang med själva valet, såsom rörande antalet lappar som borde ingå i styrelsen m. m., vilka väl vore överkomliga, skulle en sådan anordning till förmån för en viss kategori av kommunens medlemmar framstå såsom stridande mot den strävan till likställighet mellan dessa, som med fog ansetts böra främjas. Det kunde ock i flera fall tänkas uppstå svårighet att bland lapparna i en kommun finna någon som vore lämplig och villig att ingå i fattigvårdsstyrelsen eller i tillfälle att åt detta uppdrag ägna erforderlig tid.

Härtill kommer, att en anordning sådan som den här ifrågasatta skulle kräva ändring i fattigvårdslagen, något som, då man vill att denna lag skall gälla även för den lapska fattigvården, bör i möjligaste mån undvikas.

På grund av dessa skäl bör man alltså icke påfordra någon särskild sammansättning av kommunens fattigvårdsstyrelse med hänsyn till lapparnas fattigvård. Kommunen bör vara oförhindrad att bland sina medlemmar till ledamöter i fattigvårdsstyrelsen utse dem som finnas därtill mest lämpade utan avseende på nationalitet. Finnas lappar, som anses lämpliga, är det givetvis en fördel, om sådana även komma med i styrelsen, men man bör låta detta ankomma på de väljandes eget bedömande. På detta sätt erhålles den säkraste utsikten att åt fattigvårdsstyrelsen vinna och bevara den kapacitet och det förtroende, som äro önskvärda och kunna stå till buds. Den för lappfattigvården nödiga speciella sakkunskap, som fattigvårdsstyrelsen härigenom tilläventyrs kan gå miste om, får man söka vinna på annat sätt. Det gives möjligheter att även utanför själva styrelsen vinna lapparnas medverkan i deras fattigvård, blott man vill på ett rationellt sätt tillgodogöra sig de föreskrifter och anvisningar fattigvårdslagen lämnar.

Det är 19 § fattigvårdslagen, som för sagda ändamål bör komma till användning. Dess bestämmelser om distriktsindelning, om utseende av s. k. värdare och om distriktsstyrelser giva möjlighet att utan överskridande av fattigvårdslagens ram anlita lapparnas medverkan såväl för erhållande av alla nödiga upplysningar rörande behövande lappar och deras förhållanden som även för understödets tillhandahållande och tillsynen över deras användning. Ut

*stämme-
lser
om fattig-
vårdsstyrel-
sens sam-
mansätt-
ning.*

*Distrikts-
indelning,
värdare-
system, lap-
par som vär-
dare.*

kap. II¹ är omnämnt, hurusom inom Jukkasjärvi kommun en viss användning av det i ovanberörda paragraf anvisade systemet kommit till stånd. De där tillsatta s. k. tillsyningsmännen, av vilka halva antalet skall utgöras av lappar, äro i själva verket sådana vårdare, som omtalas i 19 § 2 mom., fastän föreskriften därom icke influer i kommunens fattigvårdsreglemente. Även distriktsindelning äger där rum, likaledes utan omnämnande i reglementet; och i åtminstone ett av distrikten utövas tillsyningsmännens funktion av en distriktsstyrelse. Lappar till ett visst antal inkallas till det sammanträde, då årsunderhållet till varaktigt försörjda lappar bestämmas, liksom tillsyningsmännen höras angående under mellantiden förekommande frågor om fattigvård till lappar.

Enligt lappfogdens i distriktet vittnesbörd, liksom ock enligt vad som meddelats vid besök i orten, har den i Jukkasjärvi sålunda vedertagna ordningen visat sig ändamålsenlig. Man har därför anledning att fortgå på denna väg, därvid anordningarna böra i möjligaste mån bringas i överensstämmelse med föreskrifterna i 19 § i fattigvårdslagen. Utan tvivel är det lämpligt att därvid, liksom skett i Jukkasjärvi, använda sig av en blandad sammansättning av fattigvårdsstyrelsens organ, så att däri, då det gäller lappfattigvården, ingå både svenskar och lappar. En sammansättning av t. ex. en distriktsstyrelse av enbart lappar kan möjligen föranleda till att styrelseledamöterna bliva alltför benägna att tillgodose sina stamfränder — exempel därpå lära enligt hittills vunna erfarenheter ej saknas — eller åtminstone kunna de bliva misstänkta härför. Härtill kommer, att den största delen av fattigvårdskostnaderna torde komma att även efter ändring i fråga om lapparnas skattskyldighet falla på den svenska delen av kommunen.

För att försäkra sig om nödig sakkunskap hos distriktsstyrelserna eller vårdarna samt om tillgodoseende av de särskilda hänsyn, som lapparnas säragna förhållanden kräva, synes lämpligt att vid distriktsindelningen iakttaga att lapparna, d. v. s. de som i kyrkoboken och mantalslängderna äro upptagna som sådana, komma att utgöra särskilda distrikt, ett eller flera alltefter behovet. Någon skillnad torde däremot icke behöva göras, om lapparna äro renskötande eller icke. Denna skillnad kommer, såsom framdeles närmare beröres, att hava betydelse med avseende på statens bidrag till lappfattigvården, men i fråga om fattigvårdens handhavande synes den kunna lämnas å sido, såvitt ej andra förhållanden göra det lämpligt att hänföra de renskötande lapparna till särskilt distrikt.

Vad angår vårdare eller tillsyningsmän, vilken sistnämnda benämning synes något oegentlig, bör deras antal inom varje kommun eller fattigvårdssamhälle bestämmas efter behovet, med iakttagande att därtill inom varje distrikt utses såväl lappar som svenskar. Därjämte bör tillses, att de såvitt möjligt få sina boningsplatser och verksamhetsområden så bestämda, att lapparna vid behov utan svårighet kunna vända sig till dem, likasom att de själva utan svårighet kunna göra sig underrättade, huru de behövande lapparna hava det och huru lämnade understöd användas. Det synes härvid särdeles praktiskt att, såsom skett i Jukkasjärvi, vårdarna, där flyttlappar finnas, äro boende intill dessas flyttningvägar. Vårdarna böra hava rätt och plikt enligt 23 § fattigvårdslagen att mottaga samt till fattigvårdsstyrelsen eller dess ordförande fortskaffa anmälningar om behov av fattigvård. I allmänhet torde det vara lämpligt att ordningsmännen i lappbyarna erhålla uppdrag som vårdare; dessa torde nämligen få anses särskilt förtrogna med lapparnas inom byn såväl ekonomiska som andra förhållanden. Det bör ej heller vara ute-

¹ Sid. 41.

slutet, utan där möjlighet gives tvärtom lämpligt, att för fattigvården intresserade kvinnliga lappar t. ex. lapska skollärarinnor erhålla uppdrag som vårdare.

Huruvida vårdarna böra sammansluta sig till distriktsstyrelser, bör lämpligen bero på förhållandena inom varje särskild ort. Där så kan ske, synes en sådan sammanslutning vara att anbefalla såsom ägnad att giva stadga och enhet åt fattigvårdsarbetet.

Ur samma synpunkt bör såväl distriktsindelningen som vårdareinstitutionen göras till föremål för bestämmande i kommunens fattigvårdsreglemente, såsom ock i 19 § 2 mom. fattigvårdslagen förutsättes. Det bör ankomma på vederbörande länsstyrelse, som har att fastställa dylikt reglemente, att hålla hand däröver att så sker, likasom den ock har att tillse det reglementets bestämmelser i denna del vederbörligen följas.

I enlighet med vad i det föregående utvecklats tillstyrkes alltså,

att uti ifrågavarande kommuner distriktsindelning enligt 19 § 1 mom. fattigvårdslagen införes, därvid lapparna hänföras till ett eller flera särskilda distrikt,

att för lappfattigvården inom kommunen utses vårdare enligt 19 § 2 mom. fattigvårdslagen, varvid bör tillses, att inom varje lappfattigvårdsdistrikt må finnas vårdare av både lappar och bofasta, samt att därtill företrädesvis böra kallas ordningsmännen i lappbyarna;

att dessa ordningsmän och vårdare, vilka böra hava rätt och plikt att mottaga samt till fattigvårdsstyrelsen eller dess ordförande fortskaffa anmälningar om behov av fattigvård, inkallas att för upplysningars meddelande vara tillstädes vid det eller de sammanträden med fattigvårdsstyrelsen, då årsunderhåll för varaktigt försörjda lappar bestämmes; samt

att erforderliga bestämmelser i dessa avseenden intagas i kommunernas fattigvårdsreglementen, varöver, likasom över föreskrifternas iakttagande, vederbörande länsstyrelse har att hålla hand.

Med hänsyn till den ställning, som lappfogdarna intaga till lapparna inom sina distrikt, och den omfattande kännedom de böra äga om lapparnas inom distriktet förhållanden och villkor synes det vidare lämpligt,

att lappfogdarna var inom sitt distrikt äga att närvara och yttra sig vid de sammanträden med fattigvårdsstyrelserna, där frågor om fattigvård åt lappar förekomma, samt att de fördenskull såvitt möjligt böra erhålla kännedom om dessa sammanträden.

Ett dylikt lappfogdarnas deltagande i behandlingen av ärenden rörande lappfattigvården, vilket man emellertid med hänsyn till deras övriga tjänstegörsmål icke kan ålägga dem som en skyldighet, har sin stora betydelse även därutinnan, att lappfogdarna, som äro i tillfälle att överblicka förhållandena inom hela sitt distrikt, kunna medverka därtill, att de lapska fattigvårdsärendena få en något så när enhetlig behandling hos de olika kommunerna inom distriktet.

Givet är, att icke alla frågor om behov av fattigvård kunna sammanföras till behandling vid fattigvårdsstyrelsens ordinarie sammanträden, utan att sådana frågor för lapparna likasom för kommunens övriga invånare, ja kanske mera än för dessa, mången gång måste tarva att vid påkommande oförutsett behov ofördröjligen prövas. För sådana fall måste den ordföranden i 24 § fattigvårdslagen tillagda rätten att tills vidare bevilja fattigvård komma till tillämpning. Det kan därvid visa sig nödvändigt att vidtaga åtgärder

Lappfogdarnas närvaro vid fattigvårdsstyrelsernas sammanträden.

Tillfällig fattigvård; sättet för dess beviljande.

utan att tillfälle gives att meddela sig med vårdare eller lappordningsman; och i sådan händelse vore det icke riktigt att uppskjuta åtgärden i avbidan på att sådant meddelande kunde äga rum. Men som regel bör gälla, att även vid beviljande av dylik tillfällig fattigvård den vårdare, som haft eller borde haft fallet under behandling, eller vederbörande lappordningsman höres; och med den utsträckning, som särskilt telefonen erhållit, möter detta numera vida mindre svårigheter än förr. Det vore ock lämpligt, om den ordningen allmänne kunde komma till tillämpning, att framställningar om fattigvård ginge genom vederbörande vårdare, som därigenom bleve i tillfälle på förhand utreda saken. Givetvis förutsätter detta för att kunna vara till avsett gagn att vårdarna äro intresserade och sitt uppdrag fullt vuxna. I tveksamma fall synes vederbörande lappfogdes yttrande böra inhämtas, om sådant utan större omgång kan ske. I allmänhet bör även vid den tillfälliga fattigvården, där, såsom framgår av det föregående, missbruk för närvarande genom för stor lättvindighet i beviljandet äger rum, anvisningarna i 25 § fattigvårdslagen komma till ett noggrannare iakttagande än för närvarande är fallet. Detta har ju ock uti Kungl. Maj:ts brev till de tre länsstyrelserna den 23 februari 1923 angående utdelandet av statsbidragen till lappfattigvården framhållits såsom angeläget, då det heter, att vederbörande fattigvårdsstyrelses beslut om meddelande av understöd åt lappar av sagda medel »bör föregås av en noggrann undersökning av det i varje fall föreliggande behovet». Samma regel bör fortfarande komma till tillämpning och gälla allt beviljande av fattigvård, oavsett om man önskar få det ersatt genom statsbidrag eller icke.

På grund härav bör det för lappfattigvården, liksom för fattigvården i allmänhet, gälla,

att vid allt beviljande av fattigvård, även sådan av tillfällig beskaffenhet, en noggrann undersökning skall äga rum om den nödställdes levnadsförhållanden och fattigvårdsbehov med iakttagande därvid av ovan givna anvisningar för undersökningens omsättande i praktiken.

Och bör för att säkrare åstadkomma ett noggrant iakttagande härav anvisning härom införas i kommunens fattigvårdsreglemente.

Lappfattigvårdens former.

I fråga om fattigvårdens former böra även för lappfattigvården fattigvårdslagens bestämmelser gälla.

Understöd i hemmet.

Likasom hittills varit fallet kommer allt fortfarande understöd i hemmet att bliva den vanligaste formen; detta ligger i sakens natur och gäller för lapparna i ännu högre grad än i den allmänna fattigvården. Ett noggrannare iakttagande av föreskrifterna i 28 § fattigvårdslagen, än vad nu äger rum, bör dock komma till stånd.

Utackordering av äldre personer.

Beträffande utackordering i enskilt hem har detta försörjningssätt, såsom av den lämnade redogörelsen framgår, hittills vunnit jämförelsevis ringa användning i lappfattigvården såväl i fråga om äldre personer som barn. Vad de förra angår, är det uppenbart, att tillfälle att erhålla lämpliga inackorderingshem skall inom lappfattigvården av anledningar som förut antytts vara än svårare än inom den allmänna fattigvården. Med än större skäl gäller därför inom den lapska fattigvården, att utackordering av äldre personer icke bör komma till användning utom då särskilda förhållanden göra ett sådant försörjningssätt lämpligt. Såsom exempel på dylika särskilda förhållanden angivas i fattigvårdslagstiftningskommitténs betänkande¹ »fall av sinnesslöhet eller lättare sinnessjukdom, då ett enskilt hem kan vara att före-

¹ Se betänkandets Del I, sid. 128 ff.

draga framför en större anstalt med dess olika uppgifter». Detta torde vara tillämpligt även här. Blott det må härvid bemärkas, att valet av hem inom lappfattigvården på grund av lapparnas säregna levnadssätt och vanor är vida svårare och på samma gång viktigare än inom den allmänna fattigvården och därför kräver mycket stor försiktighet och omtanke. Så länge bristen på anstalter är så stor som för närvarande, måste dock inackordering ej så sällan allt fortfarande anlitas. Av utredningen har framgått,¹ att utackordering av fattiga lappar hittills ägt rum i övervägande grad hos bofasta; och man har även sökt angiva anledningarna därtill. En ändring härutinnan, så att lapparna, då utackordering måste ifrågakomma, erhöles sådan hos sina stamförvanter, vore utan tvivel önskvärd. Man har ock skäl att hoppas, att lapparnas mera aktiva deltagande i fattigvårdsarbetet i förening med den förordade distriktsindelningen och vårdaresystemets genomförande skall erbjuda bättre möjligheter. Man får dock härvid komma ihåg, att i fattigvården ett tanklöst schablonmässigt handhavande icke får vinna insteg; man får icke glömma, att inackorderingshemmets lämplighet är det första kravet, det må vara hos lappar eller bofasta.

I enlighet härmed bör inom lappfattigvården iakttagas,

att utackordering av behövande äldre personer äger rum endast i sådana fall, då särskilda förhållanden göra detta försörjningssätt önskvärdt, samt såvitt möjligt i lapska hem, dock alltid med iakttagande att hemmets lämplighet är det viktigaste kravet.

Påfallande är, såsom redan tidigare anmärkts,¹ den jämförelsevis ringa omfattning, varuti utackordering av barn förekommer inom den lapska fattigvården; anledningarna därtill hava ock tidigare angivits. Vad angår de nomadiserande lapparna, där barnen i regel åtfölja föräldrar eller anhöriga på deras flyttningar, är det givet, att barnen under sådana förhållanden skola vara utsatta för faror och bristfällig vård. Under de överläggningar, som hållits med lappfogdarna och andra vederbörande rörande detta ämne, har emellertid gjorts gällande, att någon förändring icke vore önskvärd i detta stycke. Förhållandet mellan föräldrar och barn blir intimare och för barnens karaktärsutveckling mera välgörande; och de sistnämnda insättas redan från de tidigare åren uti sitt blivande yrke. I varje fall kan man icke tänka sig att fråntaga föräldrarna att, i den mån barnens fostran och skolundervisning icke med nödvändighet kräva annat, hava och fostra barnen hos sig. Och man har då icke heller anledning att för de fattiga barnen, om vilka här är fråga, fordra andra eller bättre anordningar än för de självförsörjandes barn.

De icke renskötande lapparnas barn erhålla, såsom förut anmärkts, i stor omfattning underhåll och vård uti de på privat väg tillkomna lappbarnhemmen och lappmissionsskolorna.² Detta gäller dock egentligen för barn i skolåldern. Yngre barn intagas endast undantagsvis i dessa anstalter, och för sådana barn är nog utackordering den vanliga formen, för så vitt ej barnen kunna vårdas hos föräldrarna eller i fråga om barn utom äktenskap hos modern, eller ock hos anhöriga, såsom mor- eller farföräldrar.

Beträffande de ovannämnda lappbarnhemmen och skolorna hava meningarna varit i hög grad delade om deras lämplighet. Av lappfogdarna, åtminstone inom Norrbottens län, och även andra för lapparna och deras framtida väl intresserade har framhållits, att barnen genom vistandet i barnhemmen och skolorna under en för deras utveckling och förberedelse för deras eventuella yrke såsom renskötande betydelsefull tid hållas borta från sin naturliga omgivning

Den lapska barnavården.

Lappbarnhemmens lämplighet.

¹ Sid. 35.

² Även barn av renskötande lappar intagas ej så sällan i dylika hem och skolor.

samt därunder insupa vanor och föreställningssätt, som göra dem odugliga eller i allt fall mindre dugliga till detta yrke. Å andra sidan har man bestritt, att så är förhållandet. Barnens vistande i barnhemmet eller skolan är, framhåller man, i regel icke så oavbrutet, att de helt avlägsnas från kontakten med föräldrarna och dessas sysselsättningar; barn som ha föräldrar i livet få under sommartiden vistas hos de sina uppe i fjällen och denna vistelse framstår för det stora flertalet lappbarn såsom något särdeles lockande. »Det har också visat sig», sägs det t. ex. om Fridsbergs barnhem,¹ »att intet av de vid hemmet fostrade barnen, tillhörande nomadlapparna, saknat lust att återvända till det mödosamma livet i fjällen». Liknande omdömen har man ock hört uttalas av lapparna själva rörande t. ex. barnhemmet och missionsskolorna i Västerbottens län. I detta liksom i andra avseenden torde det icke vara möjligt att, med anspråk på full riktighet, giva ett generellt omdöme. Förhållandena kunna växla dels med avseende på olika anstalter, dels och framför allt efter de vårdade barnens individualitet och levnadsförhållanden.² I varje fall har det ej funnits anledning att i detta sammanhang framställa några särskilda förslag med avseende på ifrågavarande barnavårdsanstalter.

Förhållandet till skolundervisningen.

Detta har så mycket mindre funnits påkallat, som dessa anstalters ställning och för övrigt formerna för den lapska barnavården, åtminstone för så vitt angår de mera vuxna barnen, ganska nära sammanhånga med lösningen av lapparnas undervisningsfråga. Denna föreligger icke här till behandling utan har varit föremål för särskild utredning av lappkommittén, som avgivit förslag i ämnet.³ Detta förslag avser närmast barn av nomadiserande lappar, men kan hava betydelse jämväl för andra lapska barn, vilka visserligen i allmänhet skola undervisas tillsammans med den övriga befolkningens barn men efter nomadskolinspektörens beprövande kunna intagas i nomadskolorna. Förslaget omfattar även frågan om barnens inkvartering under skoltiden och kommer alltså, för så vitt angår dessa barn, att hava inverkan på lappbarnhemmens och de privata lappskolornas ställning härtill.

För övrigt får i fråga om vården av de fattiga lapska barnen givetvis anlitas enahanda former som inom den kommunala barnavården i allmänhet, d. v. s. hjälp till vård i hemmet, inackordering samt undantagsvis vård å anstalt, då sådan finnes att tillgå.

Det är ock klart, att för de lapska barnen gälla bestämmelserna i den allmänna barnavårdslagstiftningen rörande såväl tillsynen över deras sedliga fostran som i övriga avseenden såsom kontrollen över fosterbarnsvården m. m. Detta gäller emellertid icke enbart de fattiga barnen utan barn i allmänhet och ligger utanför förevarande utredning.

Anstaltsvården.

Den brist inom den lapska fattigvården, som gjort sig starkast kännbar och allmännast påpekats, är såsom tidigare⁴ berörts den otillräckliga omfattning, varuti behovet av anstalter för åldriga och orkeslösa lappar är tillgodosett. De kommunala ålderdomshem, som finnas eller jämlikt fattigvårdslagen skola inrättas, kunna icke, såsom jämväl förut framhållits, tillgodose detta behov; för lapparna måste inrättas särskilda ålderdomshem. Från vederbörande myndigheters sida, kommunala som statliga, har också ordnandet av anstaltsfrågan ställts i främsta planet bland åtgärder som krävas för ett ändamålsenligt ordnande av fattigvården bland lapparna.⁵

¹ Se Svenska fattigvårdsförbundets tidskrift, årgång 1909, sid. 105.

² Jfr ock 1919 års lappkommitté i nedan citerade betänkande, sid. 32.

³ Se 1919 års lappkommittés »Förslag till stadga angående nomadundervisningen i riket» m. m., Stockholm 1923.

⁴ Sid. 72 f.

⁵ Jfr sid. 54 f., 57 och 61.

I fråga om behovet av ålderdomshem för lappar hava myndigheterna i Norrbottens län uttalat sig för att ett sådant borde finnas i var och en av de sex lappmarkskommunerna Karesuando, Jukkasjärvi, Gällivare, Jokkmokk, Arjeplog och Arvidsjaur. Beträffande Västerbottens län synas dylika hem böra inrättas i Vilhelmina och Sorsele. Därutöver torde ett hem böra upprättas i Malå med avseende å de där bosatta skogslapparna, beroende på huruvida fattigvården även i avseende på anstaltsvården därstädes lämpligen kan besörjas gemensamt för dem och den svenska befolkningen eller icke, vilket synes böra göras till föremål för närmare undersökning. För Jämtlands län torde krävas tre hem, två för Jämtland och ett för Härjedalen.

Särskilda ålderdomshem för lappar; deras antal och fördelning.

I fråga om de principer, som vid uppgörandet av denna plan varit bestämmande, har hänsyn tagits dels till det antal understödstagare, som kan vara i behov av anstaltsvård, och dels även därtill att anstalterna böra vara någorlunda jämnt och lämpligt fördelade med hänsyn till lapparnas huvudsakliga boningsplatser. Givet är, att behovsprincipen ej kunnat så jämnt tillgodoses, att varje ålderdomshem kommer att betjäna ett lika stort antal understödstagare. Men ojämnheterna härutinnan få komma i betraktande vid bestämmande av hemmens storlek. Ej heller är det möjligt, att samtliga lappkommuner kunna få lika lätt tillgång till det för dem avsedda hemmet; men dylika olikheter kunna naturligen ej undvikas. Uti den ovan angivna planen har man dock sökt fördela hemmen så jämnt som möjligt. Att man beträffande Norrbottens län tillmötesgått kravet på ett ålderdomshem för varje kommun beror icke enbart på det jämförelsevis stora antalet fattiga lappar i dessa kommuner — antalet understödstagare över 60 år understeg år 1920 icke i någon av dem trettioalet — utan även det förmånliga för administrationen m. m. att bibehålla kommunen som enhet.

I viss mån har naturligen vid uppgörande av planen för ålderdomshemmens fördelning måst tagas hänsyn till den storlek, man tänkt sig för desamma, även om denna fråga sedan måste lösas olika för varje hem med hänsyn till det för dess område föreliggande behovet. Härvid har man måst taga hänsyn dels till att de områden, för vilka hemmen äro avsedda, icke böra bli alltför stora och dels till att ur kostnadssynpunkt de icke heller få bli alltför många. De redan vunna erfarenheterna ha ock till en viss grad kunnat lämna ledning. I sistberörda hänseende förekommer, att intet av de nu befintliga, på privat initiativ upprättade ålderdomshemmen överskrider ett platsantal av 20 å 24 och vidare att av dessa ålderdomshem ej blott de äldre i Jokkmokk och Arjeplog utan även det nyinrättade i Karesuando med var för sig 10 å 12 platser intygats vara otillräckliga. Man synes på grund härav och med hänsyn till de här ovan angivna synpunkterna kunna utgå ifrån att platsantalet i de blivande hemmen åtminstone tills vidare bör bli omkring 20.

Ålderdomshemmens storlek.

Av de sålunda ifrågasatta ålderdomshemmen anses givetvis, att de inom Norrbottens län skola vara till förfogande vart och ett för den kommun, varinom det är beläget. Av hemmen i Västerbottens län är det i Sorsele avsett för lappar inom denna ävensom Stensele och Tärna socknar samt hemmet i Vilhelmina för lappar från sagda socken jämte eventuellt de övriga lappmarkskommunerna i Västerbottens län. Beträffande det eventuellt ifrågasatta hemmet i Malå har redan förut angivits, att detta skulle vara avsett närmast för där böende skogslappar. De två hemmen i Jämtland, vilka tänkts förlagda det ena i Frostviken eller Ström och det andra i Undersåker, äro avsedda, det förre för fattiga lappar från de kommuner, som motsvara Frostvikens och Hotagens nuvarande lappförsamlingar, och det senare för lappar från övriga delen av provinsen. Det tredje hemmet för detta län, förlagt inom Härjedalen, tänkes tjäna för lappar inom detta landskap. Emellertid bör denna plan för ålderdomshemmens användning ingalunda vara exklusiv, utan samtliga hem i mån

Ålderdomshemmens verksamhetsområden.

av utrymme vid behov vara tillgängliga även för lappar utanför de områden, för vilka hemmet närmast är avsett. I all synnerhet måste detta bliva fallet under de närmast kommande åren, då det läres få antagas, att hemmen komma till stånd icke alla på en gång utan successivt.

*Ålderdoms-
hemmen av-
sedda när-
mast för
nomadise-
rande lap-
par men
även för
andra.*

Då det mest framträdande behovet av anstaltsvård förefinnes med avseende på de nomadiserande lapparna, för vilkas åldringar och orkeslösa föreligger största svårigheten att bereda lämplig vård, äro ålderdomshemmen givetvis i första hand avsedda för dessa. Men det bör alls icke vara uteslutet utan är tvärtom avsett, att desamma i mån av utrymme skola stå öppna för intagande även av vårdbehövande andra lappar, vilka bibehållit det lapska levnadssättet och icke uppgått uti eller till levnadsvanor, klädedräkt m. m. sammansmält med den bofasta befolkningen. Ett reserverande av dessa hem uteslutande för de nomadiserande lapparna skulle, med den ringa frekvensen inom ett flertal kommuner, särskilt i Västerbottens och Jämtlands län, av understödstagare bland de renskötande lapparna,¹ medföra, att det så starkt framträdande och framhållna behovet av lämplig anstaltsvård för äldre och orkeslösa lappar så gott som alls icke bleve för dessa kommuner tillgodosett. Många av de lappar, som upphört med renskötsein, äro för resten fortfarande i förhållande till de bofasta att betrakta såsom fullkomliga lappar eller stå i alla händelser vida närmare till lapparna än till kommunernas icke lapska befolkning. Härtill kommer, såsom i det föregående framhållits, att rätt så olika principer gjorts gällande i fråga om klassifikationen av renskötande och icke renskötande lappar. I varje fall läres det begränsade platsutrymmet, vilket icke bör eller kan så utsträckas, att det under alla förhållanden motsvarar efterfrågan, jämte de eventuella vårdkostnaderna förekomma anstaltens beläggande med fattiga lappar av andra kategorier än dem, för vilka de äro avsedda eller som lämpligen böra där vårdas.

*Hemmens
belägenhet.*

I fråga om belägenheten av ålderdomshemmen läres undersökning böra göras i varje fall, då fråga uppstår om inrättande av sådant hem. Platsen för hemmet måste i viss mån bero av tillgången på lämpliga byggnadsplatser och priset på dessa. Uti de vid lappkommitténs sammanträden med lapparna gjorda uttalandena har framhållits,² att hemmen borde förläggas till någon plats, som vore lätt tillgänglig för besök av anförvanter och varest funnes tillgång till läkare och präst samt anskaffandet av förnödenheter icke mötte större svårigheter. Dessa önskemål synas vara välgrundade och böra i möjligaste mån tillgodoses. Härtill kan läggas, vad delvis därav följer, att hemmen böra förläggas intill eller i närheten av allmän kommunikationsled, men att å andra sidan det icke heller är lämpligt att de förläggas intill järnvägsstation eller tätare bebyggt samhälle, varigenom fara kunde uppstå för störande inverkan på livet i hemmet, eller de där intagna åldringarna utsättas för obehag genom främmandes närgångenhet. Givetvis böra de om möjligt så förläggas, att de där vårdade hava i sin närhet en natur, liknande eller åtminstone icke alltför skiljaktig mot den varvid de förut varit vanda.

*Ålderdoms-
hemmens
anordning.*

Med avseende på den närmare beskaffenheten av och anordningarna vid lappålderdomshemmen kunna i viss mån de lokala förhållandena få göra sig gällande. Så kan man t. ex. tänka sig, att ålderdomshemmen inom Jämtlands län kunna inrättas mera i överensstämmelse med de vanliga ålderdomshemmen, under det att för dem i Norrbottens län mera avseende behöver göras på de där bosatta lapparnas säregna levnadsförhållanden. I allmänhet torde man dock kunna såsom efterföljansvärda godtaga de vid sammanträdet i Jukkasjärvi den 30 november 1919 gjorda uttalandena, sådana de ytterligare

¹ Jfr sid. 23 och 26.

² Sid. 57.

atformats vid lappkommitténs sammanträden med lapparna.¹ Enligt dessa böra ålderdomshemmen anordnas såsom kolonier dels med mindre stugor om två rum med skilda ingångar och inredda i möjligaste överensstämmelse med lapparnas seder och bruk, vartdera rummet avsett för två personer, vilka icke vore beroende av särskild vård, och dels med en större byggnad, som skulle inrymma hemmets kök, bostäder för dess föreståndarinna och betjäning samt dessutom rum för lappar, som ej kunde vårda sig själva. Naturligtvis kunde efter förhållandena vissa ändringar i denna plan finnas ändamålsenliga. Så synas för sparande av kostnad och utrymme, där detta är knappt, de mindre stugorna mycket väl kunna byggas tillsammans två och två med gemensam mellanvägg; detta har bland annat ifrågasatts för utvidgning av hemmet i Karesuando. Det har ock framställts förslag därom, att ålderdomshemmet borde förses med en avdelning för sjuka lappar antingen i själva huvudbyggnaden, såsom förhållandet nu är vid hemmet i Karesuando, eller ock än hellre i en särskild för ändamålet avsedd byggnad såsom vid ålderdomshemmet i Ånge. Utan tvivel skulle gagnet av hemmet härigenom väsentligen ökas. På vissa håll, t. ex. i Jokkmokk, har en viss tvekan uttalats om behovet och lämpligheten av de smärre kolonistugorna; de skulle försvåra hemmets skötsel, vidmakthållande av ordning, renlighet m. m. De lapska åldringarna hade ej heller ådagalagt något särskilt intresse att bo utanför själva hemmet, då tillfälle därtill erbjudits. Givet är, att uppförandet av dylika smärre stugor icke bör äga rum annorstädes än där önskvärdheten av sådana framställer sig.

Beträffande skötseln och ordningen vid ålderdomshemmen bör i enlighet med uttalandena vid ovanberörda sammanträden större rörelsefrihet medgivnas och en mindre preciserad dagordning gälla, än vid de vanliga ålderdomshemmen. De å hemmet intagna borde således äga frihet att företaga jakt- och fisketurer eller besök i bygden mot skyldighet allenast att därom förut göra anmälan. En viss frihet att själva reglera sina måltider borde vara dem medgiven. De åldringar, som bo i de särskilda stugorna, borde själva få laga sin mat och sköta sitt hushåll med från det allmänna hushållet bekommen proviant och övriga förnödenheter. Vunnen erfarenhet giver ock vid handen, att, även med lämnande åt lapparna av dylika friheter, svårighet ej möter för upprätthållande av tillbörlig ordning; snarare underlättas detta, då lapparna eljest i allt fall taga sig sådana friheter och ständiga överträdelser av givna föreskrifter, slitningar och otrevnad framkallas. Över huvud taget befordras trevnaden i hemmet på samma gång som skötseln av detsamma underlättas, om vid ordnandet av dess dagliga liv hänsyn i möjligaste mån tages till lapparnas före deras intagande i hemmet förda levnadssätt. En sådan hänsyn får dock icke inkräkta på den renlighet och snygghet, som i hemmet måste fordras, samt får ej urarta till överseende med obehörigt självsvald. Även i detta avseende kunna förhållandena ställa sig olika på skilda orter och i olika hem, varför åt administrationen och styrelsen för hemmet måste överlåtas att ordna efter omständigheterna.

Ålderdomshemmens administration måste i viss mån bero på huru kostnadsfrågan för deras inrättande och drift kommer att lösas. Under alla förhållanden synes emellertid lämpligt, att för varje hem tillsättes en särskild styrelse, i vilken det kommunala intresset skall vara representerat och i vilken därjämte skall vara plats för självförsörjande lappar. Därest såsom framdeles kommer att föreslås, en utsträckt medverkan av staten i det ekonomiska kommer till stånd, synes även i styrelsen böra finnas plats för en representant för det allmänna. Denne synes böra tillsättas av vederbörande läns-

*Hemmens
administration,
reglemente.*

¹ Sid. 55 och 57.

styrelse. De övriga ledamöterna torde lämpligen kunna utses av vederbörande kommunalfullmäktige eller kommunalstämma eller eljest på det sätt som för varje särskild styrelse varder bestämt. Antalet ledamöter i styrelsen må bestämmas efter omständigheterna i varje särskilt fall; i allmänhet torde det ej böra understiga fem. För hemmet fastställas av länsstyrelsen ett reglemente, där nödiga bestämmelser i detta och övriga erforderliga, hemmets förvaltning och skötsel rörande hänseenden meddelas.

Intagning å hemmen.

Bland styrelsens funktioner bör ingå att besluta om intagning å hemmet på framställning av vederbörande fattigvårdsstyrelse eller anhöriga. Utövan- det av denna funktion kräver givetvis mycken urskillning samt personal- och lokalkänedom. Härpå beror, om hemmen skola kunna behållas för den kategori av lappar, för vilka de egentligen äro avsedda. Det skulle uppen- barligen vara ett missgrepp och bör ej äga rum, att till hemmen förflytta det ej ringa antal mer eller mindre arbetsföra fattiga lappar, vilka nu ned- satt sig vid någon fiskelägenhet eller annan lägenhet och där med något understöd från det allmänna framleva sina dagar efter det sätt, som ingått i deras vanor. Alderdomshemmen äro närmast avsedda för de orkeslösa, som ej kunna vårda sig själva eller vilkas vård på grund av denna deras orkes- löshet eller andra förhållanden är sådan, att den påkallar intagande å an- stalt, samt för sådana, för vilka tillfälle till annan lämplig vård icke gives. Med andra ord skulle detta kunna angivas så, att alderdomshemmen böra i allmänhet komma till användning i sådana fall, då härförutan inackordering eller intagande på ett kommunalt alderdomshem vore enda utvägen för bere- dande av erforderlig vård.

På sätt vid de ovanberörda sammanträdena framhållits, bör det icke vara uteslutet att i mån av utrymme medgiva inträde för bemedlade lapska åld- ringar mot skälig, av styrelsen fastställd betalning, vilken även kunde läm- nas av anförvanter eller eljest närstående. Härigenom kommer hemmets egen- skap av vårdhem att vinna och gagnet av detsamma att väsentligt ökas. Denna förmån synes dock lämpligen icke böra tillkomma andra lappar än dem, som tillhöra den nomadiserande befolkningen. Erfarenheten från de nu befintliga hemmen bestyrker gagneligheten av en dylik anordning. Även för sådana fattiga, vilkas underhåll i övrigt bekostas av det allmänna, har det visat sig förmånligt att icke helt och hållet släppa förbindelsen med de an- höriga i avseende å bidrag till underhållet. Från hemmet i Karesuando med- delas sålunda, att de å hemmet intagnas anhöriga visa sig mycket intresserade av att lämna sina bidrag, vilka oftast givas in natura, såsom matvaror och dylikt; det händer t. ex. att de då och då komma med en ren eller del därav, och de visa sig då angelägna, att det skall vara »en bra ren».

Hemmens skötsel.

Den närmare skötseln vid hemmet bör vara överlämnad åt en förestån- darinna, som tillsättes av styrelsen; möjligen kan det vara lämpligt att vid hennes sida ställa någon person inom eller utom styrelsen såsom verkstäl- lande ledamot, till vilken hon kan vända sig vid mera viktiga, under den dagliga förvaltningen förefallande spørsmål. Vid valet av föreståndarinna ligger mycken vikt, då av hennes lämplighet och duglighet hemmets förmåga att fylla sin uppgift är väsentligen beroende. Gagneligt är att hon förut är något förtrogen med lapparna och deras förhållanden. Övrig behöflig be- tjänning antages av styrelsen i samråd med föreståndarinnan.

Även för de lapska alderdomshemmen skola för övrigt gälla de bestäm- melser, som rörande alderdomshem äro meddelade i fattigvårdslagen.

Förslag i det sid. 94—98 behandlade ämne.

På grund av vad sålunda blivit anfört, tillstyrkes i fråga om anstaltsvården för fattiga bland lapparna,

att särskilda ålderdomshem för åldriga och orkeslösa fattiga lappar inrättas, ett inom varje till lappmarken hörande kommun i Norrbottens län, två eller eventuellt tre inom Västerbottens län samt tre inom Jämtlands län;

att dessa ålderdomshem, vilka äro avsedda i främsta rummet för orkeslösa och åldringar, tillhörande den nomadiserande lappbefolkningen, men å vilka därjämte i mån av utrymme och behov må intagas andra lappar, som i levnadssätt och vanor äro jämställda med denna befolkning, skola anordnas och skötas efter huvudsakligen de grunder som här förut angivits;

att för varje hem skall finnas en särskild styrelse, i vilken det kommunala intresset skall vara representerat samt därjämte skall beredas plats för lappar och en representant för det allmänna;

att för hemmet skall finnas ett av länsstyrelsen fastställt reglemente, innefattande nödiga bestämmelser angående hemmets förvaltning och skötsel;

att styrelsen har, jämte fullgörande av övriga på en styrelse i allmänhet ankommande funktioner, att på vederbörlig framställning besluta om intagning å hemmet;

att å ålderdomshemmen må i mån av utrymme intagas och vårdas även bemedlade orkeslösa eller åldringar tillhörande den nomadiserande lappbefolkningen mot skälig, av styrelsen fastställd betalning; samt

att härjämte för dessa ålderdomshem skola gälla fattigvårdslagens bestämmelser om ålderdomshem i allmänhet.

Vid genomförande av denna plan till inrättande av ålderdomshem för lapparna är det uppenbart, att man bör tillgodogöra sig vad som redan på privat väg blivit gjort för denna sak. De redan befintliga ålderdomshemmen böra alltså komma till användning. Av dessa är hemmet i Karesuando inrättat i huvudsaklig enlighet med här ovan angivna principer. Jämväl ålderdomshemmet i Ånge måste anses vara synnerligen väl lämpat för sitt ändamål. De Bergqvistska hemmen i Jokkmokk och Arjepluog, vilka erbjudits till övertagande av det allmänna, äro visserligen otillräckliga och såsom inrymda i förhyrda lokaler icke fullt lämpliga eller möjliga att utvidga. Vad hemmet i Arjepluog angår, har dock därför helt nyligen förvärvats en fastighet som synes lämplig. Båda dessa hem kunna tills vidare väl användas för sitt ändamål. Detta gäller även för det lappmissionsföreningen i Göteborg tillhöriga ålderdomshemmet å Örnäsudden i Sorsele socken. Vad slutligen angår Fridsbergs ålderdomshem synes detta vara så till vida olämpligt som det för närvarande är förbundet med tvenne barnhem; och även i övrigt torde det få anses icke fullt lämpligt. Även detta kan dock tills vidare med fördel tjäna sitt nuvarande ändamål. Samtliga dessa hem böra därför godtagas att tills vidare ingå i planen. Härigenom ernås förmånen, att arbetet i första hand kan ägnas åt att åstadkomma nya hem på de orter, där inga sådana nu finnas. Av vem och på vilket sätt detta skall göras, är väsentligen en kostnadsfråga, som kommer att behandlas i sammanhang med frågan om bekostandet av den lapska fattigvården i sin helhet.

Bland bristerna i den nuvarande lapska fattigvården har framhållits, att försörjningsplikten mot anhöriga i alltför ringa grad utgöres och utkräves. För att kunna göra lagens bestämmelser i denna del fullt effektiva kräves tillgång till arbetshem, vilket nu saknas. Vid ordnandet av denna angelägenhet kan uppenbarligen icke komma i fråga att inrätta sådant enbart för lapparna, utan bör även med avseende på dem kunna anlitas samma arbets-

De nu befintliga ålderdomshemmen ingå i planen.

Arbetshem.

hem som för den övriga befolkningen i dessa orter. Något arbetshem finnes nu icke i något av de tre ifrågavarande länen. Utredning är emellertid igångsatt för ordnande av ett arbetshem gemensamt för de fyra nordligaste länen; och kan detta hem, om det kommer till stånd, jämväl betjäna den lapska fattigvården. Oberoende härav bör emellertid ett verksammare efterhållande av försumliga försörjare komma till stånd inom den lapska fattigvården; och man torde kunna hoppas, att de förändringar som föreslagits i organisationen av denna fattigvård även uti ifrågavarande avseende skola hava ett hälsosamt inflytande.

Fattigvårdslagens bestämmelser i övrigt. Därigenom att lapparnas fattigvård sammanförts till gemensamt handhavande med den kommunala fattigvården även där så icke förut varit förhållandet, följer av sig självt att fattigvårdslagens stadganden i samtliga övriga, här ovan icke särskilt berörda avseenden bliva tillämpliga.

Särskild förteckning å lapska fattiga. För att man må kunna utan svårighet hålla reda på och vid behov få upplysning om vilka personer äro föremål för den lapska fattigvården — något som ur flera synpunkter är av betydelse — bör uti de kommuner, om vilka här är fråga, den förteckning över fattigvårdstagare, som enligt 10 § i fattigvårdslagen skall föras av fattigvårdsstyrelsen, upptaga de lapska understödstagarna för sig utan sammanblandning med kommunens övriga fattiga.

Inspektionen; lappfogdarnas tillsyn. I fråga om uppsikten över fattigvården inom kommunerna följer ock av den lapska fattigvårdens inordnande i den kommunala, att fattigvårdslagens bestämmelser om den offentliga fattigvårdsinspektionen skola gälla även för den lapska fattigvården. Så är, åtminstone formellt, förhållandet redan nu inom Norrbottens och Västerbottens län. I samband med behandlingen av frågan om statsbidrag till lapparnas fattigvård har emellertid såväl av lappkommitténs sekreterare i hans oftaberörda P. M. som av nomadskolinspektören ifrågasatts¹, att ett intimt samarbete borde anordnas mellan fattigvårdsstyrelserna och lappfogdarna samt de senare tilläggas en viss granskande myndighet. Det har till och med ifrågasatts, att lappfogdarna på lämpligt sätt borde beredas för denna sin uppgift, särskilt i syfte att enhetliga grunder skulle komma att tillämpas för fattigvården inom de särskilda lappfogdedistriktet. Vid överläggningar inom orterna har jämväl framhållits, att lappfogdarna borde anförtros en viss uppsiktsmyndighet över lappfattigvården, utan att man dock velat draga densamma undan den allmänna statsinspektionen. Att detta sistnämnda ej bör komma i fråga synes uppenbart. Därav torde ock följa, att någon med statsinspektionen konkurrerande uppsiktsmyndighet ej bör tillkomma lappfogdarna. Men deras ställning till lapparna, särskilt de renskötande, samt den befattning med statsbidragen, som enligt vad framdeles kommer att närmare beröras måste anförtros åt dem, göra, att det bör tillkomma dem att noga följa med det sätt, varpå fattigvården bland lapparna handhaves. Redan här förut har tillstyrkts, att de böra hava att i viss mån deltaga i fattigvårdsstyrelsens förhandlingar i fråga om beviljande av fattigvård m. m. Härutöver tillstyrkes såsom lämpligt,

att lappfogdarna tilläggas rättighet och skyldighet att under sitt vistande bland lapparna och eljest noga följa det sätt, varpå lapparnas fattigvård handhaves, samt hos länsstyrelsen göra de anmärkningar, till vilka de härunder kunna finna anledning.

Den befattning lappfogdarna alltså skulle få beträffande lappfattigvården synes icke vara av beskaffenhet, att den påkallar, att de skulle behöva undergå någon särskild beredelse eller undervisning för denna sin uppgift. Den känne-

¹ Sid. 60 och 61.

dom de härom behöva torde av dem utan svårighet kunna förvärfvas under uppdragets utförande, i den mån de ej förut äga den.

I detta sammanhang bör något beröras det under meningsutbytet i denna fråga framkastade förslaget om en centralstyrelse över de lapska ålderdomshemmen. Det skall icke bestridas, att en dylik centralmyndighet kunde förväntas medföra vissa fördelar, särskilt i avseende på enheten och effektiviteten i administration och skötsel. Med det intresse, som hittills inom de respektive länsstyrelserna visats för lappväsendet och lappfattigvården, synes man emellertid böra med all trygghet kunna överlämna åt dessa att fortfarande handhava övervakandet av ålderdomshemmen och utgöra så att säga en lokal överstyrelse för dem. För den centrala tillsynsverksamheten och överuppsikten synes det vidare vara tillräckligt sörjt genom statens centrala inspektionsmyndighet, under vilken även den lapska fattigvården bör höra. Någon centralmyndighet vare sig för lappfattigvården i sin helhet eller särskilt för de lapska ålderdomshemmen synes alltså icke vara behöfvlig.

Centralstyrelse för ålderdomshemmen avstyrras.

KAP. VII.

Kostnaderna för lapparnas fattigvård.

Primärkommunen i första hand ansvarig för kostnaderna för lappfattigvården. Av lappfattigvårdens inordnande i den allmänna kommunala fattigvården med primärkommunerna såsom enheter bör också följa, att primärkommunerna hava att i första hand svara för de kostnader, som äro förbundna med denna fattigvård, enligt de grunder som i fattigvårdslagen angivas. Detta har ock varit från början avsett, ja ingått som ett huvudmoment i den organisation av lappfattigvården som i det föregående utstakats; det är just på det ekonomiska området som man avsett att genom engagerande av det kommunala intresset i den lapska fattigvården få in sundare hushållsprinciper än dem som hittills framträtt.

Kostnaderna för fattigvården bland kommunens lapska befolkning skola alltså utgöras såsom i 5 kap. fattigvårdslagen är föreskrivet med kommunens kostnader för fattigvården i allmänhet och gemensamt med dessa. Några inkomstkällor, avsedda särskilt för lapparnas fattigvård, bliva icke anvisade och någon särskild kassa för detta ändamål behöver ej förekomma. Lapparna äro medlemmar av kommunerna och för deras fattiga skall sörjas i lika mån som för kommunens övriga fattiga. Härav följer, att med den nu framlagda organisationen något utrymme icke finnes för det i föregående kap.¹ refererade förslaget att låta lapparna och de bofasta vidkännas envar den på deras fattiga belöpande andelen därav.

Sekundär ansvarighet av landsting och staten. Av denna lappfattigvårdens fulla likställighet med den övriga kommunala fattigvården följer ock, att även för den förra skola tillämpas bestämmelserna i fattigvårdslagen om rätt till gottgörelse av landsting för vissa slag av fattigvård m. m., vilka bestämmelser torde i praktiken i stor omfattning vara en död bokstav.² I den mån dessa bestämmelser vinna tillämpning kommer alltså även en viss, och kanske ej så liten, del av kostnaderna för lappfattigvården att falla på landstingen. Likaså skola givetvis även för lappfattigvården gälla de i 8 kap. fattigvårdslagen meddelade stadgandena om gottgörelse för fattigvård av staten, vilket har sin betydelse för den del av den lapska fattigvården, som skall falla på kommunen att slutligen bekosta. Att bestämmelserna om hemortsrätt och hemortskommunernas ersättningsskyldighet gälla även för lappfattigvården är ock utan vidare uppenbart.

Lappfattigvårdens särställning i ekonomiskt avseende. Det är emellertid obestriddligt, att lapparnas fattigvård för de kommuner, om vilka det i denna utredning är fråga, ställer sig i viss mån olika mot den allmänna fattigvården i avseende å den ekonomiska ansvarigheten därför. Av den lämnade historiska redogörelsen framgår, att detta från första början, alltsedan det kunnat talas om fattigvård bland lapparna, varit insett och erkänt. Man har att häruti finna grunden till den särställning, som statsmakterna låtit

¹ Sid. 84.

² Jfr sid. 44 f.

lappfattigvården i ekonomiskt hänseende intaga och som den ännu intager, i det att staten bekostar en stor del, på vissa orter det hela, av denna fattigvård. Ett huvudsyfte med förevarande utredning är nu att utröna, i vad mån en sådan ekonomisk särställning gentemot staten för den lapska fattigvården är berättigad och bör fortfara eller icke.

Skälen för denna särställning äro av både ekonomisk och humanitär eller, om man så får säga, social art.

Otvivelaktigt är, att den lapska fattigvården medför i förhållande till lappbefolkningens hela antal en onormalt stor belastning, större än inom den allmänna fattigvården. Den förut meddelade statistiken¹ lämnar ett värtaligt vittnesbörd om den stora procent, som de fattiga bland lapparna utgöra av hela denna befolkning i jämförelse med vad förhållandet är med den svenska befolkningen. Även om de anordningar man tänkt sig för att åstadkomma bättring i detta förhållande skulle kunna något uträtta härutinnan, kommer dock med all säkerhet behovet av fattigvård för lappbefolkningen att föreligga vida utöver vad som kan betecknas såsom det normala. Detta behov sammanhänger nämligen, såsom i det föregående erinrats, med lapparnas näringsfång, hårdheten av klimatet i förening med vidsträcktheten och vildheten i de trakter, där de huvudsakligen vistas, samt deras genom det mödosamma levnadssättet jämförelsevis tidigt påkommande invaliditet. Dessa förhållanden lära nog fortfarande komma att bestå, även om det kan förväntas att, med stigande upplysning och lättad tillgång till hjälp vid förefallande behov, de ogynnsamma verkningarna av med nomadlivet naturenligt förknippade mödor och svårigheter komma att något mildras.

Kostnaderna för lappfattigvården uppgå, såsom framgår av den i det föregående lämnade redogörelsen,² för närvarande till ganska avsevärda belopp. Huru dessa kostnader, därest de i sin helhet skulle drabbat kommunerna, skulle ställt sig i förhållande till utgifterna för den allmänna fattigvården utvisas av här nedan gjorda sammanställning, avseende förhållandena år 1922.³

Lappfattigvårdens stora omfattning.

Kommunernas belastning för den lapska fattigvården.

	Kostnad för lappfattigvården 1922	Kostnad för allmänna fattigvården 1922
<i>Norrbottnens län:</i>		
	Kronor	Kronor
Karesuando	7,127.86	2,970.— ⁴
Jukkasjärvi	31,764.52	273,882.—
Gällivare	9,650.—	313,923.—
Jokkmokk	9,809.75	134,705.—
Arjeplog	6,859.17	24,461.—
Arvidsjaur	12,500.—	91,148.—
<i>Västerbottnens län:</i>		
Malå	10,334.45	23,537.—
Stensele	3,141.75	30,902.—
Sorsele	5,714.75	12,600.—
Tärna	3,769.36	8,599.—
Vilhelmina	12,847.78	75,126.—

¹ Sid. 20 ff. och 66 f.

² Sid. 31 och 34. Jfr sid. 67.

³ För kommunerna i Jämtlands län har använts en av lappfogden A. Staaff verkställd uträkning av de belopp, varmed kostnaderna för lappfattigvården 1922 skulle drabbat vederbörande mantalskrivningskommuner, om dessa skulle ansvarat för samma kostnader.

⁴ Siffran för Karesuando angiver det kommunala anslaget till fattigvården i stället för fattigvårdens totalutgifter för året.

<i>Jämtlands län:</i>	Kostnad för lapp-	Kostnad för allmänna
	fattigvården 1922	fattigvården 1922
	Kronor	Kronor
Frostviken	6,365.—	15,900.—
Hotagen	2,630.—	5,227.—
Offerdal	4,470.—	41,726.—
Kall	2,230.—	14,015.—
Undersåker	200.—	45,269.—
Hallen	3,933.50	10,000.—
Tännäs	7,150.—	16,356.—
Storsjö	250.—	4,298.—

Visserligen utvisa icke dessa siffror, att kostnaderna för lappfattigvården i allmänhet uppgå till några särdeles höga belopp i förhållande till kostnaderna för den allmänna fattigvården; särskilt är så ej fallet, såsom naturligt är, i de större kommunerna, framför allt de stora industrikommunerna Jukkasjärvi och Gällivare. Men för ett flertal av dem äro de nog så beaktansvärda och kunna väl förklara att kommunerna finna denna belastning hård och däremot inlägga sina protester.

Skattetryc-
ket i lapp-
kommu-
nerna.

Denna belastning framträder tydligare, då den ses mot bakgrunden av den skatteböroda, som kommunerna hava att bära oavsett lappfattigvården. Med ledning av den officiella statistiken har gjorts en sammanställning av debiteringen för kommunala och kyrkliga ändamål samt till prästerskapet¹ inom nedan angivna kommuner dels för åren 1923 och 1924, dels i årligt medeltal för åren 1914—1923.

	Utdebitering per 100 kr. inkomst		
	1923	1924	medeltal 1914—1923
<i>Norrbottnens län:</i>	Kr.	Kr.	Kr.
Karesuando	7.—	8.—	8.82
Jukkasjärvi	4.40	4.40	5.61
Gällivare	8.50	8.50	7.20
Jokkmokk	13.58	14.—	10.56
Arvidsjaur	9.20	13.30	8.90
Arjepluog	8.60	8.70	7.85
<i>Västerbottnens län:</i>			
Malå	8.—	8.—	7.93
Stensele	6.20	7.—	5.94
Sorsele	6.65	8.40	8.30
Tärna	12.99	20.61	12.01
Vilhelmina	11.35	10.70	10.19
<i>Jämtlands län:</i>			
Frostviken	6.75	9.—	8.53
Hotagen	12.—	10.—	10.49
Offerdal	9.65	11.13	8.84
Kall	11.—	11.—	8.30
Undersåker	7.13	6.60	7.29
Hallen	7.60	8.—	8.68
Tännäs	12.20	13.66	11.77
Storsjö	13.58	20.04	15.11

¹ Utdebiteringen till prästerskapet ingår i de meddelade siffrorna endast för de år från och med 1918, som 1910 års prästlöneregleringslagar tillämpats inom de olika församlingarna.

Härutöver tillkommer för dessa kommuner landstingsskatt och vägskatt samt bidrag till skjutsentreprenaderna, sjukvårdsavgift m. m. Landstingsskatten utgjorde år 1923 inom Norrbottens län 2.80 kronor per 100 kronor taxerad inkomst, inom Västerbottens län 2.46 kronor och inom Jämtlands län 1.87 kronor¹. Vägskatten, som utgår efter vägfyrek² och med olika belopp för jordbruksfastighet och andra beskattningsföremål, utgick åren 1921 och 1922 inom de väghållningsdistrikt till vilka ifrågasvarande kommuner höra med nedan angivna belopp för vägfyrek på grund av inkomst.

	1921	1922
<i>Norrbottens län:</i>		
	öre	öre
Karesuando tingslag	62	29
Jukkasjärvi d:o	25	25
Gällivare d:o	30	30
Jokkmokks d:o	53	53
Arvidsjaurs d:o	64	64
Arjeplogs d:o	35	32
<i>Västerbottens län:</i>		
Malå och Norsjö tingslag	55	60
Stensele socken	39	37
Sorsele d:o	50	50
Tärna d:o	130	68
Vilhelmina d:o	50.8	50.8
<i>Jämtlands län:</i>		
Hammerdals tingslag (Frostviken)	29	30
Lits d:o (Hotagen)	35	40
Offerdals d:o	37.8	30.8
Undersåkers d:o (Kall, Undersåker)	45	45
Hallens d:o	38	38
Hede d:o (Tännäs, Storsjö)	29	29

För jämförelse bemärkes, att medeldebiteringen för kommunala ändamål inom rikets landskommuner utgjorde år 1923 kronor 6.94 och år 1924 kronor 7.05, alltså omkring 7 kronor för 100 kronors inkomst. Landstingsskatten i medeltal för samtliga län utgjorde år 1923 kronor 1.77 per 100 kronors inkomst. Vägskatten i medeltal för alla rikets väghållningsdistrikt utgjorde år 1921 23.48 öre för vägfyrek på grund av inkomst.

Man finner alltså, att i fråga om medeltalet debitering för åren 1914—1923 samtliga ifrågasvarande kommuner utom två och beträffande debiteringen för åren 1923 och 1924 alla utom en komma ovanför medeldebiteringen för hela riket för samma tidsperioder. Landstingsskatten överstiger, särskilt i Norrbottens och Västerbottens län, betydligt medeltalet för riket; och även vägskatten ligger i samtliga distrikt, i några högst betydligt, över riksmedeltalet.

Övriga här ovan antydda skatter hava mindre betydelse; dock uppgå bidragen till skjutsentreprenaderna inom de norrländska länen till i jämförelse med rikets övriga län ganska höga belopp.

För åtskilliga av dessa kommuner såsom Karesuando, Tärna, Hotagen, Tännäs, Storsjö gäller dessutom, att deras tillgångar och resurser äro synnerligen små och begränsade, så att de hava föga eller ingen rygg att bära en påfrestning, därest en sådan skulle påkomma. Så t. ex. uttalas från Karesuando farhågor med anledning av den där företagna s. k. dislokationen av renskötande

¹ För år 1924 är landstingsskatten höjd till respektive 3.16 kr., 2.75 kr. och 1.95 kr.

² För inkomst påföres en vägfyrek för varje 30 kronor av den beskattningsbara andelen därav.

lappar och deras renar, vilken föranletts av den senaste konventionen med Norge, som medfört nödvändigheten att av brist på betesmöjligheter nedbringa antalet renar i Karesuando. Då man betänker att lapparna därstädes på grund av frivilligt åtagande betalat omkring hälften av kommunens utskylder, samt att å andra sidan kommunens tillgångar och skulder för både den borgerliga och kyrkliga kommunen vid 1922 års slut balanserade på ett så obetydligt belopp som 14,217.16 kronor, kan man väl förstå dylika farhågor.¹

Betydelsen av lapparnas ifrågasatta kommunala skattskyldighet.

Från dem som påyrkat att lappfattigvården skall helt överflyttas på kommunerna har såsom förutsättning härför föreslagits, att den lapparna nu medgivna friheten från beskattning för inkomst av renskötsel skulle bortfalla. Denna fråga kommer att i en särskild avdelning av denna utredning upptagas till behandling. Men det bör redan här anmärkas, att de inkomster, som genom införande av en sådan skattskyldighet skulle tillföras kommunerna, icke kunna förväntas bliva av större betydelse och säkerligen icke motsvara kostnaderna för lapparnas fattigvård.

Härvid torde anmärkas, att kommunen är att anse som en enhet, där de kommunala förmånerna böra komma alla lika till godo; det är icke så, att de för olika klasser eller kategorier av kommunens medlemmar kunna avpassas efter de bidrag, som från dessa lämnas till de kommunala behoven. Riktigheten av detta resonemang kan icke bestridas. Det är icke heller avsett annat än, såsom framgår av det föregående, att den lapska fattigvården skall ingå i den kommunala fattigvården och kostnaderna därför utgöras av kommunen i sin helhet. Men väl kan man förstå att kommunerna finna sin belastning med den lapska fattigvården, utan att lapparna i avsevärdare mån bidra till de kommunala behoven, innebära en obillighet, vilken saknar motsvarighet inom andra kommuner.

Ekonomiska skäl föreliggande för statsbidrag till lappfattigvården.

Från ekonomisk synpunkt föreligger alltså för ett flertal av ifrågavarande kommuner grundade skäl för deras fordran på statens mellankomst till lättande av den börda, som kostnaden för fattigvården bland lapparna, om den lades helt och hållet på dem, skulle medföra.

Ett sådant lättande skulle emellertid kunna tänkas ske i samma ordning som numera äger rum med avseende å vissa skattetyngda landskommuner enligt särskilda därom givna föreskrifter. Lättnaden bleve därigenom, säger man, avpassad efter skattetrycket i sin helhet i kommunen; och något särskilt statsbidrag till den lapska fattigvården behövdes ej.

Humanitära skäl för lappfattigvårdens ekonomiska särställning.

Denna vid ett ytligt betraktande enkla utväg synes emellertid icke i förevarande fall vara lämplig. Detta sammanhänger med de humanitära eller sociala skäl, som tala för att fattigvården bland lapparna fortfarande såsom hittills bör i ekonomiskt avseende intaga en särställning i förhållande till den kommunala fattigvården i övrigt.

Det är obestriddigt, att lapparna, särskilt de nomadiserande men även andra i den mån de bibehållit lapparnas levnadssätt och namn, inom kommunerna intaga en helt annan ställning än dess övriga invånare av svensk eller finsk nationalitet. De hava ej sammansmält med kommunens övriga medlemmar till ett mer eller mindre homogent helt utan utgöra någonting särskilt för sig. De skilja sig från de andra väsentligt i levnadsvanor och karaktär, likasom till en stor del även i försörjningssätt. De kräva i många avseenden särskilda för dem egna institutioner och anordningar. De hava ofta nog skilda ekonomiska

¹ Ett antal av 9,147 renar, tillhörande 56 renägande lappar, har sålunda överförts till Gällivare, Jokkmokk och Arjepplug. De utflyttade lapparna anses hava tillhört de förmögnare av nomadlapparna i kommunen. Medeltalet renar per rensköttande familj i Karesuando har dock stigit något de senare åren (från 124 år 1920 till 180 år 1924), vadan läget icke försämrats så mycket, som kunde slutas av dislokationen.

intressen gentemot dem som icke tillhöra deras nationalitet. Till reglering av deras yrkesutövning givas särskilda lagar, vilka till stor del just gå ut på att ordna deras mellanvande med de bofasta samt förekomma och slita tvister med dessa. I den viktiga och omfattande kommunala verksamhet, som avser folkskoleväsendet hava de nomadiserande lapparna icke något med kommunen att göra; för dem hava i detta avseende skapats särskilda anordningar, i viss mån jämväl avseende lappar i allmänhet. Och även inom fattigvården har, såsom vi sett, ansetts nödigt att för lapparna få till stånd särskilda anordningar, särskilt inom den viktiga och jämförelsevis kostsamma anstaltsvården.

Det är dessa förhållanden som kanske mera än de rent ekonomiska skälen ha gjort, att den lapska fattigvården alltifrån första begynnelsen kommit att räknas såsom något för sig, även där ombesörjandet av densamma anförtrotts åt kommunerna. Denna fattigvårds ekonomiska särställning har framgått såsom en naturlig konsekvens av de rådande förhållandena. Det har ock därför med stor enstämmighet av såväl kommunerna som av alla de myndigheter, som haft och hava med lapparna att göra, framhållits att, för att man må kunna lägga på kommunerna bördan av den lapska fattigvården, kräves ett särskilt ekonomiskt tillskott för denna fattigvård, vilket måste lämnas av staten. Detta krav kan icke på tillfredsställande sätt tillgodoses allenast genom en mera osäker tilldelning av skattejämningsmedel, beroende på förhållanden som ligga utanför den lapska fattigvården.

Utän tvivel ligger det ock i denna fattigvårds eget intresse, att statens bidragsgivande ställning till densamma icke upphör. I de allra flesta kommuner äro lapparna i minoritet och därtill en minoritet, som av många orsaker, både lokala och personliga, har svårt att göra sig gällande. Det är högeligen att befara, att en indragning av statens bidragsgivande skulle komma att mer eller mindre, avsiktligt eller icke, gå ut över de lapska fattiga. Visserligen borde en effektivt utövad inspektion kunna ingripa härutinnan, men så effektiv kan den aldrig bli att icke åtskilliga missförhållanden skulle undandraga sig dess uppmärksamhet. Egendomligheten i naturförhållandena och i lapparnas levnadssätt skulle befördra ett sådant undandragande.

Till de ekonomiska skälen för ett fortsatt lämnande av statsbidrag till fattigvården ansluta sig därför synnerligen starka humanitära och sociala sådana. På grund av dessa skäl tillstyrkes alltså,

att särskilda statsbidrag fortfarande skola utgå till fattigvården bland lapparna.

Den föregående utredningen har huvudsakligen endast omfattat de egentliga lappmarkskommunerna i Norrbottens och Västerbottens län, för det sistnämnda icke ens alla dessa utan allenast vissa av dem, i vilka lappar till något större antal förekomma, samt de kommuner i Jämtlands län, som antagits motsvara de nuvarande lappförsamlingarna. Därvid har man utgått ifrån att endast dessa kommuner, vilka för närvarande åtnjuta statsbidrag till lappfattigvården eller skola träda i stället för de bidrag åtnjutande lappförsamlingarna, skulle komma i fråga att för framtiden undfå sådant bidrag.

Emellertid har vid sammanträde med lappfogdarna och länsstyrelsen i Norrbottens län framhållits, att även andra kommuner i Norrbottens län än de ovanberörda borde komma i åtnjutande av sådant särskilt statsbidrag till lappfattigvården som här är i fråga. Såsom kommuner med vilka detta är förhållandet har man framhållit Tårendö, Korpilombolo, Pajala med Muonionalusta, Junosuando, Övertorneå, Överkalix, Hietaniemi, Råneå och Edefors. Otvivelaktigt äro ur ekonomisk synpunkt flera av dessa kommuner i lika stort eller större behov av stöd och hjälp än många av de egentliga lappkommunerna. Antalet fattiga lappar är emellertid i samtliga dessa kommuner enligt de gjorda undersök-

Särskilt statsbidrag till lappfattigvården tillstyrkes.

Till vilka kommuner bör statsbidrag utgå?

ningarna¹ alltför litet² för att motivera en utsträckning av det särskilda statsbidraget till lappfattigvården även till dem. Det har framhållits, att det ringa antalet understödstagare bland lapparna i flera av dessa kommuner skulle bero på att fattigvården där av brist på medel vore otillräcklig, så att många som behöfve få understöd icke kunde erhålla sådant; ett förhållande som rådde även bland dessa kommuners svenska eller finska befolkning. Å andra sidan har man ock vittnat såsom t. ex. fattigvårdsstyrelsens ordförande i Pajala, där endast 2 lappar under år 1920 åtnjutit fattighjälpl: »Lapparna äro ett folk, som sällan behöva anlita fattigvård; de hjälpa varandra och hava dessutom mycket små fordringar för sitt livs uppehälle.» I varje fall saknas grund att nu föreslå en avvikelse från vad hittills ägt rum i fråga om statsbidraget. Lika litet synes en dylik avvikelse kunna grundas på det såsom antagligt framhållna förhållandet, att ett genomförande av den uti lappkommitténs förslag till ny lagstiftning om renskötsel ifrågasatta utsträckningen av rätten att driva renskötsel nedanför lappmarksgränsen kan komma att medföra ökning av antalet renar och lappar inom ifrågavarande kommuner. Skulle det komma att visa sig att utgifterna för lappfattigvården skulle i någon eller några av de här berörda kommunerna i större grad ökas, kan det bliva anledning att taga under förnyat överbäggande, om och på vad sätt staten därvid bör träda till med ekonomiskt stöd. Särskilt för det tänkbara fallet att en genom de nya bestämmelserna framkallad utsträckt renskötsel i dessa kommuner skulle visa sig få lov att efter någon tid nedläggas såsom ekonomiskt ofördelaktigt, och nöd till följd därav uppstå, kunde ett sådant förnyat överbäggande bliva erforderligt.

För närvarande synes man alltså böra utgå ifrån att inga andra kommuner böra komma i fråga att åtnjuta statsbidrag än de kommuner inom Norrbottens och Västerbottens län som nu erhålla dylikt bidrag samt i Jämtlands län de kommuner, som komma att övertaga de nuvarande lappförsamlingarnas fattigvård. Det bör likväl icke en gång för alla fastslås, att den eller den kommunen skall erhålla statsbidrag till sin lappfattigvård, utan frågan härom liksom om storleken av statsbidraget bör bliva föremål för bedömande, då den i varje fall föreligger.

*Statsbidra-
gets karak-
tär.*

Av det föregående framgår, att det statsbidrag varom här är fråga är likasom det nu utgående avsett att vara ett bidrag till de särskilda kostnader, som den lapska fattigvården genom sin säregna natur för med sig. Den är alltså icke en subvention i skatteutjämnings syfte till mera betungade kommuner. Följaktligen skall dess utgående icke vara beroende av att kommunen i fråga är särskilt skattetyngd, även om denna synpunkt spelat in såsom ett skäl till att statsbidrag över huvud taget borde ifrågakomma.

Även om alltså statsbidrag fortfarande bör utgå till den lapska fattigvården ungefär i samma form som nu, synes dock en förändring vara önskvärd såväl i avseende å dess omfattning och storlek som beträffande ordningen för dess utgående.

*Statsbidra-
gets omfatt-
ning.*

*Allenast för
renskötande
lappar?*

*Eller i viss
omfattning
för andra?*

I avseende å omfattningen har det ifrågasatts, att statsbidrag skulle utgå allenast för fattiga bland de nomadiserande lapparna eller, som lappkommitténs sekreterare uttrycker det, renskötande fjälllappar. Till sådana skulle emellertid räknas även sådana lappar, som sysslat med renskötsel och allenast på grund av sjukdom, ålderdom, orkeslöshet, oförvållade olyckor eller andra därmed jämförliga omständigheter nödgats upphöra därmed. Till dem borde däremot ej räknas lappar, vilka frivilligt utan nöd tvång övergivit renskötseln.

Häremot har anmärkts, att det icke är så lätt att i varje fall avgöra, om ett övergivande av renskötseln skett frivilligt eller icke. Man måste, om man

¹ Sid. 21.

² Från Råneå socken uppgävos år 1920 20 lapska fattiga; men enligt vad fattigvårdsstyrelsens ordförande meddelar angående förhållandena 1922 fanns då ingen fattig inom socknen, »som har eller haft renskötsel till sin utkomst».

eljest ville gå den anvisade vägen, söka finna en mer objektiv gräns för de fall, där statsbidrag borde utgå. I sådant avseende har ock ifrågasatts, att statsbidraget skulle i fråga om lappar, som ej vore renskötande, begränsas till att utgå till sådana, som vore intagna på särskilda lapska ålderdomshem.

Denna gräns synes emellertid icke heller vara lämplig. Det lärer ofta kunna bero av tillfälligheter, om någon blir intagen på ett sådant hem eller icke; och för närvarande, då ålderdomshem till stor del saknas, är den än mindre användbar.

Bland dem som sysslats med lappväsendet torde det vara en samstämmig mening därom, att statsbidrag i enlighet med grunden och syftet med detsamma bör i främsta rummet utgå för fattiga bland de renskötande lapparna. En begränsning till allenast fjällappar, som äro renskötande, synes däremot icke behöfvlig eller riktig, så länge inom flera kommuner renskötsel bedrivs av andra lappar än fjällappar, vilka icke därjämte hava annat yrke och bland vilka en stor del fattiga finnas, som äro likställda med de fattiga bland fjälllapparna. Då det vidare är ett faktum att en lapp som sysslats med renskötsel, när han blir utan tillgångar och nödgas söka hjälp hos fattigvården, oftast upphör med renskötsel och således icke längre är renskötande, eller att fattiga lappar finnas, som, fastän de icke direkt deltagit i renskötseln, likväl på grund av födsel och levnadsförhållanden egentligen borde räknas till de renskötande lapparna, måste, för så vitt statsbidraget skall fylla sitt syfte, detsamma få utgå även till andra än renskötande i egentlig mening. Man har från statsmakternas sida genom de senare årens lagstiftning sökt ordna förhållandena med lapparnas näringsfång, skolundervisning m. m. med aktgivande på att renskötseln såsom deras av ålder bestående yrke måtte underlättas och uppmuntras. Även med detta syftemål synes mest förenligt att icke i avseende på fattigvården från deras stamfränder skilja orkeslösa och invalida lappar, som, fastän icke deltagande i renskötseln, dock till födseln samt likhet i levnadssätt och andra förhållanden i själva verket tillhöra de renskötande lapparna. Huru onaturligt, för att inte säga orimligt, ett annat förfarande skulle ställa sig synes bäst framgå därav, att t. ex. i Jämtlands län efter den vedertagna klassifikationsgrunden år 1922 endast *en* understödstagare skulle vara att räkna som renskötande lapp, för vilken alltså statsbidrag finge utgå.

Då det gäller att rätt kunna uppdraga gränsen i nu behandlade avseende, synes det till en början vara klart att, om en lapp nedsatt sig i en kommun såsom idkare av annat yrke än renskötsel, såsom jordbrukare, hantverkare, grovarbetare, yrkesfiskare¹ eller vilket annat yrke som helst utom renskötsel, denne bör vara fullt likställd med kommunens övriga medlemmar. Råkar han eller hans familj i nöd och komma i behov av fattigvård, bör kommunen vara skyldig att lämna sådan i likhet med åt andra dess medlemmar utan att kunna fordra statshjälp därtill. Vidare bör förhållandet vara enahanda, om lappen visserligen idkar renskötsel men tillika bedriver ett annat yrke, som ger honom en del av hans levebröd. Än tydligare blir detta, om han såsom ofta är fallet är skattskyldig för inkomsten av detta yrke; men även om denna skattskyldighet av fattigdom eller annan orsak ej utgöres eller upphört, bör förhållandet bliva detsamma.

Uteslutas de nyss nämnda, torde de kvarstående kunna betecknas såsom sådana, för vilka statsbidrag bör utgå. Till dessa skulle alltså höra *dels* renskötande lappar (fjäll- eller skogslappar), som icke tillika hava eller haft annat stadigvarande yrke, och *dels* sådana icke renskötande lappar, som på grund av hög ålder, orkeslöshet eller fattigdom upphört med renskötseln eller, ehuru till födsel och levnadsförhållanden tillhörande de renskötande lapparna, på grund

¹ Fiske, som av fattiga lappar bedrivs allenast i ringa omfattning till husbehov, synes ej böra uteslutas från delaktighet i statsbidraget.

av orkeslöshet eller fattigdom icke kunnat sysselsätta sig med sådan skötsel samt, i båda fallen, icke hava eller haft annat stadigvarande yrke.

Det har ock varit ifrågasatt, att statsbidrag skulle utgå allenast för sådana lapska fattiga, som åtnjutit varaktig, full eller delvis, försörjning, men ej för tillfälliga fattigvård. Härigenom skulle förekommas en alltför frikostig tilldelning av dylik fattigvård, varöver hittills klagats.¹ Detta har emellertid avstyrkts av såväl lappfogdarna som de fattigvårdsmyndigheter, som yttrat sig härom, huvudsakligen på grund av de svårigheter, som därigenom kunde beredas för beviljande av tillfälliga understöd i fall, då verkligt behov föreligger. Det synes ock genom de ovan anförda begränsningarna tillräckligt sörjt för att statsbidrag icke kommer att utgå, då sådant ej kan anses tillbörligt.

Statsbidragets storlek.

Endast en kvotdel av fattigvårdskostnaden.

I fråga om statsbidragets storlek bör bemärkas, att detta under inga förhållanden bör utgå till sådant belopp, att det kommunala intresse för lappfattigvårdens ekonomiska och rationella handhavande som man velat vinna neutraliseras. Det bör därför icke komma i fråga, att statsbidraget såsom nu i de fall det lämnas kommer att utgöra ersättning för hela fattigvårdskostnaden. Någon del av denna bör drabba kommunen. Alltså bör statsbidraget utgå allenast med en viss kvotdel av den i varje fall utgivna fattigvårdskostnaden. Huru hög denna kvotdel bör bestämmas kan vara föremål för olika meningar. Den synes i varje fall icke böra vara större än $\frac{3}{4}$ eller mindre än $\frac{2}{3}$; det sistnämnda torde vara lämpligast. Kommunen finge i sådan händelse vidkännas $\frac{1}{3}$, vilket borde vara tillräckligt för att bevara intresset hos densamma att handhava saken rationellt och ekonomiskt.

Vidare bör det vara uppenbart, att statsbidrag icke utgår för kostnad, varför ersättning kan uttagas av försörjningsskyldig, landsting eller annan kommun. Där rätt och möjlighet att uttaga sådan ersättning föreligger, bör ett sådant uttagande först hava ägt rum.

Statsbidraget utgår i efterskott.

Hittills har statsbidraget utgått i förskott efter en av fattigvårdsstyrelsen med ledning av föregående års kostnader gjord beräkning av behovet, vartill ofta lagts ett avrundat belopp för tillfällig eller oförutsedd fattigvård. Detta förfaringsätt, som lätt leder till att hänsyn icke tages till de rådande förhållandena, utan att beloppet utgives utan avseende på om behovet minskats under tiden, bör ej få vidare fortgå. Statsbidraget bör alltså utgå i efterskott. Fattigvårdsstyrelsen har, utan avseende på om statsbidrag må komma att utgå eller icke, att sörja för de fattigas underhåll och vård, med iakttagande vad lapparna angår allenast av de former som i det föregående angivits. Först efteråt lämnas på rekvisition av styrelserna i föreskriven ordning statsbidrag med de belopp, som kunna beviljas. Härav följer, att statsbidraget icke, såsom nu är fallet, utgives till den behövande eller den som vårdar honom utan ingår i kommunens kassa.

Ansökning årsvis till länsstyrelsen.

Från en del fattigvårdsstyrelser, vilka, i den mån de varit i tillfälle att tillspörjas härom, synas funnit den nu förordade ordningen riktig, har framställt en önskan att statsbidragen måtte beviljas halvårsvis, så att fattigkassans förskott måtte bli mindre kännbart. För de minsta kommunerna med jämförelsevis stor lappfattigvård kunde detta möjligen spela någon roll. Men genom de begränsningar i statsbidragets omfattning och storlek som föreslagits torde det sammas utgående hel- eller halvårsvis icke få mera avsevärd betydelse. Det synes därför vara lämpligt att, till likhet med vad som föreskrivits i 61 § fattigvårdslagen, ansökning om statsbidrag göres hos vederbörande länsstyrelse inom februari månad året efter det, då fattigvården utgivits eller kommunens ansvarsskyldighet därför blivit fastställd.

Vid ansökningen böra fogas erforderliga handlingar för att visa att fattig-

¹ Sid. 67 f.

vården beviljats i behörig ordning samt att den utgivits och med vilket belopp. Således böra bifogas: utdrag av fattigvårdsstyrelsens protokoll över fattigvårdens beviljande samt verifikationer — kvitto från understödstagaren eller den som för hans räkning mottagit understödet — å de utgivna beloppen, vilka alltså böra vara specificerade. I ansökningen bör uppgivas, huruvida understödstagaren eller målsmannen, om det är en minderårig, är renskötande eller på vilken annan grund han är att hänföra till sådana lappar, för vilka understöd bör utgå.

Ansökningen skall därefter av länsstyrelsen remitteras till vederbörande lappfogde, vilken har att granska densamma, särskilt med hänsyn till understödstagarnas hänförande till sådana lappar, för vilkas fattigvård statsbidrag utgår. Sedan lappfogden återsänt handlingarna med sitt yttrande, har länsstyrelsen att jämte sitt eget yttrande insända ansökningshandlingarna till Kungl. Maj:t. Det hela bör så bedrivas, att handlingarna äro inne hos Kungl. Maj:t före den 1 maj. Sedan bidragen fastställts, skola de genom länsstyrelsen utbetalas till vederbörande fattigvårdsstyrelse.

*Dess vidare
behandling.*

På grund av vad sålunda blivit anfört tillstyrkes i fråga om de särskilda statsbidragen till lappfattigvården, *Hemställan.*

att bidrag må tillgodokomma kommunerna för fattigvård *dels* till sådana lappar eller deras familjer vilka äro renskötande, och *dels*, bland icke renskötande, åt sådana lappar eller deras familjer, vilka antingen på grund av hög ålder, orkeslöshet eller fattigdom upphört med renskötseln eller ock, ehuru genom födsel och levnadsförhållanden tillhörande de renskötande lapparna, på grund av orkeslöshet eller fattigdom icke kunnat driva renskötsel; dock att i intet fall statsbidrag må utgå, därest lappen i fråga har eller haft annat stadigvarande yrke än renskötsel;

att statsbidragen skola utgå med två tredjedelar av den verkliga fattigvårdskostnad som drabbat kommunen;

att statsbidragen skola utgå i efterskott;

att rekvisition å ersättning skall av fattigvårdsstyrelsen göras hos vederbörande länsstyrelse inom februari månad året efter det då fattigvården utgivits eller kommunens ansvarighet därför blivit fastställd; samt

att rekvisitionerna skola, efter det de granskats av vederbörande lappfogde, av länsstyrelsen med eget yttrande före den 1 maj insändas till Kungl. Maj:t, som beviljar bidragen och låter genom länsstyrelsen utbetala dem till vederbörande kommuner.

Såsom i det föregående¹ erinrats innebär den nu föreslagna omläggningen av lappfattigvården en mycket avsevärd *ny* kommunal börda för de kommuner i Jämtlands län, vilka skulle få övertaga de förutvarande lappförsamlingarnas skyldigheter i detta avseende; de hava ock häremot skarpt protesterat. Det har med anledning härav ifrågasatts att, till underlättande av övergången till det nya, staten skulle, i enlighet med den princip som tillämpats i 91 § 3 mom. fattigvårdslagen påtaga sig fattigvårdskostnaden för de lappar, som vid tiden för övergången åtnjuta fattigvård av lappförsamlingarna, samt svara för densamma så länge fattigvårdsbehovet för dem fortfore. Den här ovan lämnade utredningen angående dessa kommuners bärkraft och omfattningen av den fattigvårdstunga, som överflyttningen skulle för dem medföra,² synes emellertid icke giva anledning till att, utöver de även för dessa kommuner föreslagna stats-

*Särskild
övergångs-
bestämmelse
för kommu-
nerna i
Jämtlands
län?*

¹ Sid. 86 f.

² Se sid. 87 och 104 f.

bidragen, något ytterligare statens bidragande till lappfattigvården för dem vore nödig. Den enda kommun som med hänsyn till förutvarande uttaxering av kommunalskatt och lappfattigvårdens omfattning synes komma att något hårdare betungas är Tännäs; men även för denna synes ställningen ej böra bli svårare, än det är för vissa kommuner i Norrbottens och Västerbottens län. Den lättad i det kommunala trycket, som på vissa håll till äventyrs kan anses påkallad, synes böra lämnas i annan ordning.

Statsbidraget bör utgå av förslagsanslaget för fattigvården i allmänhet.

Statsbidraget till den lapska fattigvården har hittills utgått av förslagsanslaget för fattigvården i allmänhet. I detta förhållande torde icke föreligga skäl till ändring. Den begränsning, som föreslagits i fråga om de särskilda kommunbidragens omfattning och storlek, ävensom de i samband därmed jämväl skärpta bestämmelserna i fråga om dessa bidrags bestämmande och utgående böra utan tvivel medföra en rätt betydande minskning i anslagsbehovet. Till dess närmare erfarenhet härom vunnits, torde emellertid icke heller i fråga om berörda anslags belopp någon ändring i anledning härav böra vidtagas.

Statsanslag till uppförande av lappålderdomshem.

Utöver dessa så att säga ordinarie bidrag av staten till fattigvården bland lapparna, vilka torde böra utgå tills vidare till dess i avsevärdare mån ändrade förhållanden tilläventyrs påkalla en annan ordning, lärer staten icke kunna undgå att även i annan ordning lämna tillskott till den lapska fattigvården, om den skall kunna på ett tillfredsställande sätt fylla sin uppgift.

Det har i det föregående framhållits, att den största bristen inom den lapska fattigvården med avseende på dess effektivitet är de bristande möjligheterna till erforderlig anstaltsvård. I den mån, som ansatser gjorts att avhjälpa denna brist, har det varit det privata initiativet som varit verksamt. På detta initiativ hava tillkommit tvenne ålderdomshem, som äro fullt tjänliga för sitt ändamål, samt fyra, som åtminstone tills vidare kunna användas. Man kunde ock tänka, att även de återstående 6 à 7 hemmen som anses erforderliga möjligen kunde åstadkommas på samma sätt. Och det har från sakkunnigt håll framhållits, otvivelaktigt med goda skäl, att ett anlitande av det privata intresset för denna angelägenhet skulle medföra fördelar i avseende både på anstaltarnas anläggning och administration.

Emellertid synes ett replierande uteslutande på det enskilda initiativet lämna alldeles för liten säkerhet såväl för att anstalterna över huvud taget inom nöjaktig tid skulle komma till stånd som ock för ett tryggande av att de allt fortfarande skola stå till buds för sitt ändamål. Det har därför påyrkats, att staten eller kommunerna här måtte träda till och sörja för inrättande av de ytterligare erforderliga ålderdomshemmen.

Vad då först angår kommunerna hava dessa, i den mån de gjort sin röst hörd, på det skarpaste protesterat mot att dem skulle påläggas en sådan skyldighet. Otvivelaktigt skulle det ock för flertalet av dem bliva alltför tungt att, utom det ålderdomshem som det enligt lag åligger dem att inrätta för den allmänna fattigvården, inrätta ännu ett speciellt för den lapska fattigvården. För många av dessa kommuner torde redan inrättandet av det förstnämnda förorsaka ekonomiska svårigheter och bekymmer; och för många torde också ännu återstå att fullgöra detta åliggande. Man får därutöver icke förglömma, att fattigvårdslagen, vilken ser lapska fattigvården som ett helt med den allmänna fattigvården, icke talar om mer än ett ålderdomshem inom kommunen. Det synes alltså av dessa skäl uteslutet att tänka sig upprättandet av särskilda ålderdomshem för lapska fattiga såsom ett kommunalt åliggande.

Det återstår alltså endast att staten antager sig denna angelägenhet. Sådant har också påyrkats av nästan alla myndigheter, kommunala som statliga, vilka yttrat sig i denna fråga, samt av lapparna själva.

I den mån privata krafter tagit denna anstaltsfråga om hand eller äro be-
 nägna att ytterligare göra det, bör emellertid staten icke stöta bort den värde-
 fulla hjälp, den på detta sätt fått eller kan få. Den bör tvärtom uppmuntra
 och stödja denna privata företagsamhet. I detta hänseende erinras, att såsom
 i det föregående meddelats¹ för närvarande under biskop Bergqvists förvaltning
 för blivande ålderdomshem i Jukkasjärvi och Vilhelmina finnas ganska avse-
 värda belopp, vilka han förklarar sig ställa till disposition, därest staten går i
 författning om uppförande av dessa hem. För den händelse staten, såsom det
 blivit påyrkat, övertager de båda mera provisoriska hemmen i Jokkmokk och
 Arjeppluog, är han desslikes beredd ställa till statens förfogande jämte vad till
 hemmen hör det hos honom inestående belopp, som insamlats till förmån
 för dessa hem, eller vad därav vid övertagandet kan återstå.

Staten bör naturligen beredvilligt göra sig till godo vad som alltså redan
 åstadkommits. Och den bör även i fortsättningen tillgodogöra sig all den med-
 verkan från privata krafter, som genom de lokala myndigheternas, statliga och
 kommunala, initiativ och åtgöranden kan åstadkommas. Man kan tänka sig
 ett sådant initiativ verksamt särskilt med hänsyn till möjligheten att på så-
 dant sätt åstadkomma ett tidigare inrättande av ett önskvärt hem.

Det är emellertid staten, som bör påtaga sig anordnandet av de nya ålder-
 domshemmen enligt den plan, som förut angivits.² Det torde dock icke böra
 ifrågakomma att uppföra samtliga dessa hem på en gång. Till kostnadernas
 fördelande bör uppförandet ske successivt allt eftersom behovet framträder star-
 kare eller mindre starkt. Till en början synas de båda synnerligen behöfliga
 hemmen i Jukkasjärvi och Vilhelmina, till vilka medel redan till en del finnas,
 böra komma till stånd. Den ordning i vilken uppförandet skall ske synes
 därutöver icke böra nu bestämmas utan överlämnas åt vederbörande myndig-
 heters initiativ för saken. Beslutet angående ett hems uppförande liksom om
 anslag därtill fattas givetvis av Kungl. Maj:t särskilt för varje fall. Om an-
 slagsbehovet för ändamålet för varje år begränsas till ett efter medelstill-
 gången avpassat belopp, torde medlen härtill kunna tagas av förslagsanslaget
 till fattigvården i allmänhet, varå de föreslagna begränsningarna av det stående
 anslaget till lapska fattigvården åtminstone under de närmaste åren torde lämna
 utrymme härför.

Vad angår de redan befintliga ålderdomshemmen, synas de i Karesuando och
 Änge lämpligen böra få fortsätta sin verksamhet under vederbörande förenin-
 gars ledning och ansvar så länge dessa äro villiga att fortfara därmed. Det-
 samma torde ock, efter närmare prövning, kunna gälla om ålderdomshemmet
 vid Örnäsudden. Då föreningarna icke längre vilja eller kunna fortsätta verk-
 samheten, böra hemmen övertagas av staten. Vidkommande de båda Bergqvist-
 ska hemmen i Jokkmokk och Arjeppluog, om vilkas övertagande av staten —
 varmed skulle följa statens skyldighet att sätta dessa hem i det skick att de
 bliva fullt tillräckliga och tjänliga för ändamålet — framställning redan bli-
 vit gjord, bör ett sådant övertagande äga rum. Tidpunkten härför synes böra
 bestämmas framdeles; dock torde härmed kunna anstå till dess det mest träng-
 ande behovet av ålderdomshem på andra orter blivit tillgodosett. Beträffande
 slutligen Fridsbergs ålderdomshem synes det böra bero på närmare utredning,
 i vad mån och på vad sätt det må kunna såsom ålderdomshem ingå i den upp-
 gjorda planen.

Vad beträffar anstalternas drift har från åtskilliga håll blivit påyrkat att
 staten även skulle påtaga sig denna eller därtill lämna bidrag. Vilken som i
 sistberörda fall borde ansvara för driften synes man i allmänhet ej hava gjort

*Statens an-
 svarighet för
 ålderdoms-
 hemmens
 drift.*

¹ Sid. 37 ff.

² Sid. 95.

klart för sig. Man synes hava tänkt på privata föreningar, vilka skulle äga anstalterna, eller på kommunerna; väl företrädesvis det sistnämnda.

Till de nu befintliga privata ålderdomshemmens drift lämnar staten icke något bidrag; vid hemmet i Karesuando utgår allenast ett mindre anslag till sjukvårdsändamål. Däremot lämna kommunerna anslag dels medelst avgifter för intagna skyddslingar, dels medelst bestämda årsanslag. För övrigt bestri- des driften medelst insamlade medel.

Vid lösningen av detta spörsmål synes det till en början icke i enlighet med fattigvårdslagen vara möjligt att lägga ansvaret för ålderdomshemmens drift på kommunerna. Dessa torde icke enligt denna lag kunna anses skyldiga att upprätta, underhålla och driva ett särskilt ålderdomshem för lapparna utöver det de hava att hålla för fattiga i allmänhet inom socknen. Däremot äro de tydligen skyldiga att betala vad fattiga lappars underhåll och vård på hemmet kostar.

Då det naturligtvis ej heller kan tänkas att uppehållandet av de av staten anordnade hemmen kan grundas på enskildas bidrag, synes ingen annan utväg återstå än att staten bör bära ansvaret för driften av dessa. Finnes någon fond till förmån för ålderdomshemmen eller lämnas eljest bidrag till dem, böra givetvis även sådana medel komma till användning; och det synes all anledning att förvänta att dylika medel icke heller för framtiden skola utebliva. Men staten bör bära ansvaret för att erforderliga medel finnas. För övrigt bör betalningen för de å hemmen intagna åldringarna eller orkeslösa så avpassas att den utgör full ersättning för vad vården därstädes kostar, däri inberäknat avlöningar och smärre reparationer men icke några räntor eller amorteringar å byggnadskostnaderna. Kommunerna, som äro skyldiga att betala för de å hemmet intagna fattiga, få härigenom i själva verket på ett indirekt sätt betala driften av anstalten. Men om av en eller annan anledning, såsom svårighet att riktigt avmäta vårdavgiftens belopp eller annat oförutsett förhållande, brist uppstår, bör den falla på staten. Om kommunen för att betinga sig billigare avgift finner lämpligt att lämna ett visst årligt anslag, bör detta räknas kommunen till godo. Givet är att, därest skyddslingar mottagas, som betala själva eller för vilka betalas av anförvanter, för dessa bör erläggas enahanda vårdavgift. Det ankommer på den för ålderdomshemmet tillsatta styrelsen att i enlighet med givna direktiv ordna denna angelägenhet. Då vid anstaltens öppnande något rörelsekapital torde vara för styrelsen behöfligt, ankommer det på staten att tillhandahålla sådant, för vilket styrelsen har att redovisa. Meningen är alltså att, medan staten ytterst står i ansvar för driftskostnaderna å anstalten, förvältningen där skall ordnas så, att denna kostnad i själva verket gäldas av dem som där äro intagna, eller den kommun som är ansvarig för deras fattigvård. Endast genom en dylik anordning torde man kunna tillförsäkra sig att anstalten, fastän den drives för statens räkning, skötes på ett fullt ekonomiskt sätt. Det är emellertid icke lätt att nu överblicka, huru kostnaderna kunna ställa sig å de blivande statliga ålderdomshemmen. Det kan tänkas att dessa kostnader bliva så dryga, att avgifterna för vården, om de skulle utgå efter hela totalkostnaden, bleve så höga att de verkade avskräckande för intagningen å hemmet. I sådant fall torde bliva nödigt att staten träder till med ett direkt anslag till anstaltens skötsel. Sådant bör dock ej ske utan tvingande skäl och efter prövning i varje särskilt fall.

Vad beträffar de privata hemmen, vilka nu äro i gång, böra i konsekvens med vad ovan anförts även dessa vara berättigade att för där intagna fattiga lappar av kommunerna fordra betalning för vårdkostnadens verkliga belopp, en rättighet för övrigt, vilken läser redan nu tillkomma dem, fastän den icke torde i någon större utsträckning anlitas.

Därest kommunen för en ålderdomshemmet intagen lapps fattigvård enligt här ovan föreslagna regler skulle böra åtnjuta statsbidrag, bör sådant uppenbarligen utgå även för den av kommunen utgivna vårdkostnaden med fastställt belopp.

I enlighet med vad sålunda anförts tillstyrkes,

att staten skall ansvara för inrättande av behövlige särskilda ålderdomshem för lappar samt för dessas uppehållande enligt här ovan givna grunder, med skyldighet för kommunerna eller andra för vårdkostnaden ansvariga att erlägga vårdavgift, beräknad efter vårdkostnadens hela belopp.

KAP. VIII.

Förebyggande åtgärder.

Bristande utkomstmöjligheter för lappar, som övergivit renskötseln; utvägar här emot. Till de förhållanden, vilka i det föregående betecknats som brister vid den lappska fattigvården, är också att räkna svårigheten för lappar, som övergivit eller nödgats övergiva renskötseln, att finna utkomstmöjligheter, så att de icke må falla fattigvården till last.¹ Det har ock förut berörts, hurusom i åtskilliga myndigheters yttranden och vid de sammanträden som hållits med lappar och andra rätt så livligt dryftats frågan, huru man skulle avhjälpa denna brist.²

Det är två vägar, som man tänkt sig kunna gå för att hjälpa i detta hänseende. Den ena är att sätta sådana lappar, som av nödtvång övergivit renskötseln eller för vilka det står som en hotande nödvändighet att övergiva detta yrke, i stånd att återgå till eller bibehålla detsamma. Den andra vägen är att förhjälpa lappar, som av tvång eller andra orsaker lämnat renskötseln, till att kunna få ett nytt yrke.

Lån till reninköp. Vad den första utvägen, lån till reninköp, angår har den redan förut varit rätt länge anlitad.³ Genom de lån, som för sådant ändamål under årens lopp utlämnats av därtill anvisade allmänna medel, hava nog också åtskilliga lappar kunnat bibehållas vid renskötseln, vilka eljest skulle hava övergivit detta näringsfång. Från lapparnas eget håll har emellertid framställt tvivel på effektiviteten av denna statens låneverksamhet. Förnämligast hava dessa tvivel grundats på att lånen varit för små för att med det stegrade köpvärdet på renar kunna sätta den nye renägaren i stånd att bärga sig på sitt yrke. Dessa betänkligheter hava även framhållits av ortsmyndigheterna. Man har därför på senare tider allmänt låtit lånen utgå med det hittills bestämda maximum 1,000 kronor och därjämte tillsett, att lån ej utlämnats utan att låntagaren förut haft så mycket renar att dessa tillsammans med de nyförvärvade kunna tillförsäkra honom full bärgning, eller ock att han genom renskötsel åt andra kunnat förvärva erforderlig fyllnad. Vid de på senaste tiden inom Norrbottens län utlämnade lånen har, såsom förut blivit omnämnt,⁴ något maximum icke varit fastställt av Kungl. Maj:t, utan lånets storlek fått efter förslag från lappfogden bestämmas av länsstyrelsen.

Det synes uppenbart att, om man vill åstadkomma något avsevärdare resultat i fråga om att få lappar, som lämnat eller befaras skola lämna renskötseln, att återvända till eller kvarstanna vid densamma, man måste bedriva den därhän syftande låneverksamheten med mera energi och målmedvetenhet än hittills. Till en början äro de lånebelopp som årligen därtill anslås, 3,000 kronor om året som det hittills varit för Västerbottens och Jämtlands samt ända till allra sista tiden även för Norrbottens län, alldeles för små. Då detta be-

¹ Sid. 73.

² Sid. 56 och 57 f.

³ Sid. 46 f.

⁴ Sid. 47.

lopp först bestämdes, voro prisen på renar helt andra än nu; vad som då var tillräckligt för inköp av ett för renskötselns framgångsrika idkande erforderligt antal renar räcker numera icke alls för ändamålet. Minst det dubbla beloppet borde årligen få användas för detta ändamål. Först då lån av erforderlig storlek kunna lämnas åt ett något större antal lappar, som därigenom sättas i tillfälle att bliva renägare och självförsörjande, kan man vänta sig att få i gång en allmänare anslutning härtill; det är först de många, som draga till sig de många.

Vidare är det tydligt, att ett maximum av 1,000 kronor för varje renlån är alldeles för litet. För detta belopp kan erhållas högst $\frac{1}{4}$ à $\frac{1}{3}$ av det antal renar som kan anses såsom existensminimum. Visserligen kan och bör man i allmänhet tillse att i första rummet den får lån, som förut äger ett antal renar, varmed han kan fylla det behöfliga antalet; men det torde icke vara riktigt att begränsa möjligheten att få lån till endast sådana. Strävan att bliva sin egen och driva yrke för egen räkning bör även hos lapparna liksom hos den övriga befolkningen uppmuntras; och att få sätta eget bo är för den mogna unge lappen ofta nog ett synnerligen lockande önskemål. Det synes därför vara lämpligast att, på samma sätt som på sista tiden fått ske i Norrbottens län, överlämna åt länsstyrelsen att, utan att vara bunden av något maximum, efter förslag från vederbörande lappfogde bestämma lånebeloppets storlek efter sig företeende omständigheter i varje förekommande fall.

Beträffande lånevillkoren i övrigt synes någon ändring i desamma sådana de hittills varit bestämda knappast behöflig eller önskelig. Att medlen böra lämnas såsom lån och icke som gåva, såsom från ett visst håll påyrkats, synes vara uppenbart. Ej heller synes det vara tjänligt att, såsom jämväl föreslagits, staten själv ombesörjer reninköpen och att lånen således lämnas in natura. För att erhålla nödig säkerhet att lånet verkligen kommer till användning för det avsedda ändamålet torde det däremot vara lämpligt, att låntagaren, innan lånet utlämnas, får visa att han träffat avtal om eller har säkerhet för att få köpa ett mot lånet svarande antal renar.

Det har klagats, att på senaste tiden visat sig en större underlåtenhet att fullgöra den ordentliga inbetalningen av lånen. I viss mån torde detta något sammanhänga med att lånen varit för små för att trygga ett framgångsrikt bedrivande av renskötseln. För att råda bot på denna oordentlighet synes icke vara skäl att återgå till den från början uppställda fordran av borgen för lånebeloppet. I detta avseende torde någon annan utväg icke vara att anbefalla än en noggrannare uppsikt över amorteringarnas ordentliga fullgörande samt ett snabbare och effektivare efterhållande av försumliga låntagare.

På grund av vad sålunda blivit anført tillstyrkes:

att anslagen till lån åt lappar för reninköp väsentligen höjas, samt
att något maximum för lånen ej fastställes, utan det överlämnas åt länsstyrelsen att på förslag av vederbörande lappfogde efter sig företeende omständigheter i varje fall bestämma lånets belopp.

Den andra vägen, som man tänkt på för att sätta fattiga lappar i stånd att försörja sig, eller deras förhjälpande till att vid behov skaffa sig ett nytt yrke, då de icke längre äro i tillfälle att driva renskötsel, har varit föremål för ett livligt dryftande sedan lång tid tillbaka och senast under de förberedande arbetena för lappkommitténs utredning och i samband därmed hållna överläggningar. Det yrke, som ansetts i detta fall kunna förnämligast och så gott som utslutande komma i fråga, är jordbruk samt dess binäringar boskapsskötsel och fiske.

Under de överläggningar som hållits med lapparna har vid denna fråga lagts synnerligen stor vikt; och det framgår att lapparna själva fästa stor betydelse

*Markupp-
lätelser till
lappar.*

vid och tillförse sig mycket stor effekt av ett allmännare anlåtande av utvägen att åt lappar som det önska bereda jordbruksmöjligheter. Utan tvivel är det av ett stort allmänt intresse, då det visat sig att en mycket betydande och alltjämt tillväxande del av lapparna icke är i tillfälle att ägna sig åt renskötsel, att åt dessa kan beredas andra förvärvsmöjligheter, vartill givetvis i sådant fall jordbruk och boskapskötsel närmast lämpa sig. Det måste för att effektuera detta falla på staten att tillhandahålla den för ändamålet behöfliga jorden, vilket av flera skäl helst bör ske uti eller i närheten av de trakter, där lapparna hava sina huvudsakliga boplatser. Tilläventyrs kan statens medverkan erfordras även i annan form. Men det bör å andra sidan även bemärkas, att lapparnas förmåga att slå sig igenom som jordbrukare icke får övervärderas. Det är och blir en oomkullkastlig sanning att renskötseln är lapparnas naturligaste och ekonomiskt mest betryggande näringsfång, som ej kan, åtminstone för den framtid som nu kan överskådas, i ekonomiskt avseende ersättas av något annat. Jordbruket blir för lapparna allenast ett surrogat av sekunda betydelse, som bör anlitas endast i nödfall. I detta hänseende hava även från lapparnas egen sida tveksamma röster låtit höra sig. Det synes ock vara angeläget att, åtminstone till en början till dess stadigare erfarenhet i detta hänseende vunnits, framgå med försiktighet, då det gäller jordbrukets användning såsom utväg till fattigvårdens lättande.

Lappkommitténs förslag.

Från lappkommittén föreligger uti dess förslag till lagar om fjällrenskötsel och om skogsrenskötsel förslag till lagstiftning i nu ifrågavarande hänseende.¹ Enligt dessa förslag skulle nyttjanderättsupplåtelse å kronomark till lappar eller för deras räkning förekomma i två eller, om man så vill, i tre former. I första rummet skulle å överlopsmarker, kronoparker eller annan kronomark inom lappmarkerna och renbetesfjällen områden kunna av Kungl. Maj:t upplåtas för inrättande av hem åt orkeslösa eller ålderstigna lappar, s. k. centralhem. Vidare skulle å mark som nyss nämndes av Kungl. Maj:t avsättas vissa områden till upplåtelse genom Konungens befallningshavande av jord till boplatser åt lappar, vilka idkat renskötsel men, utan att vara helt arbetsodugliga, likvisst av ålder eller sjukdom icke kunna fortfara med renskötseln. Med dessa upplåtelseformer vore förenade eller kunde efter särskilt medgivande förenas vissa förmåner i avseende på virkesfångst, jakt och fiske. Båda dessa upplåtelseformer avse allenast lappar som äro eller varit renskötare. Den tredje upplåtelseformen avser däremot lappar i allmänhet och innebär, att Kungl. Maj:t kan åt lapp upplåta lägenheter eller mark under nyttjanderätt å kronomark inom lappmarkerna eller å renbetesfjäll, så framt upplåtelsen prövas ej lända till förfång för de renskötande lapparna.

Då alltså förslag i ämnet föreligger, saknas skäl att vid förevarande utredning inlåta sig på den synnerligen omdebatterade och svårlösta lapparnas boplatserfråga. Man torde blott hava att se till, huru önskemålen om tillgodoseende av förvärvsmöjligheter för lappar, som eljest skulle hemfalla under fattigvården, kunna till den sålunda föreslagna lagstiftningen anpassas.

Förslagets tillgodogörande ur fattigvårdssynpunkt.

Vad då först angår upplåtandet av områden å kronomark inom lappmarkerna till s. k. centralhem, skulle väl dessa centralhem motsvara de i det föregående föreslagna särskilda lapska ålderdomshemmen, med den skillnad likväl att dessa sistnämnda äro avsedda icke blott för renskötande utan även för andra lappar. Med den ringa frekvensen av fattiga bland de renskötande lapparna, som med undantag allenast för ett par norrlandskommuner i allmänhet visat sig vara rådande, skulle i själva verket ålderdomshem för enbart de renskötande lapparna vara varken motiverade eller kunna fylla sitt ändamål. I själva lagtexten har ej heller någon sådan inskränkning kommit till synes.

¹ Lappkommitténs förslag till lag om fjällrenskötsel 53 § och dess förslag till lag om skogsrenskötsel 54 §.

Det vill synas, som om lappkommittén tänker sig dessa centralhem belägna uppe i fjällen i närheten av de renskötande lapparnas huvudsakliga visten. Av den föregående utredningen framgår, att frågan om hemmens belägenhet, med stöd av uttalanden just vid lappkommitténs sammanträden, ansetts böra lösas något annorlunda. Om såsom i det föregående föreslagits ålderdomshemmen skola inrättas genom statens försorg och således bliva statens tillhörighet, lärers något upplåtande av byggnadsplats från statens sida i den mening att staten avhänder sig dispositionsrätten icke ifrågakomma. Däremot skulle det kunna tänkas, att en lagstadgad rätt till upplåtelse av byggnadsplats för ålderdomshem kunde få sin betydelse, om sådana skulle komma att upprättas genom privat initiativ.

Vad angår den andra formen av markupplåtelser till lappar lärers det behov som därmed skolat tillgodoses i viss mån betjänas genom de mindre stugor, som planerats i anslutning till ålderdomshemmen. Dessa stugor har man dock tänkt sig i ålderdomshemmens omedelbara närhet och icke förenade med någon husdjursskötsel, än mindre med jordbruk; de skulle vara i avseende å förnödenhetens anskaffning och tillhandahållande sammanslutna med ålderdomshemmet. Några särskilda upplåtelser har man därvid ej tänkt sig; de skulle utgöra en del av och tillhöra själva hemmet.

Sådana upplåtelser, som lappkommittén tänkt sig i närheten av och i anslutning till centralhemmet, torde emellertid även kunna ske med fördel, om förhållandena eljest äro tjänliga därför. I anslutning till de redan nu befintliga ålderdomshemmen kunna de ej gärna tänkas möjliga, och med den belägenhet, som blivit förordad för ålderdomshemmen, finnas, synes det, ganska små förutsättningar för dylika upplåtelser i omedelbar närhet av själva hemmet. Däremot torde sådana upplåtelser eljest kunna ske på lämpliga områden å de ifrågavarande kronomarkerna. Helst synas de då böra ordnas kolonivis och under medverkan av myndigheterna, länsstyrelsen jämte lappfogdarna, för att på detta sätt bereda garanti för bebyggelsens ändamålsenlighet. Emellertid kan man knappast förutsätta, att »åldriga och sjuka» eller sjukliga lappar skola rå med att själva ånyo upptaga dylika lägenheter, utan lärers, såsom och lappkommittén synes förutsätta, nödiga medel böra av staten beredas för kolonisternas eller nyttjanderättshavarnas förhjälpande såväl till lägenheternas bebyggande som tilläventyrs även till markens avdikning, vägars anläggning m. m.

För att dylika lägenhetsupplåtelser må bliva till någon mera avsevärd lättnad för den lapska fattigvården böra de dock icke begränsas till att avse allenast renskötande lappar. Den statistiska utredningen visar, att det är framför allt fattigvården för de icke renskötande lapparna som behöver lättas. Även bland dessa finnas säkerligen många, vilka för närvarande ligga fattigvården till last men kunde förhjälpas till fullständig eller åtminstone delvis självförsörjning genom att få en bostadslägenhet av ifrågavarande slag; under det de å andra sidan sakna tillgångar och förmåga att begagna sig av en upplåtelse av en nybyggeslägenhet i egentlig mening. Med en begränsning till allenast renskötare skulle den nu ifrågavarande upplåtelseformen inom Jämtlands län knappast kunna i närvarande stund tillgodokomma en enda behövande lapp. De med denna liknande upplåtelser, som man enligt Kungl. Maj:ts medgivande tänkt ordna vid Jensmässholmen, skulle t. ex. icke vara möjliga mer än i ett enda fall, det minst ömmande av allesammans.

På grund härav förordas alltså,

att den av lappkommittén föreslagna rätten att inom för ändamålet anvisade områden upplåta bostadslägenheter jämte vissa därmed förbundna förmåner måtte utsträckas till att kunna avse även andra lappar än renskötande.

I förevarande avseende gäller emellertid i eminent grad vad här ovan blivit antytt om iakttagande av mycken försiktighet och omsikt. Det människomaterial, varmed man här har att göra, åldriga och sjuka, om än icke helt arbetsodugliga lappar, gör faran stor att framkalla samlingar av ett lapskt proletariet och på detta sätt göra förhållandena sämre än de voro förut.

Den sista av de föreslagna upplåtelseformerna avser upplåtelser av verkliga jordbrukslägenheter, vilket skulle kunna ske även åt andra lappar än renskötande. Upplåtelseerna skulle göras med nyttjanderätt. Om övriga villkor nämnes intet; dessa torde ankomma på Kungl. Maj:t, som beviljar upplåtelsen, att bestämma i varje särskilt fall. Det synes emellertid vara önskligt för höjandet av nybyggarens intresse att åt upplåtelsen gives större beständighet antingen genom upplåtelseformen eller medgivande av optionsrätt.

Även upplåtelser under denna form kunna utan tvivel bliva till lättnad för den lapska fattigvården. Då den kategori av lappar, man här har att göra med, måste både i avseende på tillgångar och arbetsförmåga hava en mera god och tryggad ställning än de om vilka förut varit fråga, blir nyttan för fattigvården mera indirekt och syftande på framtiden än en direkt hjälp för det närvarande.

För det fall att en lapp, som icke orkar driva renskötsel, icke önskar förvärva egen lägenhet, utan slår sig ned hos någon bofast — fall som ej sällan förekomma — har i lagförslaget intagits föreskrift om rätt för Konungens befallningshavande att, till lättnad i hans försörjning, medgiva honom att å kronomark, som förut är nämnt, dels till husbehov taga bränsle och slöjdvirke och dels att jaga och fiska samt låta beta ett visst antal getter.

Om man vill att nu ifrågasatta markupplåtelser åt lapparna skola medföra en verkligt avgörande förbättring i särskilt de icke renskötande lapparnas sociala ställning, måste de sättas i system och ordnas på ett fullt ändamålsenligt och omsiktsfullt sätt. Redan tidigare har satts i gång ett eftersökande av områden, som kunna ägna sig för det ena eller andra slaget av upplåtelser. Dessa böra fullföljas och saken energiskt tagas om hand. Det bör ankomma på länsstyrelserna att härvid taga initiativet och vidare driva saken. Det synes emellertid icke vara praktiskt att sätta i gång en kostsam allmän inventering av å dessa kronomarker befintliga, för förevarande ändamål möjligen lämpade områden; det bör till en början vara nog att, med tillgodogörande av den kännedom myndigheterna redan nu otvivelaktigt äga, göra vissa områden eller trakter, som antagas kunna erbjuda särskilt lämpliga upplåtelsemöjligheter, till föremål för närmare undersökning och, om de därvid befinnas tjänliga, förslag hos Kungl. Maj:t.

De för ändamålet nödiga medlen torde kunna tagas från de inom de tre nordligaste länen befintliga, för lappväsendet avsedda fonderna, Jämtländska renbetesfjällens skogsfond samt Norrbottens och Västerbottens lappfonder. Genomförandet av de planer, som i förevarande hänseende uppgöras, bör därvid ordnas så, att anslagen för varje år kunna avpassas efter fondernas förmåga att kunna bära dem utan att inkräkta på de övriga ändamål desamma skola tillgodose. Då emellertid fonderna, särskilt de båda sistnämnda, för närvarande torde vara väl små för att kunna fylla de behov som varit avsett med dem,¹ torde böra tillses, huruvida de icke skulle kunna ökas medelst läggande till dem av vissa från lappmarkerna flytande inkomster, som för närvarande gå åt annat håll.

¹ Jämtländska renbetesfjällens skogsfond ägde den 30/6 1923 en tillgång av 1,033,666.58 kronor; Västerbottens lappfond hade vid samma tid en behållning av 547,791.60 kronor och Norrbottens lappfond av 830,193.69 kronor. — Den i det föregående omnämnda Jämtländska lappväsendets fond hade en behållning av 271,356.02 kronor.

Fortsättning från omslagets andra sida.

- bygden inom Kristianstads län. Beckman. 108 s. 2 kart. **Jo.**
51. Ingeniör N. Ekwalls utredningar. 2. Utredning beträffande planmässig elektrifiering av landsbygden inom Örebro län. Beckman. 36 s. 2 kart. **Jo.**
52. Utredning beträffande de elektriska distributionsföretagens å landsbygden ekonomiska svårigheter och möjligheterna för dessas avhjälpande. Beckman. 100 s. **Jo.**
- 53-54. 1921 års kommunalskattekommittés betänkande angående den kommunala beskattningen. Del I. Lagförslag, allmän motivering, speciell motivering. xvj, 489 s. Del 2. Reservationer, bilagor, tabeller, sakregister. 369 s. Tullberg. **Fi.**
55. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 25. Handels- och prisöversikter rörande spannmål jämte bihang, innefattande vissa internationella prisjämförelser angående viktigare jordbruksprodukter. Av K. Åmark. Marcus. viij, 143 s. **Fi.**
56. 1921 års pensionskommittés betänkande. 3. Betänkande med förslag till civil tjänstepensionslag. Marcus. 135 s. **Fi.**
57. Betänkande med förslag till lag om modershjälp. Av R. v. Koch och G. Almén. Tullberg. 30 s. **S.**
- 58-59. Fattigvården bland lapparna. Avd. 1. vj, 120 s. Avd. 2. Lapparnas beskattning. 32 s. Norstedt. **S.**

Ann. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits; t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

Statens offentliga utredningar 1924

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

1921 års pensionskommittés betänkande. 3. [56]

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 25. Handels- och prisöversikter rörande spannmål. [55] 26. Ljusindustrin. [34]. 27. Ylleindustrin. [36] 28. Tegelindustrin. [36] 36. Betänkande ang. tullsystemets verkningar. Del 1. [37] Del 2. [38] 1921 års kommunalskatteskommittés betänkande. Del 1. [33] Del 2. [34]

Politi.

Handledning vid utarbetandet av brandordningar för landskommuner. [23]

Socialpolitik.

Iakttagelser rörande socialiseringen i Österrike. [14] Det svenska tobaksmonopolet. [15] Statens järnvägar. [22] Statens järnvägar som allmänt affärsverk. [30] Sveriges vattenkrafttillgångar och vattenkraftproduktion. [39] Kommunal affärsverksamhet. [45] Betänkande med förslag till lag om modershjälp. [57] Fattigvården bland lapparna. Avd. 1. [58] Avd. 2. Lapparnas beskattning. [59]

Hälso- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

K. Elektrifieringskommitténs meddelanden. 7. Ang. elektrifieringen av landsbygden inom Kristianstads län. [50] 9. Ang. elektrifiering av landsbygden inom Hallands län. [18] 11. Ang. elektrifiering av landsbygden inom Blekinge län. [10] 12. Ang. elektrifiering av landsbygden inom Kopparbergs län. [3] 13. Ang. elektrifiering av landsbygden inom Västmanlands län. [8] 14. Ang. elektrifiering av landsbygden inom Värmlands län. [9] 15. Ang. elektrifiering av landsbygden inom Jämtlands län. [11] 16. Ang. elektrifiering av landsbygden inom Norrbottens län. [28] 17. Ang. elektrifiering av landsbygden inom Jönköpings län. [44] 18. Ang. elektrifiering av landsbygden inom Gotlands län. [12] 19. Ang. elektrifiering av landsbygden inom Västernorrlands län. [17] 20. Ang. elektrifiering av landsbygden inom Västernorrlands län. [29] 22. Förteckning över elektriska kraftanläggningar i Sverige år 1923. [48] Ingenjör N. Ekwalls utredningar. 1. Angående elektrifiering av landsbygden inom Östergötlands län. [46] 2. Ang. elektrifiering av landsbygden inom Örebro län. [51] 3. Ang. elektrifiering av landsbygden inom Kalmar län. [49] 4. Ang. elektrifiering av landsbygden inom Kronobergs län. [47]

Utredning betr. de elektriska distributionsföretagens å landsbygden ekonomiska svårigheter och möjligheterna för dessas avhjälpande. [52] Förslag till lag om lärlingsväsendet i vissa yrken. [41]

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Det svenska lantbrukets produktionskostnader. 2. Bokföringsåren 1920—1921 och 1921—1922. [2] Fastighetsregisterkommissionens meddelanden. 13. [21] Till frågan om ny jorddelningslagstiftning. [40] Kolonisation å kronoparker i Norrland och Dalarna. [43]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Betänkande med förslag till gravlag. [16] Malmkommissionens slutbetänkande. [32] Malmtillgången i Norrbottens län. [33] Förbrukning av virke till husbehov på Värmlands läns landsbygd. [42]

Industri.

Cement- och betongbestämmelser. [25]

Handel och sjöfart.

Skeppstjänstkommitterades betänkande. 3. [20]

Kommunikationsväsen.

Utredning rörande ny vattenväg mellan Östersjön och Väneren jämte bihang. [6] Anvisningar rörande vägvesendet och automobiltrafiken. [19]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Supplement nr 2 till Sverges familjenamn 1920. [4] Betänkande angående det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. [5] Betänkande och förslag angående läroverks- och landsbibliotek. [7] Förslag till läroreglering för befattningshavare vid allmänna läroverk m. fl. läroanstalter. [13] K. skolöverstyrelsens utåtande över skolkommissionens betänkanden 1—5. [24] Systematiskt utforskande av allmogekulturen. 1. [26] 2. [27] Utredning rörande kungl. teaterns verksamhet. [31]

Försvarsväsen.

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

Angående ordnandet av statens kommersiella informationsverksamhet. [1]